

Det tunge budskab

**Brevveksling i en sønderjysk familie
under første verdenskrig**

Forord

Danmark var ikke krigsførende under første verdenskrig, landet var neutralt. Men dette gjaldt ikke for de danskere, som siden 1864 havde været indlemmet i det tyske rige. Mange dansksindede flygtede til Danmark og USA for at undgå krigstjeneste, men tusinder af sønderjyder blev indkaldt til tysk krigstjeneste. Mange blev skadede eller skudt både på vest- og østfronten.

På hjemmefronten kæmpede kvinder og gamle og børn for at få hverdagslivet til hænge sammen. Få hjem i Sønderjylland gik ram forbi. Betegnelsen Sønderjylland var forbudt, så de brugte i stedet det tyske Nordslesvig. Ud over sorg og savn efter deres mænd eller fædre eller brødre eller kærester prægedes hjemmene af beslaglæggelser, varemangel, indkvartering, dyrtid, mangel på arbejdskraft og frygt for næste budskab fra fronten eller fra familiemedlemmer eller fra den tyske stats næste runde med indkaldelser. Tiderne var tunge, tankerne var tunge, og pligten til at gå i krig og slå ihjel især for en stat, som ikke var ens egen, var tung. Søren Hansen Smidt var en af dem, som fik den tunge skæbne at dø på slagmarken. Ordet "tung" går igen og igen i de mange breve, som er bevaret i min families gemmer omkring Sørenes død.

Både i hans egne og i hans families breve vendte man igen og igen tilbage til håbet om fred og om at undgå krigens grufulde mordredskaber. Brevene udveksledes mellem hjemstavnen i Sønderjylland, Tyskland, østfronten i Polen og Rusland og vestfronten i Tyskland og Frankrig. De giver hverdags-billeder af livet ved og bag fronten og af dagliglivet i Sønderjylland under første verdenskrig. De vidner om tidens dybt forankrede kristne livssyn, men også om vanskelighederne med at finde en mening i krigens rædsler.

Brevene og tilhørende materiale findes på Museum Sønderjylland i Sønderborg, men er ordnet kronologisk og skrevet af så godt, som jeg har formået. Til tider er brevene vanskelige at læse, fordi de er sjustet skrevet, eller blækket er blegnet, eller ord mangler eller er streget over. Jeg har tilstræbt at skrive på moderne dansk af hensyn til læsbarheden, f.eks. har jeg undladt at skrive navneord med stort. Men jeg har

samtidig forsøgt at bevare brevskrivernes sønderjyske sprogtone, som kan minde om talesprog og kun har et køn, f.eks. "en hus", ligesom t`et i biord og tillægsord ofte mangler. Hvor jeg har fundet det nødvendigt at tilføje noget, er det skrevet i kursiv.

Mariane Blume Aarhus

februar 2016

Indhold

side

Forord	1
Indhold	2
”En alvorlig stund”	3
Søren Hansen Smidts familie	4
Mindeblad	5
Testamente	7
Dagbog	8
Brevveksling under Sørenes krigstjeneste	23
Breve omkring Sørenes død	132
Efter Sørenes død	139

...officielle Bestaaen af det os forbundne Romani, som vi trænger til for at opretholde vor egen Stormagtsstilling midt imellem Tjenderne fra Øst og Vest. Tyskland har fra første Hærd sikket sig paa det Standpunkt, at Spørgsmaalet med Serbien kun angik Østerrig og Serbien. Under Tagttage af dette Standpunkt har vi med den største Hengivelse deltaget i alle Beskræffelser, som var rettet paa at bevare den europæiske Fred.

Efter derpaa at have omtalt Østerrigs Holdning forfættedes der:

Allerede den 26. Juli foresaa der paalidelige Efterretninger om russiske Mobiliseringer. Dette foranledigede Tyskland til samme Dag — efter paany at have betonet, at Østerrig ikke agtede at gøre Indgreb i Serbiens Integritet — til at afgive den Erklæring, at de forberedende militære Forholdsregler i Rusland maatte tvinge Tyskland til Modforholdsregler. Dette vilde bestaa i Hærens Mobilisering, og Mobiliseringen vilde betyde Krig.

Vi kunde ikke antage, at Rusland agtede at give Stødet til en europæisk Krig.

Den følgende Dag erklærede den russiske Krigsminister overfor vor Militærattaché, at der endnu ikke var udstedt nogen Mobiliseringsordre, ikke udstrevet en eneste Hæst, ingen Reservist indkaldt. Der togees kun forberedende Skridt. Hvis Østerrig-Ungarn overstred den serbiske Grænse, vilde ogsaa de mod Østerrig-Ungarn rettede Militærdistrikter blive mobiliserede, under ingen Omstændigheder de mod den tyske Front liggende Militærdistrikter.

Alligevel lod paalidelige Efterretninger ingen Tvivl bestaa om, at Ruslands militære Forberedelser ved den tyske Grænse var i fuld Gang. Efterretningerne herom ophobede sig. Til Trods herfor blev der endnu den 29. Juli paany givet vor Militærattaché beroligende Erklæringer af den russiske Generalstabschef, der udtalte, at den russiske Krigsministers Erklæring endnu havde Gyldighed.

Den 29. Juli Kl. 1 indløb der et Telegram fra Tsaren til den tyske Kejser, hvori han udtalte en indtrængende Bøn om at hjælpe ham i dette alvorlige Øjeblik. For at afvende en europæisk Krig vilde han bede Kejseren om at gøre sit til at holde Forbunds-sælven (Østerrig) tilbage, at det ikke gik ud over Kejsers Hænder. Samme Dag i et længere Telegram, at han gerne overtog Stillingen som Margler-

En alvorlig Stund.

Juden vore Kejsere har modtaget dette Blad, vil Svaret paa Tysklands Ultimatum til Rusland rimeligvis foreligge.

Falder det ikke tilfredsstillende ud, vil den tyske Mobilisering blive idærtsat. Dette betyder ikke, at Krigen er erklæret. Der er endnu efter Mobiliseringen Tid til Forhandling og Mulighed for, at Freden kan bevares. Men Situationen er ganske vist dermed bleven yderst alvorlig.

Vi haaber endnu i denne Stund, at Freden maa blive bevaret og at vor Landsdel, Riget, ja hele Europa maa blive forstaaet for de grænløse Ulykker som en Verdenskrig fører med sig.

Kommer Krigen alligevel, saa er vi overbeviste om, at vore danske Landsmand vil gøre deres Pligt, selv om den er tung, og vi, at Nordflæsvigernes Lovlydighed og Pligtrofast er stærk nok til at gaa sin Prøve i de tungeste Tider.

Officielle Kundgørelser.

Krigstilstanden.

Den kommanderende General for 9. Armekorps meddeler i de officielle Blade, at under Krigstilstanden er den udøvende Myndighed overgaaet til ham. Civilforvaltningens og de kommunale Myndigheder har at adlyde hans Anordninger.

I Anledning af Krigstilstanden er der udsendt følgende officielle Kundgørelser:

Forbindelsen med Udlandet.

Overpræsident v. Bülow i Sles-

mar- eller Marinemyndighedernes Tilladelse er forbudt.

Ejere af Brevduer, der ikke tilhører Forbundet af tyske Brevdueforeninger, maa ufortøvet give de lokale Politimyndigheder Meddelelse om Duernes Tal og Opholdssted med Angivelse af hvilken Linje, de er indøvet i.

Hvem der opbevarer Brevduer, der ikke tilhører Medlemmer af Forbundet af tyske Brevdueforeninger, maa udlevere disse Dyr til de lokale Politimyndigheder, der disponerer over dem. Indfangede Brevduer maa afleveres til de nærmeste Civil-, Militær- eller Marinemyndigheder, uden at de paa dem bærende Breve eller Depecher berøres.

Flyvemaskiner, Lys signaler o. l.

4) Optagningen af Flyvemaskiner, Anvendelsen af Lys signaler og andre Meddelelsesmidler uden Militær- eller Marinemyndighedernes Tilladelse er forbudt.

Flyvemaskiner, som flyver over Landegrænsen eller lander i Rigslandet, maa melde sig til de nærmeste Civil-, Militær- eller Marinemyndigheder. Den nærmestværende Myndighed maa straks lade Flyvemaskinen og dens Besætning undersøge for Strifter, Kort o. l. Undersøgelsen maa — selv om Besætningen bærer Uniform — kun undlades, naar Besætningen fører et Bevis fra Hær- eller Marineforvaltningen hos sig. Civilmyndighederne maa give de nærmeste Militær- eller Marinemyndigheder Meddelelse om, hvad der findes.

Postforbindelsen.

Rigspostkontoret i Kiel har i Fredags udsendt følgende Kundgørelse:

En Indskrænkning i Postforbindelsen i Indlandet.

Som Følge af, at Landet er erklæret i Krigstilstand, vil fra i Dag af indtil videre alle lukkede Privatforsendelser (lukkede Breve og Pakker) ikke mere blive modtaget til Befordring med Posten 1) til Elsas-Lothringen, 2) til de til Regeringsdistriktet Trier hørende Kredse St. Wendel, Ottweiler, Saarbrücken By og Landkreds, Saarlouis, Merzig og Saarburg (Trier Kreds), 3) til Byer i Fyrstendømmet Wirtensfeld, 4) til de badenske Postdistrikter i Befalingsomraaderne for Fæstningerne Strassburg i Elsas og Neubreisach.

Indenfor Fæstningen Strassburgs Befalingsomraade ligger Byerne: Altenheim, Weyenweier, Altenheim

Hejmdal søndag den 2. august 1914

Søren Hansen Smidts familie

Søren Hansen Smidt var søn af **Vilhelm Smidt (1842 – 1918)** og **Maren Smidt, født Nørgård (1846 – 1907)**, Spandetgård. De fik 10 børn:

- * **Hans Andreasen Smidt**, født 1873, gift 1900 med Elise Olsen, kaldt Lise, forpagter af den gamle præstegård i Spandet 1900 – 1917. Hans havde været indkaldt i den tyske hær tidligere. Han overtog sin bror Søren's gård i Arnum efter dennes død.
- * **Peder Hansen Smidt**, født 1875, død 2 år gammel af hjernebetændelse
- * **Mariane Smidt**, født 1877, ugift, død 1950, blev kaldt Ane. Hun førte hus for sin far efter morens død først på Spandetgård, derefter i farens aftægtshus og senere for sin søster Methine
- * dødfødt drengbarn
- * **Peder Hansen Smidt**, født 1879, gift 1913 med Karen Smidt, født Thøstesen, fra Fæsted. De overtog Spandetgård efter Vilhelm Smidt, som flyttede i aftægtshus tæt på gården. Peder Smidt blev indkaldt i 1916, men undgik tysk militærtjeneste ved at foregive svær sygdom i knæet.
- * **Dorthea Smidt**, født 1881, død 1883 så vidt vides af en mavesygdom
- * **Methine Johanne Smidt**, født 1883, død i 1960. Hun boede og arbejdede i flere år i Tyskland og tog sin gartneruddannelse dér. Hun oprettede og drev senere et gartneri i Spandet fra sin fars aftægtshus og -grund. Hun blev kaldt Tinne.
- * **Søren Hansen Smidt**, født 1885, købte i 1912 en gård i Arnum, ugift, dræbtes 1915 på vestfronten
- * **Vilhelm Blume Schmidt**, kaldt Ville, født 1887, gift 1911 med Margrethe Schmidt, født Hansen. Hun kaldtes Grethe. De oprettede og drev købmandsbutik og senere brugsforening i Spandet. Han blev indkaldt 1914 og sendtes til østfronten, kom hjem 1918 uskadt, men med psykiske mén.
- * dødfødt pigebarn

Spandetgård

Mindeblad

”Et sådant mindeblad blev udfyldt for alle fra landsdelen faldne. Jeg havde den opgave at få dem udfyldt i Spandet sogn, og dette et en afskrift af bror Søren”.
Af bagsidens vejledning fremgår det, at hensigten med sådanne mindeblade var ”at samle oplysninger om de mænd i vor landsdel, som er faldne eller døde i krigen, for dermed at bevare mindet om dem og sikre eftertiden godt og pålideligt materiale til senere skildringer.” Men mindebladene kunne ikke stå alene. Bagsiden opfordrede til sideløbende at indsamle breve m.m.:

”Indsamling af brevskeer.

Side om side hermed vil det for eftertiden være af den allerstørste vigtighed at indsamle breve, enten i afskrift eller original, fra de faldne (afdøde) i krigen. Disse breve, dagbøger og andre minder vil, efter at være overladte til os, blive betragtede som hele befolkningens og efterslægtens eje.”

*Arbejdet med
indsamle
materialet
ledet af et
Lederen for
Haderslev
Vesteramt var
H. J.*

*at
blev
udvalg.
gårdejer*

Christensen, Høgsbro pr. Hvidding, som samtidig var udvalgets formand.

Af mindebladet for Søren Hansen Smidt fremgår det, at han var født 24. oktober 1885 i Spandetgård, han havde gået på Ollerup Højskole og Dalum Landbrugsskole, var gårdejer i Arnum, ugift og uden børn. Han var blevet indkaldt sidst i september 1914, kom til fronten 27. november 1914. Han var menig soldat, var ikke blevet såret, men faldt på slagmarken ved Hartmansweilerkopf i Elsass den 19. april 1915. Han blev tysk undersåt efter optanttraktaten i 1907. Hans modersmål og hans sindelag var dansk. Han havde seks søskende, to søstre og fire brødre, hvoraf to var med i krigen, men overlevede.

Inde i mindebladet er en kort levnedsskildring:

”Da det er vor bestemmelse at vedlægge en afskrift af bror Søren's dagbog, mener jeg, det er overflødig med en karakter- eller levnedsskildring, da jeg synes, at dagbogen, skønt den kun er kort, (han var jo ikke så længe med derude i det skrækelige) alligevel giver et godt indblik i, hvad der rørte sig i hans hjertedyb, hvad der optog ham, og hvad der var hans liv også i det tungeste og strengeste.

For os, der stod ham nær og holdt af ham, har det været til opbyggelse og en berigelse at læse hans dagbog. Og når vi drister os til at lægge en afskrift af den i mindebladet, er det i håb om, at hvis der i fremtiden skulle findes en, som kunne ønske at få nogle oplysninger om vor bror: at det, han har optegnet, så også må få lov til at indvirke på hans sind.

Søren er født i Spandetgård på en gammel slægtsgård den 24. oktober 1885. Vi var seks søskende (fire brødre og to søstre), og han var den næst yngste af søskendeflokken. Vi havde et godt barndomshjem og skylder vor mor og far usigelig meget. Mor døde i 1907, samme år som vi blev naturaliserede. Far opnåede aldrig at blive preussisk borger. Han døde den 14. juli 1918.

Søren var som barn svagelig, men voksede sig til dels fra sygdommen, så han godt kunne fylde sin plads som bondekarl. Og han var landmand med liv og lyst – lidt af en slider – med en god praktisk og teoretisk uddannelse, så han havde gode betingelser for at klare sig i væddestriden mellem egnens landmænd.

Men han var ikke jordbunden, han havde et lysvågert øje for alt stort og skønt heneden. Da han skulle hjemmefra, ville han hen på en fremmed egn, hvor der var noget at se og noget at lære, og han ville gerne ud på en cykeltur – måske helst alene

– til vore smukke egne og vore minderige steder. Og når det gjaldt om at stride for frihed, liv og fred, så kunne han, der ellers var så travlt optaget fra morgen tidlig til sen aften, lægge alt til side og gå i kampen med.

Han var en personlighed – tro i al sin færd.

Da han var falden, fandt vi i hans gemmer et brev til far, som han havde skrevet den 20. august, før han tog af sted (han fik aldrig orlov), hvori han skrev: 'Skulle jeg ikke få lov til at vende tilbage til jer fra denne forfærdelige krig, som nu raser over vor jord, så er det min sidste vilje, at der af det lidt, jeg efterlader mig, skænkes 1000 Mark til Skoleforeningen og 1000 Mark til et forsamlingshus eller en frimenighedskirke i Arnum, hvis vi ikke bliver løste fra fremmedherredømmet.' Således mindes vi vor bror Søren. Han var ikke en ven af mange ord, men en handlingens mand.

Vi siger ham: Tak for alt!

Peder H. Smidt

Testamente

Kære far!

Hvis forsynet vil, at jeg skal ud og spille med i det store drama for måske ikke mere at vende tilbage, da bedes dette mit sidste ønske opfyldt, hvis vort kære hjemland skal forblive under fremmedherredømme.

Af min formue, hvis der, når enhver får sit, er nogen, bedes 1000 Mark hensat og brugt enten til et forsamlingshus her i Arnum eller en frimenighedskirke her på egnen.

Ligeledes ønskes 1000 Mark givet til Skoleforeningen.

Arnum den 16.8.14

Søren Smidt

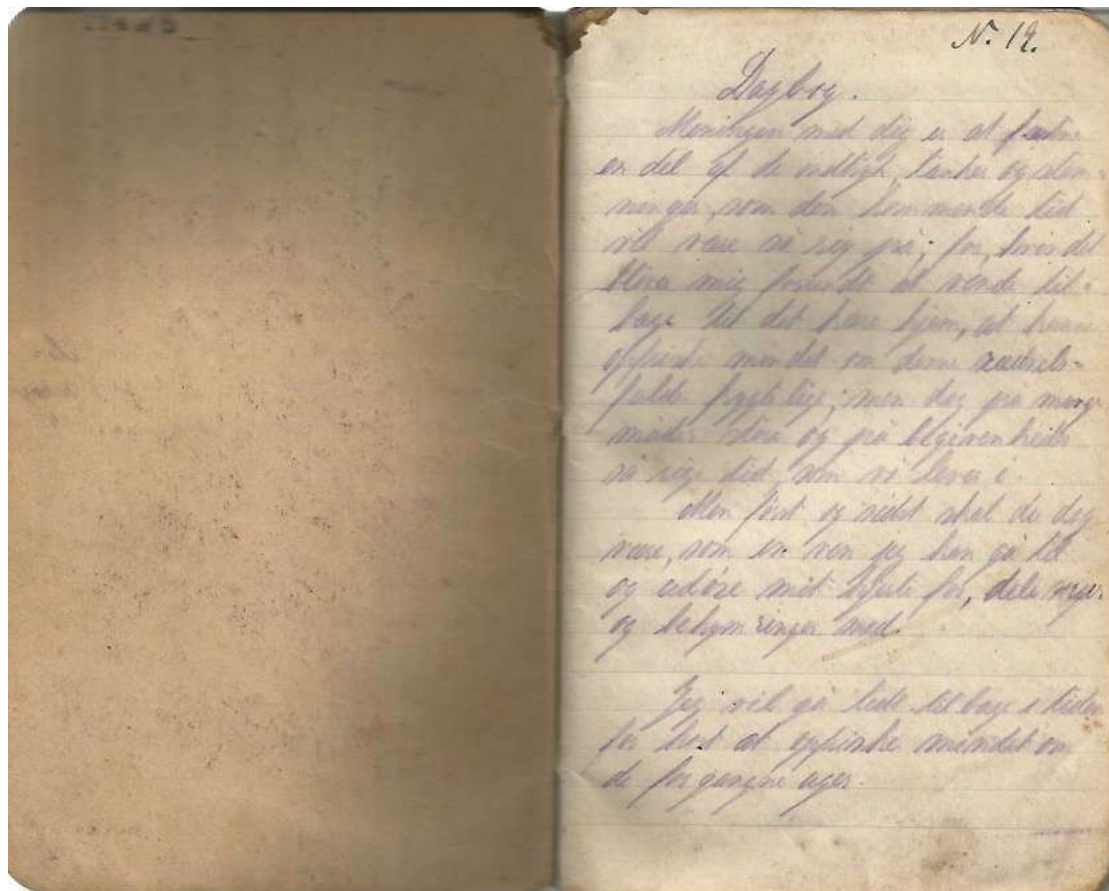
Kære far!

Min forgyret vil at jeg skal
ud og spille med i det store drama
for måske ikke mere at vende
tilbage, da bedes dette mit ønske
ikke opfyldt, min rest skal
hjem land skal foreløbende under
fremmed herre domme.

Et min fornuft, min der vil
sætte sig sit er nogen, bedes 1000
mark henret og brugt inden til
et forsamlingshus her i Årsnæs
eller en frimenighedskirke her på
egnen. Tilføjet ønskes 1000 mark
gjort til Skoleforeningen.

Årsnæs den 16. 8. 19

Peter Smitt.

Dagbog

Meningen med dig er at fæstne en del af de indtryk, tanker og stemninger, som den kommende tid vil være så rig på; for, hvis det bliver mig forundt at vende tilbage til det kære hjem, at kunne opfriske mindet om denne rædselsfulde frygtelige, men dog på mange måder store og på begivenheder så rige tid, som vi lever i.

Men først og sidst skal du dog være som en ven, jeg kan gå til og udøse mit hjerte for, dele sorger og bekymringer med.

Jeg vil gå lidt tilbage i tiden for kort at opfriske mindet om de forgangne uger.

Den 2. august 1914 begyndte krigen mellem Tyskland og Rusland og dermed den store krig, som næsten har tændt hele verden i brand.

Den 17. august skulle jeg melde mig i Flensborg for at uddannes som

(Vaterlandsverteidiger). Det var just ikke let at komme bort fra hjemmet ud i virvaret. Håbet om, at det kun skulle blive af kort varighed, skulle ikke gå i opfyldelse.

I Flensborg blev vi i syv uger indtil den 6. oktober. Tjenesten var let, og et godt kvarter havde vi, vi lå omtrent hele tiden i borgerkvarter, så vi havde det såmænd godt, og tiden gik hurtig.

Fra Flensborg gik turen til Slesvig for der at uddannes videre. Vi kom igen i borgerkvarter og havde det såmænd rigtig godt, i hvert fald hvad det legemlige velvære angik. Dog var længslen efter hjemmet og arbejdet der stadigvæk levende og stærk. Det var jo ikke mit fædreland, der var truet, ikke vor egen arne vi skulle være med til at værne.

Ja, gå i Flensborg og Slesvig og spille prøjsisk soldat kunne man såmænd sagtens holde ud, selv om man mangen gang måtte bimse lidt stærk, finde sig i at blive skældt ud af de herrer underofficerer, der mangen gang tillod sig at bruge udtryk, der ikke godt kan gengives.

Værre, ja meget værre var tanken om en skønne dag at skulle af sted hen, hvor der kæmpes på liv og død, hvor menneskeliv betyder og regnes så lidt.

Heldigvis trak det dog længere ud end ventet. Først store bededag kom der ordre om, at vor bataljon skulle stille ca. 700 mand, som så blev udtaget. Jeg slap endnu med skrækken, men fik *(et)* øjeblik *(efter)* udtaget og måtte med.

Vi blev af komp. godt udrustet til rejsen og havde også selv forsynet os godt med uldtøj for at kunne døje sult og kulde, som ventede.

Fredag den 27. november gik det så af sted sydpå, om rejsens mål fik vi intet at vide.

Først da vi var kommen forbi Hamborg, blev vi klar over, at det gik til den vestlige krigsskueplads. Vi rejste så i ca. 50 timer uafbrudt. Kun et lille ophold engang imellem for at få noget at spise. I førstningen gik det temmelig hurtig, men farten sagtnedes meget, så snart vi havde nået den belgiske grænse, og jo længere vi kom mod syd ned i Frankrig, desto langsommere gik det. Ved 5tiden søndag aften d.

29.11.14 ankom vi til Noyon, og derfra skulle vi så gå resten af vejen til fods. Det blev en stram tur for os med fuld oppakning, noget som vi ikke var vant til, at gå fra Noyon til Vespillieres, en landsby ca. 22 km mod nordvest fra førstnævnte by. Vi var dødtrætte, og en del blev slap, før vi ud på natten havde nået vort mål.

Det var for mig, der i egentlig forstand ikke er vant til at komme udenlands, en lang rejse og for resten også interessant. Mest interessant var det, da vi kom ind i Belgien og Frankrig. Det var nat, da vi rejste gennem Belgien, så man ikke rigtig kunne se noget. Jeg havde ventet, at vi der ville få krigens ødelæggelse at se i en uhyggelig grad, men det blev dog ikke tilfældet. Et enkelt sted sås nok et afbrændt hus, men det var dog ikke mange, skønt turen gik over Liege (*og*) Namur. Men det var jo også nat. At landet må være tæt bebygget, som det jo også er, fik man et levende indtryk af, for der var by ved by næsten hele vejen langs banelinjen. Og så så jeg der for første gang bjerge og dybe kløfter, noget nyt for mig fra det flade land.

I Frankrig var der mer spor af, at krigen havde hærgnet, og jo nærmere vi kom vort mål, desto tydeligere at se blev de. Afbrændte og sammenskudte huse, sprængte broer, ubjerget høst osv. vidnede om, at kampen havde raset. Særlig helt nede ved fronten så den ellers umådelige frugtbare og kønne egn sørgelig ud. Store rige landsbyer stod øde og folketomme, selv kirkerne var det gået ud over, enten helt afbrændt eller til dels ødelagt af granater, så det så sørgeligt ud. Ja, man kan ikke andet end ynkes over det stakkels Frankrig og Belgien ikke mindre, som må lide så meget under denne frygtelige krig. Hvor må det være hårdt for de stakkels indbyggere i de af krigen hjemsøgte egne. Først må de flygte fra hjemmet, forlade alt for dog at redde livet, for så måske engang, når krigen har raset ud, at vende tilbage (*og*) begynde forfra. Det kære hjem er nu måske kun en ruinhob, et langt livs arbejde tilintetgjort.

Jo, vi derhjemme har al grund til at være glade og takke for, at vort hjem og hjemland er bleven forskånet for dette hæslige, som krigen er.

Det, der næst efter det trøstesløse øde, som denne egn er, stemmer ens sind til alvor er de mange nye grave, som findes overalt. Ja, man ynkes over de mange stakler, som her langt borte fra barndomshjemmet finder en ensom grav i fremmed jord.

Ingen ven jert håndtryk fik,
ingen hørte afskedssukket.

Og man tænker uvilkårlig: går jeg den samme tunge skæbne i møde, skal mit liv også ende med at finde en ensom grav i Frankrig(*s*) jord?

Ja, ingen ved det! Alt står i Guds faders hånd! Hans vilje ske!

Onsdag d. 9. december.

Ude i skyttegravene ved Boeverenz i min jordhule halvt liggende, halvt siddende med mit tornyster som bord, sådan går skriveriet for sig. Dagen efter ankomsten til fronten, blev vi delt mellem de forskellige kompagnier. Jeg blev derved desværre skilt fra en del af mine bedste kammerater.

Samme aften gik det af sted ud til skyttegravene dog kun for at blive der et døgn.

Dagen efter skulle komp. nemlig tilbage i reserve. De skiftes til 8 dage her 4 der.

Der blev dog tid og lejlighed til at se, hvordan skyttegravene var indrettet, se krigen på nært hold og høre kanonernes torden og bøssernes knaldren.

Efter så at have ligget 4 dage i reserve måtte komp. igen af sted herud, og nu skulle jeg til at tage min part (*af*) vagtjenesten, og hvad der ellers var at gøre.

Jeg har nu været her et par dage og er for længst ked af det. Ja, det er en skrækkelig tanke at tænke sig, måske at skulle blive her hele vinteren.

For det første er det langt fra uden fare for liv og lemmer. Det dræbende bly flyver stadig rundt og søger sig et mål, og hvem (*ved*), når det træffer mig.

Og for det andet er det, selv om den mulighed ikke var der, langt fra et behageligt liv at føre. Nattero, sin gode seng, hjemlig hygge osv., alt må man give afkald på, og det på en årstid, da man hårdest trænger dertil.

At bo i en jordhule med noget halm og et dækken til seng, den halve tid af natten at stå på post ude i mørket og kulden, alt sammen ting man ikke kan regne til de behagelige. Men der er jo ikke noget derved at gøre, det må jo holdes ud.

Langt værre er det jo også for dem, der nu så længe har måttet døje de savn og strabadser, som krigen fører med sig.

I mandags aften (*var*) den første lille fægtning her, siden jeg er kommen. En fjendtlig løbegrav skulle stormes. Et komp., der lå i reserve, skulle udføre det og var i den anledning kommen herud. I mørket sneg de sig derover. Graven var omtrent ubesat, så det var let udført. En dræbtes, og 4 toges til fange. Da franskmændene opdagede angrebet, sendte de en regn af bly ind over vore stillinger, mens de samtidig oplyste egnen ved hjælp af ildkugler. Tyskernes tab var 1 død, 4 – 5 sårede. Et uhyggeligt indtryk gjorde det på mig, som sammen med vort komp. måtte stå i vores løbegrave med opplantet bajonet parate til at tage imod et fjendtligt modangreb.

Amy d. 16.12.14.

Endelig slap vi da igen ud af skyttegravene og tilbage hertil.

Hele 10 dage måtte vi holde det ud der, det var 2 dage længere end bestemmelsen, så vi blev glade, da det endelig blev alvor med afløsningen. De sidste dage derude blev særlig triste på grund af den megen regn, der er falden. Hver eneste nat og ofte om dagen har regnen sivet ned og gjort livet der ubehageligt. At gå med halv vådt tøj og tilsmurt med ler fra øverst til nederst, kun en jordhule, som vandet sivede gennem dækket, til at søge ly i, alt sammen ting som nok kunne få humøret til at synke. Værst var det endda med fødderne. Dem frøs jeg næsten hele tiden, thi støvlerne var ikke i stand til vedblivende at holde fugtigheden ude.

Ja, havde den ulyksalige krig dog blot ende. Det er et ønske, som sikkert deles af os alle fra officererne og ned til menigmændene. Mange gange hver dag hører man kammeraterne snakke om fred.

Rusland ist fertig, Morgen gibts Frieden, zum Weihnachten sind wir alle zu Haus, og i den dur går det.

Forleden dag fortalte rygter, at zaren havde bedt kejseren om fred, men denne skulle have afslået det, da, som han skulle have udtrykt sig, dog in den ersten Tagen die Entscheidung fallen wollte. Et par dage efter fortaltes der: Den russiske zar er fuldstændig slået, 80 tusinde fanger og 80 tusinde døde og sårede. Meddelelsen har dog nok været forhastet, den amlige meddelelse er, så vidt jeg ved, udebleven.

I går aften havde jeg den glæde at få brev fra Tinne, og i dag kom der efter flere (*dages*) forgæves venten brev fra far. Også Hejmdal og Indre Missions Almanak, som Ville sender, er kommen i dag. Alt sammen ting som jeg er meget glad ved, og som liver op i denne triste tid.

Vi har i dag haft travlt med at gøre vor lejlighed her, en følsti eller hestefold, i stand. Det er helt forfærdelig, hvor der ødelægges under sådan en krig. Mens folk mange steder i denne tid vel knap har det tør(*re*) brød, så bruger vi har de(*n*) dejligste hvede til at gå og ligge i. Men det er jo også krigstider.

Amy d. 18.12.14

Mon? I går fortalte vor Feldwebel følgende: Den russiske hær er fuldstændig slået af de forenede tyske (og) østrigske hære. Russerne går tilbage i vild flugt.

I eftermiddags var vi kommanderet til, som det kaldtes, Gebetstunde i kirken. Kirken, der ikke er ret stor, er uidentlig meget ramponeret af krigen. Forinden var den ret køn. Når man som jeg gik derhen og ventede at få en julepræken at høre og synge julesalmer, så blev man sørgelig skuffet.

Præsten, en yngre for resten ikke meget præstelig udseende mand, gik i sin tale snarere ud på at vække latter end gråd. Og der blev da også til tider leet mere end passende. I det hele taget mærkedes hos præsten ikke meget af det, som kan kaldes: ærefrygt dyb for den levende Gud. Præsten havde gjort rigtigere i både for sin egen og vor skyld at vælge en anden plads til dette møde. Med "Ich hab` mich ergeben" og "Deutschland, Deutschland über alles" begyndte og sluttede mødet.

Noyon d. 22.12.14

Ja, så er vi kommen til Noyon. Det bliver ikke, som jeg havde ventet, i skyttegravene ved Beuvraigner, vi kommer til at holde jul. Vi kom hertil i middags. Marcherede i går morges fra Amy, men har så ligget over i nat i en landsby ca. midtvejs, hvor hele vort regiment skulle samles. I morges gik det så løs hertil både vort regiment 75 og 76. Den kommanderende general for 9. armekorps holdt uden for byen for at inspicere tropperne. Hvad meningen er med, at vi skulle hertil er ikke godt at vide. Som grund angives følgende: Regimentet har været så hårdt med og ligget i så farlige stillinger, at det nu skal have ro lidt, ligge her i reserve. Men måske, hvem ved det, er grunden en hel anden. Der siges, vi bliver her i 3 uger måske længere. Jeg er for så vidt glad ved flytningen.

Noyon anden juledag.

Ja, nu er det jul, "solhverv for hjerterne bange. Jul for alle de menneskesjæle, for alle der glæden vil finde." Ja, måtte vi alle samme(n) have følt lidt af den rette juleglæde, af den glæde, som mennesker ikke kan bringe, men som kommer ovenfra.

Før man den rigtig kan tage imod, må man vist nok først have lært at bøje sig dybt, stemme i i det gamle evige verdenshåb: "Vær mig nådig". Men der har krigen sikkert været en god læremester for dem, der ikke har kunnet det før.

”Eder er i dag en frelser født”. Sådan lyder julebudskabet. Han er kommen, som kan føre os hjemad og opad, frelse fra synd og død. Blot give sig hen, stole trygt på ham, og alt er godt.

Ja, bær os på børnevis ind i paradiset. Amen.

Nytårsdag 1915

Så er det forbi det gamle år, og det nye har begyndt. Gråt og trist, som året har været, sluttede det. Ja, hvilken sum af ulykker og lidelser har året ikke bragt over det gamle Europa gennem den forfærdelige krig, som nu har raset i fem måneder. Og som nu ved årets begyndelse raser med uformindsket styrke.

Hvad vil det nye år bringe, er vel nok det store spørgsmål, som de fleste alvorligt tænkende mennesker stiller sig i dag. Mere end nogen sinde ved et års begyndelse presser dette spørgsmål sig frem. Man føler uvilkårlig, at året kan få skæbnesvangre følger for en. Hvem ved, måske er det den sidste nytårsdag, vi oplever. Gråt og trist begynder det nye. Dog en enkelt gang i dag er det lykkedes solen at sprede skydækket (*og*) sende sine stråler ned til vor gamle jord. Det skal da være min bøn til dig på den første dag (*i det*) nye år, at du også må bringe lidt solskin på min livsvej, så livet, som jeg dog hænger ved, ikke vil blive alt for tungt at leve.

Den 5.1.15

På rejse mod?

Ja, igen på rejse, men hvorhen vides ikke!

Sennheim d. 12.1.15

Endelig igen tid og lejlighed til at skrive i min dagbog. Sidste gang blev det ikke til meget, rumlen i toget umuliggjorde skriveriet.

Enden på rejsen blev Elsass. Men jeg, som troede, at vi her kom hen i stillinger, hvor der var roligt og godt, blev sørgelig skuffet.

Den femte om eftermiddagen passerede vi Strassborg. Og kørselen med toget fortsattes mod syd til Feldkirch, en st. mellem Mylhausen og Colmar. Derfra marcherede vi så om natten (*til*) en landsby Raedersheim, hvor vi overnattede i en port i noget halm.

Opholdet der blev kun af kort varighed. Om eftermiddagen ved 4tiden efter at have udhvilet en lille smule gik det af sted her til Sennheim. Det var i sig selv en temmelig drøj marchtur, men dog kun småting ved siden af det, der ventede os her det første døgn. I stedet for at blive liggende her i byen måtte vort komp. straks af sted ud i skyttegravene. Videre gik det derfor op i vinbjergene i stillingerne der. Det blev en drøj tur, førend vi nåede målet. Og det, der ventede os der, var ikke noget godt. Løbegravene var et eneste morads og lerælte. Jordhuler til at søge ly i, var der ikke tale om, ikke engang et tørt sted, hvor vi kunne lægge vor tornyster, var der. Der var da heller ikke tale om afløsning, vi måtte stå på post hele tiden. Det blev et hæsligt døgn, det værste jeg endnu har været med til. At stå der i så mange timer i sådan et morads næsten uden at røre sig, mens regnen strømmede ned, ja, det var næsten til at fortvivle over. At få noget at spise var næsten også umuligt, da både vi selv og alt, hvad vi rørte ved, var så tilsmurt med ler. Noget at drikke havde jeg, og vel nok de fleste ikke, da vi, før vi var der, ingen anelse havde om, hvor det gik hen. At få varm mad eller kaffe bragt derud var der ikke tale om.

Men havde det været drøjt at døje kulde, sult og tørst om natten og formiddagen, så var det, der ventede os om eftermiddagen, ikke bedre. Om formiddagen havde franskmændene sendt en regn af granater og shrapnels¹ ned over en lille by, som lå lige neden for vore stillinger. 8 komp., som lå der, led meget derved. To døde, som en granat havde ramt, og en del forladte tornystre, som jeg så, da vi anden dagen derefter var i stilling der, vidnede om, at de ikke var kommen derfra uden tab.

Vort artilleri har vel så om eftermiddagen villet gøre gengæld. De begyndte at skyde, men skød for kort, så det blev os, der fik (*h*)vad der var franskmændene tiltænkt. En del såredes, men det (*kunne*) være gået meget værre, da granater og shrapnels regnede ned over os. Franskmændene søgte samtidig at storme vore stillinger; men der slap jeg heldigvis for at være med. Det var længere oppe på højre fløj, så kun en del af vort komp. kom til at tage del i kampen. Vore folk tog en del til fange, og de var øjensynlig glade derved, for da de blev ført forbi os, klappede de os på skuldrene, og deres øjne lyste, mens de tilråbte os: monsjø, kammerat, papa, og jeg forstod dem så godt.

¹ *fragmentationsgranat fyldt med metalsplinter, søm, kugler, som spredes til alle sider ved eksplosion*

Endelig hen på natten blev vi afløst. Men klokken var 3, førend vi havde fået noget at spise og kunne komme til ro her. Ja, blive ved med at gå og stå i 35 timer uden at få noget ordentligt at spise, og noget man ikke er vant til, kan næsten taget modet fra de stærkeste.

Den 15.1.15.

I dag er jeg med på en underofficerspost ved fabrikken, som er nævnt i foranstående. Til at skrive er her temmelig god tid og lejlighed, og jeg vil derfor benytte samme.

Wir haben Schwein gehabt! Sådan plejer kammeraterne at udtrykke sig, når vort komp. har haft lykken med sig og fået en god stilling tildelt, og det samme kan nok passe på vor gruppe i dag.

At stillingen her ikke er ufarlig, fik 8. komp. rigtig nok at føle, den første dag vi var her. Men alligevel foretrækker jeg dog at være med her, hvor vi dog ikke har behov for at stå på post hele tiden fremfor oppe på højene, hvor vi måtte stå hele tiden.

Det går os i det hele taget meget bedre her nu, end det tegnede til i begyndelsen. Hver anden dag bliver vi afløst og kommer tilbage til Sennheim, så vi kan komme lidt til os selv igen. Jeg og et par kammerater har da lejet os et værelse på et hotel. Værten er rigtig nok ikke hjemme, men det gør mindre til sagen, vi sparer så i hvert fald huslejen. Det er for resten den tredje lejlighed, vi har. Den første blev os frataget, mens vi første gang var herude, og i den næste kunne det ikke tillades os at bo. Men nu håber vi at få lov til at blive der, så længe vi er i Sennheim. Vi låser da også døren og tager nøglen med, hver gang vi skal af sted herud og håber vedblivende at finde alt i bedste orden, når vi kommer tilbage. Sengetøj var der desværre ikke, men vi lånte så noget i vort gamle kvarter. Ejermanen er nok så elskværdig at hente det, når han kommer igen.

Ja, sådan er krigen. Enhver er nødt til at være ude om sig, ellers kan ingen holde det ud.

Ja, det er hæsligt, skrækkeligt og må i længden virke nedbrydende på menneskene stadigvæk at gå og se på alt dette sørgelige. Hele civilbefolkningen er borte og med dem alt det idylliske og fredelige. Byen (*er*) stærkt ramponeret, alt minder om hårdhed, råhed, krig. I de samme stuer, som før genlød af barnelatter, der høres nu kun sabelklirren og geværraslen.

Endnu intet tegn til at krigen snart vil få ende, og dog længes vi alle så stærkt derefter. I går fik vi dog endelig post igen for første gang, siden vi er kommen hertil. Det er næsten det eneste, man har at glæde sig til under disse trange (*og*) sørgelige forhold.

Sennheim d. 21.1.15.

Atter en 8 dages tid længere fremme. Trange tider, langsomt skrider. Kun langsomt skrider tiden fremad.

Måtte dog blot denne knugende, lange, triste vinter snart få ende og atter en sommer med lys, varme og fred begynde. Ja, høstens herre gør en rig høst i denne tid. Nu har vi været her i fjorten dage. Hvor mangt et øje har ikke måttet lukke sig for aldrig mere at åbnes, mangt et hjerte er bristet i dette korte spand af tid. Vort regiment har i denne korte tid uden egentlig at være i kamp haft et tab, siges det, af over 200 døde og sårede. Ja, vi går i fare, hvor vi går.

Vort kompagni har ellers haft en god uge nu. I fire dage ligget i Mittelsheim i reserve og nu 2 dage her uden egentlig at foretage os noget blot for en dels vedkommende lidt skansearbejde i nat. Blot det nu ikke er for at, når det går løs igen, vi så skal i værre stillinger eller storme.

Sennheim d. 30.1.15.

Januar måned er snart forbi. Omtrent et halvt år er det, siden krigen begyndte, og endnu raser denne frygtelige krig med uformindsket styrke. Jeg har nu været med i to måneder. Vil det vare to måneder endnu, førend vi kommer hjem, hvis det i det hele taget bliver os forundt at komme det. Ja, sikkert vil det det, måske det dobbelte. Det nytter ikke at lulle sig i falske drømme (*og*) gå og bilde sig selv noget ind, som man dog til syvende og sidst ikke tror.

Alt tyder på, at det endnu vil vare længe, før branden er slukket. Man får jo være tapper (*og*) søge at holde modet oppe. Med Guds hjælp går det jo nok også.

Der ymtes om, at vi snart skal flytte igen. Ja, budskabet derom vil blive modtaget med glæde. Ja, lad os jo før jo bedre komme bort fra dette helvede. Selv her ude i Sennheim springer granaterne rundt om os. I eftermiddags f.eks. var de os så nær, så vinduerne splintredes af stumperne.

I denne uge er Vehner fra Gjelstoft falden. Oppe på Hartmansweilerkopf gjorde en geværkugle ende på hans liv. Han er, så vidt jeg ved, den første af os nordslesvigere, som kom hertil sammen fra Slesvig, der er falden. Hvem bliver den næste? Ingen ved det, måtte vi være rede, når han kalder. Trøstig (*at*) kunne gå ind i det ukendte, håbende på at få del i herligheden hisset. Ja, det give Gud, han værer os alle en nådig dommer.

Skyttegravnen oppe på høj 425 d. 3.2.15.

I dag er vort komp. kommen i en hel ny stilling. Det var heroppe kampen rasede den 7. januar, den første dag vi var her.

Oppe på højen ser det endnu skrækkeligt ud efter kampen. Ved siden af løbegraven ligger der fuld af våben, tornystre, beklædnings- og brugsgenstande af alle slags. Det er sagerne fra døde, sårede og fangerne, der er blevet liggende. Men værst ser det dog ud i og ved pigtrådsforhindringerne foran skyttegravnen. Der ligger endnu en mængde lig af døde franskmænd. Ja, når man ser det, så skulle man ikke tro, at man lever i Europa i det tyvende århundrede. Jeg har ondt ved at forstå, at det ikke på en eller anden måde kan lade sig gøre at få de døde begravet.

I dag har artilleriet, særlig det franske, travlt med at skyde. Den ene granat efter den anden er kommet susende hen over vore hoveder. Snart har det været fabrikken, snart Sennheim og snart hulvejen, der fører herop til højen, hvor en del af vore folk ligger i reserve, som de har betænkt med en granat.

Vi har temmelig smukt vejr i disse dage, og det er godt, ja kan gerne gøres nødig, når man skal holde det ud i skyttegravnen 24 timer i træk uden at få noget varmt eller komme i husly.

Ufholz d. 20.2.15.

Kære dagbog: Det er næsten længe siden, jeg sidst har malet i dig. Jeg har lidt truet dermed, men en stærk forkølelse, som jeg har plagedes af længe, havde helt taget lysten til at skrive. Vi er endda flyttet lidt rundt, siden jeg skrev sidst. Et par dage efter kom vi her til Ufholz i en hel ny stilling. Jeg tror for resten nok, at vi har gjort et temmelig godt bytte der. Stillingerne her er i hvert fald, hvad dækning og den slags ting angår, altid bedre end ved Sennheim.

I denne uge har vi været fire dage i Staffelfelden for at få udhvilet. Ellers går tiden som sædvanlig, 24 timer i skyttegravene, 24 timer her i Ufholz. Det går ellers her, eftersom vi er med i krig, meget fredeligt af, kunne det blot sådan blive ved. Enden på krigen, som vi længes så meget efter, synes ikke at komme nærmere. Forleden dag havde jeg kort fra Ville, at nu var han på vej til Rusland. Ja, hvad der venter ham der, er ikke godt at vide. Måtte det ikke blive ham alt for svært, og han uskadt få lov til at vende hjem til sine.

Mylhausen d. 1.3.15.

Alle gode gange ere tre gange. I dag for tredje og sidste gang i Mylhausen for at få mit tandsæt i orden. Det er søndag i dag, man glemmer næsten, at der er forår, den ene dag er næsten som den anden, i hvert fald skal man ud og bort fra skyttegravene for at mærke forskellen.

Brev fra far i går, hvori han fortæller, at moster Maren er død. For kort tid siden måtte morbror Hans af sted og nu hende. Det tynder ud i de gamle, i dem som i min barndom satte præg på familiefesterne derhjemme på Spandetgård. De var stovte skikkelser, som man kunne se op til, lære noget af. Nu er de borte, kun mindet (*er*) tilbage. Kan vi unge, det nye slægtled, tage arven op, fylde pladsen efter dem?

Søndag den 7.3.15.

Igen flyttet, kommen i nye stillinger lidt længere mod nord.

Sidste torsdag aften gik det af sted fra Staffelfelden, hvor vort batt. havde ligget i ro i fire dage. Hvor vi skulle hen, og hvad vi skulle, vidste vi ikke noget bestemt om. Der blev fortalt, at vi skulle til Sulz, en by ca. 10 km nord for Staffelfelden. Blive der natten over og næste morgen op i skyttegravene, ligge der i reserve, for tropperne, som var der, skulle foretage et angreb.

Af sted gik det så efter mørkets frembrud fra Staffelfelden til Sulz, hvor vi i en fabrik blev indkvarterede for natten. Næste morgen tidlig gik det af sted her op i bjergene (Vogeserne). Det blev en stram tur den tre timers march herop. Opad gik det, bestandig opad. Og da vi så endelig var kommen et godt stykke op, så vi så småt begyndte at håbe på, at målet snart var nået, så måtte vi til at kravle nedad igen og så igen et godt stykke opad. Vi havde gjort en stor omvej, kravlet ned og op et par gange

til ingen nytte blot for at undgå, at franskmændene fik kig på os, for så kunne de gerne have hittet på at sende os en hilsen i form af en granat eller to. Nå, endelig var målet og møjen, det havde kostet, glemt. Ja, turen var såmænd ærlig møjen værd, for kønt er der heroppe. Et tyndt snelag dækkede jorden og hang i træernes grene. En dejlig granskov er der heroppe, dog findes der også enkelte eg og bøg iblandt. De kappes med granen, ja, fører en fortvivlet kamp med dem for at komme op og få deres part af lyset og luften. Terrænet (*eller*) bjergene er hist og her gennemskåret af dybe stejle kløfter, som giver det hele et meget romantisk præg.

Ja, for så vidt at vi skulle til Sulz og videre herop, passede det jo godt nok, men at storme var der ingen tale om. Vi skal blot løse dem af, som lå her.

Vi er efter nu at have været her i fire dage meget godt tilfredse med at være her. Vi bor ca. 70 mand i et blokhus og skiftes så til at stå vagt ude i skyttegravene. Otte timer på post og 12 timers hvil daglig, det kan vi jo nok holde ud. Et meget fredeligt sted, lader det for øvrigt til at være, og udmærket dækning er der i skyttegravene, så hvad den ting angår, kunne vi vist ikke have truffet det bedre. Måtte det nu bare blive sådan ved. Lidt indestængt er det her, og måske det i længden vil blive lidt ensformig livet her.

I dag søndag mindes man uvilkårlig linjerne i Sæterjentens sang²:

”O den som en stund fik ønske sig hjem blandt folk, som på kirkevej skrider.”

O den som i dag fik blande sin røst med hans og de øvriges stemmer! Gud give at snart det lakker mod høst (fred)! Gud give jeg atter var hjemme.

Påskedag d. 4.4.15

Endnu er vi her på samme sted, heldigvis kan man gerne sige, for her er, når man tager i betragtning, at man er i krig, godt at være. En hel måned har vi nu været her, og for min parts skyld kan vi godt blive her en tid, men det får vi vel sagtens ikke lov til. Et fredeligt sted tegnede det til at være, da vi kom her, og det har vist sig, at det passede. Det er for resten underligt, at der kan være så stor forskel i så henseende mellem her, hvor vi ligger og så oppe på Hartmannsweilerkopf, som dog er os så (*nær*). Der er der nemlig i den sidste tid igen bleven kæmpet meget hårdt.

Franskmændene skal nu igen være i besiddelse af toppen. Der blev forleden dag

² ”Sæterjentens søndag”, norsk sang med tekst af Jørgen Moe og melodi af Ole Bull

fortalt, at tyskerne i den tid, vi har været her i Elsass, deroppe skal have haft et tab af 2000 mand sårede og fangne vel nok medregnet. Men alligevel er det skrækkelig at tænke på, så mange på denne lille plet, og tabene på modstanderens side er måske lige så store. En eneste stor kirkegård må højen jo være. De dødes bjerg (*er*) et passende navn.

Også til højre for os er der bleven kæmpet hårdt på Reichsackerkopf. En uendelig stor nåde er det, at vi så nær ved dog slipper for at være med. Forstår vi ret at skønne derpå, takke derfor?

Nu blev det så påske. Det var ellers til den tid, at præsten i Amy lovede os, at vi alle skulle være hjemme. Vi er det ikke; han har slemt forregnet sig, som jeg straks tænkte. Nej, der er desværre endnu ingen udsigter til fred. Pinse vil sikkert komme, og vi er lige vidt. Kan hænde, at løvet falder, at det bliver jul igen, førend levningerne vender hjem. Det vil ellers blive hårdt at blive her foråret igennem, sommeren med. Når alt i naturen vågner til nyt liv, spirer og gror, da at skulle være med til at se på, at menneskeliv, som sikkert også efter Skaberens mening skulle gro, vokse, udvikles, lægges øde, dø.

Søndag den 11.4.15

Atter er vi en uge længere fremme, freden 7 dage nærmere. Skønt vi endnu er her på samme sted, og jeg, hvad det personlige velvære angår, har haft det godt, så har det dog været en trist uge med mange tunge timer. Krigen har igen krævet et offer.

Lorentzen fra Haderslev er falden. En god kammerat er blevet kaldt bort, trekløveret har mistet et blad. Anden påskedags morgen var han med på en patruljetur og faldt da ramt af flere skud, som omtrent øjeblikkelig havde døden til følge. Atter er en af vore unge mænd blevet kaldt bort fra hustru og børn. Stakkels Nordslesvig, som må ofre så stor en del af sine kraftigste unge mænd i denne frygtelige krig.

Hvad bliver lønnen derfor?

Ja, det var tungt at se en af sine bedste kammerater falde, være med til at give ham en ensom grav i fremmed land. ”Ja, ingen kender dagen, før solen går ned.” Ja, jeg vil savne ham hårdt, thi han var en flink kammerat, og her er så vist ikke for mange. Godt at Ulrich er tilbage. Rygtet har i disse dage travlt med, at vi skal tilbage til Frankrig. I aften eller i morgen tidlig (*vil*) det efter sigende gå løs; men det er vist ikke sikkert, at

det bliver til noget. Vi får se. Det er mig næsten ligegyldig, enten vi skal rejse eller blive, dog helst blive. Vi ved, hvordan vi har det, men ikke hvordan vi får det. Lorentzen har sammen med den kammerat, en sygebærer der faldt, da han ville komme ham til hjælp, fået en meget smuk grav på et kønt sted nede ved landevejen, som fører herop gennem bjergene. Stedet ligger ca. 200 meter øst for Joseph Zimmermann stenen.

Gebweiler d.18.4.15

Ja, så er vi nu i Gebweiler. Onsdag morgen d. 14. blev vi afløste oppe i skyttegraven, og af sted gik det hertil. En dejlig forårmorgen var det, lidt vemodigt at tage afsked med det sted, hvor vi i hele seks uger havde haft det så fredeligt og godt. Når man flytter, er (*det*) jo altid et spring ud i det uvisse, det ukendte.

Af sted gik det så ned ad bjergene, op og ned et par gange ad de krogede veje, for resten en køn tur i det dejlige forårsvej. Havde man blot ikke altid det tunge tornyster at slæbe på, det er helt til overs i sådan en tid. Jo længere vi kommer, jo mere grønt og kønt det blev. Violer, anemoner og primulaer prydede skovbunden, og store bristefærdige knopper stod buskene med. Ja, også her har våren for alvor begyndt, selv om Vogesertoppene endnu er hvide af sne.

Vi kom så herved til Gebweiler, som er en ganske køn by. Den ligger smukt nede i en dal med høje bjerge på begge sider. Efter at have stået og ventet på gaden i et par timer som sædvanlig, så blev vi indkvarterede rundt i hjem blandt beboere. Ulrich og jeg fik kvarter sammen hos en arbejderfamilie, hvor vi fik en god modtagelse.

Manden, der er 45 år gammel og hører til landstormerne uden våben, har ligget i Østprøjsen som soldat siden i september måned. Det kan man gerne kalde at være lidt hårdt med.

Her slutter Sørensen dagbog. Sidste optegnelse er fra dagen, før han blev skudt.

Samtidig med at Søren skrev i sin dagbog, sendte han breve hjem til sin familie og modtog breve fra sin far og sine søskende og fra sin tjenestekarl. Brevvekslingen begynder i august 1914.

Brevveksling under Søren's krigstjeneste

Flensborg mandag aften

Kære far!

Jeg har i eftermiddag talt med Jens Bek. Han bragte hilsen fra jer og sagde, at han skulle bede mig om at sende min adresse, da jeres breve til mig kom tilbage igen. Det kan jeg ikke rigtig forstå, da jeg synes, jeg har fået de breve, jeg har ventet, og jeg håber også, at I har fået mine. I sidste uge skrev jeg til Peder og Hans. I går havde jeg for anden gang et kort fra Peder, og han skriver ikke noget om, at I har fået breve tilbage igen. Min adresse er stadigvæk (Ersatz Reservist ---- ----, Rekruter Depot C. Inf. Reg. M. 85, Flensborg. 3 Korporalschaft). Det blev os til at begynde med strengt forbudt at skrive eller modtage breve i det danske sprog. Forbuddet bliver dog ikke overholdt, for der både skrives og modtages breve på dansk hver dag. Brevene fra jer har ikke været åbnede, når jeg modtager dem, så jeg vil anbefale jer at skrive i lukkede kuverter. Selv postkort er der ikke noget i vejen med, selv om der er skrevet på dansk på dem. Det er i hvert fald kun en enkelt særlig tjenstivrig, der giver hals. Jeg har det ellers ved det gamle, og det vil sig(e) efter forholdene rigtig godt. Nu har vi da omsider fået uniform. For manges vedkommende noget værre stads.

Peder skriver om, at hestene er særlig godt i pris. Det var måske det klogeste, at I solgte en af mine plage, vel nærmest den 2års, da den (anden 3 års) vist ikke kan undværes for arbejdets skyld, for ellers ville jeg hellere have den solgt. En tollere³ forholdsvis billigere kan jo købes i stedet for.

Det er vist på tide, at i hvert fald den mindste af de små kalve, som går ude i toften, bliver taget ind. Vil du ikke snakke med Ingemann⁴ om det, når du kommer derned engang. Tinne skrev engang om, at hun nok kunne have lyst til at besøge mig, og det vil jeg selvfølgelig gerne have. Hun må så hellere, hvis hun må og kan, gøre alvor af det på søndag, da vi måske er rejst bort her fra søndag otte dage.

Hvis Jeppe Schmidt til den tid også er her, vil Marie Skovgård jo vist gerne med, de kunne så jo passende følges ad, men de må hellere tage to dage til turen. Jeg ligger i kvarter Frederiksgade 11, I sal venstre, vært Karl Ostermann. Men hvis jeg får det at vide, og det er mig muligt, så skal jeg nok være på banegården for at tage imod.

Kærlig hilsen og tak for alt godt

eders

Søren Smidt

³ sønderjysk for mere tam

⁴ Ingemann Nohns og Marie Hansen – begge fra Spandet – passede Sørenes gård efter hans indkaldelse

Flensborg d. 26.8.14

Kære Tinne!

Tak! for kortet, som jeg fik forleden dag. Det glæder mig, at det går så godt derhjemme. Det er også dejligt med det gode høstvejr, som vi stadigvæk har, det letter jo arbejdet forfærdelig meget. Mange tak fordi I er så flittige til at hjælpe, så høsten kan bjerges hjem i rette tid.

Det er for resten underligt. Jeg troede, at det ville have været meget sværere sådan på en gang at blive revet bort fra sit arbejde og tvungen ind i noget, som absolut ikke kan tilfredsstille ens virkelyst, være med til at give ens liv indhold. Grunden til, at det er gået så let, som det er, må vel nok søges i det egoistiske, at har ens egen lille person det blot magelig og godt, så går det meget lettere. Og jeg har det, som jeg også skrev i mit sidste brev, hvad den ting angår udmærket. Der er selvfølgelig en hel del, som man kunne ønske sig anderledes, men det er jo noget, som vist altid følger med soldaterlivet og ikke kan være anderledes.

Tjenesten, vi har endnu, er meget let, men det skal jo nok blive sværere.

Vi går endnu i vort eget tøj, hvorfor vi ikke får uniform på, ved jeg ikke, men det kommer vel. Hvordan går det Peder og Ville, de er vel fri endnu og slipper forhåbentlig helt. Det ville jo også være meget værre for dem at være hjemme fra end for mig. Det er for resten underligt, at jeg som ellers har været slem til at gøre mig bekymring og uro over mange ting, kan tage mig den side af sagen så let. Jeg går slet ikke her og gør mig bekymringer for, hvordan det da skal gå med det derhjemme, nu da jeg ikke er der og kan passe på.

Underligt nok, men det kan jeg tage mig så knusende let heldigvis. Grunden dertil må vel nok søges i, at man uvilkårlig føler, at det er en historisk på begivenheder rig tid, vi lever i. Det enkelte menneskes ve og vel træder noget i baggrunden i en tid, hvor de forskellige folkeslags skæbne måske for lange tider bliver afgjort.

Kærlig hilsen til eder alle

din bror

Søren Smidt

udateret postkort

Herr Wilhelm Smidt, Spandetgård pr. Arnum

Kære fader!

Herved vil jeg gerne bede dig om at besørge mig min dåbsattest fra amtsforstanderen snarest mulig, da jeg skal bruge den for at blive indmeldt i stamrullen.⁵ Her er alt vel, jeg bliver vist nok her i sommer.

Med

hilsen Wilhelm

Slesvig søndag aften.

Kære far!

Du ønsker oplysninger om renterne, jeg skal betale til novb. Der er først Misses arvinger, de skal have 180 Mark. Til hvem de skal betales, ved jeg ikke nu, da præsten er borte; men det er vel amtsdommeren i Toftlund. Skovby skal have 194,38 Mark. Hans skylder jeg renter for et helt år af de 2000 Mark, jeg har lånt af ham. Jeg anslår, jeg har dem til 4½ %, altså 90 Mark renter, og så skulle han have 20 Mark i græspenge for kvier. Hvor meget jeg skylder sparekassen og dig i renter, kender du vel.

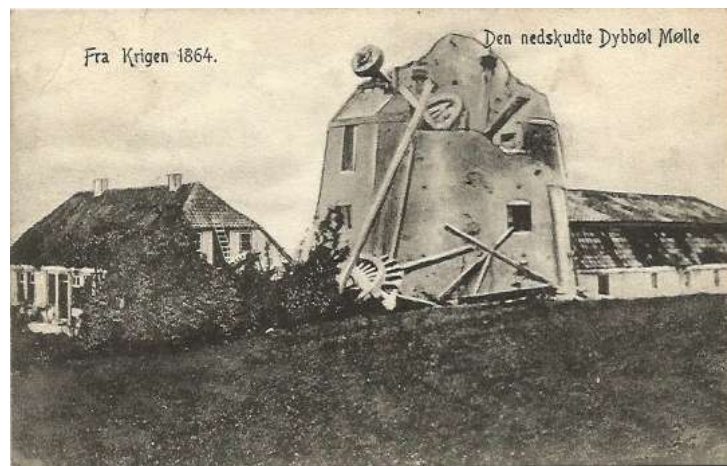
⁵ *Stammrolle på tysk svarer til lægdsrulle på dansk, som var en fortegnelse over de værnepligtige*

Her er alt ellers ved det gamle. Vi bestiller ikke stort i disse dage, så tjenesten kan vi let holde ud. Nu er Ville også kommen i kongens klæder og har vel så småt begyndt at bimse. Blot nu Peder kan hytte sig for at blive indkaldt. Ja, nu ikke mere denne gang.

Kærlig hilsen

eders

Søren Smidt

Udateret postkort

Herr Wilhelm Smidt, Spandetgård⁶ pr. Arnum

Fra sessionen i dag kan jeg meddele eder et godt resultat, jeg er udtagen til Ersatz Res. Krankenwärter, så nu er faren jo overstået. Alting er her meget vel, med hilsen Wilhelm

Slesvig d.14.10.14

Kære bror!

Det er svært så flittige, I er bleven til at skrive i den sidste tid, hvilket glæder mig meget, da bud fra hjemmet og dem, som står en nærmest altid er velkommen og ikke mindst under disse forhold. Når jeg nu blot ikke er for doven til at gøre gengæld. Du var for resten ikke den, jeg først skulle skrive til. Tinne og Hans var egentlig først på tur, men der var noget i dit brev, som gør, at det blev til dig, jeg først vil skrive.

⁶ Spandetgård er betegnelsen både på en gård og på en lille del af Spandet i nærheden af gården

Det var den hentydning til, at det vist kunne lade sig gøre at få Hejmdal herop og videre, når vi rejser herfra, der faldt mig for brystet. At jeg gerne, ja meget gerne ville have min Hejmdal igen er vel selvfølgelig, selv om man ikke kan vente så meget af den i denne tid. Den legemlige føde kan man sagtens få her, det er værre med lidt åndeligt. I Flensborg gik det endda nogenlunde. Der havde jeg adgang til gode bøger, der selv om de var skrevet på et fremmed sprog, dog altid kunne fylde en ledig time og give en lidt berigelse i det tørre og ensformige liv, vi fører. Men da vi kom hertil manglede jeg straks noget, tænkte på bibliotekshus, men kom så i tanke om, at jeg for en billig penge kunne købe mig meget. I en boghandlers vindue var jeg så så lykkelig at finde ”Strejflys” af Carl Ewald, og jeg var hjulpet foreløbig.

Men nu det var Hejmdal, vi var ved, har der altid stået noget i den om, at det kan tillades soldater at få den tilsendt og om, at de er villig til at sende den selvfølgelig mod godtgørelse? Hvis det er tilfældet, bedes du gøre mig oplysninger derom eller også selv foretage det fornødne.

(Tilføje nederst på arket:) Skriver selv til Hejmdal, hvad vel også er ligeså rigtig.

I dit brev gengiver du en udtalelse, som en københavnsk præst har ladet falde med hensyn til krigen. Og du tilføjer: ’er det ikke sådan, at han har ret?’ Straks da jeg læste det, ville jeg have svaret jo; men jo mere jeg har tænkt derover, må svaret blive et afgjort nej.

At det er grimt, når unge mennesker griser hinanden for at blive ved det udtryk, kan vi let blive enige om. Men hvo, som er ren, kaster den første sten. Vi er jo ikke alle født i forhuset, mange – for at bruge et Carl Ewaldsk udtryk – kommer til verden i en baggård. Jeg har tit følt trang til at bede med Mads Nielsen:

”Sæt vagt omkring min tanke

og gærde om mit sind.

Så meget ondt og urent

vil snige sig derind.

Der er så mange farer,

som fylder mig med frygt.

Der er så mange tanker,

som gør mit sind så stygt.”

Og fordi et menneske til tider i sit liv kan være svag, fejle og falde, så er det dog vel ikke udelukket, at det kan rejse sig igen, føle trang til at sige med Bjørnson ”Visselig ved din stærke hånd osv. ”

Jeg kan ikke nu, da krigen er kommet os så nær, se andet, end at krig er noget rædsomt, stygt noget. Tænke sig, at mennesker tvinges til at skyde på hinanden. Og i stedet for at lutre og rense sker vel snarere det modsatte.

Dermed vil jeg just ikke sige, at et folk for enhver pris skal undgå krig. Når det ser sine dybeste og helligste rettigheder som folk truet, da er der vel ikke andet for.

Det er langt fra, at jeg ser det eneste saliggørende i at leve i 3 – 4 mere af år. Nej, da holder jeg med gamle Hostrup:

”Grønnes han, se det er sagen,

leve med og være vågen.

Leve kort tid eller længe,

blot vi lyser op i tågen.”

Jeg kunne såmænd godt forsone mig med tanken om at blive derude. Men jeg ville dog godt have noget større og bedre at kæmpe og dø (*for*), end der bydes os her.

Ja, vi er snart ved at blive hjemme i Slesvig. Vi ligger igen i borgerkvarter og har samlingsplads ved Gottorp Slot. Tjenesten er i hvert fald for det holds vedkommende, som jeg er ved, meget let. Det lader ikke til, at det har stor hast med vor uddannelse.

Kvarteren her kan ikke stå mål med den i Flensborg, men er dog nogenlunde. Jeg bor sammen med Adser Skov og 2 mere helt ude i udkanten af byen 5 – 10 minutter fra Dannevirke. Nu ikke mere denne gang.

Kærlig hilsen

Søren Smidt.

Slesvig d.19.10.14

Kære søster!

Tak for brevet. Jeg havde denne gang ventet den lovede redegørelse om grunden til, at du igen ville af sted⁷, skønt det for os andre syntes uforståeligt.

⁷ til Tyskland, hvor hun har opholdt sig tidligere

Du skriver meget om krigen, og der er vi som bekendt uenige. Jeg deler ikke dit syn på sagen og vil nu forsøge at imødegå dig, selv om brevet derved vil blive lidt længere end ønskeligt.

Ja, det er ikke til at forstå, hvordan dette vil ende. Du kan ikke forstå, at Tyskland kan blive slået nu, jeg vel næsten heller ikke, men jeg kan heller ikke tro, at de helt kan knække de andre, selv om de siden krigens begyndelse har gjort store fremskridt. Jeg kan heller ikke tro, at det ville være heldigt, jeg deler ikke dit lyse syn og stærke (*til*)tro til det tyske folk.

Jeg håber og venter vel nærmest, at ingen af parterne vil vinde. At det, efter at kampen har raset nogen tid frem og tilbage, må kunne lykkes at skabe en fred, som de forskellige folkeslag kan være tjent med. Og så har vi vel lov til at håbe, at krigen har virket rensende, så militarismen og reaktionen i alle lande har fået et knæk, som det ikke så let forvinder. Hvis dette kan blive tilfældet, og der kan oprinde lysere tider for de små i samfundet, ja, så er det meget blod dog ikke flydt forgæves.

Du kan ikke tænke dig, at vi kan få en reaktionær tid bagefter, når Tyskland vinder. Og jeg kan ikke tænke mig andet, end vi absolut må få det. Det er dog den reaktionære del af Tyskland, der om just ikke knækker det store læs i denne vældige kamp, dog er dem, der fører an. Og de skal sikkert nok vide at tilrane sig æren og lønnen derfor. Jeg er ganske enig med dig i, at når man tror på en højere styrelse, så kan man ikke andet end sætte disse vældige begivenheder i forbindelse med samme, og så har vi vel lov at håbe og tro på, at alt må ende til det bedste for os.

Hvad er det far han sigter til, når han skriver, at der vist er bleven banket på hos englænderne? Og at de ikke har løst opgaverne?

Jeg forstår heller ikke, at det kan siges, at der nu bliver banket på hos tyskerne mere end hos de andre folkeslag. Jeg tror nu engang ikke på den snak, om (*at*) de er uskyldige i krigen.

Er de ikke mere end noget andet folk i Europa skyld i, at der er bleven (*op*)rustet så stærkt i de sidste år, så det uundgåeligt måtte føre til krig? Er de ikke skyld i, at det stakkels Belgien, der for kort tid siden var et af Europas rigeste og kønneste lande, nu er en ruin hob? Jeg mener jo, dem og ingen anden. Tror du virkelig, at det tyske folk er dem værdig, der er i stand til at gennemsyre verden, føre folkeslagene tilbage til fornyelsens kilde?

Jeg kender ikke det tyske folk ret meget, det skal (*jeg*) villigt indrømme. Men efter det kendskab, jeg har dertil, deler jeg ikke denne tro. De kan være meget dygtige og stræbsomme i fredstid, og slås kan de også, det kan de vist, men om de i moralsk og kristelig henseende står højere end de andre, det er vist langt fra afgjort. For eks. den tone, som vore foresatte tillader sig at angive her, er langt fra køn. Ser vi hen til de sange, som soldaterne får ordre til at lære og synge, ja, så er de på enkelte undtagelser nær både indholds- og meningsløse. Og dem, de selv vælger, er ofte grisede.

Ligeledes den mylde af sange, som kommer i pressen. Er de et stort kulturfolk værdig i en for dem så alvorlig tid? Der er vist ingen af dem, der f.eks. kan tåle at sammenlignes med Grundtvigs ”Fædreland”, eller med en af de danske sange, der blev skrevet under og efter kampen i fireogtres. Og jeg ville antage, at i folkets sange fandt man det bedste udtryk for folkets følelser.

Ja, man spørger ofte sig selv i denne tid, hvorfor skal al denne nød og elendighed komme over verden, og hvor skal det ende? Man ligesom står helt uforstående deroverfor, for de havde i grunden ingen grund til at slås. Men alligevel føler man, at det måtte komme, kunne ikke andet.

Og ser man så ind i fremtiden, ja, så håber og venter vi vel alle sammen så meget af den; venter at der også for vort lille hjemlands vedkommende må oprinde lysere tider. Og når håbet og længslen blot er levende og stærkt nok i os, så skal det vist nok passe. At altid det dages dog på ny, hvor hjerterne morgen venter.

Nu til slut en lille snak om mig selv. Jeg har det som sædvanlig godt, gå endelig ikke og hav bekymringer for mig.

Jeg er slet ikke ked af, at vi kom til Slesvig, blot mangler jeg mit gode kvarter fra Flensborg. Det var jo altid lidt forandring nu at komme hertil og udmærket lejlighed til at lære byen og omegnen, som er så rig på minder, at kende. Hvor længe vi bliver her, er ikke godt at vide; men komme med i fronten gør vi sikkert ikke foreløbig. Det er vist også forfærdeligt at være med dér og særlig nu, da det stunder mod vinteren. Der går mange soldater her, som har været med, men er kommen syge hjem, så der er ingen mangel på fortællinger dernedefra.

Mange tak for æblerne. Det er snart ved at blive for meget af det gode, for jeg fik også en pakke hjemmefra forleden dag, så jeg kan få travlt med at spise æbler. Har du lyst og tid nok, så må du gerne skikke mig en ørevarmer. Du kender vel nok, hvordan den

skal være. Hos Mariane har jeg bestilt pulsvarmere, og Ville har sendt mig et mavebælte.

Kærlig hilsen S.S.

Karen og Peder Smidt med deres datter Margrethe

Spandetgård den 23. okt. 14

Kære Tinne!

Ja, jeg kan såmænd godt få tid til at skrive, stærkere lægger vor lille da heller ikke beslag på mig. Og jeg skriver ikke meget i denne tid – læser heller ikke en hel del uden for dagspressen, Højskolebladet og Landbrugstidende – kun noget let for at adsprede og så lidt dybere for at få lidt klaring, lidt svar på de mange spørgsmål, som i en sådan tid trænger sig frem, som man ikke tidligere har kendt, men nu ikke så let kan vise fra sig. Jo, det skal nok knibe for mange at få ro i sindet, nå, der kan vel også være dem iblandt os, som skulle have spørgsmålet eller spørgsmålene så direkte og så nær ind på livet, før vi gad beskæftige os med dem. Nu lader de sig ikke let vise bort. Og når jeg ikke har skrevet før, så er det bl.a. også, fordi jeg ikke kan, ikke vil eller ikke må skrive om de sidste alvorlige tider og tildragelser – rent ud af posen som vi siger. Og det er alligevel det, der ligger ovenpå, både når man taler, og når man skriver, man er der, inden man ved af det.

Ja, imellem hører du jo herhjemme fra – Mariane, Søren, Hans og Ville – der er i grunden nok til at skrive, men den ene stoler vel på den anden; til syvende og sidst

bliver det nok mest Mariane, du skal stole på. Med hensyn til krigen er forholdene herhjemme omtrent, som da du rejste. Søren er jo rykket fra Flensborg til Slesvig og er derved kommen de store afgørende begivenheder på lidt nærmere hold. Christian Schmidt er indkaldt, og

Ville er så halvvejs bleven stationsforstander. Christian var sidste søndag hjemme på orlov og holdt så nødbryllup. Endnu har jeg jo fået lov til at gå i ro. Skal der atter indkaldes mandskab, slipper jeg vist ikke udenom, for alle Ersatz Reservister og alle, der har været soldat, er vist indkaldt. Så er det jo godt, at høsten er bjerget, kreaturerne kan komme på stald, og vi har 3 karle og 2 piger lejet, så med hensyn til arbejdet går det nok.

Godt er det også, at vor lille pige er født, og at både hun og hendes mor har det så godt. Mariane har sikkert fortalt, at hun har fået navnet Margrethe. Vi syntes, at vi med dette navn kunne mindes Karens og min mor. Vi siger nok: ”Navnet gør mindre til sagen!” men jeg tror alligevel sikkert, det af de fleste tænkende mennesker vil føles som forbundet med et ansvar at bære et godt navn. Måtte så også vor lille pige blive navnet – bedstemødrenes navne – værdigt. På søndag er vi bedt til barsel i Fæsted, men Karen har besluttet at blive hjemme.

I denne tid kører vi naturligvis roer hjem. Hos Søren har de stadig lidt uheld. I forgårs var Ingemann kørende her til købmanden. Da han var inde i butikken, kom toget; hestene blev bange, gjorde kort omkring og løb op i Peder Midtgårds gård. Under forsøget på at standse dem kom Ingemann under vognene og fik det ene ben en del skamferet. Han måtte straks under lægebehandling og skal foreløbig holde sig i ro i en uges tid. Hans` karl har været dernede⁸ i et par dage, de er jo gerne lidt ovenpå, måske vi også skal hjælpe lidt, thi han kan ikke lave det selv, det kan være ”bøvle” nok endda.

Så vidt vi ved, er der i den sidste tid ikke flere soldater her fra omegnene mellem de faldne og sårede. Lindelof⁹ er atter rejst ind til hæren. I går læste jeg et brev fra en af vore soldater, de stakler må lide meget. I 6 uger havde de ikke været af tøjet og ikke fået andet at spise end tørt brød med lidt kaffe og til middag lidt rissuppe. Det skal der et godt helbred til at døje – og nu står vinteren for døren.

Herhjemme har vi det stadigvæk rolig og godt. Grænsespærringen er nu strengere; der ligger nu 9 mand her i sognet, men man mener, der skal snart komme flere. I Arnum er der nok 55. Fra Hans (Chrestens) har de endnu intet hørt, det er over 6 uger siden,

⁸ på Sørens gård i Arnum

⁹ lærer i Spandet skole

så nu synes jeg, han enten må være i russisk fangenskab, eller også er han skudt. De har skrevet til efterretningskontoret i Berlin, men de ved heller intet.

I morgen er det Søren's fødselsdag, og da er det et år siden, Karen flyttede her til Spandetgård. Tiden går. Hvorledes mon det ser ud næste år - - -

Thomas Fog skrev hjem: ”Vi har kun et ønske og et håb – at vi snart får lov at komme hjem!”

Man kan så let forstå det: alt – alt andet synes så lille mod dette at komme hjem .

En venlig hilsen fra Karen og Peder

Slesvig søndag

Kære far!

Det var en kedelig efterretning, du havde at bringe i dit sidste brev. Men godt er det dog, at det ikke gik værre, end det gjorde, for der er vel ingen fare for, at Ingemann vil få varig men deraf?

Du skriver, om jeg ikke kan få orlov og komme hjem og hjælpe lidt et par dage, da det ikke et let at få nogen. Jeg skulle selvfølgelig ikke have været ked af at komme hjem og hjælpe; men det kunne ~~der~~ ikke være tale om, at der kunne fås orlov af den grund. Jeg havde ellers så småt ventet at få fri i går og rejse hjem et par dage, men det glippede.

Jeg var hos vor Feldwebel og bad om orlov sidste lørdag, men fik afslag. Jeg gik så til Hauptmanden om tirsdagen, fik ham også til at tage imod ansøgningen og ventede så så småt, at alt ville gå efter ønske. Men uheldigvis blev han så forflyttet dagen efter, og min hjemrejse blev ikke til noget.

Det var jo noget af en skuffelse, da jeg nok havde lyst til at komme hjem et smut og se til sagerne. Jeg kunne jo nok prøve det igen og måske med mere held, men det kan vel næsten ikke betale sig. I hvert fald kommer jeg så til at have en lignende skrivelse fra Stenholdt.¹⁰

Hvordan går det med arbejdet dernede på gården? Har I fået fat i en til at besørge det nødvendige? Hvis ingen anden var at få, kunne Hans så ikke lade Niels tage derned, så længe han har ham. Det kunne vel blive godt, om de ikke fik roerne hjem til november.

¹⁰ navnet på amtsforstanderen i Toftlund

Ja, nu kan det snart blive november, vil du sørge, for at Anna får noget mere i løn, fordi hun selv har malket og haft meget mere at bestille, siden jeg er rejst. Også drengene på mejeriet skulle jo have noget for deres hjælp. Det er jo lidt kedelige forhold for Marie at begynde som husholderske hos mig under, men derved er der jo ikke noget at gøre. Hun kan vel også nok selv klare malkningen foreløbig, måske Ingemann kan hjælpe, når han bliver rask.

Der er bleven fortalt her, at vi, som er blevet indkaldt, var fritaget for at betale skat, passer det, var det jo ikke værd at betale.

Pengene, jeg har stående i banken, synes jeg ikke er værd at lade stå der længere; nogle skal du vel bruge, og dem, jeg skylder sparekassen¹¹, kunne du jo passende få nu.

Ellers alt vel.

Kærlig hilsen til eder alle
eders Søren Smidt

Spandet søndag formiddag

Kjære søster Tinne!

Tak for brevet. Jeg var heller ikke rigtig god, for jeg har stadig på fornemmelsen, at jeg og vi heroppe i præstegården skal være nr. sidst. Lige da du kom hjem sidst, havde jeg skrevet et langt brev til dig, som ikke var det bare sukker, men så kom du selv, og brevet blev så kastet i ilden. Det er ikke dig alene, men det er omtrent hele familien.

Hvor tit komme far her – en gang i måneden. Peder 1 gang hvert halve år. ~~Sidst du~~
Forrige gang du var hjemme, var du knap inden for vor dør.

Nu Søren, da han rejste, bad han mig tage mig lidt af krammet (så kan jeg bruges), ingen brev fra ham, så en kort, at han gerne ville have, jeg rejste op til ham. Nå, lysten var ikke så stor endda, rejsen er besværlig, og koster noget gør det, dog jeg rejste, og alt var godt. Kom hjem igen, var i Arnum, skrev ham et langt brev, fortalte ham, hvordan alt stod til, bad ham skrive, hvordan de havde det i Slesvig, hvortil han var flyttet. Far fik brev, Peder fik brev, Ville fik brev, jeg et kort med 5 ord på.

¹¹ *Vilhelm Smidt var med til at oprette og var daglig leder af sparekassen for Spandet sogn*

Nu forleden dag kørte Ingemann løbsk og fik et dårligt ben, straks havde jeg Mariane og far, om ikke Niels måtte drage derned, han har nu været der siden, og i går var jeg og børnene der og hjalp i roerne, i morgen skal vi igen.

Nå, nok med det, men jeg har stadig mer og mer den formening, som om vi skal skubbes lidt til side, hvorfor? Ja, vel fordi vi er lidt småfolk, ellers ved jeg ikke. Hvorfor skrev Søren ikke til Peder om at rejse op til ham, hvorfor gik de ikke til Peder om at hjælpe, da Ingemann kom galt af sted. Da de fik en lille på Spandetgård, ja og da kom der bud til Elise, og hun var der i en halv snes dage, jo så kan vi bruges, men ellers så kan vi vente til sidst. -----

Nu nok med den jeremiade; men lidt er der om det. –

Ellers lever vi ved det gamle og mærker egentlig så lidt til krigen, alt går i sin gamle gænge, og ofte gribes man i, at det dog er sært at tænke sig, at det ikke gør langt større indtryk på en. Kun en god dagsrejse herfra har vi en nød og elendighed så grufuld, at man næsten ikke kan tænke tanken ud, men vi mennesker er store egoister til hobe. Vi har det selv godt, og det slemme ligger så fjernt, så vi næsten ligesom gasser os over vor egen velvære og tænker alt for lidt på de 1000, det lider den bitre nød.

Er det en aften, det er rigtig grimt vejr, ja da tænker man og siger måske og(*så*): - de stakkels soldater på de nøgne marker i Frankrig, det må være slemt for dem, og man putter sig i sin varme seng og føler måske nok for en kort stund, hvor godt vi har det og tænker måske og(*så*) - vil det vare ved? Men næste dag glemmer man det for den daglige dont. Ja, stakkels Belgien, som nu ligger i ruin, hvordan vil dens skæbne blive, og det skønne Frankrig? Forleden fik jeg kort fra vore soldater, jeg havde sendt dem lidt at ryge og skrå, de takkede mig alle, det var kommet tilpas. A. Skak skrev: ”Her ser sørgelig ud. Egnen, som ellers er rig, ligger i ruin. Husene skudt sammen, kvæget slagtet, kornet fodret op eller brugt af soldaterne til at ligge i, og resten rådner på markerne.” De stakkels mennesker, det må være hårdt, når de engang kommer tilbage.

Du bad mig skrive lidt om tilstanden herhjemme, hvordan vi ser på sagerne. Desværre tror jeg, at aldrig har nordslesvigerne stået mere splittet end nu for tiden, men alt holdes jo nede, intet kommer offentlig frem; men blot det ikke vil virke alt for splittende, den dag den offentlige mening får lov at tale, og da bladene jo er under censur, og der ingen offentlige møder holdes, er der jo ingen, der får at vide,

hvorledes vore bedste mænd ser på sagen; men jeg kunne fristes til at tro, at ligesom der er stik modsatte anskuelser herhjemme mand (*og mand*) imellem, ligeså tror jeg og(*så*), det vil være mellem vores spidser, og på den måde kan det vel siges, at det er godt, at alt offentlig er bunden, det ville kun forøge stridene. Jeg ved ikke, om du husker den aften i Stavnsbo¹², jeg hævdede, at hvis tyskerne forstod deres sager, var lidt klogere, så ville de vinde forrang i Nordslesvig, at da både Peder og Nohns for op, hvor jeg dog kunne tænke, at krigen kunne gøre nogen tysk? Nu forleden stod der i Hejmdal, at N. Nissen var kørt sammen med hertug Ernst Gynther i hans bil fra Frankrig, da de skulle møde i Landdagen, det kunne Christiane ikke forstå, at han ville, at han ikke sagde nej tak, men så sagde Nohns: ”Han er naturligvis tysk nu, det er det hele ved at blive”. Jeg har fået ret, om langt fra så vidt som Nohns siger, ikke tysk, ~~men~~ det bliver N. N. og doktor Thomsen eller min egen lille person aldrig, men ser med lidt forståelse og prøver ikke at være alt for ensidig. NB: Dr. Thomsen har fået jernkorset.

Angående mig selv, og jeg tror dog, der er mange, der har det sådan, så står jeg så mærkelig dobbelt i denne tid, jeg kunne finde på at kalde det neutralt. Vel har tyskerne hundset og hånet os danske i Nordslesvig så tit og kan ikke lade være med at gøre det endnu, og jeg ville med største glæde se Hahn¹³ (*og*) Straherz og mange flere komme nedenunder engang, men alligevel kan jeg ikke ønske, at Tyskland, det tyske folk, de tyske bønder, som jeg lærte at kende som soldat i Hannover, den tyske arbejder, som jeg lærte (*at kende*) i Kiel, det rige land ved Rhinen, nej ikke kan jeg ønske det den samme skæbne som Belgien og Frankrig. Ej heller kan jeg ønske ondt over de tyske soldater i fronten, bortset fra vore egne, som står der, kan jeg ikke andet end føle, at de andre, som står der, den menige tyske soldat, han står mig nærmere end både franskmænd og russere, er det at være tysk, ja, så må de kalde mig det, så længe de vil.

På den anden side kan man ikke andet end harmes over slænget herhjemme, og gjaldt det dem på, da var jeg med. Et par eksempler:

Forleden dag stod i Hejmdal taget efter en Flensborg blad en skrivelse fra generalen for 18 division. 18 division 84.86.85.31 regiment har særlig slesvigere. I skrivelsen

¹² navnet på farens *aftægtshus*

¹³ J. H. Hahn var amtsdommer i Nordborg og ivrig for at fortyske den sønderjyske befolkning

stod der sådan noget lignende, at han generalen herved offentlig ville udtale, at de slesvigske regimenter havde udmærket sig i kampene, udholdt de største anstrengelser og savn på de lange marcher i Frankrig, han var stolt af at føre sådanne folk. Det var jo vore regimenter 9 armékor, som gik igennem Belgien og var nær inde på Paris og så måtte gå tilbage igen, hvorved de led de frygteligste tab, og mange blev taget til fange. Et par dage efter stod der i Preuspost, at nordslesvigerne løb over og lod sig frivillig tage til fange.

Et eksempel til:

Militæret, der lå i Skærbæk, Toftlund osv., er vist nok blot for at skifte kvarter flyttet nærmere på grænsen (der er kommet en 20 mand her til sognet, og grænsen er igen bleven stærkere spærret). Jeg talte forleden med en soldat ude syd fra Tønderegnet. Jeg spurgte, hvad det nu skulle betyde. ”Jo,” sagde han, ”Nordslesvig er fuld af danske spioner, kunne vi blot få et par af dem kapret, så skulle resten nok holde sig rolig.” Jeg tænkte, Nordslesvig er ikke fuld af danske spioner. Jeg kan ikke tænke mig en; men Nordslesvig er fuld af tyske spioner, der gør alt for at gøre fortræd, fang dem og klyng dem op, og vi ville få ro. –

Ja Tinne, jeg kan ikke lade være andet, end at jeg håber på gode tider for vort lille kære land; men jeg forstår det næsten alligevel ikke, for går tyskerne sejrrig ud af kampen, da skal du se, hvordan de vil klare sig og hovere; man mærker det straks, man kommer til Arnum. Der er ligegodt noget storhedsiv(er) over dem, man mærker det knap så meget nu, da de er lidt i knibe, men kommer der engang efterretning om en stor sejr fra vestfronten, ja så skal I se, så slår det ud i lys lue igen. Så jeg ved ikke, hvad der er bedst at ønske; men man har lov at håbe, at de bedste elementer i det tyske folk må komme ovenpå, og at det efter al den nød, sorg og elendighed må skabes noget godt, må stå et ungt frit Tyskland frem, som og må se, at det har noget at gøre godt, som fædrene har gjort ilde –

Fætter Jens har jeg ikke talt med i længe, vi ville sidste søndag have været til kirke i Seem og derfra til Høm, men så kom grænsespærringen, og det blev ikke til noget. Søren fik jeg brev fra i forgårs, han mente næsten at komme hjem til jer, og om han er kommet, ved jeg endnu ikke. Peder, Tor og Mariane skulle i dag til Fæsted, men Tor skulle jo først afvente, om Søren kom. Det ville være rart, om Søren kunne kommet hjem engang, mens han endnu lå i Slesvig, der er altid nu til vinteren en hel del ved

ejendommen, som han kunne sige til om, det er ikke altid så let, når manden fejler. – Peder Kjær¹⁴ og Mads Smidt ligger endnu i Slesvig, men venter stadig, der kan komme bud, de skal age på. Jeppe Smidt er i Rendsborg på vagtkommando. Ellers tror jeg ingen nyheder, der er hverken herhjemme fra eller fra krigen.

Nå, det blev en lang epistel, og det er ikke i hvert fjerding år jeg skriver et brev. Nu må du undskylde, for jeg har haft travlt, det er kommet lige ud og vrimler

selvfølgelig af fejl, og jeg gider ikke gå det igennem, så du får det, som det er.

Mange hilsner fra os alle,
vi har det rigtig godt over hele linjen

Hans
Mandag.
Søren kom ikke hjem i går, i stedet for Søren kom der bud efter Ville, han skal stille i morgen tirsdag i Flensborg og rejser i aften, det er jo ikke godt med Margrethes humør. Hermed et lille udklip af Flensborg Avis, som jeg tænker kan interessere dig. Det er vel nok noget nær dit syn på sagen og til dels også min.

V. h. H

¹⁴ *Man fulgte med i skæbnen for de indkaldte, som var fra sognet eller bekendtskabskredsen*

Hans og Elise Smidt med deres børn foran den gamle præstegård

Slesvig d.30.10.14

Kære far

Tak for brevet og skrivelsen fra Stenholdt. Om det vil lykkes mig at få orlov, kan vel være tvivlsomt; men det kommer til at vente til næste uge, da vi bliver flyttet til et andet komp. fra 1. novb. Jeg kan ikke forstå, at du ikke i dit brev fortæller mig, at Ville nu også er bleven indkaldt. Han har vel skrevet hjem, at han også er kommen til Slesvig.

En overraskelse var det, da jeg i går aften kom hjem, og værten fortalte, at min bror havde været her og søgt efter mig. Det er jo ikke så rart for ham at komme til at spille soldat nu, men måske slipper han også snart fri igen.

Rygtet har travlt her i dag med at fortælle, at vi inden 5. novb. skal af sted til Rusland. Jeg kan nu ikke rigtig tro det, da vi jo næsten ikke har begyndt at skyde, her har jeg slet ikke prøvet det, og det hold, som jeg er i, har endnu ikke haft et tornyster på nakken, så man skulle synes, vor uddannelse har været meget mangelfuld. Men engang vil det sikkert nok gå løs, spørgsmålet er blot hvornår. Hvis Mariane ikke har

afsendt pulsvarmerne og min svit¹⁵, når I får dette brev, bedes hun gøre det snarest muligt, da det jo gerne kan blive alvor med, at vi skal rejse.

Jeg skulle jo have 75 Mark ved firmaet, som kørte mergel, nu første novb., fordi de har skinnerne liggende på min mark, og fra 1. juni er de også forpligtede til at betale noget, fordi de har dem liggende på den mark, jeg købte fra Oblings gård. Jeg ved ikke, om du kan få fat i dem.

Hvordan går det med Ingemann? Det var jo kedeligt, at han netop skulle komme galt af sted nu, da hans hjælp så hårdt tiltrænges. Forhåbentlig kommer han sig også snart igen. Jeg er jo desværre godt undskyldt, kommer til at overlade bekymringerne og arbejdet derhjemme til jer så længe.

Kærlig hilsen

eders

Søren Smidt

Torsdag 10. nov.

Kære Søren,

så fik jeg da i aften brev fra dig og blev så glad. Jeg havde jo ventet efter det, omendskønt jeg ganske nøje vidste, at det altid tager tid med feltbreve.

Ja, nu er du da der Søren, det er den nøgne virkelighed og ikke mere til at ændre. Du selv tager (*det*) nu fornuftig og fortrøstningsfuld, har vi så ret til at klage? Vel ikke, vi må jo være tilfredse, at det endnu går dig godt. For mig var det en lettelse at høre det. Jeg havde lidt haft samvittighedsskrupler over så meget, som jeg mente at have forsømt, mens du endnu var i Slesvig. Så meget ville jeg have sendt dig, meget ville jeg have skrevet, så kom afrejsen dog til sidst så overraskende. En postpakke æbler, jeg havde sendt dig, fik du ikke. Tryksager kom tilbage, havde heller ikke fundet dig. Julepakke kunne vi ikke sende, da du netop rejste bort i de dage. Jeg havde endogså skrevet hjem om alt, hvad de kunne sende. Så stod vi der alle uden adr., og ingen kunne sende en smule. Nu forhåbentlig får du alligevel noget, der er jo sendt så mange pakker også uden bestemt adr. Og nu vi ved din adr., kan vi jo stadigt sende ½ pund pakker. Foreløbig sender jeg dig nu hovedhuen og lidt tryksager. Det ene nummer af

¹⁵ *sønderjysk for sweater*

Eiserne Blätter¹⁶, ”Totensonntag” har du vel fået af Ville, ellers skriv, så sender jeg dig det pr. brev, det er nemlig det bedste. Og i det hele taget hvis du har ønsker nu, så skriv det endelig, hvad du mangler, husk at du bereder os en glæde, når vi kan besørge dig noget. Har du taget en elektrisk lampe med? Kan du bruge lys? Knævarmere eller hvad mangler du mest af varme sager?

Skade at du ikke fik de 10 pund æbler, et halv pund æbler er ingen ting. Nu får Ville dem, jeg havde brev forleden, han er endnu i Slesvig. Nu kan jeg besøge ham, når jeg om et par dage rejser hjem, jeg havde altid tænkt jer begge. Dig fik jeg så ikke mere talt med, Søren, vi får vente og håber så engang at mødes under lykkeligere forhold. Ja, nu skal jeg så snart hjem igen, og her er endnu så meget, som skal laves, derfor bliver dette brev heller ikke, som det skulle. Men når jeg først kommer hjem, så har jeg tid, og så vil jeg skrive ret ofte. Desværre går det mig heller ikke ret godt i denne tid. Min gamle mavehistorie har meldt sig, og så er jeg ikke meget værd. Og når man sådan alle går bort som vi herfra, så er der alligevel meget, som skal laves i stand. Så snart jeg kommer hjem, skal jeg til at plante frugttræer. Vi havde også en hel del frugttræer her i planteskolen, som i år ikke lader sig sælge og skulle bort, dem får jeg nu gratis. Jeg må vel nok plante nogle af dem i din have, så kan du om et par år spise de bedste æbler og pærer, og hvis det er muligt glæde dig en smule dertil nu i din ensomhed. Er du ganske ene dansker der? Jeg fandt det så skønt, at du gik bort med dine kammerater, tænkte I var bleven sammen.

Ja, Søren så får jeg vel slutte, da det er sent, og min mave fordrer ro. Jeg skriver så ret snart igen, forhåbentlig mere og bedre. Skriv du også, så ofte du har tid, vi længes alle derefter, næste gang er vi vist alle på Spandetgård. Kom nu endelig frem med, hvad du har af ønsker, Søren. Her på bordet ligger et lille digt, som jeg finder smukt og derfor sender med. Samaklunsk¹⁷ ville også have sendt dig en julepakke, også det strandede på den manglende tid. Af Højskolebladet har jeg kun de par, men så snart jeg kommer hjem, skal jeg nok sende dig læsning.

Nu blot de kærligste hilsner og mine bedste ønsker for dig Søren, at det må gå dig så godt, som det er muligt under de triste forhold.

Tinne

¹⁶ tysk kristelig-nationalt tidsskrift af Gottfried Traub, i hvilket han skrev ugentlige betragtninger, bl.a. ”Totensonntag”

¹⁷ en af Tinnes tyske bekendte

Slesvig den 15.11.14

Kære søster!

Mange tak for brevet, det har været lidt længe undervejs. Jeg fik det nemlig først for et par dage siden, adressen var ikke helt rigtig.

I dag er vi rigtig kommen i stadsen, vi fik endelig gråt tøj udleveret i går. Det betyder dog ikke, så vidt jeg ved, at det nu går løs. Grunden er nok snarere den, at de ikke holder af at have os gående i det gamle smudsige tøj på gaden om søndagen. Ja, det trækker jo lidt ud, inden vi kommer af sted; men det er vi jo glade ved, for komme på den rejse er der ikke meget ved. Så længe vi er her, har vi det jo efter forholdene rigtig godt. Tjenesten er vedblivende meget let, det undrer mig for resten, at vi ikke kommer ud på længere marchture, så vi kunne blive lidt mere øvede deri; men det gør vi ikke.

Ja, nu har jeg snart været soldat i en fjerding år, og den tid er for resten gået meget herligt, underligt nok. Det er bare, som om man ikke rigtig har levet i denne tid, som er en eneste lang nat. Sådan på engang at blive revet bort fra sit arbejde, sin virkekreds og blive tvungen ind i dette driverliv, ja, det er ikke behageligt.

Sidste lørdag rejste P. Kjær, Mads Schmidt med flere af Landwehr og Ersatz-reservisten derhjemme fra af sted sydpå. Jeg har jo alligevel været heldig, da jeg ikke kom med dem fra Flensborg hertil de par dage før, for så havde jeg vel nok nu ligget i løbegravene i Østprøjsen, hvor jeg antager de er.

I går aften var jeg omme og besøge Ville. Jeg tror nok, at han finder sig bedre til rette med soldaterlivet, end man kunne have ventet. Jeg tror også nok, at han ligger sammen med (*en, der*) er god til at holde humøret oppe. I dag er Hejmdal endelig kommen igen. Hvad har den forsyndet sig med, da den har været standset i alle dage? Hils Peder og sig mange tak for Højskolebladet. Jeg vil være meget glad ved at blive ved at få den, for noget ordentlig læsning er næsten det, jeg har hårdest savnet. Han tilbyder også at sende Hovedstaden, hvis jeg tror, at det kan gå an. Da brevene fra jer endnu aldrig har været åbnede, tænker jeg nok, det går, og du kan sige ham, at jeg vil være glad ved at få et par numre engang imellem af dem, der mest kan interessere mig. Kundgørelserne og den slags ting helst sies fra. Så længe jeg er her, vil jeg helst, at I adresserer sagerne til mit kvarter efter følgende adresse:

Ersatz Reservist -----

Kaufmann Salomon

Baselerserstrasse 24

Slesvig

Kærlig hilsen til jer alle

din bror Søren Smidt

Vil I ikke lade mig det vide, hvis postbuddet forlanger strafporto af mine breve, når jeg ikke lader dem stemple af kompagniet.

Slesvig d.22.11.14:

Kære far!

Mariane klager i sit sidste brev over, at jeg skriver for sjældent. Det kan gerne være, at hun har ret, for da der ikke har været meget nyt at fortælle, og lejligheden til at skrive ikke er videre god, så har jeg vel nok været lidt for slem til at ”opsætte”. Tid har jeg nok af, men stuen, som vi bor i (det er nærmest et vaskerum) kan ikke opvarmes, så der er det for koldt at sidde og skrive, og inde i skænkestuen, hvor vi plejer at sidde om aftenen, er det næsten altid for uroligt. Sker der noget af betydning, at vi enten flytter eller lignende, så kan I være rolige ved, jeg nok skal skrive.

Ja far, nu går det måske snart af sted der hen, hvor det gælder liv eller død. Der skal en transport af sted til Belgien i denne uge, hvad dag det går løs, skal endnu være ubestemt. Jeg for mit vedkommende ved endnu ikke, om jeg skal med. Der skal sådan noget som 170 mand fra vort komp. af sted. Først tog de alle dem, som ville melde sig frivilligt, dernæst de bedste skytter, det vil sige dem, der ved sidste skydning havde skudt over 15 ringe. Så havde de det ønskede antal, men så tog de endnu 10 mand ud som reserve for at have nogle at give til med, hvis der blev nogle syge, og blandt dem er jeg. Jeg tror nu nok, jeg får lov at blive her, men om det så er det bedste, er ikke godt at vide, for en skønne dag rejser vi måske af sted til en anden side. Men alligevel foretrækker jeg at blive, så længe vi er her, har vi det jo forholdsvis godt.

Ja, hvornår skal denne jammer og elendighed dog få ende? Nu er der kun en måned til jul. Det vil blive småt med juleglæden og julefreden i år i næsten hele den kristne

verden. Så længe en sådan krig kan vare mellem kristne folkeslag, er vi langt fra idealet ”fred på jorden”.

Ville har været her et smut i eftermiddag, jeg tror nok, han finder (*sig*) temmelig godt tilfreds som soldat. Jeg lånte 10 Mark af ham, da jeg har det lidt knap, hvis jeg skal af sted. Vil du huske at betale enten ham selv eller Margrethe dem?

Jeg havde så småt ventet at komme hjem i dag. Løjtnanten havde givet sin tilladelse, men nu kan det alligevel ikke blive til noget, da det er ubestemt, om jeg skal med eller ej. Nu må jeg hellere slutte for denne gang. Jeg skal nok skrive, så snart jeg ved, enten jeg rejser eller ej.

Kærlig hilsen

eders

Søren Smidt

Slesvig torsdag aften.

Kære far!

Loddet er falden, og jeg skal med nu. I morgen rejser vi af sted til fronten, hvis der ikke i sidste øjeblik bliver taget en anden bestemmelse.

Ja far! Det vil for mange af os ikke blive en let rejse, for hvem ved, om vi kommer igen, og hvis vi kommer, er det måske som krøbling. Det er det, jeg frygter mest, og det ville jeg gerne forskånes for, så hellere blive derude.

For resten går det mig meget lettere, end vist både I og jeg selv havde ventet. Jeg kan godt smile ved tanken om, at jeg, den kryster som jeg alle dage har været, nu skal drage i krig.

At drage i krig vil vel altid være svært, når folk ellers tænker alvorligt over, hvad de går ind til; men det værste er dog, når man ikke har længsler, håb og ønsker til fælles med det folk, som man skal kæmpe for og blandt. Ja, det er en tung, trist lod, der er bleven os danske sønderjyder til del, men der gives intet udenom.

Tak for dit brev, som jeg har modtaget i dag. Jeg har næsten ikke fået tid til at læse det, da vi har haft så travlt med at blive indklædt. Du skriver lidt om svinene, at der snart bliver for mange af dem. Kan de største ikke snart blive leveret? Jeg kommer jo til, som jeg vist også har gjort før, (*at*) bede jer om at ordne sagerne dernede, som I selv synes; det er ikke let for mig at blande mig stort deri efter at have været borte

over 3 måneder. Kan soen, som har haft grisene, lade sig slagte til jul, ellers bliver de jo også nødt til at slagte et af de andre. Hvordan du skal få fat i mergelselskabet, må Stenholdt eller Mads Schmidt bedst kunne give oplysninger om. Jeg har jo også penge til gode hos mergelforbundet for, hvad de har taget over 1 ha.; men om I selv kan få det ordnet, ved jeg ikke.

Kærlig hilsen til eder alle

eders Søren Smidt

God nat.

Spandet d. 23. novbr. 1914

Kjære søster Tinne!

Du har måske for lang tid siden ventet brev fra mig og vel med rette, nogen undskyldning har jeg dog haft, jeg har længe gået med en dårlig finger, så jeg ikke kunne skrive, og det endda da jeg havde allerbedst tid til det. Nu er fingeren så vidt i stand, så den grund gælder ikke længere, men jeg synes egentlig, jeg har så lidt at skrive om. Herhjemme går alt i den gamle gænge, og vi mærker jo egentlig så lidt til krigen til dagligdags, og aviserne bringer snart ikke andet, så man ligesom sløves for indtryk.

Vi har igen herhjemme sendt et hold til fronten. P. Kjær, J. Lund, B. Bejer, Mads Schmidt Arnum m.fl. er fornylig trukket til Østpreussen og ligger nu der i skyttegravene.

Holdet, Søren er ved, er måske på vej til Frankrig. Ja, der er vel snart ikke et hjem i Nordslesvig nu, som ikke har pårørende ved fronten. Mange af vore bedste unge ligger allerede i Frankrigs eller Ruslands jord, og mange vil sikkert følge efter. Ja, Nordslesvig har gjort sin pligt og mer end sin pligt, og dog bliver der stadig øvet chikanerier. Hvordan det forholder sig med Villes indkaldelse, der er mange, der tror, der står nogen bag ved. Olaf Fink Brandstrup var sendt hjem utjenstdygtig, var kun hjemme et par dage, (så) måtte han af sted igen, samtidig fik han en karl udvist. Chr. Petersen Kirkeby var hjemme på orlov, gik til kirke i civil (mindegudstjeneste), dagen efter havde han gendarmen.

Grænsen er nu omtrent fuldstændig spærret til Danmark. Ingen kan komme over uden pas fra militæret, og spørger man soldaterne, siger de, at det er nordslesvigske

spioner, de skal fange. Er der spioner i Nordslesvig, er det sandelig tyskerne, som spionerer og angiver danske folk for et godt ord, endskønt selv i denne tid er jeg sikker på, der gives ingen mer lovlydig befolkning end den danske. Det er vel godt, for så vidt de hjælper os til ikke helt at glemme, men jeg synes dog, det er drøjt, samtidig som vore folk får ros og anerkendelse fra deres overordnede, samtidig som mange af vore unge ofrer liv og blod på slagmarken, samtidig som andre (blot nogle navne: N. Nissen Viby, dr. Hansen, advokat Ravn, Asmus Rahr m.m.fl.) fortjener jernkorset, samtidig skal folket herhjemme chikaneres og drilles.

Når bliver det tyske folk dog så klog, at det ryster krybet af sig, mon efter krigen, det tror du, og det håber jeg og vist mange fler, at der da bliver mere frisind og fordragelighed end før.

Ja, krigen har allerede slået mange dybe sår herhjemme i vort kære hjemland, og mere vil der komme til, inden enden kommer, og hvornår vil det så ende, og hvordan vil den blive? Sådant er der mange, der spørger, og ingen kan give svar, måske endnu det værste står tilbage.

Måtte vi herhjemme endda blot blive forskånet for at få krigen ind på vore enemærker, ja så må vi vel egentlig ikke klage. Nu er der snart gået 4 måneder, og jeg synes, at vi er længere fra enden, end da den begyndte.

Vi har nu soldater i kvarter, først havde vi 2 bønder fra Getkanten, nu har vi fået en tyk hamburger, det er (*en*) landstormmand, der bevogter grænsen. Det er flinke folk, og det holder vi nok ud, kan vi slippe-~~før~~ med det. Ville er jo og inde, han eksercerer jo i Slesvig, men Margrethe holder humøret ret godt. Jeg har lige været et smut i Arnum i eftermiddag. Marie Skovgård har nylig været oppe hos Jappe, han passer på den store bro, måske du kan træffe ham, når du rejser denne vej hjemad.

Du kan tro, der er storhed med pigen oppe på gården. På bededag var vi jo til barsel. Ellers ikke noget nyt. Du kommer vel snart hjem nu.

Venlig hilsen fra os alle i den gamle præstegård

Hans

Den nydøbte Margrethe på Spandetgård

Slesvig d. 27.11.14 Feldpostkarte

Kære Tinne!

Tak for dit brev. Jeg fik det af Ville i aften, da jeg var et smut deromme for at tage afsked. Ja, du har vel vanskelig ved at tro og forstå det, men nu bliver det alvor. Vi rejser herfra i eftermiddag til fronten, hvorhen vides ikke, måske går rejsen din dør forbi. Ja, det er ingen let rejse at gøre, men den skal jo gøres, der gives intet udenom. Mig falder det for resten meget lettere, end vist både I og jeg selv havde ventet. Jeg har jo så meget godt at tage med af minder og gode tanker, og så (*har jeg*) lært at kunne sige: Ske ikke min, men din vilje!

Kærlig hilsen

Søren

Det nytter ikke at skrive, førend jeg kan sende min nye adresse.

udateret brev

Lørdag morgen.

Kære far! Nu er vi på vor rejse nået et godt stykke ned i Vestfalen. Vi har jo rejst hele natten og med temmelig god fart på, så bliver det sådan ved, kan vi snart nå vort bestemmelsessted. Vi rejste fra Slesvig ved 2tiden i går eftermiddag og har så kørt

videre uden større ophold. I Hamborg blev vi beværtet af (Røde Kors) og lidt forbi Hamborg, jeg tror stationen hed Bagholz, fik vi et vist nok blot til det brug indrettet kødben (*og*) varm mad (ærter), og i Mynster fik vi vor morgenkaffe. Søvn har det ikke givet meget af i nat, dertil er her for uroligt. De frivillige, som der er mange af med, hujer og synger næsten hele tiden. Det er ikke at mærke på dem, at det er en meget alvorlig rejse, vi gør, at vi ikke alle kommer tilbage.

Godt er det dog, at det ikke er blot den slags folk, der er med. Halvdelen er vel nok Ersatz Reserve som jeg og deraf de fleste hjemmefra.

Adser Skov slap for at komme med. Han var ellers udtaget, men slap ved at melde sig syg, det ene knæ var lidt dårlig. Her hvor vi nu kører i Vestfalen, er der byer og fabrikker næsten over det hele og ikke stort andet at se. Ja, kommer jeg godt fra det, vil jeg få meget at se, opleve meget på denne rejse.

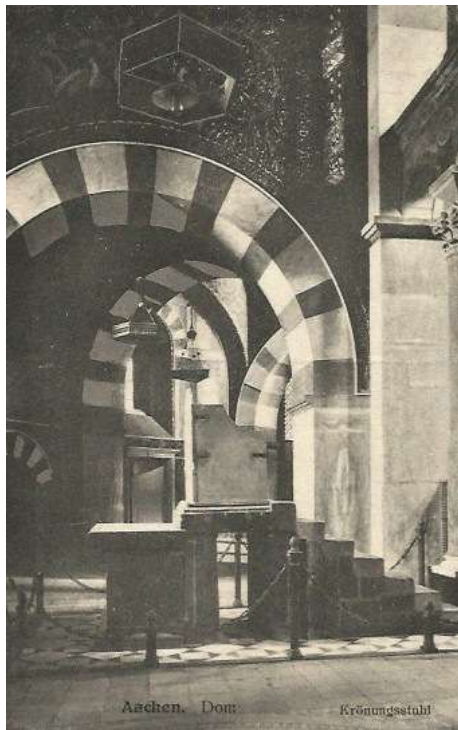
Hvor er vi mennesker underlige, for hvor gerne jeg ville have været fritaget for at være med her, givet meget for at slippe, så drages man alligevel deraf. Det er vel trangen til oplevelse, til at se det store grufulde på nært hold, der gør sig gældende; men jeg skal snart blive kureret.

Kærlig hilsen til eder alle

eders

Søren Smidt

I kan vel læse det, skønt skriften er meget utydelig. Jeg sidder og skriver, alt som vi kører.

udateret postkort med Aachen Dom, Krönungsstuhl

Kære søster!

Det var ikke på denne måde, jeg ønskede at komme herop og se Rhinlandets herligheder; men nu er jeg her på vej mod, ja, hvem ved hvad. Jeg er endnu ved temmelig godt mod, skønt vi nu nærmer os det grufulde, krigen.

Er for øjeblikket tæt ved Belgiens grænse.

Kærlig hilsen

S.S.

Tinne i midten med vandkande omgivet af tyske veninder

udateret brev fra Tinne:

Kære Søren,

jeg har nu længe ikke hørt fra dig, hvad ligger det vel i, forhåbentlig ikke i, at du har byttet opholdssted.

Jeg havde kort fra Ville sidste torsdag, da vidste han det i hvert fald ikke. Jeg kan foreløbig ikke tænke mig den mulighed, at du kommer til fronten. Nu er det søndag igen, ”Totensonntag”¹⁸ på tysk, men i år er deres tal større end nogensinde, der sørger for deres døde. Jeg lægger her et lille blad i, en af Traubs Eiserner Blätter. Min mening om Traub kender du jo, også de tanker, som nu kommer til orde i disse småblade. Hvis dette tiltaler dig, vil jeg gerne sende dig dem alle, skriv mig lidt derom i næste brev. Traub har sådan en egen måde at tiltale mig på, som jeg skatter så meget, men jeg ved ikke, hvorvidt du er med det tyske sprog, for ret at fatte sligt må man jo være fortrolig med sproget.

¹⁸ *Totensonntag er sidste søndag før advent, hvor man i det protestantiske Tyskland mindes de døde*

Det er det jo i det hele taget for at gøre sig fortrolig med et folk, lære det at kende, lære det at kende på første, på egen, hånd og ikke gennem andres udtalelser og bedømmelser. Deri vil du sikkert give mig ret, Søren. Bortset fra alt det andet, som skiller, er dette også en vigtig grund til, at en forståelse mellem Tyskland, tyske og danske mennesker er udelukket. Det for det første, for det andet det endnu vigtigere, som Grundtvig så mesterligt har givet udtryk. Den har aldrig levet, som klog på det er blevet, han først ej havde kær. At man skal kunne forstå mennesker, man så at sige hader, det er for meget forlangt.

I går aften måtte jeg bryde af for at gå med frk. Huttenhoff¹⁹ til banegården. Nu er atter en dag borte, og det er mandag aften. Endnu intet brev fra dig.

Jeg har på fornemmelsen, at du ikke har været rigtig tilfreds med mit sidste brev, at det ikke gav dig noget tilfredsstillende svar. Det er ikke let i dette tilfælde, Søren, fordi vore anskuelse på visse punkter er afvigende. Jeg forstår til fulde din anskuelse, du derimod ikke min, og det er mig også begribelig.

Jeg forlanger heller ikke, at nogen skal forstå mig og anser al forsøg på at bringe det dertil for frugtesløs. – Mindre forstår jeg, at du ikke kan forstå, at jeg gik til Remagen igen. Husker du, hvad du selv den sidste søndag, du var hjemme, sagde: ”Det er jo nærved, man går og længes efter at kunne træde det store historiske drama nærmere”. Jeg kunne forstå denne udtalelse, fordi jeg selv følte det samme. Jeg havde overværet første akt, og nu kan du vel nok forstå, at min higende natur længtes efter mere. Der kom så tit en underlig udve over mig derhjemme. Nu forstår du måske ikke, at noget så grufuldt kan drage en, jeg forstår det heller ikke altid, følte det blot. Jeg har jo heller ikke oplevet noget af krigens gru, men dog har jeg oplevet ting, som greb så dybt i sindet, og det skader ikke, tværtimod. I mit lidt urolige hjerte var oplevelsestrangen længe vågen. Den drog mig i sin tid væk fra barnehjemmet mod fremmede egne til helt fremmede mennesker. Og endnu siger jeg med L. Nielsen: ”Dybe udves morgensol, hold dig frisk på mine veje; skift ej med hin døde fred, der er mætte sjæles eje.” Min sjæl er ikke mæt, jeg har endnu trang til livet og mod på livet. Tit klang det i min sjæl med Blicher-Clausens ord: ”Skriv, skriv du dejlige liv, ondt eller godt, stort eller småt, skriv hvad du vil, jeg byder mig til, for det tunge, det glade, blot ikke de tomme hvide blade”.

¹⁹ *en af Tinnes veninder i Tyskland*

Jeg behøver ikke citere det hele, du husker sikkert og hvorledes dagene som kom, de stærke varme solrige dage, og der kom andre af angst beskrevet, af sorg, lidelse sønderrevet, men alle, alle var de levet, og det var jo det, man ville, det er jo det, der bygger livet og giver det indhold, fylde og kraft. De tomme blade, de indholdsløse dage bringer inden udvikling, og er det ikke det, vi stræber efter, du sikkert også bror Søren.

Men nu må vi heller ikke trække os tilbage, selv om det kommer så vidt som nu, hvor livet skrives, skrev med farver der stod så røde som blod. Nu er verden og det enkelte menneske sat på en styrkeprøve som aldrig før. De, som nu er stærke nok, de modnes, den enkelte såvel som de forskellige folk, nationer. De svage, de vege, de bøjer af, ~~brister~~, brydes eller visner. Hvor mange står nu ikke over for livets største oplevelser, sjælens største modenhedsprøve, som er dette at kunne gå døden i møde uden frygt, give livet hen som den højeste indsats for det, man elsker og tror på. – Det folk, som vi tilhører, står ikke over for dette, men jeg lever nu for øjeblikket i et folk, som står over for denne opgave. Det gjorde Belgien, det gør Frankrig, og det gør Tyskland. Vi kan ikke afgøre, hvem der har ret eller uret, der gives for tiden, som Naumann²⁰ siger, to slags sandheder i verden, ingen kan tvinges til at tro denne eller hin, enhver tror, hvad han vil, og ethvert af de kæmpende folk tror på sit lands ret og ofrer sig for det. Og dette er noget stort, selv om man på sin vis står udenfor, så dog at opleve dette, føle den store, stærke stemnings magt, som løfter den enkelte, løfter hele folket. Før hed det så ofte med rette, enhver kun tænker på sig selv, den sandhed er opgivet. Du ved, hvad der står i næste linje, det lyder jo næsten som en hån at sige det nu, hvor verden er fuld af had og rædselsgerninger. Og dog ved siden af går der vel nu gennem de enkelte folk en kærlighedsstrøm så stærk som aldrig før. Derude på den blodige val er de enkelte nu kun et led i kæden, den enkelte ofrer sig for det fælles, står eller falder med sit folk, lider med det, giver sig hen for det tro til prøvens sidste slutning. Dette oplever man her i langt højere grad end hjemme, og jeg har ikke fortrudt, at jeg trådte dette nærmere, - Ja Søren, jeg ved ikke, om du nu har forstået mig, i al fald kommer jeg til at slutte.

²⁰ Naumann samarbejdede med Traub omkring tidsskriftet *Die Hilfe*

Nu sender jeg for en sikkerheds skyld brevet til Ville, da jeg så længe ikke fik din adr. , kunne den jo være ændret, men Ville ved den jo nok og besørger brevet videre.

Så de kærligste hilsner

og bedste ønsker din s. T.

Skriv nu snart.

Frankrig d.1.12.14

Kære bror!

Denne gang må det hellere blive dig, jeg sender brevet til, skønt det jo snart kan være ligegyldig.

Vi er nu nået til vort foreløbige bestemmelsessted. Det var en lang køretur for mig, der ikke er vant til at færdes så langt borte fra hjemmet. Fra fredag middag til søndag aften kørte vi sådan omtrent uafbrudt. I førstningen gik det med temmelig god fart. Der blev kun gjort holdt, for at vi kunne få noget at spise engang imellem. Noget langsommere gik det, så snart vi havde nået den belgiske grænse, og jo nærmere vi kom målet, desto langsommere gik det.

I Noyon, vel nok det sted, hvor tyskerne er længst inde i Frankrig, blev der gjort holdt, og vi måtte gå resten af vejen til fods.

Det var en stram tur, vi havde den søndag aften. Det var just ikke så langt, vi marcherede vel ca. 3 til 3½ mil. Men det var jo med fuld oppakning, noget som vi slet ikke er vant til, så vi var dødtrætte, da vi nåede målet, en landsby (Vespillieres), som jeg antager ligger i nordvestlig retning fra Noyon.

En del af os, vi var ca. 810 mand, kom til vort eget regiment 84, og vist nok hele resten (de fleste) og deriblandt jeg er bleven (*sendt*) til det reserveregiment nr. 75, så vidt jeg husker det samme, som Hans har tjent ved. Så vidt jeg kender vore kammerater, så er det ældre fornuftige folk, som vi er kommen sammen med, mest hamborgere og bremener. Jeg ville nu have foretrukket at komme til 84, som for en stor del er folk hjemmefra, men (*det*) lykkedes ikke. Jeg tror ellers nok, jeg har været heldig og er kommen hen et sted, hvor der er temmelig rolig.

Vore folk ligger i stillinger, som de har haft siden midten af september. I går aften blev vi ført ud til det komp., som vi er bleven tildelt. De lå ude i løbegravene. Der ligger de i 8 dage og bliver så trukket tilbage til en landsby (Amy) ca. 4 km herfra for

at ligge der i 4 dage i ro. At de tyske soldater forstår at gøre sig det gemytligt, kender I jo andet steds fra, så det kan være unyttig at fortælle derom.

Man må undres over, at 2 fjendtlige hære kan komme så tæt ind på hinanden og så ligge der så længe uden at slås af betydning.

Franskmændene ligger nok og skyder lidt småt hele tiden, og vore folk vel også lidt, men om stormangreb fra nogen af siderne er der ikke tale. Mellem skyttegravene er der kun en afstand af 300 – 400 meter og enkelte steder kun 30 – 40 meter.

Befalingsmændene er, så vidt jeg har lært dem at kende, meget flinke. Her er der ikke noget, der hedder (Knochen zusammen)²¹ og sligt, og de går og er ligeså snavsede som os.

Jeg er glad ved, at jeg ikke kom op på ”højre fløj”, for der er der vist ikke rart at være. Det er for resten underligt, at man kan gå her og være så rolig (jeg kan ikke tale om kanonfeber), for det er ikke sjældent, at der kommer en kugle i en betænkelig nærhed. Egnen her omkring ser sørgelig ud. Al krigsbegejstring er som blæst bort, når man ser denne frugtbare kønne egn forvandlet til en ruinhob. I tre store landsbyer her tæt ved hinanden har jeg været (den største Amy vel så stor som Toftlund), og i dem alle tre (*er*) vel ikke et hus ubeskadiget, mange af dem er brændt, andre taget nedrevet og gennemhullet af kugler, murene væltet osv. Beboerne er næsten alle flygtede, kun ses der enkelte kvinder og børn vandre rundt i dette øde. Hvor må det være hårdt for de stakkels mennesker sådan at se deres hjem og egn ødelagt. Ja, vi har rigtig nok grund til at være glade og takke for, at vor hjemegn er bleven forskånet for krigens rædsler. Slem nok er det, når landets børn skal drage bort fra hjemmet med i krigen, men dette er dog langt værre. Ja, måtte dog blot denne skrækkelige krig snart få ende og få en god ende.

Kærlig hilsen til eder alle

din bror

Søren Smidt.

Min adresse er: Ersatz Reservist S.S.

3. komp. 1. bataljon

Reserve Inf. Regiment nr. 75

17 reserve division

²¹ at gøre honnør for overordnede

9. Reserve Armékorps

søndag middag:

Kære far!

Til lykke i anledning af fødselsdagen²². Det vil vel nok være et skår i glæden, at Ville og (jeg) ikke kan være med i år. Men det kan jo nu engang ikke blive andet. I tankerne kan vi dog samles og vil sikkert også gøre det.

Ja, det anede jeg ikke sidste år, at jeg i år skulle være nede i Frankrig. Ja, hvor er vi mennesker kortsynede, ved ikke hvad morgendagen, det kommende år vil bringe.

Mon vi til næste år skal have lov til (*at*) samles igen alle sammen?

Vi er nu passeret St. Quentin og nærmer os altså stærk frosten, så jeg tænker ikke, det varer længe, inden vi ligger i løbegravene. Det vil blive en hård tur for reserverne; men de vænnes vel snart dertil.

Endnu har jeg ingen anelse om min fremtidige adresse, men skal nok sende den, så snart vi får den at vide, da jeg selvfølgelig vil være glad ved at høre fra det gamle kære hjem. Hvis Peder vil vedblive at sende H.B²³, så ser jeg det gerne.

Nu herefter bliver det vel nok ikke hver dag, jeg får tid og lejlighed til at skrive hjem. Men vær blot ikke urolige for den sags skyld, jeg skal nok have det godt, eller i hvert fald tåleligt. Og kære far, skulle I en dag få bud om, at jeg ikke er mere, så sørg ikke for meget over det. Han, som har skænket mig livet, har lov til at kræve det igen, og måske er det bedst sådan. Jeg selv er for længst fortrolig med den tanke, selv om ønskerne går i en anden retning.

En kærlig hilsen til eder alle

din hengivne søn

Søren Smidt

Amy, Frankrig d.3.12.14

Kære søster!

Du venter vel sagtens efter at høre, hvordan det går mig; kortet jeg skrev undervejs, har du vel modtaget?

²² *Vilhelm Smidt havde fødselsdag 2. december*

²³ *formentlig Højskolebladet*

I dit sidste brev lader du dig forstå med ikke rigtig at kunne forstå, at jeg nu skal af sted. Men nu er jeg her. Nu har du også, som så mange andre, en bror liggende i skyttegravene i Frankrig. Ja, det er den nøgne, skære virkelighed, skønt det nærmest synes mig som en lang ond drøm.

Jeg er for tiden i (Amy) en stor landsby ca. 3 – 3½ mil nordvest for Noyon. Jeg kom desværre ikke til (84), hvad jeg havde ventet (det er nu mest folk hjemmefra); men til 75 et reserve regiment, mest folk fra Hamborg Bremen egnen. Det er såmænd ellers flinke folk, jeg er kommen iblandt, for så vidt jeg har lært dem at kende.

Jeg tror også nok, jeg har været heldig og er kommen hen et sted, hvor der er temmelig rolig. De to fjendtlige hære ligger her, som vel nok de fleste steder, i løbegrave tæt over for hinanden, kun med en afstand fra ca. 300 – 70 meter. Men mens de andre steder kæmper hårdnakket frem og tilbage, så er der her temmelig rolig. De har nu ligget her på et sted siden september, og så vidt jeg kan forstå, er det ikke meningen, at der skal gås angrebsvis frem, stillingen skal kun holdes.

Kompagnierne skiftes til at ligge i løbegravene lidt længere fremme og her i reserve, 8 dage der og 4 her.

Det var jo for mig, der ikke er meget vant til at rejse, en lang rejse hertil. Fredag middag rejste vi fra Slesvig og kom til Noyon søndag aften. Derfra måtte vi så spadsere hertil, og det blev en stram tur, da det var med fuld oppakning, noget som vi ikke var vant til. Ja, vi kom ikke den vej, så vi kunne få hilst på hinanden, jeg havde ellers så småt ventet det. Nægtes kan det ikke, at man på rejsen fik indtryk af, at tyskerne har deres sager i orden. Langs med banen var der flere steder indrettet store spisehaller blot for militæret, så det kan få noget at spise i en fart. Det, der undrede mig hjemmeførdning mest på rejsen gennem Tyskland var, at de store tyske floder ikke var større.

Belgien rejste vi igennem om natten, så da fik vi ikke noget at se, Men at der må være kønt der, henrivende, så meget kunne dog ses ved måneskin. Og vi, et snævrere selskab, havde nok lyst til at komme der igen engang ved sommertid under fredeligere forhold.

Her kunne det også være kønt, men nu ser det skrækkelig ud. Al krigsbegejstring er som blæst bort, når man ser denne rige kønne egn, som nu kun er en ruinhob. I tre store landsbyer, hvor jeg har været, er der vel ikke et hus ubeskadiget, mange brændte

andre uden tag osv. , og det er jo kun lidt jeg har set endnu. Dertil kommer så alle de mennesker og dyr, der må lide og dø, ja, det er så skrækkelig, ens livsmod og tro på mennesker får et knæk, som sent vil forvindes.

Kærlig hilsen din bror Søren.

Adressen er: Ersatz Reservist S. S.

3 Komp. 1 Batt. Res. Inft. Rgt. 75

17 Res. Division 9 Res. Armékorps

Slesvig den 6.12.14

Kære Søster!

Jeg har jo engang lovet dig at skrive lidt om mit ophold her, jeg ved nu ikke just, om det vil glæde dig at høre, hvorfor jeg er soldat, det er nemlig igen en lumpen streg fra tysk side, som har spillet mig den puds. Den dag, jeg mødte i Flensborg, var vi der i alt kun ca. 25 – 30 mand, alle udelukkende fremtrædende danske, hvoraf allerede den største del have været arresterede eller på Rygen, men som så ved H. P. Hanssens hjælp var kommen på fri fod. Vi fattede da straks mistanke om, at der lå noget bagved, det har nu også vist sig at være træffende.

Gennem vore foresatte ved vi nu, at vi kun er soldat, fordi vi skulle bringes hjemmefra. For cirka 14 dage siden blev alle kun garnisonsøddienstfähige Ersatz Reserve sendt hjem, da de nu havde den nødvendige uddannelse til at kunne gøre vagttjeneste, i det tilfælde det gjordes nødvendig, kun vi to danske måtte begynde med forfra. Min underofficer har fået streng pålæg om, at jeg skal køres i stramme tøjler, og på ingen måde må han tåle, at vi taler dansk, deri ser de vist en stor fare, da vi er to mand i vor kompagni, som består af omtrent 800, som kan tale dansk.

I middags havde jeg lige en samtale med redaktør Svenson fra Sønderborg, som også er her, men ved et andet kompagni, hans Feldwebel havde fortalt ham, at han fra (*sin*) bataljonskommandør havde streng pålæg om ikke at give dem udlov ikke engang i julen, så jeg kan jo vist heller ikke vente mig nogen udlov, jeg har engang søgt ind om 4 dage, men der blev ikke engang værdiget mig et svar.

Efter alt dette og lignende kan man kun ryste på hovedet og tænke: ”de stakkels snæversynede hjemmetyskere, at de ikke bedre forstår sig på mennesker”, jo mere de arbejder, jo længere kommer de væk fra målet, som går ud på at få os fortyskede. Men

ærgerlig er det, at det netop nu, mens vore folk, som sammen med det hele tyske folk bløder for Tysklands ære og bliver berømmede af højeste militære myndigheder som tapre, trofaste soldater, at vi da skal lide under en smålig hjemmepolitik.

Hvad tror du, det tyske folk i det store ville sige, hvis sligt blev offentlig fremdraget? Hvad der næsten er det allerbedste ved det hele er, at det ikke engang er nogen politisk forbrydelse, som ligger til grund for det hele, men kun en hel privat sag, det skal nemlig være en mand, hvem jeg sidste år havde en lille differenz med, som skaffede ham en irettesættelse. Ja, det er altså omtrent de forhold, jeg lever under her i Slesvig. Tjenesten er jo let at forrette, da jeg jo som sagt har begyndt forfra, nu vil det jo vise sig, hvad de kan bruge mig til, når disse her er uddannede, om jeg skal begynde for tredje gang, så håber jeg da i al fald det bliver som officer.

Søren fik vel ikke held med at træffe dig, da han rejste, han mente, om han måske kunne kalde telegrafisk til en af hovedstationerne? Har du hørt noget fra ham, han skrev et kort til mig fra Neus, men blot et par ord.

Nu har de også begyndt her med at holde session over den uøvede landstorm, så kan Peder jo også vente at blive mellem de første, som bliver forvist fra hjemmet.

Hjemmefra ved jeg ikke ret meget, nu har jeg jo allerede været soldat i 6 uger, ja, tiden går, og man finder sig ret godt i skæbnen, bedre end jeg havde ventet.

Når du skriver, særlig om dette emne, send da mine breve til mit logi Menchendistr. 2, jeg er nu ellers ved 26 korporalsk., du behøver derfor ikke at frankere, blot du skriver Ersatz – Reserv. Schmidt I.

Nu får du nøjes for denne gang, jeg må også skrive til Grethe endnu.

Kærlig hilsen

din bror

Vilhelm

Hvad synes du om mig i uniform?

Skyttegravene ved Boeverenz d.8.12.14

Kære søster!

Det er vel snart på tide, at jeg igen får sendt eder brev. Jeg har truet dermed i flere dage, men har haft knap med tid, så det har måttet opsættes.

Vort komp. er i disse dage ude i skyttegravene. Vi flyttede herud sidste lørdag og skal blive her i otte dage. Så går det igen tilbage i reserve i fire, for derfra at ligge ude forfra. Det er nu den tredje dag, vi er her, så jeg er snart ved at blive fortrolig med livet herude. Jeg var jo rigtig nok herude et døgn, straks da vi kom hertil, men kom dog ikke så vidt, at jeg rigtig kom til at deltage i arbejdet og livet her.

Endnu er jeg kommen uskadt fra den farlige leg og har det såmænd rigtig godt. Humøret går det også nogenlunde med. Og når man må beholde sundheden og ellers komme uskadt hjem igen, så holder jeg det jo nok ud her, skønt livet her er langt fra behageligt.

Vi bor i små jordhuler, som er gravet ind i jorden til siden fra skyttegravene. Den første nat var det koldt, men nu går det bedre. Jeg ligger for øjeblikket i min hule og skriver. Om natten har vi mest tjeneste. Da skiftes vi til at stå på post i to timer for derpå at være fri i to og så fremdeles. Ja, når man der står og fryser, og regnen strømmer ned, så vandrer tankerne ofte hjem til min gode seng og den lune stald. Regnen har gjort det lidt ubehageligt i de sidste nætter, da det har sivet ned næsten hele tiden, så alt har været så snavset og fedtet (det er nemlig det bare brune ler her), så vi går og er så snavsede, som jeg ved ikke hvad. At få sig vasket er en luksus, som jeg ikke har kunnet gøre brug af i flere dage.

Forplejningen er ikke så dårlig, når man regner med, hvor vi er. Køkkenet kommer kørende herud med middagsmad hver aften, og samtidig bringes brød med. Kaffe koges herude, resten skal vi så selv sørge for at tage med, når vi flytter herud. Lidt margarine kan fås at købe hos en marketender i byen, vi ligger i, når vi er i reserve, men det er næsten også det hele, og det samme er meget dyr 1.20 Mark pr. pund. Jeg vil derfor gerne, om du måske kan påtage dig at sende mig lidt pølse eller andet pålæg en gang imellem. Pølse er vel nok det, jeg bedst kan have under disse forhold, og med et halvt eller et helt pund en gang hver 14. dag kan jeg let klare mig. ½ pund kan sendes for 10, et pund for 18 Pfennig. Ligeledes vil jeg gerne have lidt chokolade eller sukkergodt en gang imellem, da det, da jeg ikke ryger, nok kan hjælpe og forfriske lidt, når jeg står på post om natten. Du kan jo købe det hos købmanden på min regning.

Hvad krigen angår, da er her for det meste temmelig rolig. Der bliver jo nok skudt lidt fra begge sider, mest franskmændene, men for det meste uden at gøre skade, da vi jo

altid holder os nede i gangene, og kanonerne spiller også op en gang imellem. Kun i går aften gik det mere alvorligt til. Et af vore komp. havde fået ordre til at fordrive franskmændene fra en af deres skyttegrave. Ja, hvor er det uhyggeligt, når det virkelig for alvor går løs. De sneg sig derover i mørket, havde også held med sig, dræbte så vidt jeg ved en og fik fire fanger. Men da franskmændene længere tilbage opdagede det, gik det rigtig løs. Ildkugler skødtes af for at oplyse egnen, og en regn af bly sendtes over mod vore stillinger, alt imens vort artilleri sendte granater derover. Det var selvfølgelig kun lidt ved siden af de større slag, men dog for mig, der ikke er vant dertil, som om alle onde magter var slupne løs.

Nu vil jeg slutte for denne gang. Venter også snart at høre fra jer.

Kærlig hilsen eders

Søren Smidt

Et reserve batteri til min lommelygte bedes også tilsendt (almindelig størrelse).

Nok engang adressen:

9 Res. Armékorps. Res. Inft. Rgt. nr. 75

17 Res. division. 1 Batallion 3 Komp.

Amy d.17.12.14

Kære far!

Omsider kom det ventede brev, og glad blev jeg. For selv om man omtrent kan gå ud fra, at I har det ved det gamle, så bliver man dog og ikke mindst under disse forhold glad ved at høre fra hjemmet. Ja, mange tak for brevet og de gode ønsker.

Jeg venter måske også for længe, inden jeg skriver; men med tid og lejlighed dertil har det været knapt, og dertil kom, jeg syntes, jeg skulle høre fra jer først.

Jeg har det da også efter forholdene rigtig godt. Er sund og rask og ved godt mod. Vi er nu igen her bagved for at hvile ud, som det hedder sig, og er således i de første dage uden for farer.

Vi har haft dårlig vejr her i den sidste tid, regn og atter regn, så livet i skyttegravene til tider langt fra har været behageligt. Hytte sig for at blive gennemblødt kunne man endda sagtens, da vi havde et telt til at hytte over os; men det regnede gennem taget på jordhulerne, og skyttegravene blev så opblødt, så det var et værre ælteri, da der er mergel og ler over det hele.

Hvordan går det med de andre derhjemme fra sognet, som er med i felten? Hører de i mellem fra Mads Schmidt, P. Kjær m.fl., som rejste fra Slesvig til den russiske grænse en 14 dages tid, før vi kom hertil?

Nu nærmer julen, hjemmets, fredens og glædens fest sig med stærke skridt. Før dette brev når hjem til jer, har kirkeklokkerne måske kimet julen ind. Hvem af os har vel anet det sidste jul, at vi i år skal holde jul i en skyttegrav i fremmed land. Ja, hvor kortsynede er vi mennesker ikke, det mærker man først rigtig i denne tid.

Hvilken underlig skærende misforhold er der ikke mellem julebudskabet om fred på jorden og så denne forfærdelige krig. Man skulle synes, at det for os vil være umuligt at fejre jul under slige forhold, og dog hvem ved måske det for mange af os bliver den dybeste og rigeste jul, vi har oplevet. Mange har sikkert allerede fornemmet, at lidelsen er en livsværdi lige såvel som lykken.

Jeg sidder vel nu her og skriver, som om det kun og i første linje er os, som er borte fra hjemmet, julen vil blive fattig for, men det er det sikkert ikke. Langt værre vil det vel nok være for mange af de millioner af hjem landene over, hvor enten far, storebror eller en anden mangler, og det står i det uvisse, om han kommer hjem igen. Måske døden allerede har gjort sin høst.

Hvordan mon det egentlig står sig med krigen? Her hører man så lidt. I eftermiddag fortalte vor Feldwebel, at russerne var slået afgjort tilbage, hele hæren på flugt. Mon det passer? Noget lignende fortaltes nede i skyttegravene, og det viste sig at være forkert. Soldaterne her er snart trætte af krig og snakker stadig om fred. Når sådan et rygte kommer, så går det løs: i morgen får vi fred, hjem til jul. Det er heller ikke til at undres over. De er næsten alle sammen fædre, har kone og børn hjemme, og nu har de ligget her i skyttegravene i flere måneder. Længslen deles sikkert også af vore modstandere. Nu ikke mere denne gang.

Til slut en kærlig hilsen og en rigtig glædelig jul ønskes eder alle. I påsken kan vi jo og vil sikkert også samles. Hvor er det meget værd i lange triste timer, alt synes gråt i gråt, at mindes, at der hjemme er nogle, der tænker på og beder for en.

Kærlig hilsen og glædelig jul eders

Søren Smidt

Mariane vil måske også tænke lidt på lys, når hun sender mig en af de ønskede pakker.

Afgørelsen med mergelforbundet er jeg godt nok tilfreds med.

Barmen hos Huttenhoff 17 dec.

Kære Søren,

så er jeg da igen undervejs, denne gang under mere rolige forhold end sidst. Nu sidder jeg atter her i Barmen, skulle absolut med frk. Huttenhoff hjem, før jeg fik lov at rejse videre.

Vi rejste til Remagen tirsdag eftermiddag, overnattede i Opladen, hvor vi besøgte en bekendt og om aftenen havde lejlighed til at høre Traub holde foredrag. Et længe næret ønske gik herved nu til slut for mig i opfyldelse. Du ved, jeg skatter Traub højt, lad også være han er en tysker, men han kan nu netop tale en til hjertet, sige det man trænger til at høre, nu indser jeg ikke, hvorfor man ikke skulle have lov at tage imod. Også nu hans foredrag, hvor var det udmærket, hvilken tankefylde, hvilken indholdsdybde og dog så let at fatte.

Jeg sendte dig hans Eiserne Blætter, der er også mange gode tanker deri, selvfølgelig også meget, som en dansker ikke kan fatte og sympatisere med.

Forhåbentlig tænker de nu hjemme på at sende dig julelæsning. Når jeg kommer hjem, er det for sent, og tysk sætter du vel ingen pris på, netop i julen trænger man til modersmålet, i det hele taget kan man tænke sig, at I danske derude vil længes efter lidt dansk jul, som måske hjemlige toner i en julebog kan bringe jer lidt af.

Jul, Søren, det bliver vel nok den tungeste julefest, du endnu har oplevet, og dog man ved det ikke, netop til at fejre jul hører jo et bestemt sindelag, hvem der har det, kan måske også fejre en på sin vis lykkelig jul i en skyttegrav.

Og har man det ikke, får man heller ikke hjemme, selv under de lykkeligste forhold, fat på den rigtige juleglæde.

Brorson har vel ret, når han synger ”Når hjertet sidder mest beklemt, da bliver frydens harpe stemt, at den kan bedre klinge, og knuste hjerter føle bedst, hvad denne store frydefest for glæde har at bringe.”

Hvor mange, mange derude kender ikke noget til denne dybe glæde, for dem er det værre. – Og for os herhjemme er det så meget lettere at vide dig derude, nu da vi ved med hvilken fortrøstning, du gik bort, vi ved, at du har dette indre holdepunkt, som giver støtte i de tunge tider, som hjælper frem over savn og farer. Jeg mindes den lille

sang, som begynder med verset: ”Gud giv mig barnekår, Gud lær mig Fadervor. Lær mig som barn hos dig at drage ånde! Lær mig i sorg og savn at nynne på dit navn, der bærer frelst igennem ve og våde.”

Ja Søren, vi herhjemme ved ikke, hvor svært det kan være derude, men jeg har den faste fortrøstning, at du har sluttet pagt med hin stærke magt, der kan bære frelst gennem ve og våde og gennem skyttegravens triste øde. –

Ja, kære bror Søren, så ønsker jeg da for dig, at du også må finde noget af en juleglæde i år derude i det fremmede land under de underlige forhold.

Jeg sender dig herfra et par små pakker, forhåbentlig får du ret mange hjemmefra, når jeg kommer hjem, sender jeg mere, det er bedst først at se, hvad de har sendt, ellers bliver det let det samme. I går sendte jeg en dåse kondenseret mælk, jeg ved ikke, om du kan få vand der, eller du drikker kaffe, men i begge tilfælde gør en tilsætning af mælk eller fløde sikkert godt. Du har vel nok en teske eller andet, behøver så blot at tage et vist kvantum og røre ud i vand eller kaffe. Synes du om det, så skriv blot, så sender jeg dig mere, når jeg kommer hjem. – I dag sendte jeg to tuber æblemarmelade, som du kan smøre på brødet i mangel af smør. I dag lidt af fru Huttenhofs bagværk.

Jeg lægger igen et par postkort i og beder dig benytte dem flittigt. Du har vel ikke altid tid eller stemning til at skrive breve, men husk vi derhjemme er også glad for den mindste hilsen og efterretning.

Frk. Huttenhoff sidder og venter på, at jeg skal blive færdig. Så får jeg da slutte med de kærligste hilsener og bedste ønsker for julen og de kommende dage.

Din søster Tinne

Noyon, juledag 1914

Kære søster!

Tak for brevene og pakkerne. Ja, I er snart for gode og for omsorgsfulde. Uvilkårlig spørger man sig selv: Har du fortjent al den godhed og kærlighed? Ville du under slige forhold kunne gøre gengæld? Ja Tinne, det gør godt at føle, at der dog er nogle, som det ikke er ligegyldig, hvordan det går en.

Det er vel naturligt, jeg har i hvert fald selv følt det samme, at når man står i fare for at miste noget af det, man holder af, så først vågner kærligheden rigtig dertil. Man synes, man før har forsømt så meget og vil gerne nu, før end det er for silde, indhente det forsømte. Mylius Erichsen har, synes mig, så smukt givet samme følelse udtryk i et lille vers, som han har skrevet oppe på Grønlands ismarker:

”Kære far! Jeg ber dig blot
være i live, når jeg kommer.

Byd ham trods, den strenge dommer,
dødningsmanden.

Vi endnu så meget godt
har at sige til hverandre.

Af mit liv jeg år vil give,
når blot du er i live.”

Ja, jeg har al grund til at være glad og taknemmelig. I de sidste dage er der strømmet ind med breve og pakker i masser. Alle vil I gerne så vidt muligt sprede lidt lys i dette mørke.

Ja, det blev ikke, som jeg havde ventet, i skyttegravene, jeg kom til at fejre juleaften. Vort regiment blev et par dage før jul helt uventet afløst og flyttet her til Noyon, hvor vi foreløbig bliver liggende i reserve, hvis ellers alt går efter bestemmelsen.

Ja, vi er, som I nok kan tænke jer, alle sammen glade ved dette bytte. Her er vi dog ikke som i skyttegravene direkte i livsfare, for selv om man også der vidste og regnede med, at kun en lille procentdel af kuglerne træffer, så kunne det dog hænde, og gjorde det også.

Ja, juleaften her var selvfølgelig fattig ved siden af, hvad vi er vant til, men dog hvad det ydre angår langt bedre end for vore kammerater, der for en stor del har måttet fejre den i en skyttegrav. Vi havde lejlighed til at deltage i en gudstjeneste i Noyon katedral, et mægtigt kirkerum, som var fyldt af vel flere tusinde soldater. Ja, der er noget stemningsfuldt over en sådan gudstjeneste, selv om det var på et fremmedsprog. Ja, da de kendte toner ”Stille Nacht, heilige Nacht” tonede gennem rummet, følte man sig næsten som hjemme. Mere trist var resten af aftenen, da man hårdt savnede det gamle hjem. Juleaftensnadver i egentlig forstand var der selvfølgelig ikke tale om. Et stykke smørrebrød var hele herligheden og så bagefter småkager og rødvin, som

mine kammerater kunne traktere med. Kagerne kan jeg endda være med til, men vinen skal jeg ikke gøre stor skade. I eftermiddag kan jeg nu gøre gengæld, da jeg har modtaget din pakke i middags.

Du spørger i dine breve, om jeg er ene, eller om vi flere kammerater er blevne sammen. Ja, vi er vel nok en halv snes danskere her ved samme komp. Og deraf er vi tre, som var godt kendte fra Slesvig. Og selv om det ikke var dem, jeg helst ville have bleven sammen med, så er det dog gode kammerater, som jeg stadig lærer at sætte større og større pris på. Det er for resten vist nok vor egen skyld, at vi blev skilt ad. Vi har ikke passet godt nok på.

Her i Noyon er der så fuld af soldater og en trafik uden lige. Jeg overdriver ikke ret meget, når jeg mener, at de 99% af de folk, man møder på gaden, er soldater. Det er vist nok kun den fattigste del af befolkningen, der er bleven her, stort andet ses i hvert fald ikke. Det må også være hårdt at egnens folk, hvis der da i den er spor fædrelandskærlighed, nationalfølelse, må se deres by og egn så overfyldt med fjender, se deres kirker taget i brug af dem, så de selv næsten er nødt til at stå udenfor.

Du beder mig udtrykke mine ønsker med hensyn til pakker. Foreløbig mangler jeg ikke noget. Det skulle da være lys og lidt læsning. I må ikke overdrive det med fødevarer, da det ingen mening er i, at jeg frådser, der kan være nok i denne tid, der sulter.

Nu vil jeg slutte for denne gang.

Kærlig hilsen og et godt nytår ønskes eder alle

din bror

Søren Smidt.

Det kan gerne være, jeg kommer til at mangle et par strømper engang med det første, men I skal ikke sende dem, før end jeg skriver, da jeg har nok at bære på endda, når vi flytter.

Noyon d.28.12.14

Kære far!

Hermed sender jeg den ønskede regning. Om selskabet vil tage den for gode varer, kan vel være tvivlsomt, dels fordi jeg af mangel på bedre har måttet bruge blyant, og dels fordi jeg ikke her nærmere kan betegne markerne med nr. og sligt. De vil måske

også vægre sig ved at betale for skaden på marken fra Oblings gård, da vi der ingen aftale har truffet. Jeg synes ikke, at jeg har takseret skaderne for højt, og det er jo klart, at jeg ikke kan have skinnerne liggende der i årevis uden godtgørelse. De holdt op med kørslen omkring 1. maj, men i den første måned mener jeg ikke at kunne gøre krav på godtgørelse.

Måske også I vil kassere den, men så står det jer frit for at lave en anden og bedre. Vil du ikke også gøre forsøg på at få dem til at tage skinnerne bort, da jeg nødig vil have dem liggende der til foråret.

Endnu er vi her i Noyon, og jeg har det efter forholdene udmærket. Vi håber endnu nogen tid at få lov til at blive her. Nu er julen så forbi for denne gang. Ud over det at kunne være med til gudstjeneste juleaften og så næsten hver dag modtage julehilsner og en mængde pakker hjemmefra har vi ikke mærket stort til julen.

Krigen går sin travle rastløse gang, der er ingen tid til standsning. Første juledag var vi dog helt fri; men anden juledag måtte vi ud at eksercere. Og i går og i dag har vi været ude at grave løbegrave 1 mils vej vest for byen noget bag ved skyttelinjen.

Et andet komp., der var ude i samme ærinde som os, blev for resten meget ubehageligt mindet om, at der er krig. Det franske artilleri havde nemlig opdaget dem og sendte straks en granat over og dræbte en, en Ersatz Reservist som kom 2 dage før jul, og sårede 6 – 7 stykker.

Ja, sådan bliver man gang på gang mindet om, at man er med i krig, hvor det går løs på liv og død. Dette er selvfølgelig kun småting ved siden af de mange andre tider og steder. Men det er altid sådan, jo nærmere det kommer en, desto større indtryk det gør.

Det gør meget større indtryk, når der fældes en i ens nærhed end hundrede nogle mil borte.

Hvor er det ellers en henrivende køn egn her ved Noyon. Selve byen er der just ikke stor stads ved undtagen katedralen, der er så stilfuld og smuk. Men omegnen selv nu midt om vinteren er så køn. Meget takket er egnen. På skråningerne og toppene megen skov, og i dalen ligger så byerne med deres røde tage. På markerne næsten overalt frugtræer. Det er sjældent at se store stykker uden træer. Der bliver så pløjet mellem træerne, som står rundt i roe- og kornmarkerne. På sin måde ser det jo

sørgeligt ud på markerne, kornet står endnu på marken og roerne ligeledes, ellers ses det ikke meget, at krigen har raset også her.

Vil du hilse i Spandet, Spandetgård og ikke mindst Mariane og Tinne og sige tak for pakkerne. De overdriver det næsten, jeg kan ikke følge med at få det spist, har endnu lidt pølse, som jeg har haft med fra Slesvig.

Nu får jeg slutte. I får undskylde, at der mangen gang er så lidt sammenhæng i det, jeg skriver, men her er næsten altid spektakel og uro. Vi ligger også 11 mand i en ikke ret stor stue.

Kærlig hilsen til eder alle

eders

Søren Smidt

Hils Peder og sig, at jeg vil være meget glad ved at få Højskolebladet herop. Måske vil det være lige så rigtigt at lade den gå uden om Stenholt, putte den i tøjet, her er der ikke noget i vejen.

Ved årsskiftet 1914 – 1915 sendte Sørenns bror Peder en artikel Hejmdal, som kredser om nogle af de samme tunge tanker om død, som blev udvekslet mellem hans søskende tidligere.

En bedre tone!

I en fortælling
unge lykkelige mennesker
sammen. Pludselig siger
gå os, hvorledes kunne vi
væltede ind over os, om
tungeste – at døden kom,

forekommer følgende: To
sidder stille og taler
hun: ”Hvorledes ville det
tage det, om en stor ulykke
vi fik opleve dette – det
og en blev kaldt bort, men

en b

”Jeg

med

”O

en

I de

han:

år

år

opleve dette – det tungeste: en kaldes bort, en bliver tilbage.

Nu begynder det nye år. De fleste af os begynder det med alvorligere tanker, end vi plejer ved et årsskifte. Mange vil sikkert føle en underlig længsel efter at få en bedre og dybere tone til at klinge. En eller anden tør måske sige: ”Ja, kunne det nås, så var det største offer ikke for stort.”

Også som folk får vi opleve dette – det tungeste. Måtte det så gå os som violinen,
”der sønderbrudt, men atter sammenføjet
en bedre tone gi`r, men svagere klang”.

Nytår 1915

Peder Smidt

Jeg håber, De vedbliver at sende Hejmdal til min broder, som er i felten.

Hvis der forandres ved adr., skal jeg straks lade Dem det vide. – P.S.

Spandetgård, nytårsdag 1915

Kære bror!

I dag vil jeg skrive et brev til dig – jeg har god tid og ingen til at forstyrre, thi Karen og vor lille Margrethe er i disse dage i Fæsted. Jeg har i dag været røgter, og foruden mig har der kun været en pige til mellemmad, en lille husholdning til så stor en gård. Hvordan går det ellers Søren? Ja, vi synes, det må være forfærdelig strengt for jer. Jeg tænker mest på dig – på jer – når jeg lægger mig i min seng om aftenen. Jeg synes, hvis I endda havde haft husly og en god seng at hvile i engang imellem, så måtte det bedre kunne gå for jer. Åh, hvor det vil blive en streng vinter for dig og for så mange. Du vil dog sikkert have et fortrin for mange, du er vant til at tage fat – vant til at prøve lidt af hvert og sidst, men ikke mindst den måde, du kan se døden i møde på. Vi herhjemme, der efter menneskelig beregning har denne død lidt længere fra livet, glæder os inderlig over, at du med den for øje kan skrive: at du er fortrolig med tanken om, at du måske skal blive derude, og at du ved, han, der har skænket dig livet, han kan også kræve livet tilbage! Jeg synes ikke, at jeg kunne skrive så rolig, så givende mig hen i det, der skal komme, som du har gjort. Men Gud ske lov og tak, Søren, at du kan, og at du også har ladet os få så stort eller så lille et indblik i det, der rører sig inde bag vesten.

Du kan tro, det vil også være den bedste trøst for os, hvis der skulle gå lang tid hen, uden at vi fik noget at høre fra dig, eller hvis der en dag skulle komme bud til os om, at Søren er ikke mere, - en underlig tanke. Jeg kan så godt forstå, at mange kvinder slet ikke kan fæste lid til det bud, der siger: Din mand er ikke mere blandt de levende. Ja, det er en streng tid for mange. Lyckes i Rødding har modtaget dette budskab: en søn savnet, den anden falden. M. Schulz, Markskelbæk, ligeså. I går hørte vi også, at Johan Clausen, Brøstrupgård og Laurids Beck, Fjersted, der en tid var sammen i Bremen, men nu begge var sendt op til fronten, skulle være faldne begge to. – Jeg håber, du får Hejmdal, og at du derigennem kan følge lidt med.

Nu er julen jo forbi – det har været en rolig jul – ikke megen gæstereren, kortspil eller sligt. De fleste bliver for det meste hjemme, og det er der sikkert mange, der har godt af. Før gik manges interesser for meget ud på dette ”at komme ud”, bort fra stilheden, bort fra tankerne.

Men så kan det gå sådan, at vi mennesker kan tvinges ind i stilheden, og så kan vi komme til at opleve nogle af vore bedste timer der. - Det ny år har begyndt, og de fleste af os – måske alle – kan ikke lade være med en vis ængstelse at spørge, hvad året skal bringe? Godt at det ligger skjult for os, og godt at vi kan begynde med forvisning om, ”at lykkens lunefulde spil leged ej med sjæle; alting føjes som Gud vil, her er trygt at dvæle!” – Så får vi gå vor vej og gøre vor pligt, så får vi vel også tro på fortsættelsen: ”Lad ved dag kun op og ned, lykkens terning rulle; fandt ved kvæld kun sjælen fred, gik det som det skulle.” –

Ja, Søren, det skal så være mit nytårsønske for dig, for mig og alle, der står os nær, at vor sjæl under livets forskellige tilskikkelser må nå frem mod freden – den fred, der overgår alt, hvad vi kan forstå, men som kan bevare hjerter og tanker hos Kristus Jesus Vorherre.

Måske andre allerede har fortalt dig, at morbror Hans er død på sygehuset i Ribe. Han skal begraves i morgen; men vi har ikke fået vort pas i orden, og så er det ikke let at komme derover.²⁴ Han nåede så ikke at se denne forfærdelige krigs afslutning. – Hvor dog alle længes efter fred, men ingen øjner, hvornår eller hvordan den skal komme. Der vil vist gå meget til grunde endnu, inden vi når så vidt. Du har vel hørt, at jeg på

²⁴ *grænseskellet mellem Danmark og Tyskland gik mellem 1864 og 1920 ved Hømlund, hvilket skilte Spandet fra Høm, hvor moren stammede fra, og Ribe.*

sessionen før jul blev taget til infanterist. Men hvornår vi skal ind at lære, ved ingen noget om. Omtrent alle blev taget, men selvfølgelig skal vi underkastes et skrapper lægeeftersyn, før vi kommer i trøjen.

Vi har det ellers godt herhjemme alle sammen. Ville også, han var hjemme et par dage i julen. Han mener jo ikke, at han kommer med til fronten, men bare det er til at stole på. –

Så vil jeg slutte med en kærlig hilsen og et glædeligt velsignet nytår!

Din bror Peder.

Noyon d.2.1.15

Kære bror!

Mange tak til dig og Karen for julehilsen og julepakkerne. Det har alt sammen fundet mig sund og rask og ved godt humør. Jeg har jo været meget heldig, havde ikke ventet at kunne fejre så fredelig og god en jul.

Ja, jeg har al grund til at være glad og taknemmelig over at være bleven forskånet for at komme hen på et af de steder f.eks. Flandern eller Polen, hvor det sikkert går langt værre til.

Endnu er vi jo her i Noyon og bliver her vist nok foreløbig, hvis der da ikke kommer noget større slag i gang i nærheden, så vi skal derhen at hjælpe. I går aften fik vi for resten en lille forskrækkelse i kroppen og blev ubehageligt mindet om, at vi er med i krigen. Hele regimentet blev nemlig alarmeret, skulle som ordren lød stille feltmarchmæssig ude på gaden. Det kan nok være, at vi fik travlt med at samle vore pakkenelliker sammen; men der var alligevel enkelte syndere, som ikke kunne blive hurtig nok færdig, og over dem regnede der så en strøm af skældsord fra vores Feldwebel, som kom for at hente dem ud. Ja, man ved under sådanne forhold næsten ikke, om man skal le eller græde, for den slags folk kan tage på vej, som om himmel og jord skulle forgå.

Nå, det hele endte da med, at vi, da alle var bleven samlede, måtte gå til vort kvarter igen. Om der virkelig var noget alvorligt på færde, eller det blot var øvelse, vides ikke.

Hvordan gik det dig på sessionen? Du slipper vel heller ikke for at komme i den prøjsiske militærtrøje. Ja, det vil ikke være rart og let for dig nu at komme bort fra hjemmet og arbejdet der for at spille soldat. Men et gode er der dog derved for jert vedkommende. Man kan dog ikke tænke sig, at I kan komme med i krigen. I vil vel nærmest, hvis ikke krigen er forbi, inden I er bleven uddannet, blive brugt til vagttjeneste eller lignende. Ja, vor lykke er det nærmest, at vi ikke inden var blevet prøjsiske borgere, for så havde vi næsten alle fire været kommen med fra begyndelsen. Ja, det ville have været hårdt særlig for jer familie og for far.

Ja, nu fik det gamle år ende, det vil huskes længe. Gråt og trist, som det har været, endte det her. Ja, hvilken sum af ulykke og lidelse har det ikke bragt over det gamle Europa. Det vil tage lang tid, før end alle de sår er lægte.

Hvad vil det nye år bringe, er vel nok det store spørgsmål, som alle, der virkelig tænker alvorligt, stiller sig selv i disse dage. At det vil bringe fred, tør der vel ikke tvivles om. Men hvordan vil freden blive? Vil du få lov at opleve den dag? Og mange andre spørgsmål trænger sig frem i ens tanker. Ingen ved det! Man kan blot håbe, håbe at der dog må komme noget godt ud af denne forfærdelige krig.

Nu har krigen varet i fem måneder, og der er endnu ingen udsigt til fred. Jeg troede dengang ikke, den havde varet så længe, men nu er jeg tilbøjelig til at tro, at den gerne kan vare fem til. Der er endnu så liden udsigt til fred, og dog den må jo dog komme engang. Salmelinjen, ”aldrig har der været en nat så sort, at dagen jo dog var i vente”, passer vist godt nok også her. Ja, vi længes alle sammen efter, at det snart må gå hjemad, og det er vort håb til det nye år, at det snart må ske.

Kærlig hilsen og tak

Søren Smidt.

Spandetgård d. 3. januar 1915

Kære Søren

Det er lørdag aften, jeg er for øjeblikket ene hjemme. Far er gået til Spandet, Mariane over til Villes, jeg lovede at komme, men ville først skrive et par ord til dig. – Mens jeg var i Remagen, tænkte jeg altid, når først jeg kom hjem, havde jeg rigtig tid til at skrive, men jeg ved ikke, hvordan det går. Tiden er som sædvanlig så optaget, så jeg endnu ikke fik tid til at skrive dig et ordentligt brev, og dette bliver også kun et

hastværks, da det snart er sengetid. Og det er ulykken i år, at man ikke, som jeg før altid gjorde, kan strække aftenen ud, så længe man ønsker. Vi har det så knapt med petroleum, at vi helst skal gå i byen hver aften og leve på andres belysning. Da vi nu i eftermiddag skulle ned til Marie Skovgård, betingede jeg mig, at så ville jeg i hvert fald blive hjemme så længe i aften, at jeg kunne få skrevet et brev til dig. Når forårsvejret, vi nu har, holder ved, skal jeg nemlig for alvor i gang med at plante frugttræer.

M. Skovgård havde i julen været oppe at se til Jeppe, han ligger stadigvæk i Rendsborg, kører for det meste over broen som vagt, har det efter min mening så godt, som en landstormer²⁵ kan ønske sig det, men alligevel er det hårdt for Marie at undvære ham. Mads Smidt, Enemark og alle dem herhjemme fra, som sammen med dem ligger i østprøjsiske skyttegrave, har det endnu godt. Der siges, at Laurids Bak, Fjersted og Johan Clausen, Brøstrupgård, er faldne, men måske er det kun rygter, i hvert fald lå de sammen.

I går fik Nohns dit kort, og vi et brev skrevet den 28., men først i dag fik jeg dit brev skrevet juledag. Lidt uregelmæssig går det, men nu har vi da i hvert fald efterretninger, endda så gode, som man kan ønske sig og har grund til at være glade og taknemmelig for så vidt. Ja, Søren, og vi håber, at det fremdeles må gå dig godt, skriv nu ret ofte, vi venter altid, et par ord er jo nok, når du ikke har tid til mere. Gør dig nu endelig ingen skrupler over, at vi gør for meget for dig, snarere alt for lidt efter min mening. I morgen skal jeg nok sende dig et par blade Højskolebl., jeg ærgrer mig over, at du ingen julelæsning fik sendt, jeg troede bestemt, at de herhjemme havde sørget for det, men det er jo lidt vanskelig i år, til Ribe kommer ingen, knap nok andre steder, hvor der er en boghandel. Peder har dog fået Julestjernen, den er nede hos Clausen, men jeg skal nok sende den en af dagene. Ønsker du mere af Eiserne Blätter, så vil jeg besørge dem, og Die Hilfes krigskronik for nov. og dec. Har du nogensinde modtaget oktoberhæftet? Det er jo tysk, men ellers en troværdig saglig beretning om krigen og tilstandene i Tyskland, og Naumann bedømmer vel så objektivt, sundt og sandt, som man kan ønske sig. Du skriver aldrig, om du får Hejmdal. –

²⁵ *landstormere var uuddannede og ofte ældre mænd, der som regel brugtes som vagter bag fronten*

Vi kom ikke med til begravelse i går. Landråden sendte os ikke det ønskede rejsepas. Hans og Peder stjal dem så over grænsen, og det gik også godt. Ja, nu er morbror så borte, det blev ikke ham givet at få se, hvordan det ser ud, når krigen er endt. Nu har det nye år begyndt, det som for lande og folk vel nok bliver så skæbnesvangert som intet af dets forgængere. –

Det kan tit være trist og hårdt for jer derude, men mon ikke, det er sandt, hvad der forleden stod i et feltbrev fra en ung sønderjyde, de, som vender hjem igen, kommer der rigere på livserfaring og bedre som mennesker, og er det ikke hovedsagen? Mon ikke mange derude på den farefulde mark i de måneder, der er gået, har oplevet mere, end i alle de mange år, der før randt hen, tit så indholdsløse!

Jeg kender de tanker og toner, du i dag anslår, Søren. Jeg, som nu er så meget borte, har tit nok følt det samme. Det kan tit smerte en, når man er borte, men når man så kommer hjem og har lejlighed til at gøre det forsømte godt igen, så oplever man jo gang på gang, at man dog ikke gør det, det er endnu værre.

Men det er menneskeligt, det gør mange, vel de fleste, for vi er alle svage. Viljen til det gode har vi vel, men at udføre det formår vi ikke, det bekendte Paulus for så mange år tilbage, det oplever vi endnu, jeg i hvert fald daglig. De dagligdags smertebekymringer tager en til fange, så man taber herredømmet over sig selv og tit er hensynsløs og uvenlig over for sine allernærmeste. Hvor underligt at det i grunden er meget lettere at være hensynsfuld og venlig over for fremmede end over for sine egne. Jeg tror ikke, at du, Søren, behøver at gøre dig samvittighedsskrupler i så henseende, du har sikkert ikke forsømt så meget, da er min syndebyrde nok større.

Kl. er 10, de venter vel på mig derovre, så jeg får slutte for denne gang, næste gang forhåbentlig et bedre brev.

I morgen sender jeg dig nu strømper alligevel, jeg ville det længe; men da jeg nu forleden i Arnum så, hvor mange du har, og hvor meget garn en mængde – betænker jeg mig ikke længere, har du for meget at slæbe med, så kast et par af de dårligste, smudsige væk, du har ikke nødig at spare. Ønsker du ikke også et par knævarmere? Eller lange strømper? Nu endelig kan også den længe pakkede store 13 pund pakke komme af sted. Ville har nu skrevet, at den skulle sendes til Bremen, jeg tænkte også nok, at du ikke kunne gå med fra Slesvig, men kun med, men kun med 75.

Forhåbentlig når den dig nu engang inden alt for længe, tænk nu endelig ikke, at vi sender for meget, vi har så fuldt op, og ingen sparer herhjemme, hvorfor skulle du ikke have, så vidt det er muligt.

Det er også for os en glæde at kunne sende dig noget.

Hvad krigsudsigterne angår, det endelige resultat, da er vi ligeså kloge, som da du tog af sted, ingen kan overskue, langt mindre bedømme stillingen.

Så vidt jeg kan skønne, er far, Nohns og flere af dem, jeg mest hører snakke, nu knap så sikre på Tysklands ~~fallit~~ tab, end sidst jeg var hjemme.

Vi får lære at vente, I derude ikke mindre.

Jeg får løbe.

De kærligste hilsner

og gode ønsker for os alle

ved din heng. søster Tinne

Postkort fra Mylhausen i Elsass

d. 6.1.15

Kære far!

Ja, nu er vi havnet et sted langt nede i Elsass. byens navn, hvor vi nu opholder os, er vist nok Raidersheim. Det er en landsby, som ligger et godt stykke sydlig for Colmar, måske ikke så langt væk fra Mylhausen.

Ja, den rejse kom jo i en fart. Jeg tænkte og regnede for resten nok med, at vi snart igen skulle bort fra ~~Noyon~~, og at der så forestod noget ~~ekstra~~. Det var os ikke

ubekendt, at vort regiment var kommen til at indtage en særstilling. Vor korporalskabsfører havde netop kort før fortalt os, at vi nu stod ”zur Verfügung des Oberarmekommandos”, men ville vist nok blive liggende i Noyon foreløbig. Dagen efter midt om natten gik det løs. Vi blev vækket midt om natten uden forud at ane noget. Kommandoen lød kort og godt: ”Aufstehen, gleich fertig machen, zum abrücken wird verladen”. At det nu var alvor, var klart; men hvorhen gik rejsen? Derom fik vi selvfølgelig ingenting at vide, vores førere helt op til obersten vidste det vel ikke engang. Det blev ikke fra Noyon vi kom med toget. Vi måtte tage den til fods til en st. nord for Noyon. Grunden dertil, antager jeg, var den, at franskmændene måske kunne blive opmærksom på flytningen, en del artilleri og kavaleri foruden bagage skulle også med, når det gik for sig så nær ved fronten. Vi var i førstningen ikke så lidt spændte på at få at vide, hvor rejsen gik hen. Jeg kunne tænke mig tre muligheder: Rusland, højre eller venstre fløj. Først kørte vi nordpå, endnu kunne det gå, hvorhen det skulle. Men det varede ikke længe, så gik det ~~ind mod sydøst mod~~ sydøst mod Laon. Ved hjælp af et lille kort, der havde været i Højskolebladet, kunne jeg følge rejsens gang. Nu måtte det gå mod Elsass Lothringen, det sted, hvor jeg helst ville hen, når vi endelig skulle flytte; men helt afgjort var det vel ikke. ~~Rusland kunne endnu være rejsens mål.~~ Vi var lidt sammenpakkede i kreaturvogne, så man så ikke meget på sådan en rejse, og trivielt blev det også at sidde på en bænk uden rigtig at kunne sove eller røre sig nogle og tredive timer i træk. I går aften havde vi så en lille spadseretur hertil, hvor vi ~~blev puttet ind~~ fik hvile i en port i noget halm på en bondegård. Det lød så hjemligt i morges at blive vækket af en hane, der galede. Det er noget, jeg ikke har hørt, siden jeg drog hjemmefra. Hvad vi her skal, ved jeg ikke. Vi ligger i reserve, og jeg antager, at de regner med et angreb fra franskmændenes side, så det er derfor vi er flyttet hertil.

Vistnok lørdag d.9.1.15

Jeg skriver vist nok lørdag d. (?), thi bestemt ved jeg ~~det~~ ikke. ~~Vi kender~~ jo ikke forskel på hellig og søgn, og datoerne kan jeg heller ikke hitte rede i. Passer det for mig, så er det jo fødselsdag hjemme hos jer i dag. Mariane bedes have mig undskyldt, at jeg ikke har fået sendt hende en hilsen²⁶.

²⁶ *Mariane havde fødselsdag den 9. januar*

Ja, jeg fik ikke brevet skrevet færdigt forleden dag. Vi skulle pludselig gøre os færdige og af sted, og det har før nu ikke været mig muligt at fortsætte.

Jeg har været noget i tvivl om, om jeg skulle fortsætte brevet eller ej, da jeg ikke, ud over dette at jeg er sund og rask, har stort ~~godt~~ at fortælle.

Det er et meget dårligt bytte, vi har gjort, selv om vi regner med skyttegravene i Frankrig.

Ja, hvor krigen dog er rædsom. Det, jeg nu kommer til at fortælle om, vil måske give eder et lille indtryk deraf, og dog er jeg sikkert endnu bleven forskånet for det værste. Ved 4tiden gik det løs fra ~~Raidersheim~~, hvorhen havde vi ingen anelse om. Vi marcherede så i, antager jeg, 3 timer og kom til en by her tæt ved, hvor jeg for øjeblikket opholder mig, som hedder ~~Sennheim~~. Byen har været meget omstridt i den sidste tid. For tiden har vi den besat. Fra ~~Sennheim~~ gik det så straks af sted ud i skyttegravene lidt uden for byen. En bjergkæde, formentlig en del af Vogeserne, strækker sig tæt forbi byen. Det er jo første gang næsten, at jeg ser en virkelig bjergkæde med sne på toppene, så det er noget nyt for mig. Ellers er landskabet meget fladt og lavt. Der står næsten vand rundt om på markerne.

Skyttegraven, vi skulle besætte, strakte sig op ad bjergskrånningen gennem vinhaver. Det blev en drøj tur den aften, inden vi kom i vore stillinger. Først den lange marchtur. Og da vi så endelig kom derud, var der ingen, der rigtig vidste besked. Vi sled os med den fuldpakkede tornyster op gennem de fedtede opblødte løbegrave op ad bjergskrånningen og havnede omsider der, hvor vi skulle. Så stod vi da endelig i løbegraven, mange steder i dynd til op midt på støvlerne. Ja, det blev en drøj tur, det værste jeg har oplevet. ~~Vi stod så der i løbegraven omtrent på et sted hele tiden til den næste nat omkring ved midnat, da vi blev afløst; men så gik der nogen tid hen, uden vi kom tilbage til Sennheim, fik lidt at spise, så klokken var 3, førend vi kom til ro.~~ Ja, det døgn glemmer jeg aldrig, stå der i løbegraven i vand og dynd. Og næsten hele tiden regnede det, heldigvis kunne vort telttøj, når vi havde det over skuldrene, beskytte os for at blive gennemblødt. Stå ret op og ned, kunne hverken sidde eller ligge og heller ikke få noget ordentligt at spise og intet at drikke, da vi ikke anede, hvad vi skulle og ikke havde forsynet os, som vi dog kunne, med lidt vand. Ja, vi frøs, så vi rystede hele tiden og tænkte med længsel på skyttegravene i Frankrig, hvor vi dog kunne blive afløst og komme i ro.

Mangen gang stod vi ret op og ned og sov så længe, at det gav et knæk i knæene, man var ved at falde og vågnede så.

Ja, det er et under, at man ikke bliver syg. Hjemme tåler man ingenting, her kan man fryse, snart være våd af sved og tåle det alt.

Vort komp. havde også ~~temmelig store~~ en del tab den dag. ~~Vort og (franskmændenes) artilleri havde nær skudt os sønder og sammen alle.~~ Om formiddagen beskød franskmændene en fabrik med omkringliggende bygninger, som lå lidt neden for vore stillinger meget voldsomt med granater og shrapnelli. Det er for resten der, vi er i dag, og hvor der jeg skriver. ~~Et komp., som lå her, måtte hurtigst muligt fortrække sig og kom endda ikke bort uden tab.~~ Der ligger endnu i dag to døde heroppe på loftet, som er blevet truffet ramt af en granat. Om eftermiddagen har vort artilleri så villet gøre gengæld, ~~men~~ men skød for kort, så vi fik en regn af granater og shrapnelli ind over vore stillinger, så mange blev sårede, og det var et under, at det ikke gik værre.

Franskmændene søgte samtidig at storme stillingerne ved et komp. ved siden af. Men deres soldater havde nok mest lyst til at lade sig tage til fange. Der fortaltes, at de kom ganske rolig over og lod sig føre bort. De har vel været ligeså forkomne af sult og kulde som os. Da de blev ført bort, lyste deres øjne, og de klappede os på skuldrene og sagde: monsjø, kammerat og papa, og jeg forstod dem så godt.

Ja, det er strenge tider, man lærer for alvor sin egen lidenhed at kende, føler sandheden i linjerne: ”Lyksalig, lyksalig hver sjæl som har fred; thi ingen kender dagen, før solen går ned”. Og så vil jeg slutte med en bøn til dig far og jer alle. Gå nu blot ikke og vær for bekymrede for min skyld. Jeg er selv rolig og fortrøstningsfuld. Livet må leves.

Kærlig hilsen til eder alle

eders søn og bror

Søren Smidt

Spandet d. 7. januar 1915

Kære Søren!

Jeg har en hest, som er syg, og som jeg skal sidde noget oppe ved og vil da benytte tiden til at sende dig et par ord. Jeg fik dit brev forleden dag mærkværdig nok, det var

skrevet før jul, og til far og Ingemann havde du skrevet senere, men min ankom sidst hertil.

Jeg synes stadig selv, at jeg finder mine breve til dig alt for tørre, jeg ville jo gerne efter fattig evne hjælpe til at lette den svære tid for dig, Søren, og jeg tænker og nok, du er glad for hvert lille livstegn herhjemme fra, selv om det er lidt tarvelig. Glade er vi for, at det forholdsvis ikke falder dig alt for svært, at du så godt holder modet oppe, og vil Gud, får vi dig jo nok sund og rask hjem til os igen. Må du nu blot have kræfter til at holde strabadserne ud, for vi herhjemme taler tit om, at vi ikke kan forstå, hvordan I kan holde det ud i kulde og vådhed, vi som går og fryser herhjemme. Det har nok været en trist jul for eder deroppe, vi glædede os på dine vegne over, at I var kommet ind til byen, for det må dog være mere behagelig end i skyttegravene, i hvert fald har I dog mere ro. Ja, nu leder det jo hen imod et halvt år, siden krigen begyndte, og for os herhjemme at se er det ikke stor udsigt til, at det får ende i det første halve år endnu, og desværre der vil flyde meget blod endnu og gå mange værdier tabt, inden vi får fred.

Du læser jo vist Hejmdal nu og kan så følge ligeså godt med som os herhjemme. Vi har i de sidste dage igen fået ulykkesbudskab fra krigen. Laurids Beck i Fjersted er falden, og konen sidder herhjemme med 5 små børn. Han var med ved Iser og var sammen med Johan Clausen, Brøstrupgård, de faldt nok samme dag.

Du har vel nok også læst, at Chr. Skov (og) Marius Christensen nu er savnet, så der er dog altid håb, at de er i fangenskab. Ja, du må vist være glad for, at du kom så langt mod syd, for nede ved Iserkanalen er det vist gået hårdt til i længe, og gør det endnu, og der er ikke så få nordslesvigske landeværnsmand med.

Jeg har jo nogle gange sendt dig småpakker med lidt slikkeri i, dem har du vel fået. Vi har ventet brev nu i nogle dage, men postvæsnet er vel og nok overlæsset nu til nytår. Jeg har tænkt på, du skulle og vist have noget kunstgødning, det bliver knap at få og er allerede steget stærk i prisen. Kvælstof blev vist slet ikke at få uden i blandingsgødning (benmel, juca). Småt blev det og med mælk i vinter, kagerne²⁷ koster 13 til 14 Mark, men ungtalvene skulle egentlig have noget, da smørret og er dyrt.

²⁷ *foderkager, kraftfoder*

Det er ikke så let, du ikke er hjemme, der vil gå noget i skudder-mudder, og det gør der mange steder i år, især er de dårlig stillet på østerkanten, hvor de har solgt kornet lige fra maskinerne og ikke kan købe igen. Byg er slet ikke til at få, og der tales om, at det kan blive vanskelig at få sæd til foråret, hvem der ikke selv har. Har du nogen ide om, hvor meget frø du vil have, for det er vist og på høje tid at få det sikret.

Ja, det er ikke godt at vide, hvordan det kan komme til at se ud til sommer, men jorden skal vi dog se at få drevet, så godt det kan lade sig gøre.

Nu midt i jan. skal dette års rekrutter til session, og skulle de og så den ikke uddannede landstorm komme ind, ja så vil det give folkemangel, og så tror jeg, at der vil blive meget forsømt. Hvordan det kan gå til sommer med fødemidlerne, brødkorn især vil det nok knibe med. Vi her ude på landet har jo rug nok til egne brug, men mangler de i byerne, tager de sagtens vores. Må vi endda blot blive forskånet for at få krigen på vore enemærker, ja, så må vi vel nok ikke klage, så kommer vi vel nok over det andet.

Vi har det ellers ved det gamle, og man kan så ofte gribe sig selv i, at man næsten ikke kan forstå, at ikke længere end et par dages rejse herfra der raser krigen i al sin vildhed, og vi sidder her så lunt inden døre.

Ja, måtte vi nu få fred inden alt for længe, og måtte freden og for os bringe gode tider og krigen ikke kræve alt for store ofre. Nordslesvig har allerede mistet mange af sine bedste unge mænd.

Nu en venlig hilsen fra os alle og hav det så rigtig godt Søren
din bror Hans

Spandetgård d. 10. januar 1915

Kære Søren!

Denne gang er det mig, der skal skrive. Peder modtog i fredags et kort og et brev og far i lørdags et kort, hvoraf vi ser, at du igen var på rejse vel nok for at komme med, hvor det går hårdere til. Vi havde ventet brev i dag, men det kom ikke. Det kniber vel med at få tid, men et kort er vi jo også glad for. Julen kom du jo dog til at fejre nogenlunde rolig. Herhjemme er julen også bleven fejret roligt og stille. I aftes var vi jo samlede her til fødselsdag, men savnede dig og Ville. Ville er jo endnu i Slesvig, men har strengere tjeneste og er begyndt at skyde med skarp, så det kan jo næsten se

ud til, at han også kan komme med. Moos skal møde til session den 16de, tager de ham, vil det ikke blive let for Margrethe. Iver Sørensen er hjemme på orlov en 8 dage, men han har jo ikke været så hårdt med. Andreas Schak ligger på et lazaret i Berlin, men har det ellers godt; han skrev, det var en stor nydelse, da han kom i seng for første gang i flere måneder.

Når vi herhjemme tænker på jer, synes vi jo næsten, det er umuligt, at I kan holde det ud, men der er jo mange, der har holdt ud fra første begyndelse.

Der er nu udskrivning af havre, som skal leveres. Hver kommune, i hvert fald de her omkring, skal levere 20 tusind pund. Senere kommer det vel nok til rugen. Ja, det er strenge tider, hvordan det skal ende, kan vi små mennesker ikke have en mening om. Vi kan kun håbe og bede, at den gode Gud vil lede alt til det bedste. Ja, kære Søren, når vi om aftenen kryber i vor gode seng, rejser tankerne på langfart til alle de stakler, som må ligge ude på den kolde jord.

Du skriver så lidt om, hvad du mangler. Får du nogensinde en ren skjorte på? Kan det ikke lade sig gøre at sende den snavsede hjem til vask? Jeg er ved at strikke et par lange strømper. Skriv om du vil have dem, eller du hellere vil have korte.

Marie og Ingemann klarer det storartet og er ved godt humør. I morgen skal Oskar og jeg derned at tærse. Marie hjælper jo til ved rensningen. Det er jo godt, at de kommer så udmærket ud af det, så går tiden jo bedre for dem, når de kan snakke sammen, det er de jo gode til begge.

Otto er på Høng Højskole og skulle jo nu have meldt sig, men har ikke gjort det. Nohns har vist sagt til Kresten Thomsen, at han vil (*til*) Amerika. Vi sender i morgen en pakke med chokolade og lidt andet knas, nu i næste uge må der jo sendes et pund. Vi sendte i sidste uge en pakke til Bremen, som så bliver sendt videre med Ersatz tropperne. Vi har nu været fri for indkvartering (*under*) det sidste hold, men der skiftes i morgen, så får vi vel nok en mand igen.

Vi har ustadigt vejr, sne og sjap, skiftevis frost og tø. Peder og Hans var i Høm til begravelse, nu har ingen været der siden, da det jo ikke er let at komme over grænsen. Jeg havde kort fra Dorthea til fødselsdagen, de savner morbror hårdt. Det kniber med belysningen, vi har måttet låne petroleum hos Lise, hun har fået noget til side fra før. Nu vil jeg slutte med hilsen fra alle og ønsket om alt godt i det ny år, og at vi om ikke alt for lang tid må se dig sund og rask herhjemme.

Mariane

Vittelsheim d.14.1.15

Kære Mariane!

Tak for dit brev og strømperne, som jeg har modtaget, også mange tak fordi du tager ned og hjælper Ingemann og Marie. Det er jo meget værd både for dem og mig, når du og Oskar vil og kan hjælpe dem lidt. Korporalskabsføreren er her for øjeblikket og fordeler postsager. Der er to pakker til mig, også for dem mange tak.

Ja, nu herefter kan I ikke vente at høre så tit fra mig som hidtil, da der er udgået en forordning, hvorefter det kun er os tilladt at afsende et brev om ugen, nemlig hver onsdag. Samme må ikke engang tilsluttes. Det bemærkes, at det ikke alene gælder os nordslesvigere, som skriver dansk, men alle. Ja, tyskerne er og bliver sig selv lig, hvor man så træffer dem. Efter min mening er det uhørt, at vi ikke, når det ellers kan lade sig gøre, ved at skrive sammen så lidt og så meget, som det lyster os, kan have lov til at stå i forbindelse med hjemmet, som man uden egen skyld er reven bort fra. Men her hjælper som bekendt ingen mukken, blot adlyde. Nå, måske er det kun en overgang, så det snart ændres igen. Vil I hilse Ville, når I skriver, at han ikke foreløbig kan vente at høre fra mig, da et brev om ugen hjem til jer vel ikke kan være stort for meget. Vil I ikke lade mig vide, om brevene kommer åbne hjem eller ej.

Du skriver, om jeg mangler skjorte eller sligt. Nej tak foreløbig ikke, jeg skal nok skrive, når jeg mangler noget. Jeg tror for resten nok, at I anser vort krigerliv for værre, end det i grunden er. Hygiejnisk set er det i hvert fald meget bedre, end jeg havde ventet. I må jo huske på, at vi ligger ikke i skyttegraven hele tiden. Når vi som i disse dage ligger i ro bag ved fronten, så kan man nok få tid og lejlighed til at vaske en skjorte, underbukser eller lign. Bliver det end ikke, da vi jo selv er nødt til at gøre det, så rent som ønskeligt, så frisker det dog. Et par knævarmere, som jeg ingen har af, kunne jeg dog måske gerne bruge, da jeg er kommen i tanker om, at det måske kan hjælpe til at forhindre, at man samler sig noget gigt, som så melder sig bagefter.

Ja, nu har vi haft det godt her siden fredag aften. I aften går det igen løs formodentlig ud i samme stilling som sidst. Nu har vi fået frostvejr her, så er der i hvert fald ikke så fedtet, men til gengæld koldere. Hvad der så er bedst, ved jeg næsten ikke. Når det

blot ikke fryser for meget, så er det vel nok at foretrække. Men alt for megen kulde, så foretrækker jeg lidt regn og rusk.

Af jeres breve og Hejmdal ser jeg, at igen en af Spandet sogns unge mænd er falden, og næsten hver gang man får Hejmdal i hånden, er der en enten falden, såret eller forsvunden. Ja, det er hårdt, og det vil endnu gå mange sådan. Der vil endnu blive fældet mange tårer, inden dette store opgør er til ende.

Nå, ikke mere denne gang og (vær) så blot ikke for urolig for min skyld.

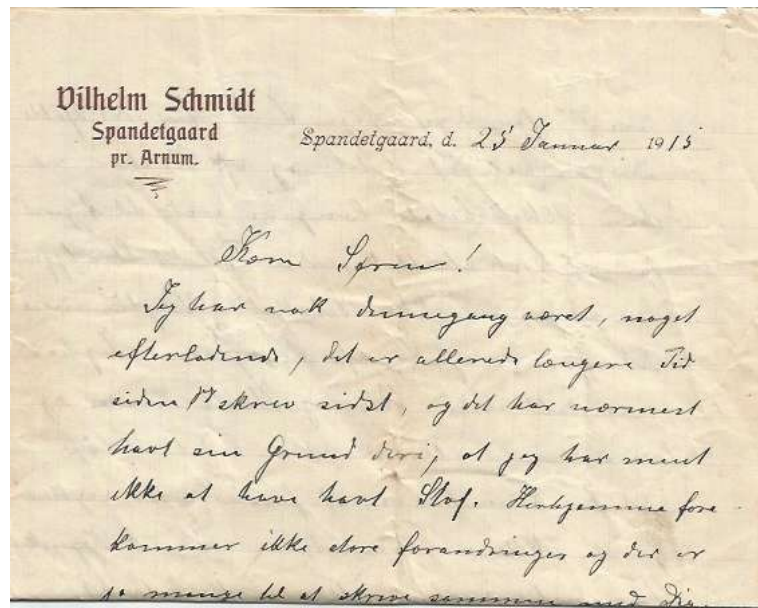
Kærlig hilsen til eder alle

din bror

Søren Smidt

Lidt (Fenschelöl) skal være godt mod utøj, (det) må I gerne sende mig, hvis I kan.

Ikke fordi jeg mangler det nu; men det kan jo gerne komme så vidt.

Spandetgård d. 25. januar 1915

Kære Søren!

Jeg har nok denne gang været noget efterladende, det er allerede længere tid, siden jeg skrev sidst, og det har nærmest haft sin grund deri, at jeg har ment ikke at have haft stof. Herhjemme forekommer ikke store forandringer, og der er jo mange til at skrive sammen med dig; men alligevel vil du nok gerne have brev fra mig, om end indholdet bliver noget fattig og tørt.

Jeg vil nu begynde med, at jeg allerede to gange har modtaget en regning fra Niels H. Nielsen i O. Jerstal, der lyder på saldo Mark 3.10, jeg vil derfor forespørge, om det har sin rigtighed, om jeg skal betale. Hvad erstatningen fra mergelselskabet angår, så nægter vedkommende først at betale mere end for sin egen jord, for det købte nægter han at betale, og af resten vil han ikke betale længere end til august, da arbejdet sluttede, den tid det blev liggende længere, var ikke selskabet skyld, men det forårsagedes af krigen. Jeg har nu talt med Peder og Hans derom, og vi mener alle, at det er bedst at tage det, der kan fås, at føre proces nytter vist ikke. For resten står dit regnskab temmelig godt, jeg kan nok holde det gående, men vil ikke her aflægge regnskab, men vente til du kommer hjem.

Endnu går det temmelig godt for Ingemann og Marie, de kan godt forestå det nødvendige, men derudover kommer de jo heller ikke, men hvorledes det kan gå, når forårsarbejdet kommer og sommeren med, det kan jeg ikke forudse, hjælp tror jeg ikke, der kan skaffes, der er ingen folk at tage; men det ved du jo nok, der vil blive gjort, hvad der kan for dig, mens du er borte.

Af andre nyheder har jeg for resten ingen, er der noget, er det dig vist meldt, jeg slutter derfor med de bedste ønsker for din fremtid.

Din fader

Vilhelm Schmidt

Udateret brev fra Spandetgård

Kære Søren,

jeg synes lidt, vi skriver for lidt til dig, men alligevel skubbes også lidt mit skrivers ud. Man skulle jo ellers synes, at vi måtte have tid nok herhjemme, men dog går det som sædvanlig, at den knap nok kan slå til. Jeg har som altid en hel del udearbejde, og det går som regel ikke rigtig fra hånden om vinteren. Vejret volder stadigvæk vanskeligheder. Nå, man kan jo heller ikke forlange store ting i januar. Det er blot det i år, at vi ingen rigtig vinter har, så synes man tit, nu i morgen må det kunne gå løs. Men når man så kommer op om morgenen, så er det lidt frostvejr, en evig skiften, næsten aldrig to dage det samme. – Hvad det angår med vejr og klima, da har du sikkert truffet det heldigt, Søren, selv om det, hvor du er, også lader noget tilbage at

ønske. Men den østlige kulde, den kender jeg, og den er ikke til at spøge med; nu i år har de jo heldigvis en undtagelsesvinter østpå, mild som næsten aldrig.

Så i Belgien den megen regn, de har haft, det har nok også været svært at holde ud til tider. I har vel også haft det vådt i Frankrig, men dog vel ikke så slemt. Og nu i Elsass, det vil ikke vare længe, før foråret der så småt begynder at melde sig.

I dag har vi den 27. S. M. fødselsdag. Er vi først inde i februar, så synes jeg altid, man begynder at få forårsfornemmelser.

Frk. Huttenhoff har begyndt at spørge, om jeg ikke vil komme til Remagen igen. Jeg ved næsten ikke, hvad man skal gribe til; men jeg ved, at jeg har svært ved at sige nej til frk. Huttenhoff, ja, jeg har allerede som helst sagt ja! Der kunne jo nu findes arbejde nok herhjemme, dog ikke som gartner, og det er jo nu engang det, der drager mig. Herhjemme hos far og Mariane er der jo i grunden også for lidt til mig. Nu alt bliver så dyrt, ved man knap, om man kan tjene føden. Og det skulle man dog gerne kunne ved min alder og mine kræfter.

Skulle jeg igen komme til Remagen og du blive i Elsass, er vi ikke så ret langt fra hinanden, men dog kan vi vel ikke mødes. Du ville sidste sommer besøge mig. Ja Søren, da vidste vi ikke, at du næste sommer skulle opholde dig endnu sydligere end jeg.

Det blev desværre en anden udflugt. Oplevelser af en anden art end på en fornøjelsesrejse. Dog hvem ved, om ikke disse er lige så frugtbare. Og en del får I vel også at se, og hvad det angår, synes jeg også, du har truffet det heldigt. Du kommer dog gennem rige og skiftende egne, ser også lidt af byernes pragt, selv om det nu vel lidt er en hærget herlighed. Men hvad ser de på de endeløse polske stepper? Eller i det hærgede, forladte Østprøjsen? –

Du skrev i sidste brev om knævarmere, forhåbentlig har du nu modtaget dem, jeg for lang tid siden sendte dig, ellers har jeg igen et par under arbejde, som du kan få. Men du skriver nok, når du har fået de andre.

Nu fra 1. febr. må der igen sendes pundspakker. Jeg fyldte i dag honning i en blikdåse, men den blev også for svær til ½ pund, og så må den vente et par dage. Har du fået honning, som jeg sendte for en tid siden?

Jeg har også engang bestilt Die Hilfe til dig, den sendes nemlig frit i felten, når man ønsker det. Jeg ved nu ikke, om du bryder dig om den, men ellers kan du jo blot lade

den gå videre. Der er vel nok en eller anden kammerat, som sætter pris på den. Jeg skatter Die Hilfe højt, men du er måske af en anden mening. Dog vil jeg gerne vide, om du får den eller ej, da adressen er ændret, siden jeg bestilte den. Skriv mig engang, om du modtager den. Får du Hejmdal endnu?

I går var det Karens fødselsdag, og vi var alle samlede der. Peder har endnu ingen karl fået lejet. De danske forlanger over 600 kr. for marts – nov., (*heller*) ingen pige.

Ja, nu får jeg vist slutte for denne gang.

Vi har det alle godt

Kærlig hilsen din søster

Tinne

Elsass d.30.1.15

Kære søster!

Ja, nu giver jeg mig til at skrive, skønt jeg ved ikke, hvornår jeg kan få brevet af sted. I går vel sagtens derhjemme og er urolige for min skyld. I kan jo næsten heller ikke være andet, når I har været vant til at høre et par gange om ugen og nu slet intet hører. Et brev, som jeg skrev for en halv snes dage siden, har I dog forhåbentlig fået, men sikkert er det vel desværre ikke, da der er bleven sagt, at breve på det danske sprog overhovedet ikke blev afsendt.

Først kom, som jeg fortalte om i omtalte brev til Mariane, forordningen om, at vi kun kunne få et brev afsendt om ugen og på en dertil nærmere bestemt dag. Men da vi så sidste onsdag ville have post af sted, ville de ikke tage derimod, og der blev os sagt, at i denne måned kunne vi overhovedet ingen post få af sted. Hvorfor det ikke engang kan tillades os at skrive sammen med jer derhjemme, ja, det forstår jeg ikke; men der er jo så meget man ikke forstår. Forhåbentlig forandres det også snart. Jeg tænker i det hele taget ikke, vi bliver her ret længe. Disse indskrænkninger i vor korrespondance er jeg meget ked af. Blot dette at brevene ikke må tillukkes, er ikke rart.

Du nærer i dit sidste brev bekymringer for, at jeg ikke skulle få de pakker, som I har afsendt efter min gamle adresse. Det er der dog ingen grund til, jeg tror nok, at jeg har modtaget det omtrent alt sammen. I hvert fald har jeg modtaget mange pakker, alt for mange. Alle de afsendte strømper, skjorten og knævarmerne har jeg modtaget.

Knævarmerne blev jeg glad ved, hils frk. Huttenhof og tak mange gange for dem.

Skjorten kom såmænd også ret tilpas, da jeg måtte rejse fra en i Noyon, som jeg havde liggende hos en vaskekone. Jeg skrev ikke om at sende mig en, da her let kunne blive lejlighed til at rekvirere sig en. Jeg er dog ikke særlig god til den håndtering. Strømperne derimod har jeg nu overflod af og send endelig ingen flere, jeg skal nok skrive, skulle jeg komme til at mangle. Det slider nemlig kun ubetydeligt på strømperne, da vi ikke går ret meget. Jeg kan godt gå i et par i en måned uden at slide hul. Jeg går for resten, og det gør vel nok de fleste, altid med 3 par strømper eller også med 1 par fodlapper og tre par strømper på. Det kniber jo nemlig mangen gang at holde fødderne varme i skyttegraven. Det er da i reglen også dem, man fryser først og mest. Dernæst har jeg modtaget en mængde spisevarer (Fettigkeiten), som de kalder det, så jeg kan ikke følge med at få det spist. Jeg har modtaget 1 pund margarine, rullepølse, fra Margrethe grisesteg, som du bedes hilse og takke for. Chokoladen fra Høm og fra jer har jeg også modtaget. Og så har jeg nu modtaget 3 pakker med smør, pølse og andre småting fra Gramby. Også fra Skals har jeg modtaget en pakke. Så du vil kunne forstå, jeg ikke har behov at sulte. Det er da for resten også noget, jeg ikke har prøvet endnu her, og jeg kan godt sige, ingen af os har haft det behov. Det nødvendige kan fås hos marketenderen, når man passer at forsyne sig i tide. Det eneste, jeg ved om at sige, der er afsendt og ikke kommen, er en pakke fra Lise med leverpostej. Ja, I skal alle sammen have mange tak for pakkerne, som jeg har været glad ved, men I må gerne spare lidt derved. I overdriver det næsten.

Vil du hilse i Høm og takke for chokoladen. Skulle jeg skrive dertil, kan det jo sikkert tillades på tysk, og det kan de jo dog ikke forstå. Også tryksagerne, som du har afsendt, har jeg modtaget og været meget glad ved, og jeg vil gerne, om du vil fortsætte dermed.

Jeg har det ellers ved det gamle, der er ikke stort nyt at melde, og som du vil have forstået, kan det jo heller ikke tillades.

Hovedsagen for mig er, at jeg endnu lykkeligvis er uskadt og bortset fra lidt forkølelse sund og rask. Det kan desværre ikke meldes om alle dem, der kom hertil samtidig som jeg. Som I måske allerede har hørt, er Vehner fra Gelstoft død. Han stod ved 8 komp. og faldt oppe på Hartmannsweilerkopf for få dage siden. Han var og besøgte mig 1 dags tid, før han faldt. Altid munter og livsglad og nu en ensom grav oppe i bjergene. Det må være hårdt for den stakkels kone, som nu sidder ene tilbage med mange små

børn. Ja, vi ved ikke, hvad den næste time vil bringe, og godt er det næsten. Vi nordlesvigere, som fulgtes ad fra Slesvig og kom til samme regiment, er vist nok ellers omtrent alle uskadte.

Ja, kunne blot denne forfærdelige krig snart få ende, det længes vi alle efter.

Kærlig hilsen eders

Søren Smidt

Mandag d. 1.februar 1915

Kære bror Søren!

I dag havde vi vist nok ventet brev fra dig, og jeg var i formiddags nede, men der var ingen, nu venter vi så i morgen. Det er ikke fri andet, end at vi længes lidt mer denne gang, for efter bladene at dømme er der kæmpet hårdt i Elsass, og så ved man jo aldrig, hvad bud der kan indtræffe.

Vi har i sidste uge igen et ulykkesbudskab fra den kant. Der er skrevet hjem fra Th. Fogs kammerater. 1 har skrevet, at han er hårdt såret, en anden, at han er falden, fra ham selv har de ikke hørt, så der er igen stor sorg. Thomas var og en af vore gode mænd, en dygtig arbejdsom karl og et godt menneske, og hjemme sidder konen med 3 småbørn. Markus Jessen, som stod ved samme comp. som Thomas, er og bleven såret ved kampene der, så vidt vides i en hånd. Der går næsten ikke den dag hen, uden denne eller hin er såret, savnet eller død, og desværre er der vel langt endnu til bunden.

I dag kom Skak helt altereret og viste mig en kort til dig, som var kommen tilbage, de havde og sendt en lille pakke, men der var glemt at skrive reserve regm. , og det var grunden til, at den var gået tilbage.

Det lader og til, at vi skal til at føle krigen lidt mer herhjemme nu, som du vel har set, har staten overtaget al rug, hvede og byg fra 1. febr, og vi får kun lov til at beholde lige det nødvendige sædekorn, lidt til hestene og 18 pund rug pr. hoved pr. måned. Vi har slet ikke aftærsket endnu, og om blandsæden er deri befattet eller ikke, ved jeg ikke rigtig, for er det, så vil mange blive nødt til at slå svinene ned, for det lille kvantum byg, folk har, vil ikke række vidt. Jeg har just ikke så mange svin, så for mig kan det ikke gå helt galt, værre vil det blive nede hos dig, og jeg tror nok, der er en 20 stk - Kraftfoder er ikke til at få, højst lidt melasse. Vil kornet slippe for tidlig op, som

det ser ud til, at regeringen er bange for, vil det ikke komme til at se godt ud, vi er jo dog forholdsvis godt stillet her på landet, vi har dog mælk og kartofler, og længere hen giver det og grønsager, men værre er det i de store byer, og derfor er det naturligvis og, at forordningerne træder i kraft.

Jeg har snakket med Ingemann om foderet, han mener, at det vil knibe, men tænker nok, det slår til, det tager lidt hårdt i år, da der ingen kraftfoder bruges, godt at du har så mange roer.

Pløjningen er kun knap færdig nu. Grønjorden er pløjet, men han mangler noget nede til vester, det har nok været for våd, og så runkelstykket hjemme, det kan han nu pløje, så snart vi har tøvejr, og det bør så ikke pløjes mer i foråret.

Kunstgødning vil det og knibe at få, men der er mange, som vil spare derpå alligevel i år, det går vel og nok for et år, og så får vi vel andre tider igen, vil vi håbe.

Mælk giver dine køer og for lidt af, men det gør alle folks, og det kan ikke blive andet, godt at du har de folk, du har, det kunne have været meget værre.

A. Skak ligger stadig på sygehuset i Berlin, men har det ellers ret godt, han spares jo for meget, både kulde og savn.

Der er kommet ind af de yngste landstormere blandt dem en Birk fra Arnum, der fortæller, at de er kommet til Østprøjsen at grave skyttegrave, men om det er sandt, ved jeg ikke.

Vi har vinter nu herhjemme, let frost, et behageligt vejr, og jeg kan se, at Peders har begyndt at køre mergel i dag. Småkreaturene er der ikke meget handel med. Jeg tænker, dine kvier, om de blev sikre med kalv, kunne koste omkring ved 350 Mark. – Nu håber vi, at posten en af de første dage bringer brev, og at du har det godt. Vi har talt om, at du aldrig nævner dine kammerater, er Timmermann med dig, eller har du andre, du kan slutte dig lidt til, for i sådan tid er det godt med gode kammerater.

Måtte det nu ikke blive alt for strengt for dig, Søren, så kommer vel nok den dag, vi igen kan samles herhjemme i bedre tider. Vore tanker går tit op til dig i skyttegravene, og er der noget, du ønsker særlig, så skriv det.

Mange hilsner fra alle i den gamle (*præstegård*).

Hans

Spandetgård d. 8. febr. 1915

Kære Søren!

Vi har nu i mange dage forgæves ventet efter brev fra dig, det er i dag 14 dage, siden vi modtog det sidste, og da vi af bladene har set, at der stadig i den sidste eller vel mest i de første dage efter den 19. januar, hvormed dit sidste brev var dateret, (*raser heftige kampe*). Vi er derfor meget urolige for, at du kan være kommet noget til, efter hvad vi har hørt, er Thomas Fog savnet, Jeppe Gårdes søn død af sine sår. Henrik Vehner fra Gjelstoft falden, alle vist nok i Elsass. Du kan vel derfor nok tænke, at vi går i stadig angst for, at også du kan være falden eller såret; ja, den ængstelse går man stadig og er plaget (*af*), tænker derpå tidlig og sildig, ja, det er gruelig, hvor meget blod denne forfærdelige krig kræver. Der går næsten ikke en dag, uden at der fortælles, nu er den og nu den af bekendte faldne, når man så selv har en så nær pårørende liggende i fronten, hvor den dræbende kugle kan ramme til enhver tid, vi mennesker går i fare, hvor vi går, men på krigsskuepladsen er det nu snart så farlig, at det hører til sjældenheder at komme uskadt derfra, vi kan kun bede for dig til Vorherre, at han vil holde en beskyttende hånd over dig.

Nu skulle jeg vel egentlig fortælle dig noget herhjemmefra, men det falder mig altid lidt vanskelig, vi føler naturligvis ikke noget til krigen på din måde, men bliver alligevel stadig mindet derom, alt er uvished, vi (?)²⁸ næsten ikke selv længere; al havre og rug er beslaglagt ud over, hvad der skal bruges til brød og foder. Der ligger også stadig indkvartering af gamle landstormmænd, 25 her i sognet, som nat og dag holder vagt ved grænsen, så al passage er forbudt, der kan søges pas ved landrådskontoret til at befare grænsen, en sådan har jeg og Mariane fået, som vi brugte fra sidste torsdag til i går søndag; det var nærmest af den grund, at Kjestin Nørgård ønskede at rådføre sig med mig angående hendes affærer nu efter hendes mors død.

I dit hjem er alt vel, skønt der stadig er mangel, kraftfoder er ikke at få, og derfor svinder det slemt ud i dit korn; men vi gør naturligvis, hvad vi synes, der er det bedste; men under slige forhold lider besætningen af mangel på (?), men sligt (?), når blot udgangen vil blive (?), (?), (?) forlange.

²⁸ *de mange spørgsmålstegn skyldes dels den blegnede skrift, dels at brevet er delvis fortæret af insekter*

Ville ligger endnu stadig i Slesvig (?), han er nu lige kort hjemme, for han (?) haft 2 dages orlov, han venter også stadig marchordre, Gud ved, hvordan enden (?) bliver, dette er ikke at forudse, men et ved vi, at der (*er*) sorg og bedrøvelse i mange hjem, Vorherre vende det til det bedste.

Hilsen fra os alle
din hengivne fader
Vilhelm Schmidt

Øvre Elsass d.16.2.15

Kære far!

Jeg har nu lige modtaget dit brev af 8. feb. Ja far, jeg kan så godt forstå, at I derhjemme og særlig dig er urolig (*og*) venter efter brev. Men det er jo ikke min skyld, i over 14 dage var det os ikke muligt at få et brev af sted. Nu kan vi da igen få det en gang om ugen og også godt flere breve blot med forskellig adresse. Ja, det er en meningsløs hårdhed fra hærforvaltningens side særlig over for jer derhjemme. At I er glad ved og længes efter ethvert lille livstegn fra os, er forståeligt, det ved de også godt. Hvorfor så disse indskrænkninger! At der er andre, der har det som jer, har de fået et tydeligt bevis på her ved komp. i dag. Ikke mindre end 20 forespørgsler var der indløben til komp. om de og de personers skæbne.

Jeg kan forstå af dit brev, at Ville også snart venter marchordre. Ja, jeg har længe været bange for, at han også snart måtte af sted. Kunne han endda være bleven fri, for det vil sikkert blive en hård tur for ham, og så kone og små børn derhjemme.

Er han mellem Ersatz Reservister eller rekrutter? Det kunne interessere mig at vide det.

I dit forrige brev jamrer du lidt over, hvordan det skal gå med at få arbejdet besørget hjemme hos mig, særlig når vi kommer hen på foråret. Ja, jeg kan godt forstå, at det vil blive galt. Ingemann kan ikke blive ved at klare det alene, særlig når forårstravlheden begynder. Men hvordan der bedst kan skaffes hjælp, forstår jeg ikke. At fæste en karl mere er vel hverken let eller heldig. Men kunne det ikke lade sig gøre at få fat i en lille eller stor dreng, som så dog kunne passe køerne og hjælpe lidt ved andet arbejde, og når han så kunne få fat i en daglejer en gang imellem, så gik det vel også nok på den måde. Hvordan går det Marie, kan hun selv klare malkningen, eller

er han også nødt til at hjælpe hende? Det er for resten dumt, men det er jo nu for sent, at I ikke i efteråret fik fat i motortærskværket, så kunne han bedre have fulgt med i vinter, og Mariane (*være*) bleven skånet. Hvordan er det egentlig gået med beslaglæggelsen af rugen og havre? Er de allerede færdig med at tærske, eller er myndighederne villig til at vente? Er en del af grisene ikke snart så svære, at de kan leveres? Det ville jo også lette en del for ham, om han blev af med dem og svinebesætningen til dels afskaffet.

Jeg har det ellers godt. Det går som sædvanlig den ene dag i den anden dag ud af skyttegraven. I disse dage ligger vi dog lidt bag ved fronten i en kalifabrik i ro for at få vore sager lidt i orden. Gå nu blot ikke og vær urolig for min skyld. Endnu er det jo gået mig godt, og vi har vel lov til at håbe, at det må blive ved.

Kærlig hilsen til eder alle

eders

Søren Schmidt

Myhlhausen d. 18.2.15

Kære bror!

En hilsen sendes eder alle derhjemme her fra Myhlhausen, hvor jeg i dag er for at få gjort mit tandsæt i stand. Dejligt mildt forårsvejr er det, solen skinner så varmt, man uvilkårlig længes efter at få en spade i hånden og så af sted ud på sin egen mark.

Ellers alt vel!

Kærlig hilsen og tak til dig og Karen

din bror Søren

Spandetgård d. 18. feb. 15

Kære broder!

I aften vil jeg så prøve at skrive et brev, skønt det er lettere og behageligere at skrive under almindelige forhold, når man kan gøre og lade, sige og skrive akkurat, hvad man vil. Vi har jo nu fået brev og kort fra dig. – Brevet var længe ventet, men vi vidste jo nok, at det var vanskelig at få tid til at skrive og endnu vanskeligere at få brevet sendt af sted. Godt er det også, at det går dig så godt, og at du finder dig så forholdsvis godt i de fremmede uvante forhold og omgivelser.

Vi bønder, vi nordslesvigere vil jo helst leve i ro og fred – som du siger, lade hver passe sit eget. - - Men nu er I jo engang med i denne forfærdelige krig – og som du engang skrev: Livet må leves! Så er det jo godt for jer, om I kan tage forholdene med nogenlunde ro. Jeg tænker på jer hver aften, jeg lægger mig i min seng og undrer mig over, at I kan det, I kan. - - Nå, jeg vil ikke opholde mig længere ved skyggesiderne, åh, de er så lette at se, til tider ser man slet ikke andet.

Men der må være andet, midt i alt dette tunge vil I sikkert opleve timer, det vil sætte spor i eders liv, timer I ikke vil undvære, fordi I føler igennem disse timer, gennem disse oplevelser blev vort liv rigere, sandere, bedre.

Ja, Søren, jeg tror sikkert, at også du imellem føler noget i den retning. Og det skulle ikke undre mig, om du i en sådan stille time ud af en indre dyb oplevelse kunne nynne: ”Jeg undres stort, at mit lille strå, så ringe, svagt og bøjet, kan dryp af kærlighedsduggen få og lys ifra soleøjet.” For det er underligt, jo mere man trænger til, og jo mere man længes efter dryp af kærlighedsduggen og et solstreg fra faderøjet, jo lettere kan det nå ind over ens liv.

Ja, det er vel bare det, der skal til, og det er vel det største, der kan ske med et menneskehjerte, at det kan åbne sig og tage imod. Måtte så krigen føre dette med sig, måtte det være lyssiden ved alt det tunge og mørke, at mange hjerter må åbne sig, at du og jeg og mange med os må få opleve, at vi trænger til at få et dryp af kærlighedsduggen til at læske vort tørre menneskeliv.

Herhjemmefra hører du jo stadig – forhåbentlig vi venter da, at du får de fleste breve og pakker, og så kan du vel nok følge med i sådan, hvad der passerer under de dagligdags forhold. Jeg håber også, at Hejmdal og højskolebladene for det meste når

op til dig. Vi lever roligt herhjemme, for mange er det en stor og måske gavnlig forandring. Mange folk kunne jo ikke godt sidde hjemme en eneste aften. Klubber, besøg og foredrag tog hele fritiden. Sådan er det ikke i vinter, så vidt jeg ved intet kortklub, intet møde i forsamlingshuset og kun få og små besøg.

Kan være at også mange er ved at komme i tanker om, at man vist skal til at spare lidt mere – alt er jo dyrt, og vi ved ikke, hvorledes det vil komme til at se ud, når krigen er forbi. – Heldigvis har mennesket en særlig tilpasningsevne. Ja, det kan I i skyttegravene snakke med om, uden denne evne måtte livet for jer synes uudholdelig. Men også i de små forhold kommer denne evne os til god nytte. Har vi nok, bruger vi meget, har vi lidt, så kan vi også spare.

Du har vel allerede hørt, at Ville måtte af sted med på rejsen til Rusland? Bare han nu ejer denne evne i tilstrækkelig grad. Det vil ikke blive så let for ham, han vil også savne gode nordslesvigske kammerater.

Vinteren er meget ustadig her, snart frostvejr et par dage, snart tøj. Vi får ikke kørt megen mergel i vinter, men det kan også være det samme, vi har kun to karle og nok andet at bestille. I dag har jeg leveret 10 svin og skal levere 1 i næste uge. Nu koster de 70 Mark pr. 100 pund, når de vejer 200 pund. Moster på Hømlund er meget syg, lungebetændelse, så det er ikke sikkert, hun får krigens udfald at se. Ja, Søren, dermed vil jeg så slutte denne gang, og jeg kan af oprigtig hjerte tiltræde det ønske, du og næsten hver soldat slutter eders breve med: Måtte dog denne krig snart få ende.

Så en hjertelig hilsen fra os alle.

Din bror Peder

Øvre Elsass d. 20.2.15

Kære søster!

Mit sidste brev, hvor jeg var ved at gøre lidt op med dig, blev jeg egentlig ikke rigtig færdig med, jeg vil derfor fortsætte lidt nu:

Forsidebilledet og Poul Hedemanns digt i H.B. julenummer syntes jeg så godt om, du husker vist nok begge dele. Det er et meget træffende billede, han giver af tiden, vi lever i, når han skriver:

”Natten suser –
mørket vælder,
frem af dybets sorte sluser. - - - -
Askehobe, brændte stæder,
alle marker hærget øde,
alle floder blodigrøde,
menneskekroppe sønderflængte –
dræbte – pinte – indestængte.
Ingen kvinder, som ej græder. –
Nattens vinterstorme tude;
nu er ådselsgribbe ude!
Mulmet vælder, natten skrider,
kommer snart ej dawningstider??”

Ja, med det spørgsmål ender vel alle, der tænker og føler lidt med den lidende menneskehed.

Ja, når man hver dag går og ser på dette trøstesløse øde, så gør det godt som her i samme digt at blive hjulpet til at vende øjnene en anden vej, at spejde fremad mod den unge dag, ej blinde synets evne med nattemørket bag, ej stirre blot på mulmet og krigens flammeild, men bide ganske stille, til dagen stunder til.

Men dette sidste kniber det så ofte med, selv om man ved og føler, at det altid dages, hvor man har ham (verdens frelser, som bringer fred på jord) i favn, trods ragnarok derude er freden i hans navn.

Men hvor mange kommer så vidt? Min mening kender du jo fra sidste brev, skønt jeg hverken vil eller har ret til at dømme nogen; men at der er andre, der er af samme

mening, beviste en udtalelse af en feltpræst, som talte for os netop morgenen, efter at jeg havde skrevet til dig. Han udtalte omtrent følgende:

”Jeg tror, at de fleste af dem, der kommer hertil uden at have noget med Gud at gøre, også vil drage hjem uden.”

At man ikke, som du engang skrev, når man tror på en højere styrelse, kan tænke sig så store verdensbegivenheder ske uden i forbindelse med samme, deri er jeg vel nok enig med dig. Men derfra og til at tro, at krigen er fremkaldt af Gud, for at han derigennem kan komme til at kalde på os mennesker, er der dog et stort spring. Han ville vel nok finde andre veje og måder at kalde på den enkelte og de mange, veje og midler som bedre kunne stemme over ens med den kristne kærlighedslære. Nej, krigen er, og betragter jeg som, menneskeværk, og jeg finder det rigtigst ikke at blande Guds navn alt for meget der ind i. Jeg finder også, at det er en skam for det såkaldte kristne Europa, at en sådan krig i det hele taget kan finde sted. Og den beviser vel mere end noget andet, ~~at der er~~ hvor meget lidt vi mennesker har lært at følge i vor store mesters fodspor.

Af jeres breve og også af et kort fra ham selv, ser jeg, at det, som jeg længe har frygtet, ville ske, nu er virkelighed, Ville er på rejse. Ja, det vil sikkert ikke blive en let tur for ham, noget hjælper det vel dog, at han er bleven vænnet til i Slesvig. Han er ligesom jeg kommen i det lidt på lang, så føles det ikke så svært, som hvis man var revet bort hjemmefra og midt ud i det straks. Ja, at det skulle komme så vidt, havde han sagtens ikke ventet; måtte det nu ikke falde ham alt for svært, og han få lov til at vende sund og rask hjem igen. For Margrethe er det heller ikke let, hun sidder nu ene tilbage med forretningen og to små børn. Betænk nu hellere ham med pakker og spar kun lidt ved mig, jeg kan så godt klare mig med noget mindre.

Ja, jeg kan, som jeg også har skrevet før, slet ikke følge med og få alle de gode sager spist. I går aften modtog jeg den store julepakke, som I skal have mange tak for. Særlig blev jeg glad ved æblerne og så den dejlige (?) honning. Der stod Hømlund på låget, så jeg anslår, den stammer derfra. Passer det for mig, så bedes du hilse og takke mange gange der. Osten og den dejlige skinke bliver jeg nok nødt til at forære bort, da jeg har så meget, så jeg ikke i lang tid selv kan få det spist. I min tornyster har jeg endnu pølse, ost, skinke, som jeg har modtaget fra Gramby for 1 måneds tid siden, så du vil kunne forstå, at jeg altid har en velfyldt spisekammer. Jeg spiser da heller ikke

ret meget og særlig af den slags ting, men kan alligevel nok holde hullet. Jeg fik mig vejret for nogen tid siden og vejede omtrent 150 pund. Vi bestiller jo da heller ikke ret meget, det er jo, hvad arbejdet angår, et rent driverliv, vi fører. Vi får da også næsten hver anden dag

(Liebesgaben) lidt ost, pølse, cigarer eller lignende, som bliver fordelt af kompagniet, så jeg burde strengt taget klare mig uden tilskud hjemmefra. Pakken med de dejlige kiks, som smagte fortrinligt og chokoladen har jeg også modtaget. Lusolie, som jeg skrev om for nogen tid siden, tør I ikke bryde jer om, da jeg fik forleden dag, da jeg var i Mylhausen.

Ja, nu varer det vel ikke ret længe, førend foråret for alvor begynder her. Stæren har fløjtet lystig i de sidste dage. På en måde er det jo godt, jeg er blot bange for, at længslen efter fred og hjemmet så vil blive endnu stærkere. Nu må jeg hellere slutte for denne gang. Kærlig hilsen til eder alle og tak

din bror

Søren Schmidt

Spandetgård i tidlig forårssol

Onsdag den 24.2.15

Kære søster!

Blot et par ord endnu. Jeg modtog i går aften brev fra Peder og så ikke mindre end 4 pakker. En fra Arnum mejeri med smør, det kan jeg vel altid få spist. Værre er det

med et stykke dejlig skinke fra Lise og pølse fra Mogens Nørgård, det bliver jeg nødt til at søge en hjælper til. Snakker du med dem i Gramby, så sig dem, at jeg får alt for meget, de må ikke blive ved at sende mig så meget godt, da jeg dog ikke selv kan spise det. Som nr. 4 var der en pakke også med spisevarer fra Andreas Rahr, Arnum. Det var jo en uventet kant at få en pakke fra, og selv om man intet mangler, så bliver man glad ved sådan en pakke, da den vidner om, at selv andre end vore nærmeste tænker på os herude. Jeg vil gerne tillade mig at give jer et godt råd med, hvad I helst må sende mig, når jeg ikke kan få jer til at spare på pakkerne altid. Lidt sukker engang imellem til at komme i kaffen, også lidt margarine, da det ikke er så let at få her. Men nu endelig ikke overdrive. Jeg får jo ½ pund smør hver 14 dag fra Arnum mejeri.

Kærlig hilsen

Søren Schmidt.

Hejmdal kommer meget regelmæssig, men HB og lidt andet læsning venter jeg så småt efter. Den sidste H.B., jeg modtog, var en gammel fra efteråret, siden har jeg ingen modtaget.

Har Kristin endnu ikke hørt fra Hans?

Lørdag d. 27. februar 1915

Kære bror Søren!

Atter er en måned til ende uden større udsigt til, at freden er nær, ja, vi længes efter fred, og I deroppe sikkert langt mere.

I en hel uge har vi nu hørt meldt forårsvejr herhjemme, i dag igen noget koldere.

Oppe hos eder må foråret vel snart komme, og det må vist lette eder en hel del, men desværre krigen vil vel og nok blive strengere så for at få et resultat.

Ville er, som du vel nok har hørt, gået til Rusland, men vi har ingen adr. fået fra ham endnu, da al posten fra den kant har været stoppet i den sidste tid. Det er svært for Margrethe og værre for Ville, da han i lang tid slet ingen efterretninger får hjemmefra. Det vil vel og nok knibe for ham at holde det ud, da han ikke er så stærk og ikke vant til ondt.

Peder Kjær og Thomas Fog har de ikke hørt fra i længe, så der er fare for, at de er borte. Thomas måske hårdt såret i fransk fangenskab, mere sår (?) er det med P. Kjær.

Kammeraterne har skrevet hjem, at han var såret, men ikke farlig, og senere er der ikke hørt fra ham.

På torsdag var (vi) i Hømlund til mosters begravelse, det er en ordentlig omvej, for at komme til Høml. må vi over Gjelsbro, Skallebæk, så vejen bliver mindst 6 gange så lang. I Høm er det ikke ret godt siden ~~møster~~ morbror er død, de kan slet ikke tage sig sammen, og raske er de heller ikke.

Der plukkes så småt i den uuddannede landstorm herhjemme, men der er ikke mange inde endnu, her fra sognet slet ingen.

Du får vel stadig Hejmdal og kan vel så følge ligeså godt med som vi.

I går var jeg i Arnum, og de skulle give rug af. De var ikke færdige med tærskningen, så de får det vel ikke med alt denne gang. Vi må fra nu af holde 100 pund rug pr. person ~~men~~ til høst, det kan vist omtrent slå til, men så får vi ingen kage. Her i kredsen er der ingen rigtig ordening på det endnu, men der siges, at det skal begynde 1. marts.

Kreaturene er der ingen rigtig handel med for tiden, man skulle ellers tænke, at prisen må blive god nok, for svinene blev omtrent udryddet. I går var politiet her og ville melde mig, fordi jeg havde fodret blandkorn op, noget som alle gør, og vi har ikke været klar over, at det var forbudt. Rug har vi ikke måttet fodre med i vinter, så nu er der kun byg tilbage, og det koster 40 Mark pr. 100 kg, så det er luksus.

Jeg var hos Ingemann i går, han var (?) Jeg ved ikke, hvad far vil gøre ved svinene dernede, for nu vil svinekøberne og benytte sig af det til at trykke priserne.

Vi har det ellers ved det gamle. Børnene er lidt forkølet, har måske kighoste, som grasserer andetsteds.

Nu må jeg slutte, da posten er her, og jeg selv er ved at blive læns.

Hav det nu rigtig godt og mange hilsener fra os alle

Hans

Arnum 28.2.15

Kære ven!

Jeg vil lige skrive et par ord til dig og takke for kortet, førent²⁹ jeg går ud at røgte. Maria er hjemme i dag. Du skev, hvordan det var gået os ved beslaglæggelsen af kornet. Vi skulle jo have haft aftærsket til 1. marts, men de fik vi ikke. Der var en med en liste, hvorpå vi skulle give op, hvor meget havre og rug, vi havde og kunne undvære. Jeg gav op, at vi havde 15 centner³⁰ havre, men det skulle vi bruge til sæd og 20 centner rug, deraf skulle vi beholde 18 pund pr. hoved. Jeg tog af til tre. Vi tærskede første gang rug sidste torsdag, vi skulle levere det den dag og om fredagen, men det blev vi ikke færdig til. Stenholdt sagde, at vi skulle levere det, vi havde aftærsket. Jeg fik fem sække hos baggeren og ned med det om lørdag formiddag, da var banevognen³¹ endnu ikke afgået, for de var ikke bleven færdig om fredagen at tage imod det. Der var 1020 pund. I morgen mandag skal vi tærske resten af det. Det medste af havren fra udlægsmarken vanter vi endnu, men det vil jo vidst gå med til sæd, man må jo ikke så mere som 150 pund pr. tønne land. Blandkornet det har vi ikke mere af, det var det første, vi tærskede, men Hans sagde, det kunne jo være, vi kunne få noget hos ham, så kunne han jo få havre derfor. Der var en og ville købe disse 7 svin i svinestalden, men jeg sagde, de skulle jo vidst vendte længere, men du kan jo gå op og spørge din fader ad. Han ville have solgt dem, men han ville ikke give nok for dem, han skulle så telefonere om lørdagen, hvad han ville give for dem, men det har nok været forlidt, for de er ikke kommen bort endnu. Jeg troer, de vejer omkring ved 140 – 150 pund. Jeg fik jo en tønne sirup og blandede med avner, men det var bygavner, derfor ville de ikke æde rigtigt i den tid. Nu har jeg fået havreavnen, og nu æder de godt igen.

Så-Der bliver mange svin solgt til en hundrede pund. Søren Ferslev solgte 2 den dag til 120 pund. Hans han sagde en dag, at når han fik megen mælk, ville han tage et par af disse i båsen, men sidst jeg talte (*med*) ham, ville han ingen have. I dag har Røn kælvet. Det var en rød tyrkalv. Kalvene af Skau og Skimmel var også tyre, de er bleven skåren for ikke ret længe siden. Nu er stalden fuld til sidste plads. Jeg troer nok, foderet kan slå til. Rughalmen og udlægshavren er tilbage. Jeg giver dem

²⁹ *Det kan være vigtigt at huske på, at sønderjyske skolebørn ikke blev undervist i hverken at læse eller skrive på dansk siden 1888 bortset fra to religionstimer om ugen*

³⁰ *en centner svarer til 100 pund*

³¹ *Ingemann har sammen med en del andre bønder skullet aflevere det beslaglagte korn på Arnum banegård til videre forsendelse*

rughalmen om aftenen og havre om morgenen. Hø ~~er der~~ kan de ikke få meget af, for i den måned, jeg var hjemme, fik de to gange hø daglig, men det hjælper jo, der er mange roer. Her er en 9 læs kålrabi og så runkelroerne hjemme ~~fra~~ ved gården.

Nu vil jeg slutte denne gang.

En venlig hilsen fra Ingemann

Mylhausen d.1.3.15

Kære far!

Tak for dit brev af 22, som jeg modtog i går.

Maren snart din eneste søster også død og borte nu. Ja, de gamle skal dø, og de unge næsten også nu. Det tynder ud i de gamle, som når man tænker på vore bedste barndoms minder, indtages førstepladsen der. Borte er de - oldemor, mor, Jendre, morbror Hans, moster Maren; men i mindet har vi dem endnu hos os og vil beholde dem.

Ja, de svandt, de svandt de blide barndomsdage, udviklingen, verden går sin gang. Ja, det er underligt vemodigt at tænke på, at vi, som dengang, da de var i deres fulde kraft, var børn, nu skal til at tage arven, opfylde pladsen efter dem. Kan vi det, spørger man ofte sig selv. Det vil vist ikke blive let. Verden er så urolig nu, så jagende. Det gamle grundsolide, som var legemliggjort i dem, svinder, og det nye slægtled kunne vist lære meget der.

Alle gode gaver ere tre gange. Jeg er i dag for sidste gang her i Mylhausen for at få mine tænder i orden. Jeg har det efter forholdene udmærket. Vort batt. ligger i disse dage igen i Staffelfelden i ro. Man kan vist ikke, når man skal være med i krig, have det stort bedre, end vi har haft det i den sidste tid. Jeg spørger ofte mig selv, kan det blive ved, for jeg synes, at vore kammerater andre steder har det meget værre. Vi venter og længes dog stadig efter fred, vi snakker ofte om den dag, da det går hjemad. Jeg har i den sidste tid også i nat i modsætning til før ofte i drømme været hjemme hos jer, måtte det være et godt tegn.

Jeg har i dag på res. lazarettet spurgt efter Th. Fog, man kunne desværre ingen oplysninger få om ham. Det er jo også en meget vanskelig sag, da der er så mange lazaretter her og i omegnen. Hans familie har vel allerede forespurgt hos komp., det er

jo i hvert fald det sted, hvor de bedst kan få oplysninger om ham. Der er vel også stor sandsynlighed for, at han er i fangenskab,

Ja, så vil jeg slutte for denne gang. Kærlig hilsen til eder alle og tak

din heng. søn

Søren Schmidt

Staffelfelden d.2.3.15

Kære bror!

Først mange tak for brevet!. Ja, mange tak til alle sammen, fordi I er så flinke til at skrive og sende både det ene og det andet.

Ja, I kan tro, det liver op i en, når posten bliver fordelt, og der så er brev eller et blad, særlig Højskolebladet er jeg glad ved og Kirkesagen. Hejmdal kommer jo også regelmæssig, og den er selvfølgelig meget velkommen, den bringer jo altid noget nyt, med derudover som alle andre blade herovre for lidt.

Du lader dig i dit brev forstå med, at du ikke holder af at skrive brev under disse forhold. Det er dog meget værre for os end for jer. Vi er underkastet streng censur, I ikke. I vil vel nok have lagt mærke til, at jeg i den sidste tid ikke har fortalt stort om livet her; det kan nemlig ikke tillades. Egentlig måtte vi vist heller ikke skrive dansk hjem, fjerde komp. f.eks. må ikke, det er vist vore nærmeste foresatte, vi kan takke for at det går. En af vore løjtnanter skal nemlig kunne dansk, måske han så underkaster brevene det nødvendige eftersyn.

Jeg kunne jo for en gangs skyld, jeg har vist ikke gjort det før, efter fattig evne fortælle lidt om egnen her. Egnen er, når bjergene, som for det meste temmelig brat skyder sig i vejret, undtages, meget flad. Jorden er vist nok kun lidet frugtbar, da den vel næsten overalt er forfærdelig stenrig, gruset, dertil kommer at der hele vinteren igennem rundt om på markerne har stået sjapvand; det er vel også en følge af, at jorden er så flad. Det er da også kun en ringe del af jorden, der benyttes som agermark, det meste ligger som eng. En del skov findes der også, men det er kun tarveligt, kun få ordentlige træer, intet i sammenligning med en dansk bøgeskov. Husene i landsbyerne har ligget klumpet sammen akkurat som i en lille købstad hjemme. Man har i de fleste tilfælde vanskeligt ved at se, hvor bygningerne til den ene gård holder op, og den anden begynder. Bygningerne er, synes mig, kun lidet

praktisk indrettede. Se en smuk praktisk indrettet bondegård som hjemme, det gør man her ikke. Mellem de så tæt sammenknebne byer ses kun sjældent en menneskelig bolig, det er lige som i gamle dage hjemme, da folk også der søgte sammen i byerne. I disse dage ligger vi igen her i Staffelfelden lidt bag ved fronten i ro, i ly ved og passiarer med nabokonen. En del ældre mænd og halvvoksne knøse går også og driver rundt uden nogen særlig beskæftigelse. Lidt værre er det måske også nok i denne tid, da fabrikkerne, hvorpå de arbejder, helt eller delvis må holde stille på grund af krigen. Resultatet, man ved sammenligningen kommer til, er: ”ude i øst, ude i vest, hjemme er bedst”. Ja, hjemme er bedst. Kunne dette menneskeslagteri blot snart få ende, så vi kunne komme hjem til vort arbejde der. Her går vi jo og har det godt, og dog længes jeg næsten efter at flytte. Forfærdelig letlevende er befolkningen i sig selv, og når der så kommer så mange soldater til byen, så bliver det selvfølgelig først rent galt. I går fik jeg endelig brev fra Ville, han lader jo også til at have det godt. Der blev i går fortalt, at regimentet, som han er ved, var kommen her til egnen, op på bjerget hvor det altid går så varmt til, men det tror jeg nu ikke passer, der sender de ikke dem hen. Ja, så ikke mere denne gang.

Kærlig hilsen til eder alle

din bror

Søren Schmidt

Vilhelm Smidts aftægtshus ved Spandetgård

Spandetgård d. 2. marts 19.....

Kære Søren!

Jeg kom i aften i tanker om, at det vist var længe siden nogen havde skrevet til dig. Vi havde ventet brev i går, da det for det meste kommer om mandagen. Vi havde brev forrige mandag, og Hans og Peder hver et kort i denne uge. M. havde i går brev fra Ville for første gang, siden han er kommen i felten.

Han havde allerede været med i et par små fægtninger. Det er trist her i nabolaget, da ingen kan give ret besked om de sårede. Fra Thomas Fog har de ikke kunnet få ret besked og ved slet ikke, om han er levende eller død, kun at han er hårdt såret. Fra Peder Kjær kan de heller ingen underretning få. Iver Juhler og Mads Schmidt skrev hjem, at han var såret i siden, og de havde været med til at yde ham den foreløbige hjælp. Det fortælles, at Mads Schmidt senere skal have skrevet, at han P.K. havde fået skudt den ene arm af, men det er kun rygter. Ja, døden holder også sin høst blandt de gamle herhjemme. Nu hviler morbroder Hans og moster Maren i graven. De, som ellers begge var interesserede, nåede ikke at se afslutningen på det store forfærdelige, som nu er i gang. Moster blev begravet forrige torsdag. Vi kørte om efter Gjelsbro, det kan ikke tillades at komme over ved Hømlund, selv om man har sit pas i orden. Vi skulle jo hilse fra familien derovre, også fra fru Brincken, som var spadserende til Seem kirke.

Vi har jo stadigvæk indkvartering i Spandet. Der er jo mange danskere imellem, så folk som vi kan jo nok få en, der kan tale dansk. Far holder jo ikke af at have en tysker. Tinne er endnu hjemme, men rejser snart til Remagen igen. Vi har jo nu fået plantet mange frugttræer og håber, at de må lykkes. I går var jeg i Arnum at hjælpe til ved tærskningen, de mangler nu kun til et par gange. Jeg har ellers været fri nogle gange, da vi har haft lidt travlt. Kresten har været der et par gange, og Jannik Skrædder, som jo er lidt i familie med Marie, har også kørt hestene et par gange, han hjælper altid hos Johannes Møller og har selv tilbudt at ville hjælpe. Ingemann og Marie kommer så storartet ud af det og klager heller aldrig. Det havde jo været godt nok, om vi kunne have fået fat i en lille en, som kunne have hjulpet til ved at passe kørerne, men det bliver vel ikke så let. Oskar og Hagbard bliver begge hjemme i sommer og har lovet at hjælpe dernede, så det går jo nok. Ingemann er jo ved frit mod, og Marie hjælper ham jo så godt, hun kan. Hun holder sagerne i en god orden. Jeg har lovet hende lidt mere i løn, for at hun må trække rensmaskinen og selv klare det meste af malkningen. Ingemann hjælper om aftenen. Mariane rejser i dag til

doktoren, hun har dårlige øjne. Andreas var i går hjemme til begravelse. Hans bedstefar Anders Karl er død.

Nu til slut mange hilsener fra os alle og gode ønsker for dig, at du må have det nogenlunde. Jeg skriver Villes adr., hvis du engang får lejlighed, så skriv til ham, det vil jo nok knibe hårdere for ham end for dig.

Ersatz Res. Vilhelm Schmidt II

Landwehr Inft. Rgmt. 76

6 Komp. 2 Batt 33 gemischte Landwehr Brigade

Division von Einen Corps von Morgen

8 Arme

Kærlig hilsen Mariane

Spandet d. 5. marts 1915

Kjære bror Søren!

Jeg har fået nogle små sanghefter til uddeling til soldaterne i felten og sender dig hermed en. Jeg undrer mig over, at det kan tillades, men de skal vel nok være efterset først, inden de er trykt, og må og kun sendes til soldater uden for Nordlesvig. Du er jo ikke meget sanger, men alligevel tænker jeg, at det kan glæde dig at læse og nynne dem, der er flere af vore bedste sange iblandt.

Ville stakkel er kommen hovedkulds med, og straks han er kommet derud kommet i ilden. Af hans brev fremgik det, at det egentlig var falden ham lettere, end han selv havde troet, derimod kniber det nok for ham at holde ud, og især kulden om natten klagede han sig ved.

Hvordan vil det ende, og hvornår vil det ende? Sådan spørger vi tit hinanden herhjemme, for der er så lange udsigter, og det er som menneskerne skal udryddes. Her fra vort lille sogn er nu allerede Jørn Jessen, Peder Skov, Laurids Bek og overkontrolløren Galden. Thomas Fog og Peder Kjær er vist og væk, der er ingen efterretninger fra dem. Andr. Vilkenschildt har og været savnet et par måneder, uden at de kan få ham opspurgt. Hans Hansen har endelig skrevet hjem, han var sund og rask og manglede et par strømper. Peder Marks og Asmus Rahr ligger begge meget syge, efter hvad jeg har hørt.

Herhjemme er alt omtrent ved det gamle. Vi har ikke begyndt med forårsarbejdet endnu, i den sidste tid har vi haft vinter. Vi mangler og en del at tærsk.

Fodringsspørgsmålet er ved at blive slem. Rugen har jo været beslaglagt hele vinteren og er nu afgivet, vi må beholde 18 pund pr. hoved og pr. måned, det kan nok slå til til brød, men vil vi have kage, må vi give rug af i forhold 100 til 80 – havren er og beslaglagt, og vi må kun holde et kvantum 2 ½ pund pr. hest pr. dag til 1. august, og nu er blandkorn også forbudt at fodre op og byg, hvem der har noget, koster op mod 50 Mark pr. sæk.

Forleden dag kom gendarmen her, om han måtte se, hvad jeg fodrede svinene med. Blandkorn det var forbudt, og han meldte mig til amtsforstanderen. Jeg vidste ikke, det var forbudt, og hele byen fodrede blandkorn op, og jeg er såmænd den eneste, der er meldt, det kalder jeg vilkårlighed.

Vi leverede svin for dig sidste onsdag, de vejede fra 110 – 190 pund, men Ingemann har opfodret, nu har han de mindste igen og så søerne. Jeg tænker, at jeg tager et par af dem, da jeg ikke har så mange. Vi skal jo spare med roer og sirup, men roerne har og ærinde til kørerne, da kager er luksus i år. Kroghandlen især med småkvæg er helt stille. Jeg kan dog ikke tro andet, end at de må blive i ordentlig pris, i hvert fald skulle man synes, at fedekvæget må blive dyr til sommer, når svinene er udryddet. Der leveres masser af svin nu til en vægt af 150 pund endskønt de streger 2 Mark per 100 pund opad. Ingemann har hentet godt 200 pund bakkeruano, prisen er 3,00 luMark, dyr er det jo, men alle landbrugsprodukter er og i stor pris med udsigt til foreløbig at holde sig.

Nu har jeg fortalt det lidt løst og fast om alt herhjemme, kan være det under de nuværende omstændigheder interesserer dig alt for lidt, men jeg synes nu, at du skal have en lille brev af og til, og så må du tage til takke med dem, som de er. Børnene har længe snakket om, at de ville skrive til dig, men skrift er de ikke ret stiv i, og her går det som det bedst kan med skolen, vi håber, der engang bliver bedre tider.

Pastor Fischer, Højrup, er nylig død af et sår, han fik i Frankrig, efter hvad der siges, holdt soldaterne meget af ham.

Jeg har nylig haft kort fra dig, og i dag jeg var nede, var der brev, hvoraf jeg ser, at du har det godt. Du fortæller aldrig noget om krigen dernede, men det er vel forbudt, kan jeg tro, det lader til, at det er blevet hos eder censur indført. Nu må jeg slutte, jeg skal

have mange breve skrevet, jeg skal jo uddele de små hefter og sender et par ord med hvert.

Hilsen fra os alle med de bedste ønsker, at du må blive ved at være rask og komme uskadt fra faren.

Din Hans

Øvre Elsass d. 7.3.15, Feldpostkarte

Kære far!

Vi plejer jo ellers kun en gang om ugen at kunne få post af sted, men i dag er det blevet os tilladt at endnu måtte skrive et kort, og jeg vil derfor benytte lejligheden. Jeg har det som sædvanlig godt. Vi er i denne uge flyttet, kommen i nye stillinger ca. 10 km længere mod nord og så lidt højere op i bjergene. Det er et meget romantisk liv, vi fører her, rigtig noget for Tinne. Vi bor ca. 70 mand i et blokhus oppe i skoven og skiftes til at stå vagt i skyttegraven. Kønt er der her, det kan ikke nægtes, men lidt indestængt. Hvad går der af Tinne, har nu flere gange fået kort (brev følger) men det bliver borte.

Kærlig hilsen eders

Søren Schmidt

Spandetgård d. 10. marts 1915

Kære Søren!

Jeg har egentlig ikke videre noget at skrive om, men jeg kan godt tænke mig, at du gerne vil have brev fra os, alt går her sin jævne gang. Krigen er det, der bliver talt om både først og sidst, skønt der jo herom heller ikke er stort at melde, at de sidste måneder ikke har stort at melde fra krigsskuepladsen, da hærene jo ligger over for hinanden uden nogen videre fremskridt for nogen af parterne. Det eneste af nogen betydning er vel østfronten, hvor russerne for en tid siden blev fordrevne fra Østpreussen, men har nu igen sat sig fast.

Herhjemme føles krigen på en anden måde, mangel på foretagelsesånd, mangel på arbejdskraft og stadig frygt for nye indkaldelser, af den ikke indkaldte landstorm er endnu kun de alleryngste årgange indkaldte, her fra sognet endnu ingen. Maleren har været indkaldt, men kom straks tilbage; men nu føles krigstilstanden ellers på alle

områder, alle slags brødkorn og havre er beslaglagte, og tilførsel af kraftfoder er omtrent udelukket, og tilmed er priserne så høje, at det er uoverkommelig. Kager koster over 20 Mark pr. 100 pund. Der er nu også indført kontrol med, hvor meget brød og mel vi må forbruge, vi kan intet købe uden at indlevere kort, og som kun giver adgang til 400 gram pr. person daglig, og der siges end, at det vil blive indskrænket til 350. Og dem, der har rug, kan ingen brød eller mel købe uden at betale med rug, hvoraf ingen må have mere end 18 pund pr. person ugentlig, det øvrige er beslaglagt og indsendt. Det er, kan du nok tænke, tvungne tilstande at leve under, og så må vi være taknemmelige for (*at*) slippe for meget, som er værre.

I dit hjem går det efter forholdene ret godt, så vidt jeg kan se, stemmer Ingemann og Marie godt overens, i det mindste er de glade og godt tilfredse, når man kommer der. Svinene har vi nu leveret indtil de sidste kuld og så de gamle grisesøer, hvoraf den ene ventes med grise, og den anden slagtes til husholdningen.

Det er næsten ikke til at opdrive en til at hjælpe dem i sommer, men nu har Nohns lovet, at Oskar og Hagbard må hjælpe om eftermiddagen, når de er færdige i mejeriet, så derved tænker jeg, vi får det nødvendige gjort.

Vi har meget ustadig vejr, frost og tøj skifter næsten i hvert døgn, så arbejdet i marken er fuldstændig afbrudt.

Tinne er herhjemme endnu af den grund, at jorden stadig er tilfrossen, så hun ikke kan få hendes plantningsarbejde udført. Jeg ved ikke, om du har Villes adr., han ligger jo i Rusland og har vist flere gange været i fægtning, jeg vil dog for en sikkerhed give dig hans adr.

Din hengivne fader

Vilhelm Schmidt

Ersatz Reservist Schmidt III

Landwer Inf. Reg. nr. 76

2 Bat. 6 Komp.

33 gemischt Landwer Brigade

Diwission von Einen

Corps von Morgen

8 Arme

Over Elsass d.14.3.15, Feldpostkarte

Kære bror! Tak for kortet og pakken, som jeg sund og rask har modtaget. Det er søndag i dag, dejligt mild forårsvejr. Når man står her i skyttegravene, og tankerne går på langfart hjem til jer, så mindes man uvilkårlig linjerne af salmistens sang: ”O, den som en stund fik ønske sig hjem blandt folk, som på kirkevej skrider. O, den som i dag fik blande sin røst med hans og de øvriges stemmer!” Gud give, at snart det lakker mod høst (fred). Gud give jeg atter var hjemme. Ja, sådan en søndag morgen, når alt er så forårsfrisk, fuglene synger, da bliver længslen efter hjemmet stærkere end nogensinde. En kammerat, som stod ved siden af mig i morges, sagde, da en fugl sang i vor nærhed: ”Ken(*ns*)t du das – Friede, Friede!” For mig bliver det vel snarere: Giv tid, giv tid! Ja, tålmodighedens svære kunst får vi et godt kursus i. Jeg er, tror jeg nok, en af dem, der er mindst utålmodig, kan godt give tid lidt endnu, når så blot vi må få se resultater, komme noget godt ud deraf,

Ellers alt vel!

Kærlig hilsen

din bror

Søren Schmidt

Øvre Elsass d.16.3.15

Kære søster!

Først tak for brev og pakken. Endelig kom der i går aften kort fra Tinne. Jeg gik næsten her og var bange for, at jeg havde forset mig enten på en eller anden måde. At andre folk kan have travlt, er man vel tilbøjelig til at glemme, når man selv har mere end tid nok (*og*) går og driver. Og sådan er det vel nok gået mig i dette tilfælde. Nu har I og ikke mindst du jo da også i det sidste halve års tid fået en hel del ekstra arbejde for min skyld, jeg har lidt været ked af det, men det er jo ikke let for mig at ændre det.

Jeg har i den sidste tid modtaget, helt nøje kan jeg dog ikke holde regning dermed, 2 halv punds pakker smør fra Arnum mejeri ugentlig. Da jeg ikke kan tro, at mejeriet spenderer så meget smør på os, jeg har nok i Hejmdal set, at generalforsamlingen har vedtaget at sende os smør, så kan jeg ikke tænke mig andet, end at jeg må have en god

ven dernede, som jeg kan takke for, at jeg får så meget. Mulige oplysninger i den retning ere kærkomne.

Jeg har det som sædvanlig rigtig godt. Ja, når de ikke ved deres særlig om natten næsten ustandselige knalden oppe på Hartmannsweilerkopf mindede os derom, så kunne vi næsten glemme, at der er krig. Vi befinder os stadigvæk her oppe i skoven, og jeg befinder mig vel derved. Det, vi mangler her, det er næsten lidt strøelse til at ligge på ligesom Ingemanns svin. Det kunne snart være godt nok, om I sendte mig et pund halm. Ja, det går jo op og ned for os også med hensyn til, hvad vi har at ligge på. I Frankrig, mens vi var der, brugte vi den dejligste hvede dertil, I Senn.... lå vi for det meste på fjedermadrasser, og her er det næsten ved at blive de bare brædder. Men det gør for resten mindre til sagen, for man sover omtrent lige godt.

Nu har vi i flere dage haft det dejligste forårsvejr her. Fuglene synger særlig i den tidlige morgenstund, så det er en lyst at høre. Ja, det går mig, som jeg havde ventet. Skønt man her har det roligere og bedre, end vi er vant til, så er længslen efter hjemmet og arbejdet der bleven stærkere. Jeg kan for tiden næsten ikke tænke mig større fornøjelse end sådan en dejlig morgenstund (*at*) komme ud i den dampende muld og der løbe mig træt efter et par rolige heste. Eller også tænke sig en middagsstund, når solen skinner, at lukke op for en flok større grise (*og*) se dem kile om et hushjørne. Nå, lidt tålmodighed og jeg får vel nok igen den fornøjelse, der kommer vel nok bedre tider.

Ja, du smiler måske lidt ved dig selv og tænker: Der er også noget ved at være herhjemme! Ja, jeg ved det godt, når jeg tænker mig om, men det er jo mangan gang sådan, at noget tager sig bedre ud på afstand. I har det daglige slid og vel mange små bekymringer, og der er vel dem, der har dem større særlig i denne tid, hvor det måske mange steder kniber med at få det daglige brød. Men I får undskyldt sådan noget overser man så let.

Vil I ikke engang sende mig (*det*) nye testamente? Lidt tråd (sort) og stoppegarn med nål bedes I også sende. Strømper mangler jeg ingen af. Skal nok skrive, hvis det skulle komme så vidt. For cirka 14 dage siden modtog jeg to numre af H.B. og vil være glad ved at blive ved at få dem.

Af nyheder har jeg ikke andet at fortælle, end at Hankel fik sig vasket i går, og at Ulrich fandt og fangede en stor lus (ein Überläufer). Hvem Hankel og Ulrich er, kommer jeg til at fortælle en anden gang.

Kærlig hilsen din bror

Søren Schmidt

Øvre Elsass d.23.3.15

Kære far!

Som sædvanlig har jeg også i dag kun godt at melde. Vi er stadigvæk her på samme sted, har nu været her i tre uger. Ja, når vi skal være med i krigen, så kan vi ikke forlange (*eller*) vente at få det bedre. Hvis ikke vore naboer til højre og venstre stadig mindede os derom, så kunne vi næsten glemme, at der er krig. Er der engang en eller anden af vore mest krigeriske gutter, der hitter på at skyde, så skælder vi andre ud, vi holder ikke af den forstyrrelse, for der er ikke noget at skyde efter. Franskmændene plejer ikke at forstyrre vor ro. Det er kun sjældent, og så gerne en forvildet en, når der en enkelt gang kommer en kugle. Granat det er vi heldigvis helt fri for.

Nu har forårstravlheden vel rigtig begyndt hjemme hos jer. Forhåbentlig har I også fået forårsvejrs nu, her har vi det i hvert fald. Jeg spekulerer lidt på at komme hjem en 14 dages tid for at hjælpe til med forårsarbejdet. Det skulle nemlig kunne lade sig gøre, at selvstændige landmænd, hvor det tiltrængtes, kunne få orlov, og at det tiltrænges kan vel også nok siges for mit vedkommende, da det jo ikke vil være let for Ingemann at klare det selv, og hjælp er vel næsten ikke til at få.

Jeg talte med vor Feldwebel derom i aftes, og han mente nok, det kunne lade sig gøre, når det var nødvendigt. Jeg skulle så skaffe en ansøgning, som skulle stemples af kommuneforstanderen og indgives her til kompagniet.

Jeg kan ellers ikke rigtig forstå, at det i nogen større udstrækning kan lade sig gøre, at soldaterne kommer hjem for at lægge sæden, men dem om det. Det er jo da et forsøg værd. Skuffelsen (*vil*) for mit vedkommende af flere grunde ikke (*blive så*) stor, hvis det ikke skulle blive til noget. Vil du så far få Stenholdt til at skrive en ansøgning og så sende mig den snarest muligt? Den kan jo vist formes noget lignende, som den I sendte mig til Slesvig.

Det skal jo stadfæstes, at jeg er ejer af så meget jord der og der, og at der til dets drift kun står så og så megen arbejdskraft til rådighed, så det for at forårsarbejdet rettidigt og ordentligt kan blive udført, er nødvendigt, at jeg får orlov, kommer hjem og hjælper.

Nu er Tinne vel igen rejst sydpå? Skade at det ikke kan tillades os at modtage besøg, for så kunne hun jo passende have aflagt mig en visit. I hører vel af og til fra Ville. Han er velsagtens for tiden meget værre faren end jeg. Jeg har også haft kort fra ham engang, men det er nu snart længe siden. Forhåbentlig bliver han dog ved at have det godt. Jeg tænker heller ikke, at det vel bliver ved at gå så hårdt til på østfronten, snarere for alvor (*vil*) gå løs her i vest.

Jeg har tænkt på, at I hellere måtte sælge min den 2 års plag nu i foråret. Hestene er vel vedblivende meget dyre, og da krigen trækker i langdrag, og jeg derfor i hvert fald foreløbig ikke kommer hjem, så kan de andre to vel nok selv klare den, da det så dog er nødvendigt at komme lidt let fra en hel del. Hoppen er vel ikke med føl? Hvis hun er det, så synes jeg næsten, at hun, hvis I kan få det gjort, skulle sælges og så købes en anden stærk hest i stedet for. Det var vist også noget, Ingemann ville synes om.

Ja, så tror jeg ikke, at der er mere denne gang. Kærlig hilsen til eder alle
eders

Søren Schmidt.

NB: Besætningens størrelse er det vist også rigtigst at angive i ansøgningen.

Vogeserne d. 28.3.15, Feldpostkarte:

Kære far! Palmesøndag – er det mon julevejr. Sneen ligger her blødt og tæt og hænger tung i granernes grene. Jeg, som troede, at våren allerede var der, er bleven narret.

Den lille bogfinke, som ellers hver morgen plejer at kvidre så lystig, tier hel forstemt i dag, er nok frossen ihjel. Ja, det ser vinterligt ud, men solen skal dog snart igen få magten, våren snart komme. Ja, sådan er det i naturen, det kender vi så godt, og sådan er det vel også i menneskelivet. Der kan komme mørke, kolde vinterdage, vi holder ikke af dem, men de kommer dog sikkert for de fleste, og det er vist godt, for vi kan nok ikke undvære dem, ikke tåle at have medbør altid. Men ligeså sikkert som, at efter vinter kommer vår, så får, når blot vi selv vil, også de ende. Efter langfredag kommer påskemorgen.

De kærligste hilsener

eders

Søren Schmidt

Alt vel.

Remagen am Rhein, Alte Strasse 26. langfredag 1915

Kære Søren. Nu har vi altså påske igen. Jeg mindes sidste påske, da rejste jeg langfredag sydpå. Skærtorsdag var vi endnu alle samlede hos Villes, da lille Margit havde været i kirke. Da var det, du sagde, at du i somrens tid ville besøge mig ved Rhinen. En så uskyldig udtalelse, og nu mindes man den så tit. Lidet anede jeg dengang, at jeg i år igen i påsken skulle sidde her i Remagen igen. Endnu mindre anede vi, at du skulle ligge i en skyttegrav eller noget andet oppe i Vogeserne. Mange har fejret julen derude, skal nu også fejre påsken. Det sidste falder vel ikke så svært som det første. Jeg kunne tænke mig, at du Søren i dag har følt en langfredagsstemning som aldrig før. Ellers synes man tit, når man er ung og glad og sund, at det kan være svært at få fat på den rette langfredagsstemning. Jeg mindes et lille digt i L.N. Klokkespil ”Langfredag”. Du kender det sikkert også. Det begynder også med at spørge, om man fatter og forstår dagen ret. Kan du fatte dagens gåde? Kampen på hin fjerne val? Kan du fatte dagens nåde, købt ved blod og dødens kval? Mon ikke manganen en derude på nuets fjerne val har lettere ved at fatte langfredagsgåden end folk derhjemme under lykkeligere forhold? Jeg kan ikke svare derpå Søren, du bedre, måske bringer du mig engang svar. Men jeg forstår Traub, når han siger: ”Menneskehedens dybeste sjælejammer ligger denne langfredag på slagmarken derude.” Og før man kan gribe frelsen, må man vel kende sjælenøden. Og da denne nu er mere åbenbar end nogensinde, tror jeg også, at der er en større higen efter frelse nu end før, en stærkere griben efter et holdepunkt eller hvilepunkt. Det er det, jeg tror Søren, og jeg har også erfaret noget af dette. Og mange af dem, som kender mere til sjælelivet end jeg og arbejder med sjælens frelse, vidner det samme. Jeg mindes igen et lille digt, som jeg læste de første dage i august skrevet af en tysk præst lørdagsaften 1. august. Det begyndte: ”Ein solcher Samstagabend kam uns Pfarrern wohnlich selten.” Han kunne sikkert ligeså godt have sagt aldrig. Aldrig før havde alle de tyske præster mødt en modtagelighed som på hin skæbnsvangre lørdagsaften. Og det blev

ikke ved denne ene gang, at kirkerne fyldtes. Nu er der vel mange, der mener, at den slags kristendom ikke er meget værd, jeg kan ikke dømme i sligt. Jeg tror blot, at hvis du havde set det samme som jeg, ville du dømme anderledes, Søren. Så længe man lever derhjemme under lykkeligere kår som vi, i et arbejdende, jævnt, alvorligt folkefærd, da kan man jo sagtens synes, at alt er såre vel. Men får man først en smule indblik i de forfinede, forfladigede og letfærdige forhold, som man møder mange steder derude, da kommer man let på andre tanker. Når jeg sidste år så på folk her på Rhinpromenaden, verdenspromenaden kaldte Bruchdorf den – og vel med rette. Altså ikke blot tyskere, men et internationalt selskab var her undervejs, da rejste sig tit i mig det spørgsmål, hvordan mon disse folk igen kan gøres til mennesker? Der var for mig noget så unaturligt, så skabagtigt over deres hele færd, at jeg ikke kunne lade være at kalde det umenneskeligt. Og mange af dem, jeg har levet iblandt, var tilbøjelige til det samme, selv om de måske er mildere dømmende i deres dom.

Ja, Søren forstår du, at man da kan komme til at tænke, mon ikke denne operation var nødvendig, selv om den foreløbig synes os ubrugelig og grusom. Kunne det ikke dog hænde, at det blev en lidelse til sundhed. Hvor tit gik det ikke sådan i det enkelte menneskeliv både på det fysiske og sjælelige område? Hvad det første angår, behøver vi jo blot at tænke på en vanskelig operation, hvor det gælder liv eller død. Der er det vel også tit svært for mennesker at fatte, hvorfor dette pinefulde skal til, hvorved ikke blot det syge skal fjernes, men der også tit må skæres gennem sunde legemsdele. Eller vi tænker på en sjælelidelse, som vel er endnu værre. Hvilket menneske forstod vel, mens lidelsen stod på, hvorfor det var nødvendigt? Men hvor mangen en erfarede ikke bagefter, at det var en ”lidelse til sundhed”.

Ja Søren, jeg ved ikke, om du forstår mig, jeg vil næste gang sende dig nogle brudstykker af de ”Christliche Freiheit”, som berører disse spørgsmål. Med så ringe livserfaring, som jeg (*har*), skulle man måske ikke tillade sig at behandle slige spørgsmål.

Nu er det også sengetid, og jeg får holde op. Får jeg tid en af påskedagene, skriver jeg måske igen. Nu er der rigtig nok tale om en fodtur: bjergene, hvis vejret bliver godt, nu får vi se. –

Sender de kærligste hilsner og bedste ønsker
din søster Tinne

Ubeskrevet postkort fra Remagen

Langfredag den 2.-4.-15

Det er et fint vejr i dag. Solen skinner så varmt, gør den også det hos dig?

Kære Søren!

Tak for brevet, som jeg fik for nogen (*tid*) siden. Du har vel hørt, at Asbjørn har kastet tvillinger? Det var søndag den 14-13.tende, men det var ikke det værste, for den skød også børen ud. Det var søndag den 14., jeg havde været hjemme om aftenen. Da klokken var 10, kom jeg hjem igen. Maria hun var gået i seng. Jeg røgtede først hestene af, og så gik jeg over i båsen for at se til Asbjørn. Den lå ned, da jeg kom. Efterbyrden var ikke kommen videre som om morgenen, når den stod op, nåede det helt ned på gulvet. Jeg stod lidt i båsen den aften, og lidt efter begyndte den at førre³² på, jeg troede så, at nu skulle den nok blive ren. Jeg blev ikke så lidt forbavset, da jeg så, der kom mere som efterbyrden. Jeg løb ind og råbte til Maria, at hun skulle komme ud med et lagen. Jeg fik så lagenet lagdt godt under og holdt for alt, var jeg kunne, men jeg kunne ikke holde det inde. Mari var over hos Søren, men han var ikke hjemme, han var oppe hos Ole, det varede derfor længe, ingen de kom. Jeg var så træt i armene, at jeg ikke kunne holde for længere, omsider var det hele ude. Søren og jeg stod og holdt det i lagenet. Ole var hjemme efter petroleom, for vi havde ikke andet end lys. Maria var nede efter Niels Andersen. Koen stod op, men da han skulle til at sætte det ind, fald den om, men den skulle jo op at stå, men det var uømligt, for den var træt. Da den havde liget i en tid, kom den til kræfter igen. Niels Andersen fik så efterbyrden fjernet, og så begyndte han at trykke den ind. Jeg løb så op til Kristian

³² brøle

efter en grime og fik den sat på. Vi fik alt vores reb skåren istykker. Da vi havde fået den sat på, fald den om. Den fik så lidt brød, var der ellers er knap med, og en flaske brændevin. Men den blev ved at føre på af alle livsens kræfter. Vi gik så ind og fik en kop kaffe, da var klokken 1. Der var en brev³³ fra dig i bladet den dag, den læste Søren højt for Ole og Niels Andersen. Jeg gik så ud og sad i båsen, jeg tog min kammerbord med, og så syntes jeg, at nu var der pasend tid til at skrive til dig, men det blev der ikke noget af, fordi koen ville ligge sig udstrakt på siden, og det måtte den ikke, så førte den meget mere på. Der var en forfærdelig uro i stalden, for den blev ved

med at brøle, så man ~~kan~~ kunne høre det over hele Arnum, når den førte på. Jeg troede ikke, at den kunne leve. Dagen efter var Maria oppe hos din fader, han kom så herved og telefonerede efter dyrlægen, for ifald den ikke kunne leve, ville han sælge den til Krieger. Dyrlægen kom først med seks toget.

Vi fik noget, jeg skulle give den, når den skulle førre så hårt på, at den brølte. Det var noget ligesom salt. Jeg var nede efter lidt havregryn hos Sølbæk, det skulle koges sammen i en liter vand, og så skulle det kommes der. Det skulle vi så give koen, for så fald den i søvn, men ikke uden hårt nødvendig.

Når vi havde fået dyrlægen om søndagen for at tage efterbyrden fra den, så var det ikke sikkert, det havde sket, men det ville din fader og Hans ikke have. De var netop hernede den morgen, for de havde været ude hos Nis Mortensen med flæsk. Jeg kunne nok se det tre uger i forvejen, at den ville kaste. Den skal have kælvet den 1. maj. Jeg troede, vi kunne have fået kalvene til at leve. Jeg fik Henrys patteflaske hjemme og gav dem af den, men det var meget ulejlighed, jeg var oppe tre gange om natten. Da de var 4re dage gamle, døde de. Det var begge kviekalve. Jeg havde ellers tænkt på, om den ikke skulle have fået en første klases kalv i år.

Jeg vågede i 2½ nat hos koen, men så var jeg så søvnig, så jeg kunne ikke holde øjnene oppe længere. Den sidste halve nat sad Maria og den gamle smed. Vi ville have, at din fader skulle våge hos koen den sidste nat, men det ville han ikke, han sagde, vi kunne gå over til Peter Lassen eller sådan en én, for han skulle nok gøre det, når vi sagde det, at det var fra ham, men det ville vi ikke, vi sagde, han selv kunne gå

³³ *Sørens brev til sin far fra Elsass den 6. januar trykt i Hejmdal under overskriften "Fra felten"*

over og sige det, men det ville han ikke, og så sad vi selv. Den haver ført meget på helt ind til nu, men i de sidste dage har det ikke været så galt, jeg tror derfor, at den kommer sig. Den hvide ko blev heller ikke med kalv denne gang, nu skal den ikke mere hen. Den røde derimod ved jeg ikke rigtig, jeg har lagt mærke til den på tre ugesdagene. Det kan jo være, der kunne være kalv i den. Kvierne løber også om, de to største har været hos tyren tre gange. Der er ingen bleven solgt endnu. I onsdags var Johannes Ravn kørende her, der var fire andre med ham. De kom fra Spandet, der var en, der ville købe den store kvie med de store horn, men det blev vidst ikke til.

Johannes han skulle sælge den, jeg hørte, han forlangte 550 Mark.

Jeg har fået møg udkørt ude i toften og også snart underpløjet, men det er jo nogle dårlige vårdage, for det fryser om natten hårt, så man kan først komme i jorden efter klokken fire, og når man så også skal røgte, så er der ikke ret lang tid til at arbejde i jorden, men nu kommer Hagbard og Oskar herved hver anden eftermiddag. Du spurgte, om jeg var færdig med efterårspløjningen, men det er jeg ikke, for jeg har ikke kunnet komme derned til vester. Det skulle jo have været gjort inden vinteren, men det blev det ikke, for jeg fik jo et dårligt ben, og Hans han pløjede ikke en fure. Men jeg har været derned i dag, og blot det ikke giver for meget regn, så kan jeg nok kome derned nu. Nu er frosten også holt op. Mærgelselskabet har fået skinnerne bort, og jeg har fået pløjet, hvor de lå. Cendarmen kommer ikke så sjældent og ser efter i stalden og inde. Der har ikke været noget ivejen endnu i stalden, men en dag kom han, da vi var ved at tærskes. Han kom og råbte: Halt! for vi havde jo ikke noget over stangen og over den store hjul. Han sagde, det gav ti Mark. Men han var inde hos Maria en dag for at se kagerne, og de var ikke efter loven. Han gik ned i kælderen, og her fandt han en stor kage³⁴, den vejede 2 pund, de må jo kuns veje 70 gram, der var ellers snart halvt kartofler, men den var jo for stor, han tog endeskiven med. Men hun skulle gemme kagen til dagen efter til klokken 10, og når der ikke kom bud efter den til den tid, så måtte vi spisse den. Det gav vidst 10 Mark for hende og 50 for dig, sagde han, men hun har ikke været nede hos Stenholdt endnu.

Hun ærgrer sig over, at hun er bleven husholder i år. Det er hårde tider, kommer du ikke snart hjem og ser besætningen? I dag er der kommen to soldater på fæstning, de havde været ovre i kroen på Hømlund og havde fået sig en lille en og var falden i

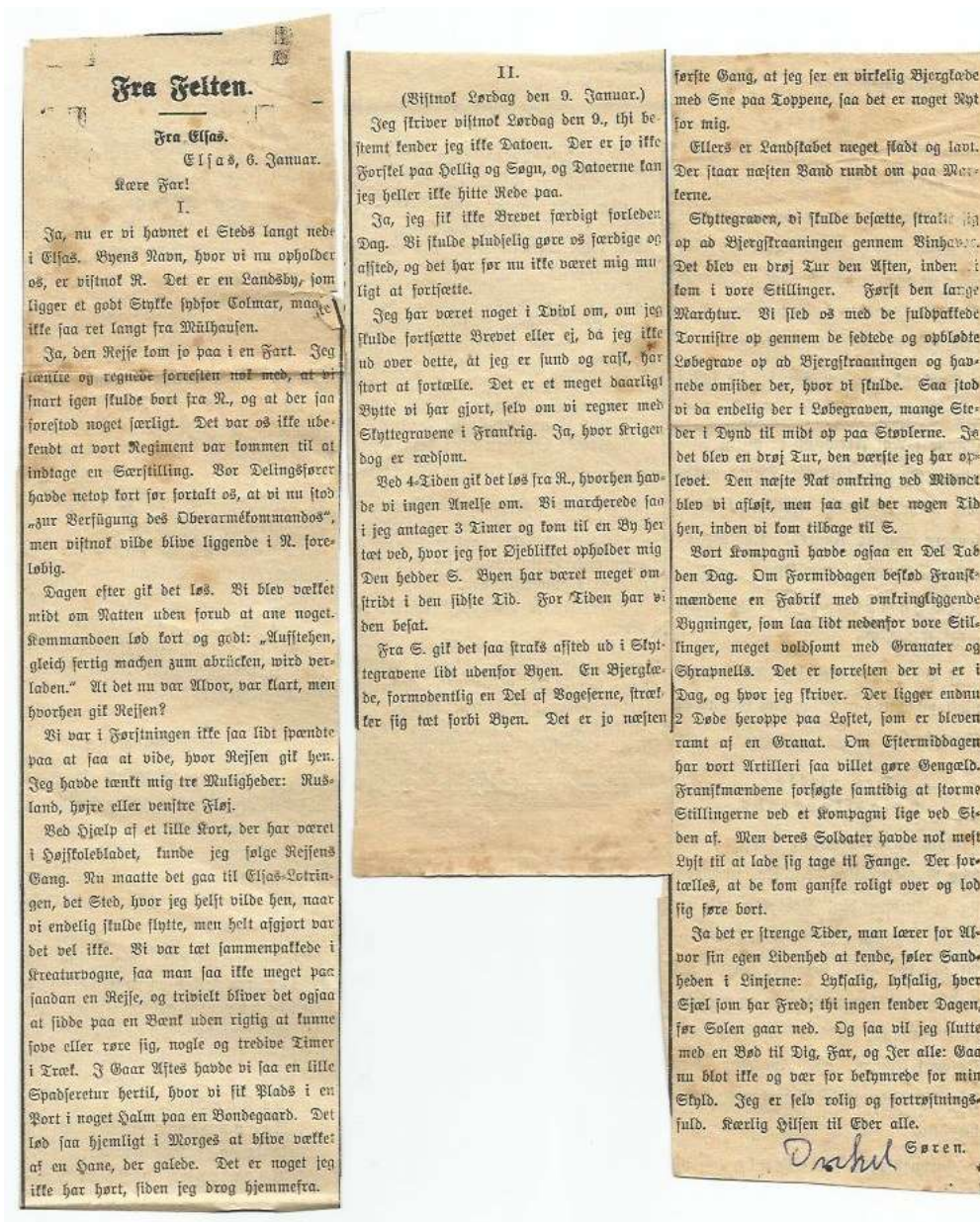
³⁴ kage på sønderjysk kan også betyde franskbrød

søvn på vagten. De skulle netop rejse den dag og var derfor ikke kommen af sted med de andre, de skulle ligge i Tiset, og de andre, der kom, meldte dem så. Officeren sagde, englænderne kunne jo have komme og slået os alle ihjæl. Nu er der kommen budskab om Peter Kjær, han var død dagen efter såret. De har ikke hørt fra Th. Fog og Andreas Vilkenschild. Mari er hjemme i dag, det er lidt ensomt her, synes hun, der har ikke været et ~~fræ~~-menneske her de sidste 20 dage andre som Joh. Ravn og disse. Jeg skal ud at røgte. Jeg skal hjem til fødselsdag.

En venlig hilsen fra

Ingemann

Har du fået mit sidste brev? I næste uge skal Hans Skak, Laurids Kalesen, Johan Sørensen, Hans Tillgård, Hans Bennetsen og Jens og Jørgen Jessens bror møde og andre.

Sørens brev fra 6. januar 1915 til sin far trykt i Hejmdal

Onsdag d. 7. april 1915

Kære bror Søren!

Da jeg i aften eller i nat skal våge ved en ko, vil jeg bruge tiden til at sende dig et par ord. Jeg skriver og skriver og tænker dermed at gøre eder en lille tjeneste, men synes altid, at mine breve er så luftige, at der er for lidt indhold deri, men meningen er god.

Jeg tænker vel, hvert lille brev er en kærkommen afveksling for eder deroppe i skyttegravene.

Jeg ville jo og gerne have svar, men som forholdene ligger, kan jeg let forstå, at det ikke kan lade sig gøre, og vi læser og alle dine breve, det er blot stadig så sært at skrive et brev hver uge og i grunden ikke at få at vide, om du får dem alle eller ej, men det gør du vel nok. Der kunne jo somme tider være noget, man ret ville skrive, men som man ikke brød sig om, at andre skulle have indblik i, og man ved sig vel aldrig sikker.

Vi var ellers ved at være lidt ængstelig igen for dig, og det glædede os, at du stadig har det så godt og forholdsvis rolig. Efter beretningerne i bladene er der igen kæmpet hårdt om Hartmannsweilerkopf, og da du, efter hvad vi kan forstå, ligger lige tæt derved, kunne vi næsten ikke tænke andet end, at I og fik det at føle eller var med, men efter dit brev at dømme lader det til, at I har været helt uberørt deraf.

Ville skriver for tiden hjem omtrent hver dag, de har og en rolig plads og har det rigtig godt. Han havde maven i uorden og lå nogle dage i sygestuen, men længtes efter kammeraterne, det blev ham for ensom og tiden for lang, og han var ikke ked af at komme i skyttegravene igen, så de må have det ret godt der.

I dag er atter et hold fra sognet bleven indkaldt. Landstormmand Hans Skak, Hans og Jens Bennedsen, Laurids Callesen, Hans Tilgård, Johan Sørensen, Mathias Jensen og en bror til Jørg Jessen. Jeg var i aftes ved toget for at høre fra dem, og de var alle bleven i tøjjet, kun Jørg Jessens bror kom hjem, han havde en dårlig hånd. Ja, hvem skulle have troet, at Hans Tilgård kunne bruges, han selv vel heller ikke. Ja, det svinder i folkene, og det er mange steder ikke let at forstå, hvordan de skal få forårsarbejdet gjort, som nu Hans Tilgård, hans gamle fader sidder der nu med kun et ben og så en kone med 2 små børn og ingen evne til at leje, om det kunne være mulig at få nogen, og de fleste er selv så hårdt spændt for, at de ikke kan hjælpe andre. Nu er det nået så vidt, at bror Peder står for tur, så snart den næste hold skal for, måske han nu får lov at blive hjemme til forårsarbejdet er ovre. Måtte nu vejret blot blive godt ligesom i efteråret, men indtil tiden har det kun været mådelig. Nu var jorden tørret godt af efter påsken, og nu skulle det rigtig gå løs, og siden har det igen regnet uafbrudt.

Du skrev om måske at komme hjem på orlov, jeg tænker ikke, det lader sig gøre, og jeg tror og, at det ville falde dig voldsomt svær at komme af sted igen. Af de soldater, vi nu har, er der mange, som er sårede, og af dem måtte en del af sted forleden, de var helt ude af dem selv, græd og var kort sagt helt ulykkelige, og det er endda rigtige tyskere, ja, krigen må være forfærdelig, værre end vi herhjemme aner og tror. Var der endda udsigt til fred, men jeg synes ingen vej, jeg kan se, for uden resultat er der vel ikke tale om, at nogen af dem vil holde op, i hvor satte³⁵ de vel alle er. Blot det, der bliver tilbage endda ikke bliver det hårdeste endnu. I får såre lidt at vide, og vi får vel ikke ret (*meget*) mer, men store forskydninger er der ikke, det kan både I og vi blive klog på. Tiden går hen, og Europa forbløder sig, og hvad kommer der ud deraf, ja, det må fremtiden bringe, men for os småfolk at synes, kan det aldrig være de ofre værd, det koster.

Vi længes nu efter sommer, efter at få kreaturerne på ~~stald~~-græs, for det trænges til. Jeg har nu foder nok, men da vi ingen kraftfoder har, taber køerne hulden, godt for roerne også i Arnum, og der er endnu ikke så få tilbage, så der kan nok blive lidt til svinene.

Nu nok for denne gang, hav det rigtig godt.

Mange hilsner fra os alle i præstegården
din bror Hans.

Skyttegraven Bobr. stillingen d. 7/4 15

Kære broder!

Ja, det er vist snart tid, at jeg engang gør alvor af at skrive brev til dig, jeg har længe truet dermed, men havde da kastet din adresse bort, og inden jeg fik den, gik tiden jo hen.

Tiden går jo, jeg er nu allerede i Rusland i 7 uger, ligger fremdeles i samme stilling, som vi straks indtog kun noget længere frem mod floden. I sidste uge var vi en tur i Augnotov. Meningen var vel, at vi skulle tage del i kampen, som rasede der, vi blev befordret derhen i automobiler, men inden vi kom så vidt, må russen vel have trukket sig tilbage, vi lå der i 4 dage uden at gøre nogen nytte, og marcherede da tilbage i vor gamle stilling. Nu begynder livet i skyttegraven at blive mere behagelig. Foråret

³⁵ *sat betyder mæt på sønderjysk*

begynder nu at melde sig, vi har til tider også lidt meget af kulde, vi har haft over 20 grader frost, og da vi stadig er gået fremad, har vi ingen kakkelovn haft før nu de sidste 14 dage.

Stillingen her er ellers meget rolig og behagelig, vi har siden de første par dage ikke haft nogen kamp uden lidt patruljerings-skærmydsler og lignende, så vi håber jo kun at kunne blive her, til denne skrækkelige tid er til ende.

Ja, det var rigtig nok at ønske nu, at der snart må komme en slutning på denne skrækkelige krig, og for dig som landmand må det jo først rigtig mærkes nu til den travle tid, da hver mand bruges hjemme, må længslen efter at komme hjem til den vante gerning jo træde dobbelt stærk frem.

Hjemme lader det jo til, at alting går godt, det er jo en god trøst, når man skal være borte, jeg har temmelig regelmæssig post hjemmefra; men derimod går den største del af mine breve tabt, så vidt jeg kan skønne, eller de indkommer med alt for megen forsinkelse. Det sørgeligste for mig er næsten, at jeg er den eneste dansktalende ved kompagniet. Thomsen blev skilt fra mig ved inddelingen, det er knap nok, at jeg har set ham siden. Håber at du må modtage brevet ved god sundhed, sender dig de kærligste hilsner din bror

Vilhelm

Vogeserne d. 7.4.15, Feldpostkarte

Kære Tinne!

Tak for dit brev. Jeg skulle vel egentlig også have skrevet brev, men har næsten hverken tid eller lyst dertil, så du får nøjes med dette kort.

Vi er endnu her på samme sted, og jeg har det på en måde godt, er sund og rask, og dog er det ikke alt, som det skulle være. Jeg har nemlig for et par dage siden mistet en af de få virkelige kammerater, jeg har her. Lorentzen fra Haderslev er falden. Ja, han er vel nok den af de få nordslesvigere, som endnu er tilbage ved komp., som det vil blive hårdest at undvære.

Nu har vi i fire måneder gået sammen, stået sammen ham, jeg og en kammerat mere, og nu pludselig blev han revet bort, først bagefter forstår man rigtig at værdsætte det, man har mistet.

Kærlig hilsen

Søren Schmidt

Vogeserne d.

Kære far!

Det er vel på tide, at jeg igen får skrevet brev. Det bliver sandsynligvis det sidste herfra. Rygtet har i hvert fald travlt med, at vi skal flytte i den allernærmeste fremtid. Og skønt man ikke kan tro det halve af, hvad der bliver fortalt, så er der dog måske nok noget om det. Det går så vist nok igen til Frankrig.

Denne gang kan jeg desværre ikke som ellers melde alt såre vel. Trekløveret har mistet et blad. Lorentzen fra Haderslev er død. Anden påskedags morgen var han med på patrulje og faldt ramt af flere skud, som omtrent øjeblikkelig havde døden til følge. Igen er en af vore unge mænd revet bort fra hustru og børn. Ja, nu har vi været her i over en måned, og jeg har hele tiden været så godt tilfreds her og så lige på en gang skulle dette komme. Det er næsten, som noget af en selv brutalt blev revet bort. Tungt er det at være med til at lægge en af sine bedste kammerater i jorden. Ja, han var næsten den eneste nu, ~~som~~ hvormed jeg kunne drøfte inderste tanker om de hjemlige forhold, og nu er han borte. Godt at Ulrich er tilbage. Han er en overordentlig flink kammerat, men af tysk afstamning og derfor lidt fremmed for, hvad der lever og rører sig i os danske nordslesvigere. Ja, jeg vil savne ham hårdt særlig i den første tid, men langt værre er det dog for den stakkels kone at modtage så tungt et budskab.

Jeg har det ellers som sædvanlig godt, kan glæde mig ved udmærket sundhed. Jeg undrer mig selv lidt over, at jeg så godt kan tåle krigerlivet. Nu har jeg i fire måneder ikke været af tøjet og i det hele taget levet et meget uregelmæssigt liv og dog sluppen for at blive syg. En tid lang plagedes jeg rigtig nok af temmelig stærk hoste, men den har jeg også fået bugt med, siden vi er kommen herop, hvor der er dejlig frisk luft i overflod.

I jeres breve klager I stadigvæk over det ustadige forårsagtige vejr. Her er det heller ikke videre fint. Det har nu øsregnet i flere dage, og i nat var jorden til en forandring hvid af sne. Nå, her gør det ikke så meget, om vejret er lunefuldt. Vi har jo vort gode varme hus at kravle ind i det meste af tiden.

Du ønsker at vide, hvor mange kreaturer jeg mener, der kan græsses i sommer. Sidste sommer græssede vi foruden de 8 køer 5 årings kalve, 3 som først blev år gammel i efteråret og så 4 – 5 småkalve. Noget lignende kan der vel også græsses i sommer, måske hellere en mindre end mere, da vi jo staldfodrede en hel del, og det kan jo ikke så godt lade sig gøre i sommer, da Ingemann kan have nok at gøre.

Noget afhænger det jo også af, hvor megen grønjord han har fået pløjet. Det var jo meningen, at det stykke nord og øst for Oles gård hele bredden og halvvejs længden omtrent ned til engen skulle pløjes, men jeg ved ikke, om han er kommen så vidt. I forbigående bemærket: Min mening var jo, at det skulle skræpløjes i efteråret og så på gammeldags maner nedpløjes nu i foråret. Han skulle så gerne have ploven forsynet med en god skarp skær særlig derovre, hvor tidsler huserer, han ved vel nok selv hvor, for ellers er jeg bange for, at der ikke avles andet end tidsler. Ligeledes nord for mergelgraven, hvor der efter planen skal sås roer, er det nødvendigt at tænke på det samme.

Hvordan mon udlægsmarkerne ser ud dernede nu, for de var jo meget mådelige sidste sommer.

I går aften modtog jeg Marianes brev. Skulle det på grund af omflytning eller andre grunde engang et brev udeblive lidt længe, så vær blot ikke urolig, jeg skal nok have det godt. Fra Ville hører jeg kun gennem jeres breve.

Ja, så ikke mere denne gang,

de kærligste hilsner

Søren Schmidt

Vil du hilse i Spandet og takke Lise for kagen, hun spenderer på mig.

Skyttegravens Bobr. stillingen d. 14/4 15

Kære Tinne!

Jeg lovede jo i mit kort ved første lejlighed at sende dig et brev, da jeg nu ligger her i skyttegravens og har en hel del tid, vil jeg også holde mit løfte.

Vi ligger her i hulen hele dage, da vi ikke må lade os se udenfor undtagen de 4 – 5 timer i døgnet, mens man står vagt, og samtaleemnet er som oftest den længe ønskede fred, det er den samme emne, som man hører drøftet overalt mellem kammeraterne, ja, gid dette budskab, som jo hele tiden verden venter på snart må blive forkyndt, der

vil da blive lyst i mangen hjem, hvor der nu hersker triste mørke tanker. Ja, det er meget værre for dem, der går hjemme i angst for os herude end for os selv; man bliver jo så vant til at høre kugler og granater pibe, at man ikke tænker det mindste på dem til daglig, og når kampen raser, har man egentlig ikke tid til at gøre sig mange tanker, det er overhovedet mærkelig, så let man vænner sig til denne bestilling, det gik for mig lettere, end jeg ville have troet.

Fra Søren har jeg også haft brev i sidste uge, han har det jo også godt og er ved godt mod, han søger jo om udlov, mon det skulle lykkes for ham. Det lader jo til, at vi begge har haft lykken med os og er kommen i forholdsvis rolige stillinger.

Jeg ønsker blot, at jeg må få lov til at blive i stillingen her, tjenesten er let, og livet i det hele former sig jo nu, siden det er lidt varmere, helt behagelig i skyttegraven, er i al fald hverken så anstrengende eller farlig som en angrebskamp.

For dig er der vel ikke nyt. Det er jo alt vant både arbejdet og folkene.

Du får nu nøjes for i dag. Bataljonsposten går just nok om et øjeblik, og her må man benytte lejligheden til at blive posten løs, det er næsten det vanskeligste her fra gravene.

Kærlig hilsen din

Vilhelm

Spandetgård d. 14 april 1915

Kære Søren!

Når jeg tager pennen i dag, er det under stor skyldbevidsthed, da det er umådelig længe, siden jeg har skreven til dig. Jeg vil ikke engang undskylde mig, skønt nogen grund har jeg hertil, da jeg i denne tid er ved at udskrive brandpengene³⁶, og dette er et stort stykke arbejde, men det er alligevel ikke så nødvendigt, at jeg absolut ikke kan foretage mig andet, men jeg har det nu engang sådan, at når jeg får begyndt på noget, så ror jeg ikke, før det er færdigt. Og nu har vi fået det dejligste forårsvejr, især i dag, som tænkes kan, derfor må jeg også sørge for at få kartoflerne sat. Og det er for os et stort arbejde, hele vor jord bliver brugt til kartofler, som sættes med håndkraft.

Først vil jeg lade dig vide, at der er indsendt ansøgning om orlov for dig.

Ansøgningen er indsendt i mit navn, altså er det mig, der søger og er stilet direkte til

³⁶ *Der er formentlig tale om opkrævninger til en brandforsikring*

general-kommandoen, dette blev mig anbefalet fra flere sider som det virkningsfuldeste, og jeg håber derfor, du vil snart høre derom.

Der kommer stadig landmænd hjem med orlov. Jens Lund har jeg talt med i dag, han kom i aftes, han er rigtig nok den første her fra sognet undtagen Iver Sørensen, han er nu anden gang hjemme, skælmer har bedst lykke. Der sker ellers stadig indkaldelser i denne tid, der er vist 8 her fra sognet. Og det er Jens og H. Bennedsen, Hans Schak, en bror til Jørgen Jessen, Hans Tilgård, Johan Sørensen, Hans Christian Jensens søn fra Fjersted, den ottende kan jeg ikke huske. Peder er sluppen endnu, men hans tur kommer vist snart, din nabo Søren Ferslev rejste i går, har jeg hørt, det bliver meget følelig i mange hjem, eftersom det er knap med folk.

I dit hjem er alt vel. Ingemann har så travlt, så han er ikke at komme nær, vi har det nu ordnet på din mark, at en (af) de små Nohns er her hver eftermiddag i denne tid, derfor kan de nok få arbejdet gjort. Ingemann vil nu også helst stå for det hele, han og Hans har ikke rigtig godt øre til hverandre, jeg har engang sat Hans til at tilse landbruget, da jeg er helt fravænt, men det synes Ingemann ikke rigtig om, derfor er forholdet ikke det bedste, jeg ler kun deraf, for om Ingemann ikke harver, når Hans synes det, har ikke stort at sige, han mener selv, at have udlært som landmand og dermed færdig, det må tilgives, han er flittig og arbejdsom og har som guld og den bedste vilje af verden. Det værste for dem er at få kørerne passet, for skal de selv gøre det, bliver de slemt bundne, der kan måske også ved lejlighed fås en lille dreng eller pige, alle kan blive ekspenserede³⁷ i sommer.

Du skrev om at sælge den 2 årige plag, men det passer ikke mig, for det er en lille duelig plag, men temmelig lille, jeg tror, den vil give god hold for i sommer, og så til efteråret kan vi endda så måske sælge en af de andre, men jeg har tænkt at låne græs til dem i sommer, for det går vel nok alligevel, og så er de fri for at passe dem.

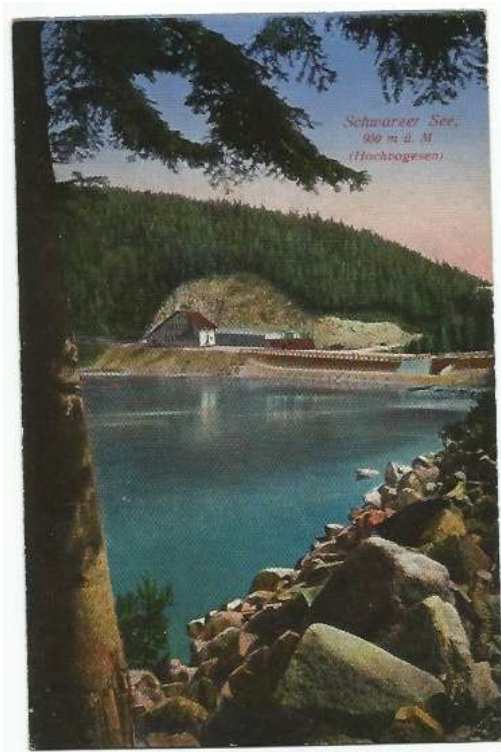
Kreatur har jeg ikke solgt endnu, der har ingen spurgt til dem, de er også temmelig magre. Korn må der ikke fodres med, og hø er der for lidt af, men de bliver nok solgt. Ville har det fremdeles godt, så vidt vi ved.

Nu følger ikke mere denne gang, til slut hilsen fra os alle.

Din far

Vilhelm Schmidt

³⁷ blive fritaget for skoleundervisning

Koloreret postkort fra Søren

Ober Elsass 15.4.15

Kære Peder! Ja, vi er så igen på rejse, om den bliver lang eller kort, vides ikke. I nat har jeg været i seng, en dejlig ren seng, lidt uvant for resten, i 4 måneder (*har jeg*) ikke været det. Her nede i dalen er det virkelig forår. For resten en dejlig tur herved i går morges. Solskin, fuglesang, og blomsterne myldrede frem alle vegne. Knopperne på en kastanje her ude i gården åbner sig mere og

mere, er næsten fuld udsprungen. Får Ingemann og Marie Hejmdal? Hvis ikke, vil I så ikke sørge for at bestille bladet til dem til maj? Kærlig hilsen til alle. S. Schmidt

Postkort fra Gebweiler

Ober Elsass d. 15.4.15

Kære Tinne!

Tak for kort og brev. I går kom vi hertil, om det nu går videre bort, eller vi kommer i en ny stilling her i nærheden, ved jeg ikke, her bliver vi i hvert fald sikkert ikke ret længe. Vi er indkvarterede rundt (*omkring*) i byen. I nat har jeg for første gang været i seng, siden jeg er kommen til fronten. Lidt uvant at trække af tøjet for at sove, når man snarere er vant til det modsatte. Hernede i dalen er det virkelig forår. Kastanjen næsten helt udsprungen.

Kærlig h.

S. S.

Alt vel!

Øvre Elsass d.17.4.15

Kære bror!

Ja, nu ligger vi så her i G og har det udmærket. Det er nu den tredje dag, vi er her, onsdag morgen blev vi afløst oppe i skyttegraven. En køn tur var det turen oppe fra bjergene og her ned i dalen i det dejligste forårsvejr. Kun skade at man altid på sådanne ture har den tunge tornyster at plages med; man kan så ikke rigtig nyde den smukke natur, de kønne udsigter.

Byen G ligger smukt med bjergene på begge sider som fuldstændig spærrer for udsigten. Her nede er det fuldstændig forår, solen skinner så varmt, alting grønnes, men endnu, det kan man se herfra, ligger der sne på de højeste toppe i Vogeserne. Hele vort regiment er nu samlet her, så jeg har haft lejlighed til at snakke med kammeraterne fra de andre kompagnier, hvilket kun sjældent sker. Når vi ligger i skyttegraven, så er det jo ikke tilladt, selv om komp. ikke ligger ret lang fra hinanden, at løbe sammen (*og*) besøge hinanden; så man er glad ved, når der en enkelt gang gives en lejlighed. Vi har nu igen fået forstærkning fra Hamborg og Bremen, det er tredje gang, siden vi er kommen hertil, vi slesvigere. Hvor det nu går hen herfra, er ikke godt at vide. Der fortælles så meget, så man kan ikke tro noget deraf. Snart hedder det, at vi skal tilbage til Frankrig, snart til Rusland, ja, så galt til Sild og Bosham fortælles det, at vi skal, måske ender det med, at vi bliver her i nærheden. Vort komp. ligger indkvarteret rundt omkring i byen. Ulrich og jeg bor sammen hos en arbejderfamilie. Manden, der er 45 år gammel, landstorm uden våben, har helt siden i september været indkaldt og ligger i Østprøjsen. Lidt hårdt at være med, skulle

man synes. Folkene vi er indkvarterede hos, er meget flinke, en ordentlig stue og en god seng står til vores rådighed. Det er jo at have det flot, efter hvad vi er vant til. Mænd ser vi ikke mange af, de er vel alle sammen indkaldte, det meste er kvinder og børn. Beboerne fører, så vidt vi kan se, en meget sorgløs tilværelse, er ikke fri for at være lidt dovne, grinende, går og driver. Hjemmene er her meget tarveligt udstyrede, særlig når man kommer ud i køkkenet. Lidt snavset uappetitligt ser det ud der. De lever ~~vi~~ nok i bogstavelig forstand fra hånden i munden og meget tarveligt. I stedet for at gøre rent i huset, pudse og stadse i køkkenet, så tager kvinderne her hellere en stol med ud i gården og sidder der og soler sig skidden måske lidt. Her er civilbefolkningen, og arbejdet går vel nok noget nær sin sædvanlige gang. Forleden aften var jeg sammen med et par kammerater på en bondegård her tæt ved for at købe mælk. Vi havde da lejlighed til at se stalden og kreaturbesætningen. Der var en dejlig kobesætning ca. 30 stk. (simmenthalere) store nydelige køer. I kan tro, det er en nydelse for os, som nu næsten ikke er vant til andet end ærter og bønner at få fat i noget nymalket mælk. En pakke med tvebakker hjemmefra kom netop tilpas, så jeg i disse dage har kunnet spise mælk og tvebakker, næsten en udsøgt nydelse under disse forhold.

Mellem bjergene og det flade land er der de fleste steder et meget skarp skel, det vil sige på en gang går det temmelig stejlt opad. Her omkring har de en højde fra et par hundrede til tusinde meter. Opad skråningerne har vi så de dejligste vinhaver, og der tværs gennem dem går så skyttegravene(, *og der*) raser kampen.

Det er for resten kønt deroppe, særlig om morgenen, når solen stiger i øst og ligesom opvarmer (*og*) forgylder landskabet nedenunder. Men det er desværre ikke hver dag, solen er så nådig, det er jo endnu ikke sommer. Vejret har også her særlig i de sidste dage været ustadigt. En nat frøs det så hårdt som vel aldrig før i vinter, og nu har jorden 2 gange siden været hvid af sne. Nu da vi kan begynde på marts måned, varer det vel ikke ret længe, førend foråret for alvor begynder.

Ja, foråret, varmen og den dermed forhåbentlig følgende fred længes vi alle sammen efter. Jeg for mit vedkommende tvivler imidlertid meget om, at freden kommer så snart, der kan vist let gå et halvt år hen, uden den kommer, udsigterne til fred er, synes mig, kun små.

Hvordan mon det går Ville? Har i flere dage ventet efter at høre fra ham, men det bliver borte. Det vil sikkert ikke blive let for ham, skal han gøre de strabadser med, som soldaterne har måttet døje i Østprøjsen og Polen i vinter. Måtte det nu blot ikke falde ham alt for svært!

Jeg vil nu slutte for denne gang.

Kærlig hilsen til eder alle

din bror

Søren Schmidt

NB.: Hils pigerne at jeg i dag igen har fået ½ pund smør fra Arnum mejeri. Da det lader til, at det kommer en gang hver uge, bedes de ikke efterkomme min opfordring om at sende lidt margarine i hvert fald ikke foreløbig, da jeg så har mere end nok.

Udsnit af Gebweiler panorama

Spandetgård den 18. apr. 1915

Kære Tinne!

Tak for de billeder, du har sendt os – jeg synes nok, de er kønne. Der er jo områder heldigvis – hvor mennesker kan forstå hinanden vel også glæde hinanden, enten de er danskere, tyskere, franskmænd eller englændere.

Du har skrevet om kartofler, men du har ikke skrevet frk. Levits` adr. Jeg har derfor sendt 100 pund under din adr. Hvis det havde været meget ønsket, kunne jeg godt have sendt 200 pund. Vi har fået vores op af kælderen – fået dem sorteret, taget fra til egen brug og lagt i mark og have og har så beholdt en lille god rest til overs! Men der

er jo også nok på hjemegnen, som mangler kartofler. Thi det er som v. Gerlach skrev i en artikel forleden: ”Alt og alle falder tilbage på kartoflerne og stoler på kartoflerne! Svin – først og fremmest svin – heste, kreaturer og mennesker!” Så det er såmænd ikke så underligt, om det bliver lidt knap med dem, og om de bliver lidt dyre. Pengene kan du jo beholde – jeg skylder dig jo dog renter til maj. Så kan du jo skrive, om jeg skal sende dig nogle flere penge og hvor mange, resten skal vel i sparekassen.

Jeg har solgt marsken og fået et par tusinde kr. – Jeg kan tænke mig, at du engang med det første får brug for de penge, jeg skylder dig. Så kan det måske være lige så rigtig, at jeg sætter dem i sparekassen, så de kan være disponible, når du ønsker.

Vil du besørge os noget græsfrø til haven (mellem de gamle æbletræer), vi talte om det engang, men jeg ved ikke, om du husker det, og om du retter dig efter det. Hvor mange pund der skal til, kender du jo bedre end jeg – jeg ville antage, at en snes pund kunne passe.

Herhjemme går ellers alt ved det gamle – vi har nylig hørt fra Ville og Søren. De har det endnu godt begge to Gud ske lov. I går var vi i Vodder til mindegudstjeneste for Peder Kjær. Det er nu blevet til en sørgelig vished for Abeline og hans øvrige nær pårørende, at han er falden. Han er død dagen efter, at han er bleven indlagt på lazarettet. Det er et hårdt slag for Abeline – Ja, hvor fører krigen dog uendelig megen sorg og lidelse med sig. Hvor mange, mange hjem må ikke ofre deres mand og far. I den sidste uge er der atter bleven mange indkaldt her fra egnen – her fra sognet 8, hvoraf dog 4 kom tilbage. 4 måtte i trøjen: begge Bennedsener, Laurids Callesen og Mathias Jensen.

Jeg havde endnu held denne gang. Indkaldelsen gjaldt kun dem, der var født efter 1ste jan. 1880. Det er ikke første gang, at det med hensyn til militærtjenesten er godt at være født før nævnte dato.

Min tur kommer vel nok, men det er godt for hver uge, man kan få lov at blive hjemme. Hvis ellers vi får fred, så må hver uge jo bringe os 7 dage nærmere til denne store længselsfuldt ventede dag. Ja, i år mere end nogensinde tidligere: ”venter verden vide på, hvad somren vil!” Vi synes alle, at den må bringe store afgørelser, og mange venter vel, at den skal bringe ”bod for bitter savn”. Mange, måske alle, knytter nok et håb til den store, ukendte truende fremtid.

Søren har sendt et fotografi hjem – han er med fuldskæg, men ellers er billedet godt; han er let at kende. Så vidt man kan skønne af hans breve, vedbliver han at være så temmelig godt tilfreds. Det er en stor gave – han skriver selv, at han ikke mindst under livet i skyttegravene har fået lært at sige tak for det, livet har bragt ham. Og så skal sindet også nok være modtagelig for meget, vi andre ikke ænser på.

Karen fortæller nu lige, at de andre 4 landstormermænd, som kom hjem i sidste uge, nu har fået telegrafisk ordre til at stille i morgen. Det er Hans Skak, Hans Tilgård, Johann Sørensen, Mølby, og Jørg. Jessens bror fra Spandet. Ja, så kan der ikke være tvivl om, at næste gang kommer turen til mig.

Jeg vil så slutte og skynde mig ind i seng, de andre har sagt god nat.

En venlig hilsen fra Karen og Peder.

Brevenes vej fra sender til modtager var under tiden uudgrundelig. Postgangene kunne være ustabile. Brevene kunne være forsinkede eller forsynet med forkert eller forældet adresse. Modtagerne i felten kunne pludselig være beordret et andet sted hen, eller brevskriverne kunne i den bedste mening og tro sidde og skrive til en, der allerede var død. Dette brev kom retur med påskriften:

*”Zurück
gefallen auf dem Vahl d. Ehre”*

lørdag 25. april

Kære Søren.

I går modtog jeg dit kort fra Gebweiler. Tak for det, man bliver altid glad ved hver en efterretning. Altså igen undervejs, hvem ved, hvor du nu er havnet. Så bliver det vel ikke til noget med din hjemrejse. Jeg havde så dig allerede i ånden her i Remagen. Og havde du rigtig fået orlov og kunnet rejse nordpå, kunne du sikkert også have lagt vejen over Remagen.

Mariane sendte mig forleden et billede af dig med fuldskæg, godt at jeg havde set det først, ellers kunne jeg måske ikke have kendt dig. M. skrev også, at hun næsten havde rådet dig fra at søge orlov. Det er ikke let at råde i et sådant anliggende, vi forstår jo alle, at du længes hjem, og du forstår sikkert også, at vi alle gerne ville have dig hjem om også kun en kort tid. Men det ville selvfølgelig blive en tung afsked, sværere end første gang.

Ja, nu har vi så forår. Naturen går sin støtte gang trods krig og al menneskelig elendighed. ”Våren er i luften lyttende til livets spil, venter verden vide på, hvad somren vil.” Ja, mere end nogensinde lytter man nu til livets det blodige spil og venter på, hvad somren vil, hvad den næste tid vil bringe.

Vi herhjemme lytter og spejder. I derude måske endnu mere og med større grund. Ja, om vi kunne kaste et blik bag forhængen, hvad gav mange ikke for det? Dog vi får vente og stole på, det klarer op engang, og hver dag bringer os den stund nærmere. Man kan slet ikke tænke sig når, og hvordan det vil ende, og hvordan det vil se ud bagefter. Hvordan vil det se ud for vort lille hjemland? Jeg tænker på sangen: ”Der er håb i vort bryst”³⁸, særlig på verset: ”O, I mænd, som har følt”, atter har nord-slesvigske mænd følt et slag, et uhyre tungt, dog måske blev mangt et hjerte stort derude, der(*som*) I blot vidste, at der var noget af et korsfarertog deri, at der lå dagningsskær bagved, da var det vel ikke så svært. Foreløbig håber enhver det bedste, men nogle må jo skuffes.

Jeg talte engang om at skrive dig noget af (*fra*) et af ”Die christliche Freiheit”. Måske synes du ikke om det, nu får du se. Der er et lille stykke skrevet af Traub, og han kalder det ”Gebet”:

(her følger 3 sider med Tinnes afskrift af Traubs tanker om Gud. Hvordan kan den gode Gud tillade så megen ondskab? Er Gud forsvundet? Er alle ulykkerne Guds

³⁸ Sangen ”Der er håb i vort bryst” med tekst af M. Rosing og melodi af Chr. Barnekow var populær i tiden omkring 1. verdenskrig, og nogle af versene blev senere brugt på genforeningssten

vilje? spørger Traub sig selv og sin Gud. Han finder ro i tanken om, at hans elskede også har gjort ham ondt, og at han først igennem smerten derover rigtig erkendte sin kærlighed. På samme måde fornys hans tro på Gud. Gud sender både godt og ondt, men det onde kan aldrig blive stærkere end det gode. Deri finder Traub fred for sit theodicéproblem.)

Søndag fik jeg brevet begyndt, nu først onsdag aften færdig. Jeg skrev søndag også til Ville, og da han var først på rad, blev kun hans brev færdig. Det er en skam, som det altid trækker ud med mit skriveri. Mandag aften ville jeg skrive brevet færdig, så fik jeg kort fra frk. Ritter, som gjorde, at jeg absolut måtte skrive endnu samme aften til hende og Malta. I går aften var jeg så træt og dårlig, at jeg måtte til sengs, da jeg var færdig. Nu skulle det så være i aften, selv om det ikke bliver, som jeg ville. Måske fortsætter jeg næste søndag, da er jeg nemlig den frie mand mere end nogensinde. Både frk. Huttenhoff og frk. Levit rejser bort nu i nogle dage hver til sit hjem, så har jeg ingen hensyn at tage.

Nu har vi fået varme for alvor her. Snart står alt i fejreste vårskrud. Om I derude endnu kan glæde jer over våren, eller tænker I med bange anelser på den kommende varmegæde, som I måske lider ligeså meget under som kulden. Ja, Søren, nu ville jeg ønske dig øst på, hvis det stod i min magt at flytte dig. På Polens vilde sletter er luften friskere end her vest på mellem bjergene. Nu, hvem ved, hvor du er rejst hen, måske alt mod øst, der går så mange den vej i denne tid, man ser meget og hører meget fra de store transporter, der nu går den vej. –

Det er sengetid og i morgen atter en travl dag, så det er bedst, jeg slutter.

En god nat.

De kærligste hilsner og bedste ønsker

din søster Tinne

Breve omkring Søren's død

Gebweiler den 21. april 1915

Kære hr. Schmidt

Det er ikke noget glædeligt, jeg har at meddele. Din søn, vor gode kammerat, er ikke mere iblandt os, dog er det ikke sagt, at han er død, noget som vi ikke kan fastslå. – Jeg skal nu skildre det hele, så godt som jeg i øjeblikket formår, og så godt som en af hans kammerater, Ulrich, sidder her ved siden af mig og fortæller det.

Den 19. april blev vi kommanderet til storm på Hartmannsweilerkopf. Efter en rasende artilleriild på halvanden time på de franske stillinger blev han sammen med nogle flere, i alt 14 mand med 6 prøjsere sendt frem for at tage den formodentlig tomme franske skyttegrav. Klokken var 5 om eftermiddagen. Efter at være kommen i nærheden af franskmændene, og disse fik øje på dem, kastede angriberne sig plat ned i mellem træerne. Her er han bleven truffen. Hvor han er bleven såret, ved vi ikke, den af hans kammerater, som lå ved siden af ham, er såret og er blevet ført til et eller andet lazaret, og Ulrich lå bag ved ham i en lavning, hvor han ikke kunne se ham, men at han ikke har været død, er sikkert. Endnu klokken 11 har man hørt ham råbe om hjælp, men ingen kunne komme derop for den franske ild. Han har ligget ca. 30 m foran franskmændene. Så enten er han død eller taget til fange af disse. Forhåbentlig

er det sidste tilfældet. Jeg har nu ikke kunnet forstå, at han ikke har kunnet slæbe sig tilbage, da såret ikke kan have været så overmåde farligt, når han har levet 5 – 6 timer efter. –

Så vidt hans kammerats beskrivelse, jeg kan ikke skildre det nøjere, da jeg ikke har været med der, jeg er nemlig ved 6. kompagni. Det har jo nu truffen sådan, at han har været iblandt de første, som blev sendt ud, hans kompagni har ikke været så hårdt med som vort. Vi har nemlig et tab af 50 mand, medens 3. kun har mistet 28 mand. Skulle der senere være enkeltheder at meddele, skal jeg nok skrive. For øjeblikket kan jeg kun meddele dette.

Kærlig hilsen

Søren Finnemann

Postkort med Hartmannsweilerkopf

Hærens officielle meddelelse om hans død fulgte et par dage efter:

3. Komp. Res. Inf. Batt. 75

Gebweiler d.24.4.15

En overordnet Komp.Führer skrev i et brev på tysk til Sørens far, at han desværre måtte meddele det sørgelige budskab, at hans kære søn Inf. Res. Sören Hansen Schmidt var faldet ved et fremstød på Hartmannsweilerkopf den 19.4.15 som følge af

ffjendtl. infanteri-kugler gennem hovedet. Hans krop blev hurtigt samlet ind og begravet ved Hartmannsweilerkopf omgivet af sørgende og kærlige kammerater. Han udtrykte ønsket om, at Søren's far måtte finde trøst i, at hans elskede søn faldt i tjeneste for fædrelandet.

Den følgende dag meddeltes det kort fra et af hærens kontorer, at man sendte Søren's dagbog, nogle breve og det nye testamente retur til familien.

I den bevarede korrespondance omkring Søren's død findes både breve og kort fra familie og venner og præster. De er skrevet på både dansk og tysk, blandt de tyske er f.eks. et brev fra Karl Ostermann und Frau i Flensborg, som Søren havde været indkvarteret hos i august 1914 og nogle breve fra hans tysktalende krigskammerat Ulrich, som sammen med Søren og Lorentzen fra Haderslev havde udgjort "trekløveret".

Her følger nogle af de danske breve og kort:

udateret kort:

Kære farbror og jer alle!

Min hjerteligste deltagelse i jer store sorg. Det er som man knap kan tro det, selv om man ved, det kan være muligt. At det skulle blive Søren's lod at dø langt borte, uden hjemmet med alle dets kære, der stod ham nær.

Jeg længes efter at høre noget nærmere, tænker vi kommer over en dag med det første.

Vær alle kærlig hilset.

Louise

Spandetgård d. 28. april 1915

Kære Tinne!

Ganske mod mine forhåbninger modtog jeg det smertelige budskab, at min kære Søren er falden den 19. ved Hartmannsweilerkopf ramt af en geværkugle i hovedet, var død med det samme og ligger begravet samme sted, også dette offer måtte jeg bringe. Din hengivne fader

Vilhelm Schmidt

Mariane Smidt

Spandetgård søndag aften

Kære Tinne!

Jeg bad i formiddags Peder om at skrive til dig, da jeg tænkte, han evnede det bedre end jeg gør, men han sagde, han havde nylig skrevet og kunne kun skrive det samme igen. Jeg kan kun ønske for dig, at du igen må få ro i dit sind. Der møder os jo så ofte i livet et hvorfor?, som vi ikke kan forklare. Når du skriver om, hvad vi lærte i skolen, lærte vi jo også: Os bør at indgå i Guds rige gennem mange trængsler. Det blev også meget sværere for os herhjemme, da vi fik Finnemanns brev og kunne slet ikke forstå det. Hans har senere fået brev fra Ulrich og har lovet at sende dig det. ~~dog~~ Han havde i går igen fået brev fra Finnemann, hvori han også skriver, at han måske ikke skulle have skildret det således, men gjorde det i den tro, at det var bedst sådan. Hvis jeg kan få tid, sender jeg Søren's dagbog, som jeg tænker, du vil få glæde af at læse i. Det er nu mandag morgen, jeg blev forstyrret to gange i går, og det bliver derfor ikke ret meget, jeg får skrevet, da der er så meget, der skal laves i dag. Tak for nellikerne og jordbærrene, som jeg endnu ikke har fået plantet, da vi har haft storm og kulde, så

det næsten ikke har været muligt at plante her, hvor der er så lidt ly. Jeg skal også i dag have sået bede, da hønsene har taget første omgang. De flyver over og er slet ikke til at holde i plantagen. Desuden venter jeg i dag indkvartering og store herrer fra østkanten til sparekassen, så jeg har meget at lave. Bønnerne, du skrev om, er endnu ikke kommen, men det er jo også tidlig nok, særlig i sådan kulde, som vi har haft i de sidste dage. Nu blot en kærlig hilsen fra os alle, at du må fatte mod og trøst
din trofaste søster Mariane

Spandetgård tirsdag morgen

Kære Tinne!

Tak for dit brev, som vi modtog i går. Ja tak at du kan skrive så fortrøstningsfuldt, det er ikke let i denne tunge tid. Vi, som var så visse på, og som så ofte sagde til hinanden, at Søren nok fik lov at vende hjem. Måtte hans død blive os til velsignelse, og vi alle måtte lære at søge trøsten, hvor den er at finde. Søren har forstået det, derom vidner jo hans breve og særlig hans dagbog, som vi modtog sendt fra kompagniet et par dage efter meddelelsen om hans død. Vi har modtaget to pakker. Den først med dagbogen og nogle få breve herhjemme fra og fra dig. Den anden med hans ny testamente, som han skrev efter engang nu i foråret. Det er jo noget, han har haft med sig, da han er bleven ramt. Ur, pung eller på den måde værdigenstande er der ikke kommen noget af, det har andre måske kunnet bruge, det siger heller ikke stort. Glad er jeg for hans dagbog, hvori han har nedskrevet sine tanker og følelser. Jeg skal senere sende dig den. Torsdag havde vi brev fra Finnemann, hvori han skriver, at Søren vor gode kammerat er ikke mere iblandt os. Han håber dog ikke, at han er død, men måske taget til fange af franskmændene. Efter en rasende artilleriild på de franske stillinger blev Søren sammen med flere i alt 14 mand sendt frem for at tage en fransk skyttegrav, efter at være kommen så nær, at franskmændene har set dem, kastede de sig til jorden. Hvor han var truffen, vidste kammeraterne ikke, den, som lå ham nærmest, var såret og ført til et lazaret. Ulrich, hans bedste kammerat, som han kaldte ham efter Lorentzens død, lå lidt bag ved ham i en lavning. Finnemann var jo ikke med der, da han jo slås ved et andet kompagni, men skriver således, som Ulrich har skildret det. Ulrich er fra Bov og kan måske ikke skrive dansk.

Jeg sender dig et billede, som Finnemann har sendt nu senere. Jeg tænker, det er taget i Gebweiler i den tid, de lå der i ro. Hvor længe skal dog dette frygtelige vare, der er slet ingen ende at se på al denne elendighed.

Rekrutterne er nu også bleven indkaldt. Moos rejste i går, og Margrethe står nu ene med alt. Hans og Peder har lovet at hjælpe til, så godt de kan, men det er jo alligevel ikke let og særlig i denne tid, da det kniber med at tage sig sammen til arbejdet.

Andreas er jo også borte, hvor længe vi får lov at beholde Peder er ikke godt at vide, vel sagtens ikke ret længe. Hanni kom i går og bliver hos Margrethe foreløbig. Vi hører jo dog stadigvæk fra Ville endnu, måtte det gå ham godt og ikke blive alt for strengt for ham nu efter Søren's død.

Vagten er nu bleven forstærket med 12 mand, så nu får vi indkvartering i det mindste i den halve tid.

Nu vil jeg slutte med en kærlig hilsen til dig fra os alle, og vi vil håbe, at vi må have det så godt, som det nogenlunde er muligt i denne prøvelsens tid,
din trofaste søster

Mariane

Sparekassen for Nyböl Godser med Omegn

Gesellschaft mit beschränkter Haftung

GRAMBY

30. april 1915

Kære svoger Vilhelm og alle kære i Spandetgård og Spandet!

Herved ønsker jeg (*at*) oplade vor sorg i anledning af Søren Schmidts død i fremmed land. Det gør mig ondt for eder og for ham selv, Søren havde sin særegne natur, men der boede interesser og energi i ham med muligheder, og jeg havde glædet mig til noget oftere at besøge Søren og se udviklingen af ham selv og det, han havde under arbejde; der blev nu sat punktum, og det er hårdt, så det gør os ondt. På en måde kan det vel være bedre at få en hurtig død end at blive hårdt såret, ligge, lide og dog dø, men det er svært, når de, vi elsker og har sat vort håb til, skulle tages fra os. Ser vi på det hele, og tænker vi på alle dem, unge og kraftige, der må lade deres liv i denne krig, da kan der anstilles mange betragtninger, men det sker bedre i en samtale. Hvor er Ville? Hvordan går det ham?

Hilsen fra hus til hus.

Eders hengivne

Lars Nørgård

Ribe i maj 1915

Kære svoger!

Med inderlig deltagelse modtog vi den sørgelige efterretning om, at din kære Søren er falden på slagmarken.

Gud trøste og styrke dig og dine kære at bære denne tunge sorg. Gud bevare Ville.

Din hengivne svoger

Niels Nørgård

Ribe 2. maj 1915

Kære Vilhelm Schmidt!

Det sørgelige budskab, at Deres Søren var falden ved Hartmannsweilerkopf hørte vi allerede dagen før, De selv meldte os det. Vor inderligste deltagelse i Deres dybe sorg behøver vi vist ikke forsikre Dem, det ved De jo godt. Vore tanker for i den første tid ofte (?) derude i (?) for Deres søn, og hver gang vi læste om de blodige kampe derude, tænkte vi om Søren, om Søren den ene gang efter den anden skulle have undgået det dræbende bly. Nu har det jo omsider ramt Søren med (?), mange, mange andre, og med dem hviler Søren jo nu i fremmed jord langt borte fra sit hjem. Hans kød hvile i fred, hans sjæl til salig opstandelse!

Vi holder Søren i Deres og vores minde som den unge livskraftige og livsmodige mand, som munter fik gjort endnu et godt arbejde i sin livsgerning, hvis Gud havde forundt Søren at få (?) (?) endnu en række år at leve i. Men det skal være os alle en om end ringe trøst, at Søren har funden en brat død og ikke efter et langt forblødt sygeleje er tæret og derimod (?) som dødens sikre bytte. Nu må De (?) mindes Søren i hans ungdoms kraft og fylde, som blomsten der (?) (?) (?) (?) savn (?) (?) (?) den. (?) (?) (?) ville vor Herre (?) frem for sig og ikke først, når Søren var gammel og grå som vi, der øjensynlig kun har den mindste del af vor livsgerning og livsløb tilbage. Må Gud give Dem (?), sin salige ånd han række, skænke trøst i Deres store sorg! Det ønskes Dem af hjertet

Deres tro forbundne
pastor v. Brincken og hustru³⁹

Hans kone har i samme brev tilføjet følgende:

Ja, kære Vilhelm Smidt, hvor jeg er blevet dybt bedrøvet ved den sørgelige efterretning, vi fik! – Den kære dreng, der allerede som barn så ofte løb mig så glad i møde – han er borte. Han har gjort sin pligt, han har været trofast på den plet, hvor han blev stillet hen; men nu er han blevet fri for alt – og for krigens rædsler og elendighed og er gået ind til sin Herres glæde, hvor han skal have lov til at tjene ham. Med tak for Deres brev sendes hjertelig hilsen til Dem og alle Deres

Ch. v. Brincken

Er Peder hjemme endnu?

Skærbæk 4/5 1915

Kære Vilhelm Schmidt!

Det greb mig dybt, da jeg af Hejmdal så stadfæstelsen af det rygte, der havde gået her dagen før, at din søn Søren var falden. Vi ønsker for dig og dine, at Gud fader vil give eder trøst i den store sorg, således som kun han kan trøste, og således som I trænger til det. Når jeg tænker på de gange, jeg har været sammen med Søren hos eder, da står det klarest for mig, hvor kærligt I alle tog på ham, så han måtte føle det broderlige og søsterlige. Derfor forstår jeg også sorgen i søskendeflokken og hos dig, hans fader. Den første tunge efter din udmærkede kones død. Så er Søren da hjemme hos moder, skønt han fandt døden langt fra det kære hjem. Også vi, der hører til det samme folk, har mistet, vi har atter tabt et værdifuldt menneske. Gud være os nådig, at vi ikke må miste alt for mange! Hvor er det tungt og trykkende igen i disse dage, når en af dem, man kender og er glad ved, falder i denne syndige krig. Men vi må holde ud med

³⁹ *Pastor v. Brincken havde været præst i Spandet, men var på grund af sit og hustruens danske sindelag blevet fyret af de tyske myndigheder først som skoletilsynsførende og senere som præst.*

bønnen om fred og om bevarelse af vores kæres liv, vort hjerte kan ikke slå sig til ro med andet.

Guds fred, alle I kære sørgende og en kærlig hilsen fra os!

J. Jørgensen⁴⁰

Efter Søren's død

udateret brev

Kære far.

”Også dette offer måtte jeg bringe”, skriver du. Meget sagt med få ord og særlig dette lille ord ”dette” vejer her så tungt. Deri ligger ligesom alt, hvad Søren var for dig, og hvad du endnu ventede dig af ham. Nu vender han så ikke mere hjem, fik hjemlov på anden vis, end vi havde håbet og tænkt. Endnu i går skrev jeg til Søren, at jeg ventede at se ham her i Remagen, når han rejste hjem på orlov. Da jeg rejste herved mod syden, forekom det mig, at jeg kom Søren så nær, og at vi engang ville mødes hernede.

Nu er det så vor eneste trøst at vide, at Søren var så tryk derude, det har han vidnet så klart, at vi kan være overbeviste om, at han var rejsefærdig, når det skulle være, at han var uforsagt selv over for dødens gru, fordi han følte sig i pagt med det bedste:

Nådepagt med hin stærke magt, derfor så tillidsfuld, så stærk til det sidste.

Og vi ved også, at Søren's bøn til dels er gået i opfyldelse. Enten vende hjem igen sund og rask eller blive derude, kun ikke en krøbling, det var det eneste, han frygtede. Det behøver han nu ikke mere at frygte, og nu ved vi, at der kom bud efter ham på så blid og skøn en måde, som det vel er muligt derude under de grusomme forhold. Bort uden lidelse, falden for en kugle, ikke lemlæstet af en granat eller noget andet

⁴⁰ J. Jørgensen var præst for en frimængde i Skærbæk, som nogle i familien havde tilsluttet sig, på grund af at Spandet kirke havde fået en tysksindet præst.

grufuldt. Og så deroppe på den stolte bjergtinde, hvor kan han hvile så kønt som der? Når ikke i hjemlig jord.

Hver gang jeg nu ser op på de omliggende bjerge, minder de mig om Søren. Endnu i går jublede det i mit sind, at denne vårpragt, denne skønne frugtbare Rhindal oversået med blomstrende træer og helt oppe på bjergtinderne, det samme lyse løvspring med blomstrende pragt i blandt. I går glemte jeg næsten krigen for lutter skønhed. I dag minder skønheden mig netop om krigen, og blikket sløres af tårer ved tanken om ham, som måtte bøje sit hoved og lægge sig til hvile nu i denne lyse, herlige vår. For våren er dog lys og herlig trods krigen og al menneskelig elendighed. Der er meget, der er større. – Hvor tit tænker man ikke (*på*) sangen ”Jord, i hvis favn der hades og myrdes.”⁴¹ Den har Søren sikkert også nynnet mangan gang og fundet hvile deri. Hvem spørger nu ikke undrende jorden: ”Hvor kan så let din himmelvej du følge, rundt om den sol, som skuer dine sår og så lysgrønt bølge vår efter vår.” Ja, i år undres man næsten over, at det er muligt. Men dog vi ved jo det, som der også svares i næste vers, at han som har bundet jordens, lovenes bund, han som skrev lovene for det enkelte menneskeliv og for menneskeløbet i store træk gennem alle tider, han lader nu sol hver fattig stue forgylde og hører støvets bøn.

Hin stærke altbeherskende magt har vel også skrevet lovene for denne frygtelige tid, som vi nu oplever. Og lader endnu hver fattig stue forgylde, hører hver ærlig, ydmyg bøn, at vide det giver tryghed og fred. ”Jeg undres stort, at mit lille strå, så ringe og svagt og bøjet, kan dryp af kærlighedsduggen få og lys ifra soleøjjet.”⁴² Ja, vi undres derover, men føler dog, at det er sandt. Vi ved også, at Søren har fået lys fra soleøjjet og nu fra de fattige strå? rige blomster? eller stolte træer? hvorunder han nu hviler? ~~det~~ Vi ved ~~det~~ ikke, hvad der smykker hans grav. Men det ved vi, at den samme sol, som nu forgylder Slesvigs vange, også den plet, som Søren fik dyrket og vandt kær dernede på marken, nu også skinner på den tue, hvorunder han, Nordens søn, nu hviler deroppe på bjerget i det fjerne land – det land, der ligesom hans eget er så omstridt og derfor så elsket. Sikkert har Søren tit, når han færdedes dernede i det land, som havde så meget til fælles med hans eget lille hjemland, tænkt på det. Tænkt på

⁴¹ *Sangen er fra 1871, og teksten er af Chr. Richardt. Senere har Carl Nielsen i 1920 sat melodi til.*

⁴² *Dette er sidste vers af sangen ”Et undres jeg på ved morgen og kvæld” fra 1879 af Marie Wexelsen*

den dag, som engang må komme – dagen da krigen er endt, hvad den vel ville bringe os deroppe? Søren håbede det bedste, ventede sig meget, det følte man.

Det er nu tungt, når man tænker på dem, som vender tilbage, at de ikke skal opleve det, som vi endnu tør håbe og tro på. Men når man så tænker på, at den lidelse, som så mange endnu må gennemgå, ja da lærer vi måske endnu at takke for, at Søren blev forskånet for det. Frankrigs sommer bliver sikkert værre end dens vinter – den gruer mange for. Godt at Ville nu er mod øst. Måtte det blive ved at gå ham godt, det er nu vor ønske og bøn.

Ja far, og måtte du trods alt det tunge, dog kunne holde modet og håbet oppe, det er ikke let nu og vel sværest for jer ældre.

Frk. Huttenhoff mente, om jeg ikke nu skulle rejse hjem. Dog det tror jeg næppe, at nogen af jer venter, og jeg kan vel heller ikke hjælpe, og jeg ved far, at du og I alle derhjemme ved, hvor trøsten er at finde.

Jeg kan kun bringe jer alle en kærlig hilsen, og vore tanker kan mødes deroppe hos Søren

vor gode bror
jeres Tinne.

Mandag aften

Kære Mariane,

modtog i morges dit brev og følte dagen igennem trang til at skrive et par ord, ved dog ikke, om jeg kan.

Man kan så lidt nu. Evnen til at tage sig sammen, tage fat er ligesom lammet, særlig nu efter det sidste.

Jeg ville vide mere – så kom den da den tunge melding, havde jeg vidst, hvor grusom den var, måske var det bedre, jeg aldrig havde erfaret dette sidste. Og dog, når I derhjemme skulle vide det, tømme den bitre kalk til bunden, hvorfor skulle jeg så gå fri? Nu synes jeg næsten, det er synd af Finnemann, at han har skildret alt så udførligt, men det er vel noget, som de derude gensidig lover hinanden. Men dog synes jeg, det er uret, særlig for fars skyld. Dette billede deroppe fra bjerget vil nok for den tid lang, måske for alle tider, kaste sin skygge over livet for enhver af os. Dog sikkert mest og

tungest over fars gamle dage. Når man er ung og står midt i livet, som veksler med tusinde mangfoldige indtryk, da fordunkles de enkelte lettere. Jeg ved ikke, om det er sådan, men tror, at hos de ældre, hvor indtrykkene uvilkårlig bliver færre, vil de enkelte mere blive stående, og særlig de tunge oplevelser som denne. Søren havde nu stridt sin strid, sikkert stridt den med mod og tro til det sidste, men vi ved, at så længe han var derude, var det hele hans bestræbelse at skåne os for tunge meldinger, for de nøgne kendsgerninger. Og jeg tror, at hvis han i de sidste tunge timer har ønsket sig noget, da sikkert også dette, at denne sidste mørke akt ikke blev oprullet for os. Nu blev den det alligevel, jeg var med til at ønske forhænget bort, og nu er jeg måske den, det falder sværest at se det hele i al sin nøgenhed. - Mit første brev fandt I fortrøstningsfuldt, dog af den simple grund at jeg vidste så lidt og så alt i et helt andet lys end nu. Nu er det forbi med fortrøstningen, og nu ønsker jeg, at dette brev aldrig var skrevet, og at du vil tilintetgøre det, Mariane. Nu er også jeg kastet ud i striden, der er en oprør i mit indre, som jeg længe ikke har kendt. Dette er noget, som rokker ved ens tro på det gode i livet og hinsides på en retfærdig styrelse. Da jeg fik fars brev var det også min første tanke, nu er Søren hos mor, har fred og har det godt. Selve døden, livets tunge lov, synes jeg nok, man kan forsones sig med; men den lidelse, som så tit går forud, den synes mig så tit i modstrid med troen på en gud, som er alkærligheden.

- I mit sidste brev til Søren (som nu kom tilbage i dag) havde jeg skrevet af en lille betragtning af Traub, hvor han også netop behandler denne modstrid og siger et sted efter at være kommen til det resultat, at Gud har villet det, som det kom, at han ville ikke ændre kuglens løb – ”og dig kalder jeg Gud, om dig lærte jeg i skolen, at du var godheden selv og det i fuldkomment mål.” Ja, det har vi også lært i skolen, det grunder vor barnetro sig på, det har vi hørt derhjemme hos far og mor.

Men når man så gang på gang oplever – og særligt nu i denne tid – at mennesker, som efter vores forstand har levet deres liv rent og sundt, skal gennem så store lidelser, før de får lov at fare i fred, hvorledes så få det forenet med denne tro? Tænker vi os derude på slagmarken eller ved en sygeseng, hvor et menneske lider og pines, selv om det var vor argeste fjende, og selv om vi havde det hårdeste hjerte, ville ethvert menneske dog vel ynkes, gøre hvad det kunne for at lindre – hjælpe. Men den gud,

som er almægtig, alkærlig og kunne slukke gnisten når som helst, gør det ikke. –

Dette er for mig så svært at forstå.

Spørg Peder, spørg pastor Jørgensen og de, som er så stærke i troen, hvorledes de kan forklare dette. Jeg ved, der står skrevet, ”den Gud elsker, den tugter han”, men det forstod jeg aldrig helt, - Dog hvad skriver jeg alt? Tanken løber af med en, og man ved ikke selv, måske skulle jeg hellere tilintetgøre dette brev end sende det hjem. Dog måske forstår du mig, Mariane, og hvis ikke da tag det ikke for alvorligt.

Et har jeg følt i disse tunge dage, mere end nogensinde måske, hvor stærk blodets bånd dog er, og det er godt at blive mindet om det. Tit når man går derhjemme, mærker man så lidt dertil. Jeg syntes jo så tit alt for lidt. På dette område er min tro bleven styrket nu i prøvelsens stund. Nu har enhver af os nok følt stærkere end nogensinde, at Søren var vor bror, at han også var knyttet til vort liv med stærke bånd.

–

Jeg får vist holde op for i aften, jeg ville endnu gerne bringe brevet på posten. Og man er jo også nødt til at tænke lidt på den daglige pligt, søge at bevare arbejdskraften så nogenlunde. Min går så let tabt i en sådan tid, og senere er det svært at få det nedbrudte oprettet igen.

Jeg skal nok søge oplysninger om, hvor Sørens billede er taget – sender en af dagene lidt bønner, som vi har rigelig af, og hjemme er de så dyre, du har måske ikke lagt endnu. Tasken fra fru Huttenhoff får jeg vel også sendt engang, jeg fik den straks efter påske, fik den blot aldrig pakket.

Mine kærligste hilsner og bedste ønsker for jer alle, særlig du og far, at I må finde styrke og trøst i den tunge tid,
jeres Tinne

postkort stemplet 2.5.15 i Remagen

Kære M.

Jeg glemte i formiddags at spørge, om jeg måtte beholde det billede af Søren, som du sendte med. Det ville jeg selvfølgelig gerne. Det er så udmærket truffet, underligt at Søren så helt har kunnet give sig derude, så ganske som han var i et alvorligt øjeblik, hvert et træk er så betegnende. Skønt at han også der har efterladt os et minde. – Og så dagbogen, den længes jeg efter. Jeg har lidt tænkt på, om Søren vel nedskrev sine

tanker derude. Ikke tænkt, at det skulle blive for os til så tungt et minde. Men selv om det kom så helt anderledes, end vi havde håbet og tænkt, må vi dog være glade også for dette minde om Søren fra hans sidste alvorlige livsafsnit.

Jeg skrev i middags til Ulrich – antog at han måtte have samme adr. som Søren. Selv om han ikke ved mere, end Finnemann har skrevet, er det dog muligt, at han kan søge nærmere klarhed, så vi gennem ham kan få vished om Sørens skæbne. Hvor havde I den første meddelelse fra? Far skrev alt så klart, og nu skriver du i dag, at ingen ved, hvordan det gik Søren på det sidste. – Jeg ville i aften også gerne skrive til Ville, derfor ikke begynde på noget brev til jer. Jeg skriver så igen på søndag. – Nu lige kom der til byen også et sorgens budskab. Fabrikken i G, sprængt – mange her fra byen iblandt de døde. – Håber så snart at høre hjemmefra.

De kærligste hilsner til alle
jeres Tinne

Spandetgård, lørdag eftermid.

Kære Tinne.

Modtog i dag dit kort og vil med det samme skrive et par ord. Du beder om Finnemanns adr. for at få mere klarhed. Det er kun triste oplysninger, du vil få. Jeg kunne i mit sidste brev ikke nænne at skildre det så grufuldt. Men da du ønsker nærmere besked, vil jeg sende dig Finnemanns breve, vi har i dag igen modtaget et. Stakkels Søren, dog nu er han hos mor, som pastor Jørgensen skrev i sit brev til far. Hvis du skriver til Finnemann, vil du så ikke bede ham om oplysning om, hvorfra de sidste fotografier er, om de er fra Gebweiler, eller de har en med ved komp., som har lavet dem. Jeg ville gerne have en del flere. Louise har været her og flere har ønsket en, der var kun fem.

Moos er kommen igen og mener at blive hjemme foreløbig. Vemann skrev straks en ansøgning for ham, det er vist nok af den grund, han kom, jeg ved ingen rigtig besked. For Ville er der også indsendt ansøgning om orlov, men det er jo vist vanskelig, den bliver bevilliget. Du skriver om at komme hjem. Nu er Moos her jo igen. Vi håber at beholde Peder herhjemme en tid endnu, så hvad arbejdet angår kan vi vist nok klare os. Toget er her straks.

De kærligste hilsner fra os

Mariane

Polen d. 3.5.15

Kære Tinne!

Modtog dit brev i går aftes, da jeg er meget glad for at høre lidt fra jer alle, vil jeg vise min taknemmelighed ved straks at sende dig et par linjer. Jeg har fået den bedste tid og lejlighed, vi ligger for en hel uge i ro her i en reservestilling, tjenesten her indskrænker sig til en times vagttjeneste hver anden dag, så vi har jo tid nok til at pleje vore egne bekvemmeligheder.

For at begynde med mig selv kan jeg jo fortælle dig, at jeg har det rigtig godt, jeg er nu så sund og rask, som jeg i flere år ikke har følt mig, og nu siden foråret har holdt sit indtog, er livet her i gravene også til at udholde. Af krigsbegivenheder oplever vi heldigvis ikke nogen af betydning, så vi står ikke noget ud, når man medtager, at det falder os lidt tungt at være hjemmefra.

Du har meget ret, Tinne, når du mener, at krigen også bringer noget godt med sig, først her lærer man rigtig at skatte og elske livet, som så mangen en, som går hjemme i sin daglige dont, kaster vrage på. Jeg for min part har ofte følt det hjemme, men aldrig i den grad som nu, hvor stor en lykke et godt samliv i familien er, (*jeg*) ved det er ubetinget den største gode, livet her på jorden kan byde os. Det gør mig også livet her så let, at Grethe bærer min fraværelse med så stor sjælsstyrke, før jeg kom hertil og også i den første tid her frygtede jeg langt mere for, at hun skulle bukke under og tabe modet, det ville have gjort mig livet her langt mere uudholdelig end krigens rædsler og fjendens kugler. Det er for resten mærkelig så hurtigt, man kan vænne sig til hele krigslivet. Angst har jeg aldrig følt, selv om kugler og granater falder nok så tæt, og der er heldigvis kun få soldater, der føler angst, de er også dårlig stillede, man besjæles tværtimod af den følelse, at kun Gud råder over liv og død og kan gå på de farligste poster med en tillidsfølelse, som jeg aldrig før har følt.

Godt er det for Grethe, at hun har børnene at sysle med og ligeledes arbejdet i butikkerne og huset giver hende jo nok at gøre, så der bliver ikke nogen tid til overs til at henfalde i sørgmodige tanker.

Når nu blot denne sørgelige krig snart kunne få en ende, men der er vel desværre den største udsigt til, at vi må holde ud en tid lang endnu, før vi kan vente en afslutning.

Du kan jo nu prøve på, om du kan forestille dig mig som kriger, mens jeg nu skriver, ligger jeg som sædvanlig langs på jorden, siddepladser er knappe, som skrivepult bruger jeg en russisk sukkerhat, som vi kalder hans 305 cm granater, dem får vi rigelig af, men heldigvis har vi sjældent nogen betydelige tab.

Du får tak for læsestoffet, du sender mig, jeg har jo en mængde tid til rådighed, jeg har jo nok Hejmdal, men den kommer ofte uregelmæssig, så jeg mangler ofte noget til tidsfordriv.

Nu blot en kærlig hilsen

din bror

Vilhelm

Vilhelm og Margrethe Schmidt

Noyon den 4. maj 1915

Kære hr. Schmidt

Allerede for et par dage (*siden*) burde jeg have skrevet, men jeg har ikke kunnet få mig til det, og dog, det må jo gøres. Med et tungt hjerte må jeg meddele, at din søn er død. – Det håb, jeg menede (*at have*), at han var taget til fange af franskmændene, er ikke gået i opfyldelse.

Efter stormen den 19. april, som mislykkedes, blev der gjort anstrengelser for at få de døde bjerget ned bag ved fronten. Det var ikke nogen let sag. De lå jo imellem skyttelinjerne og blev bjerget ned af patruljen i reglen om natten.

Din søn blev hentet ned af saniteten fra 8 comp. De måtte to gange frem for at få ham ned, begge gange fik de ham 5 – 6 m med tilbage, og hver gang blev de beskudt af franskmændene. Det lykkedes dem dog at få ham med. Han ligger begravet på

Hartmannsweiler. Jeg har ikke set hans grav, men vil lade mig stedet nøje beskrive af hans kammerater, som har set den.

Hvor han er såret, ved jeg ikke, det har sikkert ingen undersøgt, da man jo altid sørger for at begrave de døde hurtigst muligt. Men at han har levet flere timer efter, er sikkert. Han er så muligvis ved at røre sig atter blevet opdaget af franskmændene og er måske atter truffen. At sårede på tilbagevejen til skyttegraven atter får en kugle, er noget, som passerer så ofte. – Den 25. april gik regimentet atter til storm, og denne gang tabte den franske stilling, hvad der var meget let, da de stakler var så frygtelig medtagne af det tyske artilleri, at de alle sad i graven med hænderne i vejret. Der faldt næsten ikke et skud. – Det var frygtelige dage, fra den 22. til den 25. gik vi hver dag derop for at storme, men de to første dage måtte vi atter ned igen, da toppen af bjerget var indhyllet i en tæt tåge, så artilleriet ikke kunne skyde. Og at tage denne stilling uden artilleriets hjælp, var fuldstændig umulig.

Modtag min og mine kammeraters oprigtige deltagelse i eders store sorg. Vorherre hjælpe Eder med at bære denne med tålmodighed. Det er en tung tid, og dobbelt tung for vi nordslesvigere. Han, så vel som mange andre, faldt for en sag, som var os så forfærdelig ligegyldig. Endnu raser krigen, og kun Vorherre ved, hvor mange af os, der skal gense den kære hjemstavn.

Så er vi da atter i Frankrig, men ofte søger mine tanker tilbage til disse bjerge, i hvis favn så mangen god kammerat hviler, og jeg tænker særlig på de nordslesvigske, af hvilke jeg kender fire. Kun Gud ved, hvad der venter os, der endnu er tilbage. Lad ham råde for fremtiden.

Kærlig hilsen til alle

Søren Finnemann

Søren står yderst til højre i øverste række

Brevet var muligvis ledsaget af et fotografi og et adressekort med Finnemanns skrift

Ad. Schwalb

Werkstätte für künstlerische Photographien

”Gebweiler Ob. Els.

Oberer Marktplatz:

Hermed adressen på fotografen i Gebweiler . Billederne havde et nummer, men det har jeg naturligvis glemt. Det stod bag på nogle af billederne, og så vidt jeg husker, på den konvolut de var i, da de sendtes hjem til din fader. Men Madsen, Mastråp, var indført i bogen som bestilleren, og derfor kaldtes billedet Gruppe Madsen, og på dette vil det kunne bestilles, det blev taget den 17. eller 18. april. For at undgå fejltagelse send et billede med bestillingen. Din bror er udmærket, vel nok en af de bedste. Billedet er godt nok til, at du kan lave et større efter det.

Postkort stemplet 6.5.15 i Remagen

Kære M.

Nu lige modtog jeg dit brev, som jeg havde ventet på for at høre nærmere. Jeg forstod, at det ville være svært for dig at skrive, dog tak for at du har kunnet – jeg står jo her så afsides. – Nu er det som om det fortrøstningsfulde er veget fra mig, men det kommer måske igen, man må jo tage sig sammen, ellers overvældes man af en

trøstsløs slaphed og er til ingenting. – Nu efter dit brev synes jeg, at jeg måtte være hjemme. På den anden side har jeg også her pligter og bindes af stærke bånd. Jeg ved selv ikke råd, skriv engang igen, Mariane, hvad I synes og tænker derhjemme. At rekrutterne kom bort, havde jeg aldrig tænkt. Vil du ikke nok pr. omgående sende mig Finnemanns adr. Jeg ville så gerne skrive til ham for at få adr. på de kammerater, som var Søren nærmest på det sidste. – Efter fars brev var alt så klart, nu på en gang så sløret, jeg synes, vi må have vished for, at det er gået Søren godt til det sidste. – Ingen af os havde troet, at der kunne hænde Søren noget ondt. Nu kom det alligevel, men jeg kan ikke tænke mig andet end, at det må være kommen så blid og nådigt som muligt, som Søren havde fortjent det. Jeg vil søge klarhed.

De kærligste hilsner,
din Tinne

**Noyon am 6. Mai 1915 og Noyon am 11. Mai 1915 og
Vespillieres am 22. Mai 1915**

Johann Ulrich, hvis adresse er Pattburg pr. Flensburg, skriver i tre breve på tysk til Sørens søster Tinne og pårørende om Sørens død. Han giver en detaljeret beskrivelse af, hvordan Søren døde, af Søren som en god kammerat og ven og af begivenhederne i dagene 19. – 25. april 1915 ved Hartmannsweilerkopf.

Flensburg, Friedrichsstrasse 11¹, d. 7. Mai 1915

Karl Ostermann und Frau, som Søren var indkvarteret hos, skriver på tysk et brev til Sørens far. De har gennem Ulrich og Finnemann fået at vide, at Søren er faldet den 19. april på Hartmannsweilerkopf og ønsker at udtrykke deres medfølelse.

Spandet 12. maj 1915

Kære søster Tinne!

Ja, det er en skam, at jeg ikke for længe siden har skrevet et par ord til dig, men travlt har vi haft i år, og så har jeg syntes, at soldaterne gik for, og til dem havde jeg sat mig for, de skulle have brev i hver uge. Og nu er bror Søren borte, stakkel, ja, det er næsten, som man kan ikke få det ind i hovedet, at det passer, at han aldrig kommer

hjem mer, hvor er dog krigen forfærdelig, det er egentlig først, når det kommer en tættere ind på livet, at man rigtig får øjnene op for det. Først Th. Fog og Peder Kjær, 2 hjem ødelagt. Jeg kunne så godt forstå Abeline, så utrøstelig hun var. Nu havde de der efter vore omstændigheder et godt og kønt hjem, og Peder var en god og kærlig mand og far, og nu ligger det hele der, og jeg kan og, siden Søren er borte, så godt forstå, at dem, hvis mand er borte, næsten ikke kan forstå, at det er sandt, at det er virkelighed. For mig har der været tider, hvor jeg har haft fornemmelsen af, at det hele blot var en ond drøm, som man kunne skyde af sig, når man vågnede, men nej, det er den rene sikre virkelighed, at Europas folk raser imod hverandre som de vilde i Afrika, og intet middel, det være sig nok så djævelsk udtænkt, kan det kun skade modstanderen, det bliver taget i brug. Tænk blot en engelsk passagerdamper sendt til bunds, over 1500 druknede. Da Titanic rendte på isbjergene og sank, gik der et gys over verden, og nu er det næsten som en dagligdags begivenhed. Man læser det og grues, men tænker ikke stort derved, men så når det kommer en ind på livet som med stakkels Søren, kammeraternes brev, hvordan han har ligget deroppe uden hjælp og måske langsom forblødt sig, ja da gribes man af gru og rædsel, den første nat efter, at det ulykkelige brev var kommet, hver gang jeg var ved at falde i søvn, ja da så jeg Søren ligge på Hartmannsweiler og råbe om hjælp langt fra hjemmet og alle dem, han havde kær, og ingen menneskelig hjælp var mulig, og sådan som Søren lå, ligger der daglig 100`der, og har der i krigen ligget 1000 og atter 1000 uskyldige kaldt bort fra deres hjem og virkekreds og smidt ind i denne forfærdelige krig, ja da gribes man af uhygge. Og stakkels bror Ville, ham har det vel nok altid været hårdere for end Søren, og nu dette budskab til ham, som må gøre det værre.

Var der endda udsigt til fred, men nej, det ligger så langt ude, og hvad vil der ske inden, ja man tør næsten ikke tænke tanken ud, mangt et sorgens budskab vil endnu nå Nordslesvig – ja, vort lille land bliver og prøvet, og mange af vore bedste unge folk ligger midt på valpladserne faldne eller lemlæstet ~~uden~~ hevet ud i krigen af en tvingende pligt. Peder er jo hjemme endnu, men det er vel nok kun et tidsspørgsmål, så må og han med, og hvad skal det blive til herhjemme, det tynder (*ud*) i folk, en dag rejser rekrutter, en anden dag landstormere, så der bliver snart kun gamle folk og drenge tilbage. Ellers har vi det ret godt herhjemme, vi er ved at være færdig med forårsarbejdet. I den sidste tid har vi og haft ret godt vejrlig. Nu må jeg slutte,

mange hilsner fra os alle

Hans.

Spandet d. 15. maj 1915

Kære Tinne!

Mariane og fader var her i går, og da jeg viste dem Ulrichs brev, ville Mariane, at jeg skulle sende dig den. Jeg skrev nemlig straks til Ulrich og bad om nærmere underretning.

Efter Ulrichs brev, som lyder ret troværdig, har bror Søren ikke ligget længe, efter at han blev såret og må straks have været hårdt såret, siden han ikke har kunnet svare. Finnemanns brev gjorde os alle så bedrøvet, for vel er det svært at tænke, at vi aldrig mere får Søren hjem til os igen, men en trøst var det dog at vide, om han havde fået en let død.

Margrethe havde i går brev fra Ville, han havde det godt i alle måder, men man ved ikke hvor længe. Jeg havde brev fra Søren, som jeg først modtog, efter at han var falden, og deri var han rigtig munter og tilfreds. Hvordan vil dog krigen ende og hvornår, herhjemme er det ved at blive strengt, rekrutterne løber over, og stadig hentes der mer folk ind, vil krigen vare sommeren igennem, så har vi næsten ingen folk herhjemme. I dag har vi frygtelig kulde, sommeren vil slet ikke komme i år.

Venlig hilsen fra os alle

Hans

Ulrichs brev opbevarer du vel nok!

Hans Smidt

Lauconut, Frankrig den 21. maj 1915

Kære frk. Schmidt!

Hjertens gerne er den personlige tiltale tilladt, og lad mig tilføje en til; lad os sige du til hinanden, vi er jo begge bønderbørn fra Nordslesvig, og det falder mig i øjeblikket naturligt, og jeg tør næsten vove at sige dig også, ikke sandt? – Jeg skal besvare dine spørgsmål alle, så godt jeg kan, og det er

mig en glæde at vide, at jeg så godt som nogen, endskønt jeg ikke var med din bror på den sidste tunge gang, er i stand til dette. Kun på et punkt må jeg med hensyn til oplysninger erklære mig fallit, desværre nemlig hans sidste øjeblikke. Videre efterforskninger efter dette vil være overflødige, ingen var hos ham. Det er særlig dette, du ville vide, jeg forstår det så godt, men jeg kan til dette punkt kun sige min mening. Oplevelsen har hverken jeg eller nogen anden.

Heller ikke for mig har døden noget afskrækkende, den er kun en overgang til et bedre liv, så sandt vi er Guds børn, kun ved tanken på mine kære, særlig min gamle far og mor bliver jeg vemodig stemt. Hårdest er det for dem, om jeg ikke kommer tilbage, og derfor falder det mig tungt at skrive til din fader; men jeg syntes, det var min pligt, noget som jeg skulle have gjort eller rettere måtte have gjort. Det ville være tungt, uendelig tungt for mine forældre og søskende at modtage budskabet om min død, og samme forhold gør sig gældende for andre, så jeg forstår dig så godt. – Når man vil have en mening om andres tanker og følelser, så gør man altid bedst i samtidig at huske sig selv og sine egne forhold i deres sted, først da forstår man det ret.

I forgårs modtog jeg dit brev, i går var jeg på feltvagt ude foran fronten, ellers havde jeg skrevet i går, i dag modtog jeg dit kort. Du skal som sagt få alle oplysninger, som jeg kan give, en sammenhængende og en i de mindste enkeltheder stemmende beretning om, hvordan det gik til fra først til sidst. Men på en betingelse, nemlig at Ulrich ikke ved noget om denne, og jeg kunne have lyst til at tilføje, at din fader heller ikke vidste noget om denne. Det må du nu selv vide, men du ville i hvert fald gøre mig en stor tjeneste, hvis han ikke vidste det. – Da jeg læste dit brev til Ulrich, hvor du ville have klarhed, om end nok så sørgeligt, slog det mig, at det i grunden var forkert ikke at beskrive det hele, som det var gået til. Ulrich havde skrevet til din broder, og jeg kunne ikke uden videre derefter berette, at det ikke passede. Jeg vil betegne Ulrichs fremstilling som skånsom, han er en god kammerat og har ment det godt. Når jeg læser dine breve, så er det ligesom jeg kan læse imellem linjerne, at du har en anelse om, at der må være noget endnu, som du må vide, og jeg bebrejder mig da, at jeg ikke har skrevet alt, hvad jeg vidste, tilmed da jeg indser, at du foretrækker at have klarhed, om end nok så sørgeligt, frem for uvished. Derfor tilgiv mig, hvis jeg atter river op i såret, jeg synes, det er min pligt. Jeg kunne jo nok og engang, når jeg

var vendt tilbage, fortælle det hele, som det var gået til, men det er jo slet ikke givet, at jeg atter ser min hjemstavn, og det slør, som lå over din brors død, ville aldrig være løftet. – Allerhelst vil jeg, at du beholder disse oplysninger for dig selv i hvert fald foreløbig.

Efter at have ligget et par dage i ro i Gebweiler, hvor vi havde det meget rart, blev vi den 18. april om aftenen kommanderet til storm på Hartmannsweiler den næste dag. Vi marcherede ud om natten mellem 1 og 2 og kom til bjergets fod ved daggry, lå der i skoven til kl. 10, blev forplejede, og så begyndte opstigningen. Undervejs fik vi en forklaring på, hvordan det hele skulle gå til. I bat. på højre fløj, II i midten og III til venstre, 5. og 6. kompagni først frem og derpå højre og venstre fløj. Kl. 2½ stod vi i graven, hvorfra der skulle stormes. Først en rasende artilleriild på de franske stillinger i 2 timer, som imidlertid forfejlede sin virkning, da de skød for langt frem. Ligesom her er (*beskrevet*) gik nogle få mand ud af graven lidt over kl. 5 her 3. komp.

Deriblandt var din bror. Pionererne med håndbomber foran og infanteristerne bagefter. Stadig opad indtil efter Ulrichs udsagn 30 m foran den franske skyttegrav. Her kastede de sig ned og – det dumteste de kunne gøre – begyndte at skyde. Selv om man bliver beskudt, kan man sige sig selv, at de først bliver opmærksomme på angriberne. Først og fremmest må man søge en sikring, et hul, en lavning, et stykke træ el. lign. En halv snes mand af 6. komp. lå i den samme stilling, var godt dukket, maskingeværerne kunne ikke nå dem, med geværet klar til skud, for så snart der viste sig en franskmænd at krybe frem til fjeldkanten for at skyde ham ned. De blev liggende, til det blev mørkt og kom godt ned igen.

Tilbage til 3. komp. I førstningen har din broder holdt sig tilbage. Ulrich, som var foran, kastede sig ned i en lavning, hvor kuglerne ikke kunne nå ham, og nu kommer det, som jeg ikke kan forstå: Din broder løb forbi ham og kastede sig ned foran lavningen. Nu ved jeg jo meget godt, at det kan være vanskeligt at holde tankerne samlet i et sådant øjeblik, men vi havde da været 5 måneder i krig, havde hørt mange kugler fløjte os om ørerne. At han her blev såret, var jo ikke så mærkeligt. Hvor han er bleven truffen, ved jeg ikke, men det vigtige er, at han har levet længe. At han er blevet ramt i hovedet, som kompagniet skrev, er ikke sandt. Jeg har ikke set ham, men de, som har fundet ham, siger sådan. De døde bliver naturligvis ikke undersøgt, hvor de er truffen, men hurtigst muligt begravet. Kl. 11 har man hørt ham råbe om hjælp,

uden dog at nogen vovede at gå derud. Det er så forfærdelig tungt, men jeg må dog fortsætte. Kl. 2 vil man atter have hørt ham. Derefter blev regimentet kommanderet tilbage til Gebweiler. Kl. 4 blev saniteterne fra reg. 87, et landværnsregiment, som lå i stillingerne, sendt frem for at søge efter mulige sårede. Da de kom derop, skal han endnu have været levende. De skubbede ham nogle få m tilbage, men blev så beskudte og måtte lade ham ligge, da de lidt senere kom derop igen, var han død. De tog nu dødsmerket af ham og lod ham ligge. Dette er en lille plade med navn og hjemstavn båret i en snor om halsen. De skulle jo kun søge efter sårede. Senere er han hentet ned af saniteterne fra 8. komp og begravet af disse. Dette lå nemlig de næste dage deroppe og arbejdede i skyttegravene.

Se, dette er beretningen, som det er passeret.

Når det ikke kan nøjere bestemmes, om han endnu kl. 4 har været levende, så må man huske på, at det var mørkt, men i hvert fald må saniteterne have ment det, da de ellers ikke havde skubbet ham tilbage. At han har været ved bevidsthed, er ikke at antage. Jeg har nemlig lidt erfaring i den retning, som jeg skal komme tilbage til.

Jeg har ikke set hans grav, men vil temmelig ret kunne finde stedet. At forklare dig, hvor han ligger, er ikke let, du vil vanskelig kunne finde det. Det er vanskeligt at orientere sig i disse bjerge, særlig da de overalt er skovbevoksede. Jeg skal nu forklare dig det, så godt jeg kan. Han ligger 3 – 400 m neden for toppen på den østre side, den der vender ud over landskabet over Wünheim og Sulz, måske lidt til venstre efter Gebweiler til. Når man står deroppe og ser ud over landskabet, dersom man for træerne kan finde en udsigt, kan man bedst orientere sig. Skulle jeg komme hjem igen, er det min plan, at dersom min pengepung og min tid tillader det, atter at besøge disse af naturen så smukt udstyrede egne. Så kan du komme med. Vi vil da finde det, dersom der da ikke atter bliver kæmpet om dette bjerg, og artilleriet ikke jævner ~~fjerner~~ det hele. Over alle grave står jo et trækors med navnet og hvilket reg., de har tilhørt. En dødens have er Hartmannsweiler, ikke for intet har den fået navnet ”Totenkopf”, som den kaldes blandt folk dernede. – Nu ser vi tiden an, fremtiden ligger i Vorherres hånd, hvordan det end går, så er dog alt til vort bedste, det kan vi trygt stole på. –

Og nu dette som du gerne ville vide, hvordan han døde. Ja, jeg kan jo lige så lidt som enhver anden give nogle oplysninger derom. Vi taler kun alt for lidt med hinanden om

de højere ting. Men så vidt jeg kendte ham, han var en alvorlig natur, tror jeg sikkert, at han har været forberedt. Tror du vel, at noget dybt tænkende menneske, før han går ud af graven til en sådan storm, kan andet end folde hænderne og bede Vorherre tage sig ved hånden? Nej. Og det har han sikkert også gjort. – Og han har ligget længe deroppe og været ved bevidsthed, så Vorherre har levnet ham rigelig tid til at tænke sig om. Jeg tør nok give dig det håb, at han er gået godt herfra. –

Og skulle du ikke kunne finde hans grav, så prøv om du ikke kan bruge Frelserens ord til kvinderne påskemorgen, da de søgte deres Herre og Mester i graven: ”Hvi søger I den levende blandt de døde!” Aldrig har vel dette påskeord haft større ærinde til folkene end netop i år. – Mange er kede af , at de ikke kan være hos deres kære i deres sidste øjeblik. Prøv dig selv engang. Når du tænker på en kær afdød, hvilket billede står da først i erindringen? Den døde i kisten ikke sandt? Dette kan du ikke her, her har du billedet af den levende broder, sådan som han gik og stod, da du sidst så ham, er det ikke noget ganske andet? Og om en liden stund er vi atter forenede med vore kære, for aldrig mere at skilles. –

Dernæst et lille ord om de sårede. Jeg havde lejlighed til at tage mig af nogle sårede. Det er frygteligt. De klagede sig og bad os om at bære dem ned, før det var mørkt. To af dem bad mig om, om jeg ikke ville gøre det af med dem. Det er frygteligt, en af dem døde efter en halv times tid, den anden, en nordslesviger, som havde et underlivssår, døde dagen efter på lazarettet. Den sidste formanede jeg, at sådan måtte han ikke tale, ”fold dine hænder og bed dit Fadervor, det hjælper.” ”Ja,” svarede han, ”Det har jeg allerede gjort.” Så du kan se, det glemmes ikke i nødens stund. De sårede ligger en tid og klager sig, så sover de hen og ligger i en døds for atter at vågne op, når de er kommen under pleje. Sådan er det sikkert også gået din bror. Om morgenen, selv om han har været ~~ved bevidsthed~~ levende, har han sikkert været bevidstløs.

Usandsynligt er det ikke, at han, da de ved at hente ham er bleven beskudt, har fået den sidste dræbende kugle.

Han kom ikke til at opleve de tunge dage den 23. – 24. – 25. april. Tre nætter i rad klatrede vi op ad dette bjerg, to gange måtte vi ned igen, da artilleriet ikke kunne skyde, fordi bjergets top var indhyllet i en tæt tåge. Endelig den 25. kom det til storm, og da tog vi bjerget. – Nu er vi atter i de franske skyttegrave lidt nord for det sted, hvor vi lå i efteråret, men ofte søger tankerne tilbage til disse bjerge, hvor

kammeraterne hviler, godt gemte for de farer, savn og lidelser, som måske venter os andre

Kærlig hilsen

Søren Finnemann

Endnu engang beder jeg dig om at holde din fader uden for denne triste beretning.

Postkort fra Sulz

Bralaizeno d. 23.5.15

Kære Tinne!

Vil benytte den skønne pinsemorgen til at sende dig et par ord, jeg har just skrevet til Margrethe et brev på hele 12 sider. Festdagene bringer altid så mange tanker og hjemlige følelser i sindet, så man har så meget at skrive om.

Jeg kan just ikke rose mig af at være i rigtig pinsehumør i morgen, solen skinner, lærkerne jubler, det er måske just derfor, at sindet er lidt tungt og mørkt, hvor ville det ikke have været herligt at gå en tur med sine kære, den tanke kommer stadig frem; men skæbnen vil det anderledes, og vi må føje os deri og takke Gud, at vi endnu får lov at se solen skinne og høre fuglene synge, og at kære hjerter slår og beder for os derhjemme. Hvor mangen ung mand har ikke måttet lade livet herude i det fremmede land, uden at nogen kærlig hånd har trykket hans til det sidste farvel. Dobbelt svær, tror jeg nok, det er for os deroppe fra vor hjemland, vi (*har*) intet at kæmpe for, intet fædreland kun en tung pligt at opfylde og, må vi spørge, hvad vil lønnen blive, kan vi

vente noget godt fra den side, vi er vist tilbøjelige til at tro det modsatte. En god lærer tror jeg dog krigen (*er*), hvor ofte, når man er hjemme, og alting ikke former sig så let og jævn, som man kunne ønske sig, er man ikke tilbøjelig til at være utilfreds og tabe troen på alt godt, her bliver man nøjsom og glad, når man blot kan friste livet og holde modet oppe. En simpel jordhytte med lidt halm til leje bringer os ofte her mere glæde end en god seng i et godt udstyret hjem i de hjemlige forhold, jo bedre man har det, og jo mere man bliver plejet, desto større fordringer stiller man til sine omgivelser. Man lærer her at skatte livet, som hjemme ofte for mange synes at være en last, al vor tanke og bøn er, at vi engang må komme hjem til vore kære, som venter på os med bange hjerter, ja kære Tinne, lad os aldrig glemme, selv om det under tiden ser lidt sort ud, at livet er skønt.

Blot der var nogen udsigt til fred, ville jeg være glad, men det ser ud til, at afslutningen af denne skrækkelige tid stadig trækker sig længere ud, flere og flere blander sig i urolighederne, det ser næsten ud, som hele verden til sidst skal udryddes. Det er nu kun heldigvis sjældent, jeg henfalder til slige mørke tanker, har heller ingen grund dertil, hvor har man det ikke godt frem for mangan anden, mens mangan kammerat er helt overladt til sig selv, har jeg jo næsten daglig beviser for, at alle I kære tænker på mig med skønne gaver og breve og beder for mig, så jeg føler mig egentlig altid lykkelig og godt tilfreds.

Dine pakker modtog jeg i går aftes, det var jo meget heldig truffen just pinsesøndag, mange tak for den og for alt godt.

Margrethe har søgt ind om orlov for mig, dog jeg har ikke megen tro til, at det vil blive bevilget. Margrethe derimod, tror jeg nok, går og venter mig med hvert tog, det var vist bedre, om hun slet ikke havde gjort forsøg i den retning, skulle jeg få lov at komme hjem, vil afskeden også blive tung, tungere end adskillelsen, som man jo nu snart er vant til.

Jeg har nu ikke mere denne gang og slutter med de kærligste hilsner
din bror Vilhelm

Spandet. Anden pinsedag 1915, poststemplet Arnum 25.5.15

Kjære søster Tinne!

Tak for brevet, som jeg fik for et par dage siden, og vil jeg nu lige sende dig et par ord. Jeg har lige skrevet brev til Ville, i morgen er det jo hans fødselsdag, og uvilkårlig går tanken frem, hvad vil det nye år bringe ham og hvad vi andre? Ja, kunne man løfte fremtidens slør og se et år frem i tiden, men det er sikkert godt, at det er så. Stakkels bror Søren, ham blev det ikke forundt at se enden, at opleve freden og igen vende hjem, og når man læser hans breve eller hans dagbog, så vidner hvert blad om længslen efter freden og hjemmet. Ja, det har nok været en hård tid for Søren, hårdere end vi herhjemme har anet og troet, men han har gjort sig stærk, ikke villet at vi skulle mærke det alt for meget. Nu har han fred, og må vi håbe og tro, at hans sidste time deroppe på Hartmannweiler ikke har været for streng, men tungt må det være at dø ene og forladt, borte fra alle dem, som han holdt af, og som havde ham kjær. Nu har Søren det godt, og vi må takke ham i hans grav for de gode minder, han har efterladt os fra sit liv iblandt os herhjemme og særlig for hans breve og dagbogen fra krigen.

Nu bagefter fortryder man, at man ikke har skrevet oftere og bedre til ham, endskønt man godt vidste, at hvert lille brev og bud til ham herhjemmefra var en lille solstråle på hans triste vej. Mine 2 sidste breve kom tilbage. Et tynger mig og tit, at jeg ikke har hjulpet mer på gården i Arnum, end jeg har gjort, det får Søren jo aldrig at vide nu, men viljen har været der, men jeg kunne ikke, jeg mærkede, at jeg var ilde set af Ingemann, hver gang jeg betrådte gården, for han er Nohns op ad dage, og der har jeg og (så) Mariane og til dels far imod mig, da Mariane jo løfter Ingemann og alt, hvad der er udgået fra Nohnses, til skyerne.

Ja, hvor er krigen forfærdelig, hvor mange hjem ligger ikke øde, og hvor megen ungdom og kraft bliver ikke kaldt alt for tidlig bort. Det greb mig først stærkest, da der kom bud, at Peder Kjær var død. Jeg gik op til Abeline, jeg syntes, jeg måtte og skulle, skønt det var en svær gang og så lidt trøst at bringe, og der var sorg så stor, som jeg aldrig har set, og man kan så godt forstå det, og sådan er der i 1000 hjem og i 100 Nordslesvig over, allermest i Nordslesvig, hvad havde P. Kjær eller Søren med krigen at skaffe? Fredens mænd, som de begge var, på sin vis var begge revet ud af deres daglige gerning, ud for først at lide ude under strabadserne og især under krigens gru og råhed og så en dag ende livet derude, men en stor trøst for os, der stod dem nær, ~~det er de gode~~ som jeg og sagde til Abeline, det er de gode minder om dem,

og så som Søren's dagbog vidner om og Peder Kjær's breve, barnetroen, som under de tunge tider var vokset sig stærk, og som vi må tro har hjulpen dem over de sidste bitre timer og nu ført dem hjem, hvor der er godt at være.

Ja, hvad vil fremtiden bringe og for vort lille folk, det er bleven sværere for mig at se lyset i den sidste tid, alt for mange af vore bedste folk bliver derude, og nu flyer de unge over grænsen. Vil det være til at være i Nordslesvig efter krigen? Et er jeg i hvert fald sikker på, mangen familie vil flytte over grænsen eller rejse til Amerika, for nu sander jeg, hvad Mads Jørgens sagde engang i efteråret: Aldrig efter dette skal mine sønner spille prøjsisk soldat, blive tvungen ind i dette forfærdelige. Og alle kommer med, varer krigen ved til efteråret, som al udsigt er til. Ja, da har vi alle under fanerne fra 19 til 45 år. Havde bror Søren vidst, hvad han var gået ind til, ja sikkert var han og gået mod nord og ladet alt i stikken. Ja, Nordslesvig går en hård prøve igennem, og det er hårde ofre, det bringer på pligtens alter, og i Danmark danser man, forstår os ikke nu og har vel aldrig forstået os.

I går var vi et smut hos bedstefar og Mariane og drak kaffe i plantagen, og jeg kan hilse dig fra det værk, det har du lov til at være stolt af.

Nu har vi pinse, og naturen har og pinsedragt på, i lang tid kulde og blæst og slud, og alt stod i stampe. Nu på en gang i går varme og sol, og alt er som fornyet, løvet springer ud, og alt gror og grønnes.

Ja, måtte det og som nu i naturen gå ude i verden, at det mørke og knugende tunge, som hviler over landene, pludselig måtte svinde, og solen og lyset og det gode få magt og bedre tider oprinde.

Venlig hilsen fra os i den gamle præstegård.

Hans.

Spandetgård torsdag efterm. , poststemplet i Arnum 27.5.15

Kære Tinne.

Mange tak for brevet og tasken, som jeg modtog første pinsedag. Du bedes hilse fru Huttenhoff og sige tak for tasken. Karen siger rigtig nok, hun synes, den passer bedst til en gammel frue. Jeg siger, jeg er jo heller ikke så ung mere.

Også mange tak for bønnerne. Jeg har endnu ikke fået dem lagt. Jeg havde i god tid sået de første bede, men hønsene vil slet ikke blive i indelukket, så de rodede alt

omkring. Løg, lidt radiser og salat har de levnet, ellers kan jeg begynde forfra, men det har været så tørt. Nu til middag, just som jeg skulle til at så og vande, kom helt uventet lidt torden og den dejligste regn, man kan ønske sig, derfor lidt tid til at skrive. Far har nu hegnet køkkenhaven ind med hønsegitter, så nu håber jeg, det får fred.

Du spørger efter frugthaven. Træerne gror alle sammen, og se mange af dem står med blomst, de små rinette ud for huset var næsten de første til at blomstre. På det ene ferskentræ har der været en blomst. Kirsebærtræerne i hønsegården står alle med blomster. Jeg har også stadigvæk vandet lidt, også de, du betegner i dit brev, har fået vand, da de jo ikke er så langt borte. Far vandede forleden dag hele anlægget, det er slet ikke så farligt, da der jo ikke er langt til pumperne. Hindbærrene er de dårligste, de gror ikke alle, dog skyder en del fra jorden, og der kommer vel nok flere endnu. På de andre bærtræer er der bær, både solbær, stikkelsbær og ribs.

Ja, vi har endnu stadigvæk indkvartering og må nu have i det mindste hver anden gang, der er nu 36 mand i stedet for 24. Alligevel er de fleste rekrutter taget nord- i stedet for sydpå. Også en senere årgang, som skulle melde sig til stamrollen, er taget af sted, så der vil blive mangel på arbejdskraft til sommer. Andreas, Peders karl, er for længe siden taget over grænsen, så han har nu kun P. Post og Jørgen. Kristian Nohns, Johannes Bojsen, Niels Bennedsen er også rejst, der er ikke ret mange karle tilbage. Moos er her endnu, men er jo bange for at blive indkaldt igen. De gamle landstormere er for længst borte fra Meklenborg og har længe været i Karpaterne.

For ikke så længe siden var der en hilsen i Hejmdal med alle de kendte navne, Mads Jørgensen, Gellert, Martin Nissen osv. Jeg husker ikke, om jeg har skrevet, at Adser Skov også er død. Da jeg var i Vodder til mindegudstjeneste over ham, var Asmus Rahr hjemme på orlov og med der. Han er nu senere blevet såret i hoften, hvor slemt ved jeg ikke.

Jeg skal nok se at få flæsket af sted i denne uge eller i det mindste først i næste. Jeg har tit nok tænkt på det, men det er først nu for nylig blevet røget. Først tror jeg nok, at Marie lod det ligge lidt længe i lagen, og så kunne Ingemann jo ikke få tid at køre med det. Hvis jeg kan blive så tidlig færdig med såningen, tager jeg nok derned i morgen, ellers bliver det først i næste uge.

Sørens dagbog har det ikke så stor hastværk med, da far har skrevet den af.

Jeg har en lille düsseldorfer i indkvartering, som ikke er rigtig klog, eller i det mindste hvad vi kalder slambe.

Fra Ville hører vi jo stadigvæk, det lader jo til, at de ligger i en rolig stilling, men det kan jo vist ikke vare ved, nu kommer det vel først ret til at gå løs, nu Italien er kommen med.

Kan nok være, vi må være glade for, at Søren er sluppen ud af al denne elendighed, alligevel vil det blive svært, når levningerne, som han selv betegner dem, vender hjem, da vil vi alle savne ham. Vi kan jo dog kun være glade for de gode minder om ham. Hans breve og særlig nu dagbogen, selv om den jo ikke er skreven for os, må vi takke for, at den er kommen herhjem.

Nu en kærlig hilsen fra os alle herhjemme

Mariane

Vilhelm Smidt foran sit aftægtshus med Tinnes mange nyplantninger og en indkvarteret tysk soldat i kvistvinduet

Reservestillingen d. 2/6 15

Kære broder!

Først mange tak for dit brev og den dejlige pølse. Jeg ligger nu for en uges tid i reserve, har her god tid, vil benytte den gode lejlighed til at fortælle dig lidt om, hvordan vi lever her. Egnen her er en arm sandørken, store sletter kun afbrudt af sumpegne og store fyrreskove, klimaet er meget bestandig. Regn har vi næsten aldrig, jeg har endnu ikke været gennemblødt her. Kommer vi derimod kun nogle få

kilometer mod øst, kommer forandringen, der har vi den skønneste egn, man kan ønske sig, svær lerjord, bakker og dale, talrige vandløb, løvtræer er derimod knap, kun birk og sandel finder man en del.

Befolkningen er vist meget arm, når man fratager de store godsejere, bygningerne er usle træhytter med i det højeste to stuer. Kvinder og børn kommer i store skarer, når vi kommer frem, eller vi er i byen, til os for at tigge om brød, det må være meget nedværdigende at tigge hos fjenden, som måske en time senere står i kamp over for deres mænd og fædre.

Tjenesten foregår jo skiftevis i skyttegravene, reservestillingen og i landsbyen, hele livet her kan man nu næsten kalde behagelig i forhold til, hvad det var i vinter, vi stiller nu ikke halvt så mange vagtposter som i vinter, og nu i de skønne lyse nætter er det ikke for noget at regne, om man skal stå et par timer. Vi har vist også før dag her end hjemme hos jer, allerede kl. 2 om morgenen har *(vi)* klar dag, vi må da sørge for at komme hjem fra lytteposterne foran stillingen, ellers får vi en varm morgenhilsen. En heldig stilling, tror jeg nok, jeg har truffen her, vi har en god fast stilling, og fremad kan vi ikke komme, så hvis vi blot får lov til at blive her, holder jeg det nok ud. Fægtninger har vi kun *(ved)* enkelte små skærmydsler. Patruljekampe og lignende... .. *(her mangler det sidste af brevet.)*

Ville sammen med soldaterkammerater ved østfronten

Brev poststempelt 9.6.15 Bahnpost Zug 30 Oberjerstal - Toftlund

Kære Tinne!

Endelig i dag blev det til alvor med at skrive. Jeg har truet længe dermed, men der er altid blevet sent om aftenen. Ja, Peder kom igen efter en dags rejse til Hamborg og har fået 14 dage endnu. Det lader til, at han har ~~fået~~ haft held med, at han kom til Hamborg. Ville har det ikke så roligt mere, har efter de sidste breve været på anstrengende marchture. I de sidste dage har vi ikke hørt, ved ikke om der har været brev i dag. Margrethe har for tiden en Feldwebel Leutnant i kvarter. Han har lovet at skrive en ansøgning om orlov for ham. Det kunne hårdt trænges til, at han kom hjem og hjalp lidt til rette med pengesagerne. Det er ikke let for hende at få det ordnet med de gamle regninger, men alt dette gik jo endda, når man blot kunne se en ende.

Der bliver jo også her stadig flere indkaldt. Bojsen, Henrik og Kresten Varming fik ordre for en 14 dage siden. Henrik og K. Varming kom jo dog igen, men Bojsen blev sendt til Königsberg og har derfra skrevet hjem på tysk. Det er trist at tænke sig, da Ane ikke kan forstå et eneste tysk ord, og Bojsen naturligvis heller ikke kan skrive meget. Malerens er også taget over grænsen. Han lå i Slesvig og var færdig at komme af sted til fronten. Han var hjemme for 3 uger siden, - søndagen efter rejste konen over grænsen med pas, det hed sig, at hun ville hjem til sin far. Besætningen blev solgt. Dagen efter rygtedes det, at maleren også var borte. Uniformen havde han ladet ligge i sit hjem.

Fra Nohns har vi haft et kort på udflugt til Himmelbjerget i bil. Hans og Lise var sidste søndag ved grænsen (*for*) at holde snak med Jens og Ingeborg, det kunne godt tillades. Hans har senere prøvet det i denne uge, da han skulle tale med Jens om en karl til Peder, da gik det ikke, der var en Feldwebel, som ikke ville give tilladelse. Den lille Marthe på Nørmarken er død af hjernebetændelse og blev begravet i går. Vi er ikke kede af, om du kommer lidt før i år, her er nok at bestille rundt omkring. Vi har fået støtter hjem til poderne i mejerihaven, de gror godt, men formen vil vel ikke blive så god, som den skulle. De skulle måske også beskæres, men det har jeg jo ingen forstand på. Far mener, vi må hellere vente med at sætte støtterne ved, til du kommer hjem, hvis det ikke bliver for sent, at vi kan få det gjort før vinteren. Vi har nu udmærket smukt vejr, når det vil holde sig, kan det jo ikke vare så længe med høsten. Far har i eftermd. været på jagt og skudt 3 agerhøns. Vi fik ham til at tage

jagtkort, da der jo er meget vildt i år, og det kniber jo med at få noget til alle de soldater, og værre vil det jo blive til vinter. Vi har mange kartofler, og gulerødderne er også udmærkede, da regnen først kom, groede alting godt. Æbletræerne gror også efter vor mening godt, men det kan jo nok være, at du havde ventet det bedre.

Græskar og agurker bliver der ikke meget af her omkring. Af kål havde jeg mange plantet, men der kom orm ved roden, og mange væltede. Hvad der blev tilbage, er ikke så dårlig.

Peder og Karen er i dag i Fæsted, der er kommen en dreng mere, det går rask. Ma Lille Grethe kan nu begynde at gå et par skridt selv, men hun er jo også snart år, nu den 21. holder hun fødselsdag. Margit løber jo vældig omkring nu.

Nu får jeg holde op, da jeg skal til at lave mellemmad til Feldwebelen. Så blot en kærlig hilsen fra os alle her, også fra Kasse om du snart kommer hjem og sover i lille Karnes seng, han er så stor, så du kan vist ikke kende ham.

Mariane

Skyttegraven d. 1. juli 1915

Kære fader!

Egentlig burde jeg jo meget oftere skrive til eder, men jeg har jo stadig regnet med, at I omkring daglig har efterretning om mig gennem Margrethe, dog vil jeg denne gang sende dig og Mariane et par ord.

Jeg lever jo heldigvis under de samme rolige forhold kun med den forskel, at vi nu har meget stærk varme og tørke med sandfog og insekter i tusindvis i stedet for kulde, is og sne i vinter. Varmen kan vi holde længe ud, så længe vi kan holde denne rolige stilling, den er langt fra så generende som kulden, vi måtte lide i vinter.

Fjenden er også meget lettere nu, mens vi i vinter måtte trække på vagt 2 timer ad gangen med 2 timers mellemrum, kan vi nu nøjes med at stå vagt 2 timer for hver 14 timers ro. Det skyldes til dels de lyse nætter, men først og fremmest at stillingen nu er bleven meget forstærket.

Deraf kan I jo se, at vi egentlig står noget ud, først og fremmest har vi jo nu været skånet for krigens rædsler i over 4 måneder, d. 26. febr. havde vi den sidste kamp, siden den dag har kompagniet ikke haft et eneste tab, der er heller ikke udsigt til, at der forestår os noget i den første tid.

Skønt jeg jo for så vidt har meget at takke for, at jeg har truffen det så heldig, har jeg dog kun (*det*) ene ønske, at det snart må være forbi med denne skrækkelige, alt ødelæggende krig, det er de samme tanker og ønsker, som daglig drøftes af os herude, og jeg kan så levende tænke mig, at det også hjemme hos jer er den stående emne. Egentlig tror jeg, at I derhjemme lider langt mere af den knugende uvished end vi, som er her ude i den stadige tummel, vi bliver med tiden så vant til at svæve i fare og stoler på, at den Gud, der har ført os herud, også vil beskytte os mod de farer, vi møder, man er så besjælet af den tillidsfølelse, at man egentlig ikke mærker noget til angst, man kan næsten stå og betragte projektilernes sprængninger og høre kuglernes syngende lyd med en ro, der næsten grænser til ligegyldighed i al fald for manges vedkommende.

Så slut for denne gang

eders

Vilhelm

Rusland d. 9.7.15

Kære søster!

Sender dig min hjerteligste og bedste lykønskning til fødselsdagen, det lyder næsten lidt mærkelig under de nuværende forhold, jeg vil også begrænse mig til at ønske, at det kommende år, som du nu går ind i, må bringe roligere tider, det er jo næsten alt, hvad man kan ønske sig for tiden, og når først alt igen er i sine rolige vante gænger, vil også nok lykken blomstre igen, måske mere end nogensinde før, mangen en har først nu gennem krigen lært at indse, hvor godt vi egentlig har haft det, og med hvor lidt man kan nøjes, når det forlanges.

Ja, Kasper har jo også snart fødselsdag, jeg kan slet ikke rigtig begribe, at han allerede er 3 år, hvor tiden blot går hurtig, før man rigtig ser sig om, hører vi snart til de gamle og kan tage på aftægt.

Ofte når man tænker tilbage til de gode gamle dage, da vi legede som børn hjemme i vort kære hjem, kommer også tanker om de forandringer de sidste 10 år har bragt i familien, både lykke og sorg, meget har vi sikkert alle følt af begge dele, nu til sidst det sørgelige budskab om Søren's død, skønt ~~det~~ man jo stadig må være forberedt på slige budskaber i denne tid, kom det mig dog så pludselig, så uventet.

Mange tak for de dejlige ærter, du sendte mig, jeg havde just lykken, at vi samme dag fik frisk svinekød udleveret fra kompagniet, så jeg fik mig en rigtig hjemlig middag, svinesteg og ærter noget kogt, en behagelig afveksling i den daglige rissuppe.

Ja, nu må vi ellers ikke klage, nu (*har*) vi mange (*gode*) dage i forhold til i vinter, da var vi ofte glad, når vi blot havde tørt brød.

Jeg har ikke ro til at skrive, i den ene ende af villaen bliver der spillet kort, og i den anden koncert, der føres et lystigt levned her, allermindst af alt skulle man tro, der var krig, når man kommer ud i lejren, altid liv og lune.

Nu blot de kærligste hilsener

din bror

Vilhelm

Lørdag den 10. juli 1915

Kære søster Tinne!

Vore bedste ønsker i anledning af fødselsdagen på tirsdag. Måtte vi nu i det nye år, du går ind i, få lov engang at samles med Peder og Ville herhjemme og have fred igen på jord. Hvad skal det blive til? Ingen ende at se, og nu har krigen snart raset et år og blev dog for (*hver*) dag vildere og mere umenneskelig. Hvor man kommer, hvem man taler med, tysker eller dansker, de gamle soldater vi har i kvarter, alles ønsker, alles bøn (*er:*) Havde krigen endda ende.

Men dramaet lader (*det*) til skal spilles ud. Der er engang begyndt. Kuglen ruller, og hvem skal standse den?

Europas folk vander sig i nød og savn, knugende tryk hviler over 1000 af hjem, og hvad bringer fremtiden? Der er vokset had mellem folkene, som det vil tage år at få visket ud. Der er slået sår, man skulle synes, aldrig kunne læges igen. Kan der komme gode tider bagefter? Kan Europas grænser tænkes at blive lagt retfærdig, så der ikke bagefter stadig vil ligge tanker om hævn og oprejsning? Hvordan uden for Tyskland? Vil der kunne skabes tilfredshed bagefter, ja der kunne vel, men bliver det? Jeg troede og håbede det engang, men taber mere troen derpå, som tiden går.

Materielt set kan der så komme gode tider? Man skulle synes nej, der er ødelagt og ødelægges daglig værdier for millioner, og den bedste arbejdskraft er slået ned, ødelagt. Var jorden ikke stor nok og rig nok til at føde os alle, til at vi kunne leve og

leve godt? Når man nu ville tænke sig, at de summer, som nu verden over bruges til nød og ødelæggelser, var i stedet for var brugt i sociale øjemed i stedet for at bruges til død og ødelæggelse, var brugt til at afhjælpe nød og elendighed, var brugt til at hjælpe mennesker op, ja, man svimler ved tanken om, hvad der kunne være udrettet dermed.

Dagen vil dog komme, da det skal betales. Jeg forstår det ikke, vil heller ikke forstå det, men når man ret tænker over det hele, ja da synes mig somme tider, fremtiden ser så mørk ud, og mennesker synes mig så slette, kunne der ske noget til en forandring, ja da var noget vunden.

- Ja Peder måtte og med, den ene efter den anden må af sted, det tynder (*ud*) i folk herhjemme. Vi gruer og lidt for vinteren, avlen lille, kornet beslaglagt, dyrtid på livsfornødenhederne og arbejde. Egentlig må vi ikke klage endnu, det føles vist hårdest i de store byer. –

Jeg står for at skulle rejse en tur til Høm og Ribe, rejser i eftermiddag, bliver borte til mandag, bliver altså borte Elises fødselsdag over. Min pas er udløben, og jeg kunne bedst komme her over. Vi har ikke begyndt i engen endnu.

Margrethe venter stadig Ville hjem på orlov, men det trækker ud, måske bliver hun helt skuffet. Karen arbejder og på at få Peder hjem, og det kunne og hårdt gøres nødig.

Nu venlig hilsen fra os alle

Hans

udateret brev på fortrykt brevpapir fra Spandetgård, poststempelt i Arnum den 10.7.1915:

Kære Tinne!

Hermed mit fulde hjertes lykønskning til fødselsdagen. Ja den morgen d. 13. juli 1883 står så fast i mine erindringer, at den aldrig kan udslettes, jeg befandt mig i en overordentlig lykkelig sindsstemning og så den skønneste morgen i naturen, der kan tænkes at opleve, det er måske derfor, du er bleven et sådant naturmenneske. Ja, det er godt at have sådanne fortidsminder at ty tilbage til, vi mennesker er så tilbøjelige til at glemme alt det gode og lyse, vi har modtaget i livet og hengiver os i tankerne til det hårde, det sørgelige, der har mødt os, og derfor glemmer (*vi*) at takke for alt det gode,

der er blevet os tildelt. Jeg mener dermed ikke, at vi derfor ikke må sørge over dem, der er taget fra os, dette ville være en skændsel, om vi kunne det, men har vi blot troen på det evige, så er gensynet, genlevelsen os vis, for at din moder og Søren er gået didhen, hvor der ingen død er mere, derom er jeg overbevist. Kunne dette blot hjælpe til, at også vi kunne leve og dø, således at de efterlevende kunne sige det samme om os, men det er desværre ikke så let, for vi syndige mennesker at få troen ligeså stærk som de to. Ja, det var et hårdt slag, den melding om Søren's død, han er næsten aldrig ude af mine tanker, netop til ham havde jeg sat så store forhåbninger, ham som det altid har glædet mig at tænke på, ham som jeg gerne kan sige aldrig har forvoldt mig den mindste sorg. Jeg husker så tydelig, da jeg gav ham det sidste håndtryk i Flensborg, at det måske var det sidste, men håbede dog fast, at vi atter skulle samles herhjemme, hvor vi så gerne vil være. Men Guds veje er ikke altid vore veje, derfor hengive os til og sige hans vilje ske. Men hvilken rig, hvilken herlig skat har han ikke efterladt os i hans dagbog, en sådan bliver kun få efterlevende til del, skønt vemodig er den dog en fortrøstning så stor, så klar at der så at sige ingen tvivl kan finde indgang.

Nu er det stadig min bøn, at de 2 andre må undgå hans skæbne, må komme sunde og raske hjem til deres familie. Margrethe har længe ventet Ville hjem på orlov, men det lader endnu stadig vente på sig. Peder vil også forsøge at reklamere, men det er meget vanskeligere nu, end det har været, hvilket vel har sin grund deri, at der er så mange, der deserterer over grænsen, de forsvinder nu næsten alle, især de unge, men også ældre gør det, nu er Andreas Schak deserteret fra Slesvig, han blev som du vel ved såret allerførst på året, lå længe på forskellige lazaretter, kom hjem ved påsketid en 14 dage, kom derefter til Slesvig, men er nu flygtet, hans forældre kender ikke det mindste til hans opholdssted, så de er meget urolige for ham. Nikolaj Jensen er såret og ligger på et lazaret ved Rhinen, men jeg kender ikke dets navn.

Ja, det er sørgelige tider, alle landstormer af 1. april er nu næsten indkaldte, og der er mange steder ingen til at udføre arbejdet, der er f.eks. Mathias Poulsen fra Spandet og nu brændt for et par dage siden, der står den stakkels kone uden mand og uden hus og hjem, ja, der kan opregnes så mange sørgelige tilstande.

Du skriver stadig om min regning, men nu vil jeg da lette dit sind derfor og melde dig, at den er kvitteret, jeg er overordentlig glad for træerne, de gror ganske godt alle

sammen, skyder ret kraftig efter vore forhold, også kartoflerne imellem træerne tegner godt, men det har kostet en del arbejde at holde det rent for sener og ukrudt, men nu tør jeg påstå, at det er rent. Hele anlægget vinder almindelig bifald, ja endog fra flere sider stor ros.

Nu får du hjælpe dig med dette, jeg tænker, der er andre, som skriver til dig i anledningen. Derfor til slut en hjertelig hilsen fra alle, men især fra mig
din fader

Vilhelm Schmidt

Russisk Polen d. 11.7.15

Kære bror Peder!

Ja, nu er også du soldat, det falder sagtens svært for dig at være hjemmefra i denne travle sommertid, jeg kan også godt forstå, at hele garnisonslivet falder dig lidt svær, da er man på en måde bedre stillet, når man først er herude, her er man langt mere fri mand og hævet over garnisonens småligheder. Tjenesten er også meget lettere herude, når man har en så god og rolig stilling som her, jeg har nu vist også haft en sjælden lykke, hvad pladsen angår, i går havde vi en mand såret ved et shrapnelskud, det er den eneste i flere måneder. Måske kan det også træffe sig, at du kan komme herud til os, vi får alt forstærkning fra Hamborg.⁴³ Vi har i den sidste tid, den ene i går, fået to transporter fra Hamborg, også alle ældre landstormere, vor kompagni er nu næsten krigsstærk, da jeg kom, var der kun ca. 80 mand.

Peder

Det ville glæde mig, om vi engang kunne få et par danskere hertil, jeg er jo den eneste ved kompagniet, Thomsen er ved et andet kompagni, vi ses kun sjælden.

Når blot tiden snart var forbi, men der er jo stadig ingen udsigter til fred, dog må den dag også snart melde sig, det kan jo ikke blive ved, jeg tror selv, vi kommer til at opleve et vinterfelttog mere.

Hvorledes går det dig med arbejdskraft hjemme på gården, det må jo være forfærdelig knap med folk, kan du ikke få orlov til høstarbejdet? Min orlov er jeg bange for går i

⁴³ *Peder H. Smidts militære "karriere" fik et helt andet forløb. Han kom til Hamborg, men ikke i krig, hvorfor den udelades i denne sammenhæng.*

luften, først og fremmest bliver det gamle mandskab, som har gjort det med fra begyndelsen, foretrukket, hvad jo også kun er berettiget, kun 3 – 5 % kan få orlov på en gang.

Blot nu en kærlig hilsen i håb om en snarlig gensyn i hjemmet

din bror

Vilhelm

Spandetgård d. 12/7 1915

Kære Tinne!

Det er det første brev, jeg skriver til dig, og jeg tænker, det kommer dig lidt uventet i hånde. Jeg ved, at det på tirsdag er din fødselsdag og vil så også sende dig min og vor lille søsters lykønskning. Jeg vil vedlægge lille søsters fotografi, da jeg ved, du vil være glad ved at få det.

Hun er bleven en stor pige, siden du rejste. Billedet er ”jævn hen”, men vor lille søster er det – og nu kan du bedst afgive et skøn om, hvem hun ligner. Jeg ville også gerne have sendt dig et billede af os, men vi har kun fået to, den ene fik Peder med sig, og den anden vil jeg nødig af med nu, da Peder er borte. –

Ja, så kom der også bud efter min Peder, og før end vi havde ventet det. Vi vidste begge, at det engang ville komme, men det er først, når pligten byder, at man føler, hvor svært det er. Da jeg for knap to år siden flyttede herover, da var der ingen af os, der anede, at sådan noget ville komme. Vi har så tit talt om – i en god time – at det ville blive svært at skulle skilles fra hinanden. Dengang tænkte vi ikke på, at en ydre magt kunne gribe ind og tage en af os bort. Men nu er det kommet, og vi må så – i hvor svært det er – bøje os for den magt, tage det som noget, Gud vil føre os ind i for derigennem bedre at kunne få os i tale, lære at lægge det alt i Gud Faders hånd. Lære os, at vi er kun kortsynede og skrøbelige mennesker, der trænger til Herrens tugt, men også til hans milde varme kærlighed.

Ja, du kan nok tænke, vi savner vores Peder. Her er jo så meget, der skal gøres, men det får gå som det kan, og ikke som det skal. Men sådan er det vel de fleste steder. I det sidste brev, jeg havde fra ham, skrev han om, at han længtes hjem til os, hjem til den gerning han har fået kær. Vi længes også efter at få ham hjem, men nu da han er kommen i trøjen, bliver det nok ikke, før krigen er forbi. For os er der ingen ende at

se. Ville skrev rigtig nok i går til Hanses, at til efteråret mente han nok at komme hjem. Vi stoler for lidt på det. –
Glæder os til at få Peder hjem på høstlov. Jeg har i dag sendt en ansøgning ~~til~~ derop. Det står og går udmærket i vores have. Det har været lidt tørt, men i sommer tåler træerne mere. Vi kan snart bruge lysthuset til at drikke kaffe i, så tæt er den.

Jeg har tiden optaget, der er så meget at løbe efter og se til gode, men mine kræfter når ikke ret langt. Jeg har også tre soldater, de lægger også beslag på ens tid. Så skal man skrive lidt, sende en pakke af sted engang imellem – ja, sådan går det. Søster hænger også på mor, ja, du kan tro, det er godt jeg har den lille gode Søster. **Karen**

Så en kærlig hilsen fra vor lille Søster og
Karen Smidt.

Skyttegraven d. 21

Kære søster!

Har nu lige et øjeblik tid og vil benytte lejligheden til at sende dig et par ord. Du har jo vist nok set i bladene, at det går mægtig frem her i den sidste tid og er måske i angst for, at jeg også er med, det er nu ikke tilfældet, endnu ligger jeg stadigvæk i samme stilling i ro og mag; men jeg må antage, at den tid også snart er omme. Fæstningen er jo omtrent omsluttet, og så er der jo ingen brug for os længere her, hvor tiden så vil føre os hen, og hvad den vil bringe os, får stå hen, vi lever jo stadig i uvished også i den henseende, den ene dag føler man sig tryk i en rolig stilling, og den anden dag er man kasken mangen mil borte i kamp og elendighed. Jeg tror nu ikke, faren er så stor for mig, man kan jo sige, det er en held, at man er kommen i et landværnsregiment, vi kommer jo sjældent frem, når der da er reserve-tropper til stede, vor meste gerning består jo i at forsvare en stilling i skyttegraven, forhåbentlig får vi en lignende stilling igen.

Hvad tror du om afslutningen af denne skrækkelige tid?

Her drister vi os nu til at regne med, at vi kan komme hjem til vinter, men vi kan jo blive skuffet, det er ikke første gang vi har gjort en forkert regning i den henseende, men engang må det jo komme.

Man skulle synes, der er flydt blod og tårer nok i de sidste år, og for hver dag, der går bliver krigen mere grufuld, og hvem ved, hvad mordapparater der endnu kan opfindes.

Hjemme kører Margrethe jo også forfærdelig rundt i det hele alene, som hun står med det hele, min orlov går jo nok også fløjten nu, jeg var jo ellers gerne taget en lille tur hjem og se de kære derhjemme nu engang efter at have været borte i 7 måneder.

Du får nu nøjes for i dag, jeg skal på vagt.

Kærlig hilsen

Vilhelm

En telefoncentral, som vi har dem ude i skyttegravene tegnet af en landstormmand

Feldpostkarte geschrieben den 13.8.1915

Kære Tinne!

Ville egentlig skrive brev, men kommer stadig ikke så vidt, så du må i dag nøjes med et par ord, jeg vil da skrive lidt mere en af de første dage. Fra frk. Huttenhoff fik jeg en fin dejlig saft sendt i sidste uge. Vil du takke hende for hendes venlighed, desværre var proppen gået løs, så jeg fik grumme lidt af indholdet. Jeg har det ellers som vanlig rigtig godt, lever stadig under de samme rolige forhold som altid. Min orlov er blevet

afslået, så jeg må nu vist finde mig i at holde ud her til enden, forhåbentlig varer det ikke alt for længe, det er vor eneste tanke og håb, at vi snart kan få lov til at komme hjem og være sammen med vore kære.

Kærlig hilsen

din bror

Vilhelm

Spandet d. 15. august 1915

Kære søster Tinne!

Tak for fødselsdagspakken med det dejlige frugt og tak for fødselsdagsønskerne, men først og fremmest, Tinne, tak for, at vi trods forskellig syn og opfattelser ~~stadig~~ gennem dine breve og tanker kan mærke, at du trods alt er stadig en af vore, ja tør jeg sige, af de bedste. Tak og for digtet, du engang har sendt Mariane, og som jeg er så glad for at læse.

Ja, du har ret, det ser tit så fortvivlet mørk ud, og hvornår og hvordan bliver enden?

Hold efter hold, gamle og unge må af sted. Hver eneste dag (*er der*) en række navne i bladene af døde og sårede, tit læser man navnene så mærkværdig ufølsom, ved dog at hver en er et slag, en sorg, tit endog så stor og gribende – eneste søn – fader til en stor flok børn osv. –

Hvor er krigen dog brutal og hård, og hvor gør den folk hårde og ufølsomme, det er egentlig kun, når det ret trænger en ind på livet, som da budskabet kom om bror Søren, at man ret føler, ret gribes af det grufulde, som dog hver eneste dag bringer bud om.

Der kommer uvilkårlig tanker op i en, hvor er vi mennesker (masserne) dog for usle trælle – på kommando jages millioner ud til det vildeste myrderi, verden endnu aldrig har oplevet, og hvorfor? Vi forstår det ikke, men for mig syner det, som om der ad kunstig vej er skabt en stemning, et had mellem folkene. Man skulle synes, jorden var stor nok, plads nok til alle, og var de milliarder (for krigen er sikkert nok nærmest en kamp om magt, penge, brød), som krigen til dato har kostet, anvendt til kulturelle eller sociale spørgsmål, ja da kunne alt nød, alt savn, alt hvad penge kunne udrettet, være afhjulpet for lange år. Der skal år, ja mange år til, før de sår, som krigen allerede har skabt, kan læges, og desværre, det ser ud til, at der er langt til enden endda.

Ja, og hvad så? Det er det store spørgsmål! Jeg ved ikke, men er tit bange for, at vi har endnu det værste tilbage, især for vort lille hjemland. Kan vi endda blive forskånet for krigens rædsler.

Jeg har været på besøg i Danmark, og så vidt jeg kan skønne, er der absolut ingen stemning for at blive blandet med i det store opgør. Jeg tror, at der er den ærligste vilje til at blive neutral. Men der arbejdes jo sikkert nok overalt på at få mere og mere med, og man ved aldrig, hvordan det kan forme sig, inden det grufulde skuespil får ende, og vi er som grænseboere jo udsat, måtte vort lille land endda forskånes for dette.

Ja, freden længes vi efter herhjemme. Fred længes de efter derude i skyttegravene. Fred længes vore gamle rhinlændere, landstormere efter, men hvordan vil freden blive, og hvordan vil livet forme sig derefter? Freden må jo dog komme engang, men på hvad måde, det ~~måske~~ skulle gerne være en fred, der borgede for, at sligt ikke gentoges mere, -----

Ja, det emne kan trækkes langt ud og kunne langt bedre drøftes mundtlig, nu får du nøjes med det, du kender og nok tankerne.

Peder er jo hjemme, men det leder mod enden med hans orlov, og det vil nok blive svært at komme af sted igen, ikke så lidt, ellers lader det endda til, at han tager det så temmelig med ro, bedre end man skulle have ventet. Familien var jo samlet i går aftes, og kan jeg hilse. Måtte vi nu næste år, vi 5, som er tilbage, sammen med gamle far samles den 14. august i gode, fredelige tider, det skal være en af mine egne fødselsdagsønsker. I dag har vi og haft fødselsdag, da er Maren 13 år. Ja, tiden går. – Høsten er til dato vanskelig. Efter en 5 ugers regnperiode havde vi sidst i forrige og først i denne uge ret godt vejr, og folk fik travlt med at høste. Torsdag middag skulle det overalt gå løs med indkørsel af rug. Vi fik 1 læs, og sådan gik det de fleste, da fik vi pludselig stort tordenvejr med øsende vand, og kan vi sige, at indtil middag i dag har det nu regnet uafbrudt i 3 dage. Så vi er ved at blive utålmodige.

Nu slut

Venlig hilsen fra os alle

Hans

brev poststempelt den 23.8.15 Bahnpost Zug 37 Oberjerstal - Toftlund

Spandetgård søndag eftermiddag

Kære Tinne.

(Jeg) ville have skrevet sidste søndag, men fik det ikke gjort, og søgnedagene i denne uge har også været optaget. Vi har nu så mange soldater her, så det er næsten, som da vi gik på gaden i Flensborg. Staben, eller hvad det kaldes, ligger nu her. Forsamlingshuset er taget i brug til skriverstue. Der kom et ekstra tog med hele herligheden, der er i flere dage kørt til og fra forsamlingshuset, så der må være godt fyldt med skrammel. Det tyske flag vajer nu fra forsamlingshuset og fra præstegården, hvor politigendarmen bor. Trods de mange soldater rejste Nohns og Kristian sidste søndag nat over grænsen med den sidste rest af drengene. Alle undres over, at det er gået godt, men væk var de og alt deres tøj undtagen møblerne. Der var et oprør i den lille by Spgd.⁴⁴ en mandag morgen. Gendarmer (og) mejeribestyrelse osv. for frem og tilbage. Soldaterne morede sig over det skete. Der har længe ligget en underofficer på mejeriet for at passe på. Da han kom op om morgenen og keg efter sin kaffe, var huset tomt, og han måtte til banegården for at få noget at spise. Vi fik i indkvartering igen en underofficer. I går avancerede han til Feldwebel. Han fik i dag besøg af en dame, som jeg måtte have til middag, da de sagde nej på stationen. Der føres for tiden underhandlinger mellem landråden og militærforvaltningen om, at soldaterne selv må sørge for forplejningen, det ville jo blive en lettelse, hvis vi kunne blive fri i det mindste for at koge til dem.

Mandag morgen. Jeg blev i går afbrudt i mit skriveri af morbror og Louise, som kom (med) ½ 4 toget fra Arnum. I dag har vi igen regnvejr. I går var vejret godt fra morgenstunden, og mange kørte rug ind også på Spgd. og hos Hans. Kornet var tørt, og Peder mente heller ikke, det havde taget ret meget skade, i den sidste tid har vejret været lidt koldere, i forrige uge havde vi varme, og forleden begyndte det allerede at gro i skokkene⁴⁵. Marie⁴⁶ fra Arnum ligger endnu på sygehuset. Ester besøgte hende i går, det er ikke godt med øjnene endnu. Det kniber med at få en til at passe sagerne dernede. Hanne Møller har været der, men kunne ikke blive, da hun skal til

⁴⁴ *Spandetgård, her en betegnelse på en lille bydel i Spandet*

⁴⁵ *sønderjysk for traverne, dvs. kornstakke bestående af 6 – 12 neg parvis skråtstillede mod hinanden*

⁴⁶ *der er tale om Marie Hansen, som arbejdede på Sørensen's gård. Ester er hendes søster.*

København, det skulle hun jo have været sidste sommer, men kom ikke hen på grund af travlheden.

Ja, nu er Peders orlov snart udløben, hvis han ikke får den forlænget, skal han rejse på onsdag. Han har jo givet ansøgning ind, men ikke fået noget svar. Fra Ville hører vi jo stadig, han har det godt, men længes efter hjemmet og efter at få orlov.

M(*argrethe*) talte i går om at rejse til landråden, det er der mange, der bruger, det har jo ikke så lidt at sige med hans anbefaling. Kristian Fog og Jens Vollesen, Metas kæreste, er hjemme i disse dage. Dorthea Frøstrup er nu død og blev begravet i torsdags. Begravelsen holdtes i Arnum og var ret efter gammel skik. Hun havde selv ordnet alt, før hun døde. Jeg gik lige til kirken, men måtte så med derned for at spise mellemmad og have min soldat indlogeret hos Margrethe. Hvilken sum af lidelser, før hun fik fred. Når man tænker siden jul at ligge der og aldrig være fri for smerter. Ja, nu er over et år gået, siden du kom hjem, og endnu raser den frygtelige ødelæggelse, og der er slet ingen ende at se endnu.

Nu får jeg holde op, da jeg har meget at lave i køkkenet. Hilsen fra os alle herhjemme
Mariane

Marguy den 16/9 1915

Kære frk. Schmidt!

Modtog i går æblerne fra dig, fortrinlig vare, må jeg sige, også vi har æbler her, men slige har jeg endnu ikke fundet i Frankrig. Mange tak for din opmærksomhed.

For en uges tid siden vendte jeg tilbage fra en 14 dages orlov i hjemmet. De svandt så hurtigt, de 14 dage, det gør jo sådanne aftalte dage. Hvor glædeligt gensynet var, så var det dog smerteligt atter at måtte forlade dem. –

Så har vi da været her i Frankrig siden maj og haft det så nogenlunde roligt, kun en gang har vi været i ilden, nemlig ved Movilin i juni måned. Det er vist tvivlsomt, at vi bliver her i vinter, jeg antager, at de flytter os til Rusland. Nå, så får vi jo også dette at se. Intet er nu så smukt som Vogeserne, det franske landskab her er der ikke noget ved.

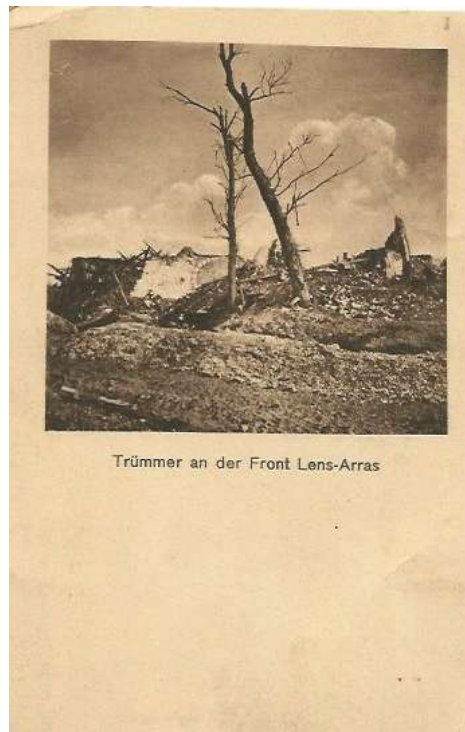
Jeg tænker somme tider tilbage til din broders grav på Hartmannsweilerkopf, om den skulle være der endnu, eller det franske artilleri har jævnet den. Forhåbentlig er den i behold endnu. Ja, Gud ved hvor længe denne skrækelige tid varer endnu. Udsigten

kan man vel næppe tale om, for jo mere tyskerne går fremad, jo mindre tilbøjelige vil de andre vel være til at slutte fred, da det jo dog alligevel lykkes Centralmagterne at diktere de andre freden. Hvem der tror det, og dem er der såmænd mange af i Tyskland, er blottet for indsigt i forholdene. England, som tyskerne så gerne det tiltror, vil det aldrig lykkes dem at få bugt med, og det var vist heller ikke heldigt. Hvorfor skal et land herske over et andet? – Interessant er det at høre meningerne hjemme. Mange tror, at Nordslesvig efter denne krig vil komme tilbage til Danmark, og på den konto er sikkert mange stukket over grænsen. Bare ikke de bliver skuffede, det vil være forfærdeligt for dem ikke at kunne vende tilbage til hjemmet. Dersom der er nogen, der elsker deres hjemstavn, så er det sikkert nordslesvigerne. Hårdt er det at slås imod sin overbevisning, men værre, synes jeg, ville det være aldrig mere at måtte se hjemmet. Der er jo, når man tænker sig om, ikke spor af sandsynlighed for, at Nordslesvig kommer tilbage, og selv om tyskerne tabte, hvad garanti har man så for, at dette vil ske. Det eneste var jo, om Danmark også var indviklet i krigen, og det ville sikkert være en stor ulykke for dette. – Skal krigen vare længe endnu, så vil det nok være tyskerne, der bliver de underlegne. Aldrig før har de haft så gode kort på hånden til at slutte fred som nu, og de gør sig sikkert anstrengelser for at opnå dette, men vil englænderne? Det er spørgsmålet. Gud give denne elendighed snart havde ende.

Venlig hilsen

Søren Finnemann

Også Ulrich holdt postkort på tysk til december 1915 med krigsskadede kirke og fra Lens og Cambrai. Dette sønderskudte ruiner er

Trümmer an der Front Lens-Arras

kontakt og skrev flere Tinne i september og motiver fra en byer i Frankrig som postkort med fra marts 1916.

Feldpostkarte Rusland 23/9 15

Da du jo vist i disse urolige tider længes efter et lille livstegn for mig, vil jeg i dag sende dig et par ord. Allerførst min bedste tak til frk. Huttenhoff for saften, den var så meget mere kærkommen, da vi just i denne tid er helt afskåret fra omverdenen. Post og levnedsmidler er yderst knap, brød har vi ikke set en hel uge. Jeg antager, at fremmarchen snart er til ende, så vi igen kan komme i fast stilling og i gamle gænger eller måske endnu bedre fred. Æblerne har jeg også modtaget, de smagte mig udmærket.

Så blot en rigtig kærlig hilsen

din bror

Vilhelm

Spandet d. 10. oktober 1915

Kære søster Methine!

I dit brev til Mariane så jeg, at du ventede brev fra mig, jeg levede i den tro at have skrevet til dig sidst og ventede så småt brev fra dig.

Jeg har nok tænkt på at skrive, men har haft svært travlt i længe. Høsten var, som du ved, vanskelig. Nohns` forsvandt og tog Ingemann med, og jeg måtte så tage mig af gården dernede, der var meget sået, og høsten faldt sent dernede, så det gav dobbelt arbejde.

Nu er vi ved at komme lidt på en jævning, og aftenerne bliver og længere, så nu bliver det nok lidt bedre med skriveriet igen. For tiden er min karl eller dreng i Arnum, og jeg har fået en soldat på arbejdsorlov og har truffet det ret godt, det er en vestfaler, ung mand, såret for anden gang. Der siges dog nu, at bataljonen skal væk nu til den

15, og det er snart på tide, de er ved at blive for huskendte i Nordslesvig og, kan jeg vel sige, for godt vant, trænger til at prøve lidt andet. Vi har to soldater på kosten foruden ham.

Nå, så længe man kan gå hjemme, må man ikke klage, og jeg gør det såmænd heller ikke, vi bønder må i det hele ikke klage endnu, vi har jo store priser, og mangen en på de store gårde stryger skilling på skilling. I Danmark har jeg ikke været siden i juli måned, men så vidt man kan forstå, lever Danmark tiden om igen for hundrede år siden, da verden og lå i krig, og Danmark længe holdtes uden for og skummede fløden. Landbrugsprodukterne i Danmark er på højde med her, ja kvæg endog dyrere, og handlen og skibsfarten flourer. Kan Danmark klare skærene og holdes uden for verdensbranden, ja da tjener Danmark guld under krigen og må efter krigen stå med de store betingelser for fremtiden.

Ja, nu flammer det på Balkan, og sikkert nok vil der blive gjort alt for og at få de nordiske lande med. Tyskland skal nok der holde sig rolig, da Danmark som neutral stat tjener Tyskland bedst, ligger som et værn og bolværk mod nord, Tysklands mest sårbare sted, godt det er tilfældet, for fra den side kunne det vel mest frygtes. Dermed er Danmarks neutralitet sikkert en torn i Englands (og) Frankrigs øjne. Værn og tillige spisekammer som det er for Tyskland.

Vi her i Nordslesvig kan kun bede til, at Danmark må få lov til at blive udenfor, for i modsat tilfælde ligger vi midt på landevejen, kan vi vel sige.

Ja Tinne, det er hårde tider for vort lille land, og der synes ingen ende at se på det hele.

Hvor har Nordslesvig ikke allerede mistet under krigen, og hver dag bringer nye ofre. Især aug.- og sept.-kampene i Rusland har krævet masser af folk. Hver dag bringer op imod 10 navne på faldne nordslesvigere foruden de mange sårede. Jeg holder for tiden ikke de officielle tabslister, men så meget kan man læse og høre, at vore regmt. aktive 84. 2 bataljon og Landwehr 84 er omtrent ødelagte i Rusland. Konrad Højer er hjemme på orlov (let såret), han fortalte, at hans komp. 6/84 rykkede ud fra Frankrig 255 stærk, og da han blev såret, var der kun 32 tilbage. 8 har jeg hørt ligeså.

Landwehr Reg. 84 har lidt voldsom i kampene ved Gordno, af kendte navne er Math. Nygaard falden. Mads Schmidt, Arnum såret i benet af 2 shrapnelkugler, hans nabo Niels Enemark såret i hovedet. Broder Bejer herfra såret i benet øsv. Villes regmt. 76

Landwehr er efter, hvad man kan forstå sluppen godt indtil tide, men de har haft stramme ture og lidt at æde. Ja Ville stakkel får og at prøve noget, jeg undrer mig tit, at han kan holde det ud.

Peder er hjemme endnu i dag, hvor orloven udløber, men han fik igen 14 dage, han har haft noget af helden med sig. I morgen skal der møde mange igen, rekrutter og gamle om hverandre, blandt andre J. Ravn. Jeg var jo og forleden til session, slap med betegnelsen ”garnisonsverwendbar”, de fleste blandt dem Ravn ”kriegsbrauchbar”.

Hvordan det nu kan gå mig, om jeg kan slippe for at komme ind, får tiden jo vise, jeg tror ellers nok, at de har folk nok til garnisonstjeneste.

Ja, det vil falde mig sværere nu at skulle af sted end den første gang. Jeg synes selv, at til soldat dur jeg dog ikke alligevel, og nu kan jeg dog gå og passe gården her og den i Arnum. Give Margrethe og Karen en håndsækning, om der gøres behov, men det går nu engang ikke efter, hvad man synes. Mennesker er slaver, har man ikke vidst det før, lærer krigen os det. Hvad er det andet end i store ord om frihed, fremskridt, kultur, her kommer den nøgne, skære sandhed for dagen. Ja, (overklassen) de regerende er herrer og resten de store masser slaver.

Nu papiret er fuld, og jeg omtrent tom, må du vente til en anden gang.

Venlig hilsen

Hans

Skyttegraven den 18/10 15

Kære søster!

Modtog i går dit kort og samtidig en pakke med æbler og pærer, alt ankom i bedste velgående. Du beder mig om at skrive lidt mere, desværre har jeg nu i længe ikke haft megen tid til overs til at skrive lange breve, heller ikke i dag har jeg ret megen tid, men et par ord skal du da have. Du spørger efter, hvor jeg er landet nu, ja, jeg har jo gjort en hel lille tur, vi ligger nu i stilling i landsbyen Conty eller Konti beliggende nogle få km nord for det sted, hvor bane Lida over Bogdanow Vilejken krydser Berezzina-floden. Det er den sidste kamp, jeg har været med ved, mens vi stormede Jorreti mellem floden og banen, det gik som sædvanlig meget let for os, vi havde ikke videre tab.

Her er egnen en anden end Polen, de røde sandsletter er afløste af frodige marker, de store fyrreskove er nu til dels erstattet af løvskov, for det meste birk.

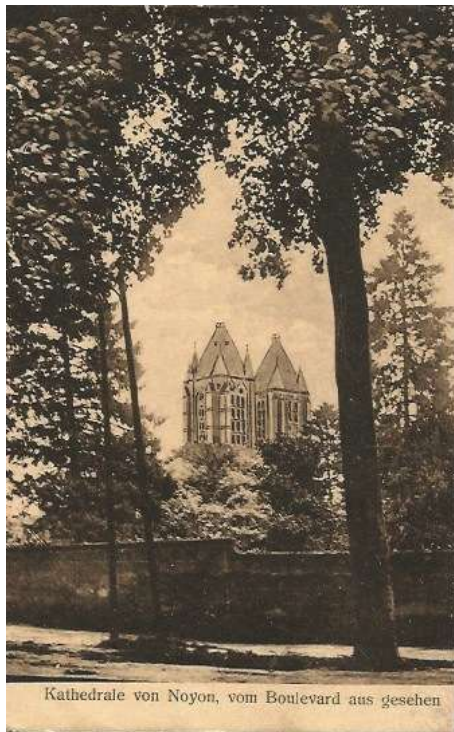
Dog mødes man overalt af den samme ynkelige fattige befolkning, der hersker her en tilstand og fattigdom, som man først må se, før man tror det, og nu hvordan vil det gå de stakler efter krigen, de mister nu alt, hvad de før ejede, kvæg, korn og kartofler, hvor man fandt folk, er (*de*) nu forsvunden, de sidste rester, som kosakkerne havde levnet, havde vi hårdt behov (*for*), så længe vor bagage fik tid til at komme frem. Sørgelige er også vejforholdene her, det har ikke kunnet undgås andet, end vi til tider har måttet lide hunger eller udelukkende (*måttet*) leve af kartofler, ikke engang endnu får vi den nødvendige forplejning, men det bliver bedre for hver dag.

Jeg har nu ikke tid mere denne gang.

Kærlig hilsen

din bror

Vilhelm

Postkort med Kathedrale von Noyon, vom Boulevard aus gesehen,

Noyon den 21/10 1915

Kære frk. Schmidt!

Så er vi atter på rejse, har ophold her i Noyon, hvorhen det går, ved vi ikke. Vores gode stilling er vi ude af, det er vanskeligt, at vi atter får det så godt. Min broder er vist nok falden i Rusland.

Endnu, Gud ske lov, sund og rask.

Hjertelig hilsen

Søren Finnemann

Postkort med fredelig efterårsstemning og dagligliv,

Sieverin, den 4/11 1915

Kære frk. Schmidt. Mange tak for din pakke, som jeg modtog for et par dage siden.

Både æbler og pærer smagte fortrinligt. Her er noget sådant, men nyt, her er der ingen frugttræer på markerne. Ville ønske, at tiden her må få ende, et lidt hyggeligere hjem, dog har vi det efter omstændighederne udmærket alligevel.

Mange hilsner

Søren Finnemann

Konty d. 16.11.15

Kære søster!

Vi ligger for tiden et par dage i reserve, så jeg har god tid til at skrive dig et par ord. Først tak for pakkerne og brevet, fik i går igen 2 pakker med frugt, man føler sig nu langt mere beroliget, siden forbindelsen med hjemmet og alle kære er kommen nogenlunde i orden.

Vi har nu fået ordre til at flytte i morgen, vi går lidt tilbage fra fronten for at tjene som divisionsreserve, om det nu er bedre eller dårligere, er ikke let at bedømme, men jeg må sige, at jeg kun ugerne forlader pladsen her. Vi havde her en sjælden god stilling indrettet med alle de bekvemmeligheder, man under slige forhold kan forlange.

Reserve kan ofte være meget godt, men man ved aldrig, hvor længe det varer, men vi vil stadig håbe det bedste, jeg har jo nu forsøgt ikke så lidt.

I de 5 uger vi var på march, gik vi ca. 600 km frem, snart var vi foran lige løs på fjenden, snart som reserve, men man kan sige stadig fulgt af lykken. Ofte har jeg tænkt, når man efter kampen kom i ro: Hvis ikke en mægtig hånd havde beskyttet dig, hvor var du da? Ja, man kan sige, det er ofte et vidunder, at der ikke falder mere, end tilfældet er. Kuglerne krydser luften næsten som regndråber, og dog går det jo heldigvis ofte godt. For at du kan danne dig en mening, kan jeg fortælle, at en infanterist afgiver ca. 10 skud, et maskingevær ca. 300 pr. minut, når så dertil kommer shrapnelild, kan du nok forstå, at kuglerne falder temmelig tyk.

Stadig lurer vi efter tegn på fred, men desværre udsigterne er endnu kun små, vi havde altid ventet at komme hjem til julen, men derpå komme vi vist til at give afkald.

Jeg havde også ventet at få orlov, det kommer måske nu, når vi kommer i reserve, vi vil håbe det bedste.

Så kun en kærlig hilsen

din bror

Vilhelm

Skyttegravene den 10. januar 1916

Kære frk. Smidt!

Endelig er jeg kommen så vidt, at jeg kan sende dig et par ord. Tiden og ikke mindst sindet har været optaget af de sidste begivenheder, min kære broders død og julefesten.

Den anden jul i felten er forløben. Håbet om, at vi måtte få lov at fejre denne jul i de kares kreds gik ikke i opfyldelse. Nu vover jeg næsten (*ikke*) at håbe på nogen bestemt tid, det skulle da være næste jul, om jeg får lov at leve så længe. Julen måtte jeg denne gang fejre i skyttegravene, på posten med skarpt ladet gevær og alle de moderne mordredskaber, der står til vor rådighed, for de er slet ikke så få. Kan der tænkes en større modsætning, disse og den indeværende tid og så julebudskabet: Fred på jorden! Vel næppe.

– Men også i skyttegravene kan der fejres jul. Mange tanker vandrede mod hjemmet den aften; alle de juleaftener jeg har oplevet hjemme omgivet af de kære passerede

revy for det indre øje, og jeg tænkte: Hvor har vi været lykkelige, hvor har vi haft det godt. Først denne tid åbner rigtig vore øjne for alt det gode, der har været os beskåret. Og skulle det være os forundt at leve livet videre i hjemmet, så vil vi vide at påskønne de gode dage. - -

Indkvartering har I vel sagtens i massevis. Rødding er også godt belagt, men vi, som hører til Brændstrup kommune, har ingen. Vi er ikke nogen grænsedistrikt, så vi er sluppen fri. Ja, du har ret, det er underlige tilstande, alt hvad der hedder mænd er i trøjen. Tyskland er en militærstat, militarismens svøbe svinger over vore hoveder, og den svier, så det forslår noget. Der er dem, der påstår, at militæret er tegn på en kraftig og levedygtig nation, men jeg kan nu slet ikke få det til at stemme med civilisation og oplysning. Vor oplyste tid, synes jeg, ikke kan forliges med dette barbari, som denne krig er, -

Også jeg har ofte tænkt på, hvordan der vil se ud i vort kære Nordslesvig efter krigen. Vore kirker vil være slemt udtyndede, mange faldt, og nogle løb deres vej. Vil vi have kræfter til at holde den fremtrængende tyske kultur stangen? Det er det store spørgsmål. At der af denne trænger sig en hel del ind på vore enemærker, er sikkert nok, det undgås jo ikke. Men her er det jo ikke alene folketallet, det ~~drejer sig om~~ kommer an på, men også og ikke mindst, hvor god og rodfæstet den kultur er, som vi har fra Norden. Den tyske kultur har fået et fodfæste, som den ikke uden videre opgiver, om den over for den danske bliver den underlegne, vil tiden vise. Jeg går med sindsro denne kamp i møde, fordi jeg mener, at den bedste ubetinget må blive den sejrende, og den gode danske vil nok hævde sin stilling. Jeg er ikke blind for, at den tyske kultur på nogle områder står på lige fod med den danske og somme tider måske er bedre (noget som mange naturligvis bestrider), men hvad er så mere naturligt, end den sejrer? Det kan jo ikke være andet. - -

Også på vor dør bankede sorgen, heller ikke vi blev forskånet, nu hviler han derude, den kære bror, langt fra sit barndomshjem, som han forlod med et tungt hjerte. Det er første gang, jeg mødte døden på så nært hold, og det første, der mødte mig, var denne knugende tanke: Borte, borte, og du ser ham aldrig mere. Ja, du kender nok de følelser, der behersker sindet i en sådan tid. Men Gud ske lov, vi har gensynshåbet, en liden stund, Gud ved hvor langt den er borte. – En rigtig hjertelig tak for dit julebrev

og pakken, for den venlige tanke, som gav sig udtryk i denne, som også gjorde sit til at sprede lys og glæde i denne interesseløse ensformighed.

De bedste hilsener

S. Finnemann

Spandetgård den 9/2.1916

Kære Tinne!

Jeg kan så godt forstå, at du særlig i denne tid gerne vil høre lidt herhjemme fra. Jeg har dog ikke kunnet få mig selv samlet sammen til det en aften. I dag er det søndag, og

da er det næsten noget af en tilfredsstillelse for mig at skrive lidt til dig om Søren - - Ja, for vore tanker dvæler dog mest ved ham; og når jeg til at begynde med skrev, at jeg kunne forstå, du særlig i denne tid gerne ville have brev hjemmefra, så er det vel netop, fordi du i de omgivelser, du færdes til daglig, ikke rigtig kan komme til at snakke om ham – de kendte ham jo ikke. –

Ja, vore tanker dvæler gerne ved Søren, han var en god bror, trofast og pligt-opfyldende som få, og du har ret i, at vi vist alle må indrømme, at vi har forsømt meget. Vi kunne og burde have været mere for ham – kunne og burde have bragt mere varme og solskin over hans liv.

Åh, hvor lidt evner vi mennesker? Jo ældre man bliver, des tydeligere føler man, at man der har et stort ansvar – har mange efterlædningssynder på sin samvittighed. Åh, hvor vi synder ofte og meget i de små dagligdags forhold.

” Og ejer du et venligt ord, så sig det nu!

Snart slettes ud dit eget spor!

I morgen er måske på jord

din ven ej mer ved livets bord,

ja sig det nu!

Hvis du kan smile varmt og lyst, så vis det nu!

Lad dine venner ganske tyst,

før de forlader livets kyst,

fornemme varmen i dit bryst

- ja vis det nu.⁴⁷

Men hvor ofte siger vi det og viser vi det?

Dog også på det område, tror jeg, at Søren var i god forstand – nøjsom. Han kunne tage imod det lidet med tak. – Han kunne lukke op og trives derunder. Han har skrevet her hjem om, at han kunne stå derude ”på en ensom vagt” med hjertet fuldt af tak til Vorherre og til de mennesker, der stod ham nærmest. – Kan ikke vi, der er bleven tilbage, have lov til at søge trøst i dette? Og så give Gud, at han ikke må have lidt alt for meget på det sidste, så han med tak og tro har kunnet folde sine hænder og svinge sig op til himlen.

Du skriver om, at vi mennesker er kortsynede. Vi gik alle med en tryk følelse af, at Søren skulle nok gå uskadt gennem alle farer. Der ligger noget af en bebrejdelse i dette mod dig selv og os. Du synes, det mestendels var synd, at det kunne juble i dig, da du så naturens skønhed, da du følte vårens glæde og forårets friskhed. –

Som du ved, hører jeg ikke til de mennesker, der altid ”tænker mig det værste”. Jeg indrømmer villigt, at jeg havde troet og ventet, at Søren atter var kommen hjem til os, og jeg havde glædet mig til at høre ham fortælle om sine oplevelser, fordi jeg ved, han evnede at se lidt kritisk – finde kernen bag skallen og fortælle, hvad han havde set.

Men tror du ikke Tinne, at vi bliver nødt til, og også har lov til, at sige Gud ske lov og tak, at vi er så kortsynede, at vi ikke kan se det, fremtiden fører i sit skød – at vi kan glæde os over nuet. Ellers evnede vi nok ikke at leve vort liv, og det blev vel det modsatte af det, vi gerne ville, det skulle være til gavn og velsignelse for os selv og for dem, der står os nærmest.

Du skriver, at du sidste søndag formiddag så os samlede inde i den lille stue for også samlet at bringe Søren en tak.

Hans kom uvilkårlig hjem om formiddagen, og så sang vi med hinanden om den ”lyksalige lod at leve, hvor døden har mistet sin brod, hvor alt, hvad der blegned, opblomstrer på ny, hvor alt, hvad der segned, opfarer i sky” og om vidundertroen, der ”slår over dybet sin gyngende bro, som isgangen trodser i brusende strand fra dødningehjem til de levendes land,”⁴⁸ og vi søgte trøst gennem et vers som dette:

”Sørger ej for dem, der sove

⁴⁷ fra engelsk ved Grønvald Nielsen

⁴⁸ fra salmen ”De levendes land” af N. F. S. Grundtvig

med Guds fred i gravens skød.

De på ny skal Herren love,

takke højt for hvilen sød.

Ja, for sejr over døden,

ungdomsliv i morgenrøden

gildefærd af kongevej

mod en sol, der glipper ej.”⁴⁹

Og så prøvede vi på at sige tak for, hvad Søren havde været for os og prøvede på at bede om, at hans død – som vi synes, hans liv har været det – måtte blive til gavn og til velsignelse for os.

Så vidt jeg selv formår at dømme derom, så har døden og tanken om livet efter døden ikke grebet så dybt hos mig, som hos mange andre mennesker. Men jeg har følt, at jeg i mit liv og for mit liv havde brug for Vorherre, ikke kunne undvære dette at tro på ham og søge hen til ham med min sorg og med min glæde, med min bøn og med min tak.

Jeg mindes, at Nutzhorn sagde ved Schrøders eller la Cours⁵⁰ bære: ”Jo, mere af mine venner, der kaldes bort, des mere længes jeg efter, des stærkere vokser troen på, at jeg skal mødes med dem i Guds faderhjem og tale frydelig med dem til evig tid.” Lidt af det samme synes jeg, jeg har oplevet nu i disse dage.

Jeg måtte forleden aften tage min lille pige på armen. Så tog vi vor mor med og gik op på kirkegården til mors grav, og så måtte jeg lægge min hånd på mors gravsten og sige: ”Lille mor, har du nu fundet din lille dreng?”

Ja, Gud ske lov og tak, at Søren kan leve hos os – være til gavn og velsignelse for os – ved sin død, gennem sin død.

Jeg har for et par aftener siden måttet optage en diskussion med Kristiane Nohns og fader om dette emne. De ville ikke gå ind på denne tankegang. Jeg synes, det er ret sagt, netop som Alfred Povlsen⁵¹ giver det udtryk i nogle få linjer i Højskolebladet med henblik på krigen og på sønderjydernes stilling:

”Der er opdragelsesmidler, som mennesker ikke tør bruge, men som utvivlsomt anvendes af Gud. Hertil hører ventetiden. Den kan ave selvrådighed, utålmodighed og

⁴⁹ *salme af N. F. S. Grundtvig*

⁵⁰ *lærere fra Askov Højskole, hvor flere fra Smidt-familien havde gået*

⁵¹ *højskoleforstander på Ryslinge højskole*

trods. Den kan bringe selv et højrøstet menneske til tavshed. Den kan gøre et oprørsk menneske stille, blid og lydige. Hvis den ikke slukker længslen og fører sjælen ind i det frygtelige resignationens land, hvor alt håb lades ude, da fostrer den de rene og hellige følelser, de store forventninger, den urokkelige tro.”

Så en kærlig hilsen fra Karen og din bror

Peder.

Königliches
Stempel- und Erbschaftssteueramt Abteilung

Wuster 7.
(Ausführungsbestimmungen § 24.)

Nr. 485 der Erbschaftssteuer-*Springl*-Liste A
für das I. Halbjahr 19*15*

Nr. 786 des Einnahmeverzeichnisses.

Altona den 1ten *März* 19*16*

Erbschaftssteuerbescheid.

In der Erbschaftssteuersache des *6* am 19ten *April* 19*15* zu *inbringa*
gestorbenen *gesallenen Könu Jansen Schmidt* wird die
Erbschaftssteuer auf den innen berechneten Betrag von *140* Mark - Pf. hiermit festgesetzt

Dieser Betrag ist an die Königliche Zollkasse *Altona - Altonen* spätestens
bis zum 10ten *April* 19*16* zu zahlen, und zwar entweder unter Vorlegung dieses
Bescheids bei der Kasse oder unter Angabe der obigen Nummer der Erbschaftssteuerliste durch Einzahlung oder
Überweisung des Betrags auf das Girokonto der Zollkasse bei der Reichsbankanstalt in *Altona*
oder durch Einzahlung oder Überweisung des Betrags auf das Postcheckkonto Nr. *9184* der Zollkasse
bei dem Postcheckamt in *Lümburg 11*. Bei Einzahlung mittels Zahlkarte sind unter Benützung des
beigefügten Vordrucks die Einzahlungsgebühren von *10* Pf. miteinzusenden.

Die Verzögerung der Auseinandersetzung der Erben darf die Entrichtung der Steuer nicht auf-
halten, soweit diese aus dem Nachlaß entnommen werden kann.

Gegen diesen Steuerbescheid ist die Beschwerde binnen einer Frist von 2 Monaten, beginnend mit
dem Tage der Zustellung, zulässig. Die Beschwerde kann bei dem unterzeichneten Erbschaftssteueramt
oder der Königlichen Oberzolldirektion *in Altona* eingelegt werden.

Durch die Einlegung der Beschwerde wird die Zahlung der Steuer nicht aufgehalten.

An

Johan Rentier W. Schmidt

in

Spandelgaard

Heller ikke den tyske stat var klar til at slippe Søren. I marts 1916 modtog Herrn
Rentier W. Schmidt in Spandelgaard skriftlig besked om arveskat og skulle betale 140
Mark inden 10. april.

Konty d. 29.9.1916

Kære Tinne!

Tak for æblerne, som jeg modtog i går. Du får undskyldte, at jeg har ladet vente så længe på mig denne gang, vi var jo en tid lang på rejse her i omegnen, nu er vi jo igen i det gamle kvarter, men har haft meget travlt med at indrette os til vinter. Det bliver vel sådan, at vi må forberede os på at holde vinteren ud her, hvad så foråret vil bringe, må vi jo afvente. Vi har os nu også godt indrettet derpå, hele dækningen er blevet ombygget, den af os anlagte elektriske central leverer os et herligt lys, en ret behagelig afveksling fra stearinlys, som også kun blev leveret ret sparsom, så vi ofte har måttet tilbringe aftenen i tussmørke.

Ja, jo længere krigen varer, des mere behagelig bliver opholdet her, vi forstår selv bedre at indrette os, og også fra forvaltningens side sørges der for, at livet bliver gjort os så behageligt som muligt. Nu ligger vi også et helt år på samme sted, så vi har haft god tid til at indrette os. Men forfærdelig ensformig og langvarig kan du jo nok forstå, der bliver for os, ofte når man skuer frem i tiden uden at kunne finde den mindste tegn på, at en afslutning nærmer sig, kan man næsten fortvivle, særlig i den sidste tid, da forholdene mellem Tyskland og de nordiske lande syntes så spændt, at det kunne bryde, hvornår det skulle være, og dermed krigsskuepladsen flytte til vort kære hjemland, var jeg ofte ved at tabe modet; men ellers er sædvanlig humøret godt, den ene hjælper den anden, og var det ikke tilfældet, var livet her uudholdelig i længden. Ellers er der ikke noget nyt at fortælle denne gang, kompagniet ligger for tiden i reservestilling, det er i det hele forholdsvis rolig her på egnen. En tid lang frygtede jeg altid for, at vi kom bort herfra hen til en mere urolig egn, men nu begynder vinteren jo allerede at lade sig mærke, så nu vil jo snart det hele gå over i skyttegravskrig igen. Det er forfærdelig som kampene har været mod vest i den sidste tid, da kan man prise sig lykkelig, at man ligger i en god og rolig stilling og har ingen grund til at klage, om det også bliver noget ensformig og langvarig.

Kærlig hilsen

din bror

Vilhelm

Dette er familiens sidste bevarede brev om 1. verdenskrig og Søren's død. Livet og krigen fortsatte. Det samme gjorde listerne over døde og sårede. I 1916 var det ikke til at se en ende på krigen. Trods sorg, savn, ødelæggelser, frygt, uvished, afsavn, tab, lidelser og grufuld umenneskelighed fortsatte også menneskenes utrættelige lyst til livet, til hjælpsomhed og forsøg på at indrette sig under de givne forhold og til at prøve at give det grufulde en slags mening.

